

EESTI DEMOGRAAFIA ASSOTSIATSIOON

* * *

MITMEKEELNE
DEMOGRAAFIA-
SÕNASTIK

EESTI VÄLJAANNE

Toimetanud KALEV KATUS

TALLINN 1993

EESTI DEMOGRAAFIA ASSOTSIATSIOON

* * *

MITMEKEELNE
DEMOGRAAFIA-
SÕNASTIK

EESTI VÄLJAANNE

Toimetanud KALEV KATUS

MULTILINGUAL
DEMOGRAPHIC
DICTIONARY

ESTONIAN SECTION

Edited by KALEV KATUS

TALLINN 1993

MULTILINGUAL DEMOGRAPHIC DICTIONARY, second edition

(C) Copyright 1982

International Union for the Scientific Study of Population
rue des Augustins 34, 4000 Liege, Belgium

MITMEKEELNE DEMOGRAAFIASÕNASTIK, teise trüki eesti väljaanne

(C) Copyright 1993

Eesti Demograafia Assotsiatsioon
Postkast 3012, EE0090 Tallinn, Eesti

Mitmekeelse Demograafiasõnastiku
eesti väljaande töörühm:

Kalev Katus (esimees)
Rein Kull
Ann Marksoo
Uno Mereste
Katrín Paadam
Heldur Palli
Allan Puur
Mati Rahu
Leena Rõbakova (sekretär)
Luule Sakkeus
Andres Vikat

Mitmekeelse Demograafiasõnastiku arvutivariant on saada disketil tekstiredaktoris WORD. Tellimustega pöörduda Eesti Demograafia Assotsiatsiooni poole.

SISUKORD

Eessõna.....	V
Eessõna teise trüki inglise väljaandele.....	VII
Sõnastiku kasutajale.....	IX
Tekstiosa.....	1
Peatükk 1 Üldmõisted.....	2
Peatükk 2 Rahvastikustatistika mõisted ja meetodid.....	14
Peatükk 3 Rahvastiku koostis ja paiknemine.....	21
Peatükk 4 Suremus ja haigestumus.....	33
Peatükk 5 Abiellumus.....	41
Peatükk 6 Sündimus.....	46
Peatükk 7 Rahvastikutaaste.....	56
Peatükk 8 Ränne.....	60
Peatükk 9 Majandus- ja sotsiaaldemograafia.....	67
Oskussõnade nimistu.....	73

EESSÕNA

Mõte koostada Mitmekeelse Demograafiasõnastiku eesti väljaanne tekkis juba paar aastakümnet tagasi, kui sõnastiku esimene trükk oli ilmunud enamikus Euroopa keeltes ja leidnud laialdast kasutamist. Sõnastiku teine, oluliselt täiendatud trükk ilmus 1982 aastal ning tõstis idee uuesti üles. Tänapäevaks on teine trükk kättesaadav "suurtes" keeltes, tööd selle koostamisel ning omakeelse terminoloogia korrastamisel teevad praegu paljude maade rahvastikuteadlased.

Mitmete eelkonsultatsioonide järel võttis Eesti Demograafia Assotsiatsioon 17. oktoobri 1990 koosoleku päevakorda arutelu Mitmekeelse Demograafiasõnastiku eestikeelse väljaande koostamisest. Täielik üksmeel valitses vajaduse suhtes sõnastiku järele, pealegi leiti see raamat teiste võimalike trükistega võrreldes olevat kõige sobivam esimeseks sammuks emakeelse demograafia-alase õppekirjanduse väljaandmisel. Koosviibinud mõistsid, et suurem osa tööd sõnastiku koostamisel kulub eestikeelse terminoloogia korrastamisele ja kohati uusloomele. Ühtlasi oli selge ka töö vastutus olukorras, kus sõnastik on mõnda aega ainus ülevaatlikum trükis oma valdkonnas. Sõnastiku koostamiseks moodustati töörühm koosseisus Kalev Katus (esimees), Rein Kull, Ann Marksoo, Uno Mereste, Katrin Paadam, Heldur Palli, Allan Puur, Mati Rahu, Leena Rõbakova (sekretär), Luule Sakkeus ja Andres Vikat.

Töörühma esimestel koosistumistel tehti mõned edasist tegevust raamivad otsused. Tõlkealuseks valiti Mitmekeelse Demograafiasõnastiku ingliskeelne väljaanne. Esmase abi- ja võrdlusmaterjali hulka kuulusid tolleks ajaks ilmunud sõnastiku teise trüki väljaanded prantsuse, saksa ja hispaania keeles, samuti samaaegselt koostatav sõnastiku soomekeelne käsikiri. Sõnastiku esimese trüki kasutamist ei peetud suurte erisuste tõttu teisest trükist eestikeelse teksti koostamisel soovitavaks.

Põhjalikult arutati Mitmekeelse Demograafiasõnastiku eesti väljaande ülesehitust. Mitmeid demograafia uuemaid oskussõnu koos juurdekuuluva selgitusega sõnastik ei sisalda. See puudutab kõiki valdkondi, kuigi mõne teema, nt rände puhul on see eriti tuntav. Samas esitab sõnastik peamised, nn klassikalised oskussõnad demograafia ja tema piirteaduste kohta ülevaatlilikult ja süsteemselt. Mitme eri lahenduse vaagimisel otsustati põhitekst jätta võimalikult lähedane ingliskeelsele väljaandele. Selle kasuks rääkis sõnastiku tõlkefunktsiooni tähtsustamine, samuti laiema ringi sotsiaalteadustega seotud inimeste huvitatuse tagamine sõnastiku vastu. Sõnastikus esitatud terminid moodustavad rahvastikuteaduses üldise aluse, mille tundmiseta sügavamale ainevaldkonda minek pole võimalik.

Uued demograafia oskussõnad, mis viimasel ajal on eriti sageli kasutatavad, ja Eesti rahvastikuarengu ning eesti keele omapärasest tulenevad terminid on kajastatud täiendtekstis. Teksti jaotus kaheks osaks, mis on iseloomulik juba Mitmekeelse Demograafiasõnastiku esimese trüki ülesehitusele, kannabki sedasorti paindlikuse võimaldamise ideed. Täiendtekst ei lange seetõttu ühegi erikeelse väljaande puhul päris kokku. Ainuüksi täiendtekstis esinevatele eestikeelsetele terminitele pole alati ingliskeelset vastet sõnastiku nimistuosas.

Sõnastiku nimistuosas on kohandatud Eesti oludele. Nimelt on eestikeelsetele terminitele lisatud ingliskeelsed vasted, mis võimaldab tõlkeotstarbel sõnastikku kasutada piiratud ulatuses ka siis, kui ingliskeelset väljaannet pole käepärast. Nimistuosas esitatud terminite ingliskeelsed vasted on mõne üksiku erandi kõrval pärit vastavast Mitmekeelse Demograafiasõnastiku väljaandest.

Emakeelse demograafiterminoloogia korrastamine ja kujundamine toimus mitmes etapis. Iga peatüki tõlke ja seal sisalduva terminoloogia korrastamise etteotsa seati üks töörühma liikmetest, kelle ülesannete hulka kuulus antud oskussõnade vallas konsulteerimine kõigi asjaomaste Eesti teadlastega. Samaaegselt toimusid arutlused töörühmas, et ühtlustada terminoloogilisi üldpõhimõtteid eri rahvastikuteaduse valdkondade vahel. Mitmel puhul olid töörühma liikmete lähtekohad üsnagi erinevad, pideva mitmepoolselt argumenteeritud mõttevahetuse käigus need eriarvamused aegamööda tasandusid. Trükieelsele variandile saabus nii töörühma liikmetelt kui ka teistelt eksperdi rolli palutud teadlastelt eestilikku individualismi silmas pidades ehk isegi üllatavalt üksmeelne heakskiitv hinnang sõnastikus pakutava terminoloogia kohta. See räägib suurest tööst, mida kõik töörühma liikmed ja nende poolt kaasatud teadlased kahe aasta jooksul on teinud.

Väga suure töö sõnastiku koostamise igal etapil tegi TA Keele ja Kirjanduse Instituudi terminoloogiarühma juhataja Rein Kull. Tema varasemad kogemused mitme demograafia piirteaduse oskussõnade alal olid asendamatud ning tema töö sõnastiku järjestikusi variante keeleliselt ja tehniliselt kohendades paistis silma erilise täpsuse poolest. Tänuväärse töö eri peatükkides sisalduva terminoloogia ühildamisel tegi ära Mati Rahu, kelle panust sõnastiku valmimisse pean samuti õigeaks eriti esile tõsta.

Töörühma nimel soovin tänada kõiki neid eksperte, kes oma märkustega on aidanud kujundada demograafia terminoloogiat. Suurema panuse andjateks on olnud Kalju Laas, Anne Ormisson, Lee Tammemäe ja Rein Teinberg, keda töörühma liikmed pidasid vajalikuks eraldi ära märkida. Kogu sõnastiku koostamise vältel korraldas tarviliku

koordineerimistöo Leena Rõbakova, mis puhuti nõudis suurt vaeva ja hoolt. Samuti teostas ta mitme peatüki ja sinna juurdekuuluvat oskussõnade nimistu esialgse arvutitüki.

Omaette probleemiks on olnud sõnastiku koostamise materiaalne külg. Väheste eranditega on töörühma liikmed kogu töö teinud tasuta, kuid ikka tuli katta arvutiaja-, paljundus- ja muud pisemad kulud. Leidmata huvi kirjastustes sõnastiku väljaandmise vastu, pöördus töörühm kirjaga Eesti ametkondade ja ettevõtete poole saamaks rahalist toetust Mitmekeelse Sõnastiku koostamisega seotud majanduskulude katteks. Tolleaegne EKE Projekt Ago Tae isiku kaudu andiski sõnastiku koostamiseks stardiraha. Hiljem on enamiku kuludest katnud Eesti Kõrgkoolidevaheline Demouuringute Keskus.

Kalev Katus

EESSÕNA TEISE TRÜKI INGLISE VÄLJAANDELE

ÜRO Rahvastikukomisjon palus oma neljandal istungil lülitada Mimekeelse Demograafiasõnastiku ettevalmistamine ÜRO Sekretariaadi tööplaani. Rahvusvaheline Demograafiaunioon (IUSSP) pakkus projektile oma kaasabi ning Rahvastikukomisjoni viiendal istungil anti kohapeal moodustatud Komiteele* ülesanne ette valmistada Mitmekeelse Demograafiasõnastiku esmasvariandid inglise, prantsuse ja hispaania keeles.

Vaatamata töö suurele kompleksusele, täideti ülesanne edukalt ning prantsuse ja inglise väljaanded ilmusid trükist 1958 aastal. Järgnesid väljaanded hispaania (1959), itaalia (1959), saksa (1960), soome (1964), vene (1964), tšehhi (1965), poola (1966), rootsi (1969), portugali (1969), araabia (1970) ja serbohorvaadi (1971) keeles.

Rahvastikukomisjoni 15. istungil Genfis 1969 võeti vastu otsus, et ÜRO peasekretäri kohuste hulka kuulub tihe koostöö IUSSP'ga viimaks ellu vastastikku huvipakkuvaid projekte, nagu näiteks demograafiaterminite mitmekeelne sõnastik.

Sellele eelnenud IUSSP Nõukogu istungil Liege'is 1969 aasta aprillis tõdeti rahuldustundega, et Mitmekeelne Demograafiasõnastik on täitnud rahvastikuteadlaste ootused üle maailma. Samas leidis Nõukogu, et sõnastik vajab uuendamist, arvestades neid suuri muutusi, mis oli sõnastiku esimese trüki ilmumisest saadik rahvastikuteaduses aset leidnud.

Nimetatud ülesande täitmiseks moodustati uus Komitee** ning tänu USA Rahvaloendusbüroo finantsabile alustati 1972 aastal tööd, mis viidi lõpule 1974 aastaks.

Komitee tegevusse oli kaasatud liikmetest hoopis laiem ring teadlasi, kuivõrd sadakond demograafiakeskust vastas Komitee pöördumisele ning andis märkused neile saadetud esmasvariandile. Selliselt koguti suur hulk informatsiooni, mis ei piirdunud ainult terminite määratlustega, vaid sisaldas ka ettepanekuid sõnastiku ülesehituse kohta. Kogutud materjal anti üle professor Louis Henry'le, kellele IUSSP tegi ülesandeks toimetada Mitmekeelse Demograafiasõnastiku teise trüki prantsuskeelne väljaanne. Nõnda on uus tekst, mille koostas Louis Henry, süntees Paul Vincent'i poolt toimetatud

esimesest trükist ja IUSSP Rahvusvahelise Demograafia Terminoloogia Komitee poolt ettevalmistatud tekstist.

Järgnevalt palus IUSSP professor Etienne van de Walle't tõlkida ja kohandada prantsuse väljaanne inglise keelde. Soovin siinkohal kasutada võimalust ja teda tänada edukalt täidetud suure töö eest.

Samuti soovin avaldada sügavat tänu minu eelkäijale, professor Massimo Livi Bacci'le, kes oma ametiaja jooksul oli peamisi eestvedajaid sõnastiku teise trüki sarjale.

Käesolev inglise väljaanne on prantsuskeelse järel teine uues sõnastiku sarjas, mis järjest täienes abistab rahvusvahelist demograafide koostlust.

Georges Tapinos
IUSSP Peasekretär

* Mitmekeelse Demograafiasõnastiku Komitee: Esimees: P.Vincent (Prantsusmaa); Liikmed: C.E.Dieulefait (Argentiina), H.F.Dorn (USA), E.Grebenik (Suurbritannia), P.Luzzato-Fegiz (Itaalia), M.Pascua (Schveits), J.Ros Jimeno (Hispaania).

** Rahvusvahelise Demograafia Terminoloogia Komitee: Esimees: P.Paillat (Prantsusmaa); Liikmed: A.Boyarski (NSVL), E.Grebenik (Suurbritannia), K.Mayer (Schveits), J.Nadal (Hispaania), S.Kono (ÜRO-Jaapan); Vaatlejad: S.Baum ja J.Siegel (USA Rahvaloendusbüroo-USA); Abiliikmed: A.Hill (Suurbritannia), A.Lifshitz (Prantsusmaa), A.Saez (Hispaania).

SÕNASTIKU KASUTAJALE

Mitmekeelne Demograafiasõnastik koosneb tekstiosast ja oskussõnade alfabeetilisest nimistust. Kõik põhi- ja täiendtekstis rasvaselt trükitud terminid on kajastatud ka nimistus, kus eestikeelsetele terminitele on lisatud ingliskeelsed vasted võimaldamaks tõlget nende kahe keele vahel ka siis, kui ingliskeelne väljaanne pole käepärast.

Igal oskussõnal on viitenumber, mis koosneb lõigunumbrist, kus sõna esineb, ja lõigusesest lisanumbrist. Viimane on lõigunumbrist sidekriipsuga eraldatud. Põhitekstis trükitud oskussõnade lisanumber järgneb igale oskussõnale ülaindeksina. Täiendtekstis oleva oskussõna lisanumbriks on täiendteksti number, mis ühtlasi viitab ka lähedasele terminile põhitekstis. Ainult täiendtekstis esineva oskussõna viitenumbrile on lisatud ülatärn.

Oskussõnade viitenumbrid on ühtsed kõikides Mitmekeelse Demograafiasõnastiku väljaannetes. Sellele vaatamata on soovitatav sõnastikku tõlkeotstarbel kasutades mitte piirduda erikeelsete oskussõnade kokkuviiimisega pelgalt viitenumbri abil, vaid lugeda otsitavat terminit sisaldav lõik läbi tervikuna. Nii mõnigi oskussõna omab eri keeltes mõttevarjundeid, mistõttu kasutuspraktika ei pea tingimata kokku langema. Samuti on asjassepuutuva lõigu terviklik läbilugemine vajalik, kui mõnes keeles otsitava oskussõna otsene vaste puudub.

Igal oskussõnal on reeglina ainult üks viitenumber. Kui mõni termin esineb tekstis enam kui üks kord, on ta välja toodud kaldkirjas koos sulgudes järgneva viitenumbriga. Erandjuhul võib oskussõnal olla mitu viitenumbrist, kui teda kasutatakse eri tähendustes; sellisel juhul on kõik need ka nimistus loetletud.

TEKSTIOSA

Peatükk 1

ÜLDMÖISTED

101. **Rahvastikuteadus**¹ ehk **demograafia**¹ uurib rahvastikku tema arvu, **koostise**² ehk **struktuuri**² ja arengu seisukohast, samuti rahvastiku kvantitatiivselt väljenduvaid üldtunnuseid. Statistikerminoloogias võib mistahes kindlapiiriliste elementide kogumit nimetada **üldkogumiks**³ ehk **populatsiooniks**³. Demograafias märgib termin **rahvastik**⁴ ehk **populatsioon**⁴ (**inimpopulatsioon**⁴) kõiki mingil territooriumil asuvaid **elanikke**⁵ ehk **asukaid**⁵. Koos vastava täpsustusega võib rahvastik tähendada ka mõnda **rahvastikurühma**⁶ ehk **rahvastikuosa**⁶, näiteks *kooliealine rahvastik* (346-7), *abiellumisvõimeline rahvastik* (514-2). Sageli kasutatakse terminit *rahvastik* ka rahvastiku **suuruse**⁷, s.o *rahvastikku* (101-4) kuuluvate inimeste **arvu**⁷ (**koguarvu**⁷) tähenduses.

1. **Demograafia** n - **demograafiline** a - **demograaf** n: asjatundja rahvastikuteaduse vallas. Rahvastikuteaduse sünonüümina on kasutatud varem ka **rahvastikuõpetust**.

4. Rahvastiku sünonüümina võib mitme- ja liitsõnalistes terminites esineda erandjuhul ka **rahvas** (vrd 305-2 ja 333-3). Seda ainult siis, kui rahvastikku vaadeldakse tervikuna, eristamata mingisuguseid rühmi või osi, nt *rahvaloendus* (loendatakse kõiki inimesi), *rahvaarv* (kõigi inimeste üldarv). Kui sama inimkogumit vaadeldakse struktureerituna, s.o jaotatuna mingiteks rühmadeks, saab kõnelda ainult *rahvastikust* (101-4), nt *rahvastiku soostruktuur* (mitte *rahva soostruktuur*), *rahvastiku vanuskoostis*.

5. Mingi territooriumi elanike koondnimetusena kasutatakse ka sõna **elanikkond**; selle tarvitamine rahvastiku sünonüümina sobib rohkem kitsamalt piiritletud ala asukate tähistamiseks, nt *küla elanikkond*.

102. Demograafia haruteadused kannavad nimetusi, mis peegeldavad nende uurimisobjekte ja metodoloogiat. **Ajalooline demograafia**¹ tegeleb mineviku rahvastikuga, kelle kohta on olemas kirjalikud ülestähendused. Niisuguste allikate puudumisel nimetatakse muistsete rahvastike uurimist **paleodemograafiaks**². **Kirjeldav demograafia**³ annab ülevaate rahvaarvu, selle geograafilise jaotuse ja struktuuri muutustest **rahvastikustatistika**⁴ ehk **demograafilise statistika**⁴ vahenditega. Algselt tähistas **teoreetiline demograafia**⁵ rahvastikunähtuste omavaheliste kvantitatiivsete seoste käsitlemist, samastudes matemaatiliste meetodite laialdase kasutamise tõttu **matemaatilise demograafiaga**⁶. Kui rahvastiku uurimine toimub *demograafilise analüüsi* (103-1) vahenditega, nimetatakse seda sageli **demograafiliseks uuringuks**⁷. Selline uuring võib käsitleda **demograafilist seisundit**⁸ ehk **rahvastikusituatsiooni**⁸, st rahvastiku koostist ja muutumist mingi suhteliselt lühikese aja jooksul. Kõigis

eelmainitud haruteadustes pannakse suurt rõhku nähtuste kvantitatiivsetele aspektidele ning mõnikord viidatakse neile kui **formaaldemograafiale**⁹. Laiematähenduslik termin **rahvastiku-uuringud**¹⁰ hõlmab ka demograafiliste sündmuste ja sotsiaalsete, majanduslike ning teiste nähtuste vaheliste seoste käsitlemist.

7. Eesti keeles tehakse vahet **uuringu** kui uurimistöö tegemise ehk uurimisprotsessi ja **uurimuse** kui kirjapandud uuringutulemuse vahel.

103. **Demograafiline analüüs**¹ ehk **rahvastikuanalüüs**¹ käsitleb rahvastiku suuruse ja koostise mõju **demograafilistele nähtustele**² ehk **rahvastikunähtustele**², eristades iga **demograafilise muutuja**³ mõju teiste muutujate mõjust. Demograafilise analüüsi abil uuritakse samuti demograafiliste muutujate omavahelisi seoseid ja nende koostoimet rahvastiku koostise määramisel. Eristatakse **kohortanalüüsi**⁴ ehk **põlvkonnaanalüüsi**⁴ ehk **pikilõikeanalüüsi**⁴, mille abil jälgitakse täpselt määratletud *kohordi* (116-2) liikumist ajas, ning **perioodanalüüsi**⁵ ehk **ristlõikeanalüüsi**⁵, mis keskendub piiratud ajavahemike (nagu kalendriaasta) jooksul mitmetes kohortides ilmnevate demograafiliste nähtuste uurimisele.

4. Kohortanalüüs on **longituudanalüüsi** vorm, mis tegeleb teatud sarnase tunnusega isikute kogumiga. **Paneelanalüüs** jälgib ühtede ja samade indiviidide käitumist ajas.

104. Ühelt poolt demograafiliste nähtuste ja teisalt majanduslike ning sotsiaalsete nähtuste vaheliste seoste uurimine moodustab rahvastikuteaduse haru, mida on nimetatud **majandusdemograafiaks**¹ või ka **sotsiaaldemograafiaks**². Demograafia tegeleb ka **rahvastiku kvaliteedi**³ uurimisega, mille all sageli mõistetakse sotsiaal- ja isikutunnuste kogumit. Sama terminit seostati varem eeskätt *pärilike tunnuste* (910-3) jaotuse ja edasikandumisega, mida uurib **populatsioonigeneetika**⁴. **Sotsiaalökoloogia**⁵ uurib kooskondade jaotust ja ülesehitust, huvitades konkureerimis- ja kooperaerimisprotsesside toimest. Demograafiaga lähedase ainekuga tegeleb ka **biomeetria**⁶, mis käsitleb statistiliste meetodite rakendamist bioloogilises uurimistegevuses.

4. Populatsioonigeneetika erineb **rahvastikugeneetikast**, mis tegeleb inimese pärilike tunnuste edasikandumisega; populatsioonigeneetika käsitleb pärilike joonte jaotust ja edasikandumist nii taim-, loom- kui ka inimpopulatsioonides.

5. **Ökoloogia** n - **ökoloogiline** a - **ökoloog**: ökoloogia asjatundja.

Ingliskeelset sõna *community* kasutatakse siin saksakeelse termini *Gesellschaft* tähenduses, mis viitab kaasaegsele inimkooslusele, **kooskonnale**. **Kogukond**, sks *Gemeinschaft* on varasemale ühiskonnale iseloomulik lähedastele inimsuhetele tuginev inimkooslus.

6. **Biomeetria** n - **biomeetriline** a - **biomeetrik** n: biomeetria asjatundja. Termineid **biostatistika** n - **biostatistiline** a ja **biostatistik** n kasutatakse sageli sünonüümselt vastavate biomeetriaterminitega.

105. Termin **rahvastikuteooria**¹ ei samastu *teoreetilise demograafiaga* (102-5). Rahvastikuteooria eesmärgiks on seletada ja prognoosida demograafilise arengu ning majanduslike, sotsiaalsete, psühholoogiliste ja teiste ilmingute vahelisi seoseid; niisiis on rahvastikuteooria puhul tegemist kontseptuaalsete käsitlustega. Rahvastikuteooria võib olla aluseks **rahvastikupoliitikale**² (vrd 930), mis tegeleb rahvastikuprotsesside mõjutamiseks kavandatud meetmetega.

*
* *

110. Demograafias on fundamentaalseks **statistiliseks üksuseks**¹ **inimene**² (**indiviid**², **isik**²). **Leibkond**³ on sotsiaalmajanduslik üksus, mis koosneb kooselavatest inimestest. Leibkonda võib statistika seisukohalt määratleda mitmeti. Rahvusvahelise standardina tunnustatud definitsioonil rajanevalt koosneb leibkond inimeste rühmast, kes jagavad ühist *eluaset* (elamispiinda) (120-1) ja peamisi söögikordi. Varem kasutati samas tähenduses terminit (**kodu**)**kolle**³, mis osutas leibkonna liikmete koondumisele ühise tuleaseme ümber. Leibkondi klassifitseeritakse erinevates maades ning erinevates uurimustes lahknevalt. Enamik klassifikatsioone eristab siiski kaht liiki leibkondi: **tavaleibkonda**⁴ ehk **harilikku leibkonda**⁴ ja **kollektiivleibkonda**⁵. Omaette elavat inimest loetakse **üheliikmeliseks leibkonnaks**⁶. **Kostiline**⁷ pole koduabiline ega leibkonna liikmete sugulane, kuid võtab osa leibkonna söögikordadest. Teisalt **üüriline**⁸ ehk **üürnik**⁸ (**allüürnik**⁸) (vrd 121) ei osale reeglina leibkonna söögikordades. Kahte viimast liiki inimesi võib statistilistel kaalutlustel kas arvestada leibkonna koosseisu või nad sealt välja jätta.

2. Vanemas kõnepruugis oli kasutusel nimetus **hing**, vrd nt **hingemaa**, **hingerevisjon** ehk **hingeloendus** jms.

3. Eesti keeles kasutatakse leibkonna tähenduses ka terminit **pere**, eelkõige ajaloolises demograafias.

4. Tavaleibkonda nimetatakse **pereleibkonnaks**, kui selle liikmed on omavahel *sugulased* (vrd 114).

5. Kollektiivleibkonnad võivad hõlmata ka **institutsioonleibkondi**, mille koosseisu kuuluvad spetsiaalsetes asutustes nagu, haigla, vangla jne viibivad inimesed. Samuti võivad nad tähistada mittesugulastest isikuid, kes elavad *ühispinnal* (120-1^{*}). Rahvusvaheline määratlus soovib siiski kitsendada leibkonna ja **leibkondliku rahvastiku** kasutamist vaid tavaleibkonna tähenduses ning kui vaja, eristada **leibkonnaväliseid isikuid**.

111. *Tavaleibkonna* (110-4) moodustavaid inimesi kutsutakse **leibkonna liikmeteks**¹ ehk **pereliikmeteks**¹, kellest üks on **leibkonnapea**² ehk **perepea**². Leibkonnapea eristamiseks puudub üldtunnustatud reegel, vahel loetakse selleks **põhitoitjat**³. Rahvaloendustel esitatakse sageli küsimus, mis selgitab leibkonna liikmete **sugulussuhte**⁴ leibkonnapeaga. See võimaldab vahet teha erinevate rühmade vahel **ühendleibkonnas**⁵ ehk **liitperes**⁵, mis koosneb enam kui ühe *tuumperekonna* (113-1) liikmetest. Ühendleibkonna võib lahutada mitmeks **tuumikuks**⁶, eristades **esmastuumikut**⁷ ehk **primaartuumikut**⁷ ja **teisestuumikut**⁸ ehk **sekundaartuumikut**⁸. Tuumikuid nimetatakse harilikult *perekondadeks* (112-1). **Leibkonna suurus**¹¹ tähistab leibkonda kuuluvate isikute arvu.

2. Demograafilisel analüüsil teostatakse sageli leibkonnapea võrdlust kogu rahvastikuga mitmete tunnuste, nagu nt soo ja vanuse lõikes. Sel juhul kõneldakse **leibkonnapea määrast** vastavate tunnuste kaupa.

3. **Põhitoitja** on leibkonna suurima sissetulekuga liige.

112. **Perekond**¹ (vrd 113 ja 115) on teistlaadi üksus, mida peab hoolikalt eristama *leibkonnast* (110-3). Perekonda määratletakse peamiselt lähtudes sugulussuhetest, mis seonduvad abiellumise, sündimise ja adoptiooniga või tulenevad neist, ning mis on reguleeritud seaduste või tavadega. Fundamentaalsed sugulussuhted on abiellumisele rajanevad abikaasadevahelised suhted ja abielupaari kui **vanemate**², s.o **isa**³ ja **ema**⁴ suhted oma **laste**⁵, s.o **poegade**⁶ ja **tütardega**⁷.

113. Vanemaid koos lastega kutsutakse **tuumperekonnaks**¹ ehk **nuklearperekonnaks**¹ ehk **bioloogiliseks perekonnaks**¹. **Vendi**² ja **õdesid**³ ühtekokku tähistab nimetus **õed-vennad**⁴. Vaid ühe ühise vanemaga õdesid-vendi nimetakse **poolvendadeks**⁵ ja **poolõdedeks**⁶. **Laiendatud perekond**⁷ hõlmab peale tuumperekonna veel muidki sugulasi.

1. Terminid **lihtperekond** ja **elementaarperekond** on sageli tuumperekonna sünonüümid. Kitsamas tähenduses, nt sündimusanalüüsis, võib bioloogiline perekond tähistada vanemaid ja ainult nende omi lapsi, jättes välja adopteeritud lapsed.

5.-6. Mittebioloogiliste vanemate kohta öeldakse sageli **kasuisa** ja **kasuema**. Mõlemad vanemad kaotanud last kutsutakse **orvuks**.

7. **Liitperekond** ja **ühendperekond** on sageli termini *laiendatud perekond* sünonüümideks. Kõige üldisemas tähenduses võib laiendatud perekond tähistada kõiki sugulaskonna liikmeid.

114. Isikuid, kes on suguluses ühise **põlvnemise**¹ kaudu samast **eelkäijast**² ehk **esivanemast**², nimetatakse **veresugulasteks**³ ehk **geneetilisteks sugulasteks**³. Inimeste **sugulusastme**⁴ määrab vajalike astmete arv ühise esivanemani jõudmiseks, kuid seejuures kasutatakse erinevaid sugulusastme arvutusmeetodeid. Iga sellise astme puhul on tähtsaim lapse **järglassugulus**⁵ ehk **filiaalsugulus**⁵ (vrd 112-6) vanema suhtes, mis on vastand **vanemaks olemisega**⁶ ehk **parentaalsugulusega**⁶, s.o abielupaari, isa või ema sugulus **järglasega**⁷ ehk **järeltulijaga**⁷. Veresugulust peab eristatama **abielusugulusest**⁸ ehk **hõimlusest**⁸, mis luuakse abielu kaudu kahe abikaasa vahel.

3. ja 8. **Sugulus** täpsustuseta hõlmab nii põlvnemisel põhineva veresuguluse, abielu kaudu tekkiva hõimluse kui ka adoptiooni ehk lapsenduse tulemuse. Eesti keeles kasutatakse vahel terminit hõimlus ja eriti **hõimkond** suguluse, st veresuguluse ja abielusuguluse koondnimetusena; soovitamam on sellises seoses termin **sugukond**.

Vanad eestikeelsed sugulust tähistavad sõnad on nt **lell** (isa vend), **sõtse** (isa õde), **nääl** (naisevend), **käli** (naiseõde), **küdi** (mehevend), **nadu** (meheõde), **nõod** (õdede-vendade lapsed), **langud** (mehe ja naise sugulased üksteise suhtes).

115. *Perekond* (112-1) kui demograafiline üksus, mis esindab kogu või osa *leibkonda* (110-3), nõuab eraldi määratlemist, kusjuures definitsioonid võivad olla vastavalt uurimise eesmärkidele erinevad. **Statistiline perekond**¹ ehk **loendusperekond**¹ hõlmab tavapäraselt kõiki veresuguluse, adoptiooni või abielu kaudu suguluses olevaid leibkonna liikmeid. Leibkond võib sisaldada perekonda, kuid moodustuda ka mitteperekondlikest liikmetest. Statistiline perekond ei saa hõlmata enam kui ühte leibkonda, kuigi leibkonnas võib olla enam kui üks perekond. Mõnedes riikides on statistilise perekonna määratlus lähedane *tuumperekonna* (113-1) mõistele; teistes aga tugineb **perekonna tuuma**² eristamisele, milleks võib olla nii lasteta abielupaar, ühe või enama vallalise (mitte kunagi abielus olnud) lapsega abielupaar kui ka ühest või enamast vallalisest (mitte kunagi abielus olnud) lapsest ja ühest vanemast koosnev tuum.

1. USAs nimetatakse **allperekonnaks** lastega või lasteta abielupaari, samuti ühe või enama mitte kunagi abielus olnud alla 18-aastase lapsega üht vanemat, kui nad elavad leibkonnas, mille leibkonnapeaga (või selle abikaasaga) on neil sugulussuhe. Suurbritannias koosneb **esmasperekond** vanematest ja nende lastest.

Purunenud perekonna ehk **vaegperekonna** mõistet kasutatakse, kui üks vanematest puudub surma, lahutuse või perekonna hülgamise tagajärjel.

116. Demograafilises kirjanduses on terminile **põlvkond**¹ ehk **generatsioon**¹ antud täpne tähendus ning see osutab rühmale isikutele, kes on sündinud sama ajavahemiku jooksul, milleks tavaliselt on kalendriaasta. Termin **kohort**² tähistab inimrühma, kes on samal ajavahemikul läbi elanud mingi ühelaadse sündmuse: sel viisil on sünnikohort *põlvkonna* (116-1) sünonüüm, abielukohort tähistab inimesi, kes on ühel ja samal ajavahemikul

abiellunud jne. Demograafias nagu genealoogiaski võib terminit **põlvkond**³ kasutada ka selleks, et tähistada teatud kindla *põlvkonna* (116-1) järeltulijaid. Nõnda osutatakse sageli *migrantide* (802-4) lastele kui nende teisele põlvkonnale (teise põlvkonna migrantidele). Mõnel juhul käsitletakse põlvnemist kitsamalt üksnes ühe sooliini piires: seega moodustavad **meesliini põlvkonna**⁴ ehk **isaliini põlvkonna**⁴ meessoost põlvkonna pojad, **naisliini põlvkonna**⁵ ehk **emaliini põlvkonna**⁵ naissoost põlvkonna tütred. Niisugust vahet tehakse sageli põlvkonna pikkuse ning *põlvkondadevahelise intervalli* (713-1) arvutamisel.

2. Terminiga **kohortanalüüs** tähistatakse andmeanalüüsimetodit, kus üksikkohordi kogemust uuritakse kogu tema eluea või muu määratletud ajavahemiku vältel.

*
* *

120. **Korter**¹ (**elukorter**¹) ehk **eluase**¹ tähistab piiritletud eluruumi, mis on sobiv kasutamiseks ühele *leibkonnale* (110-3). Korterit suurust mõõdetakse **tubade**² arvu ja eluaseme **pindalaga**³. **Elamistihedus**⁴ tuleneb korteri suuruse ja elanike (asukate) arvu suhtest. Elamistiheduse standardite abil eristatakse **üleasustatud korterit**⁵ **alaasustatud korterit**⁶. **Vaba korter**⁷ on eluruum, mida ei kasutata pideva ega ajutise elukohana.

1. Korteriks võib olla **eramu** (**individuaalelamu, eramaja**) või osa sellest, samuti **üürikorter**, mis moodustab osa **üürimajast**. USAs tehakse vahet **üheleibkonnakorteri** ja **mitmeleibkonnakorteri** vahel; leibkonda mittemoodustavaid isikuid öeldakse asuvat **ühispinnal**. Elamustatistikas kasutatakse sageli andmeid maja**korruste** arvu kohta.

2. Mõnes riigis rakendatakse **toa** täppismääratlust, nt Soomes mõistetakse toana põranda, lae ja seintega piiratud ning aknaga varustatud ruumi, keskmise kõrgusega vähemalt 2 m ja põrandapinnaga vähemalt 7 m². Ka neile tingimustele vastav **köök** arvatakse Soomes toaks, vastupidi paljudes muudes maades levinud käsitusele, mille kohaselt kööki ei arvata tubade hulka.

4. Elamistihedust on tarvis eristada *rahvastikutihedusest* (312-1).

121. Korterivaldajaks võib olla **omanik**¹ või **üürnik**², kes korterit **peremehelt**¹ üürib. **Allüürnik**³ on isik, kes üürib üürnikult. Seadusliku õigusetu eluruumi valdavat isikut kutsutakse **omavoliliseks elanikuks**⁴.

2. Korterit võib üürida mööbliga või ilma, vastavalt on tegemist **möbleeritud korteri** või **möbleerimata korteriga**.

*
* *

130. **Rahvastikustatistika**¹ tegeleb rahvastikku peegeldavate **arvandmetega**². **Vaatlustel**³ **kogutakse**⁴ andmed *andmevormidele* (206-1), misjärel nende **redigeerimise**⁵ ja **kontrollimise**⁵ ning **täpsustamise**⁵ käigus kõrvaldatakse ilmsed vasturääkivused ja vead. Seejärel andmed **koondatakse tabelitesse**⁶ ehk **tabuleeritakse**⁶, **rühmitades**⁷ ehk **klassifitseerides**⁷ nad ühelaadsete omadustega **rühmadesse**⁸ ehk **klassidesse**⁸. **Statistiline töötlus**⁹ hõlmab kõiki andmete kogumise ja *analüüsi* (132-1) vahelisi tööoperatsioone.

131. **Lähteandmetest**¹ *statistilise töötuse* (130-9) tulemusena saadud **algandmed**¹ ehk **baasandmed**¹ moodustavad tavaliselt **statistilise tabelisse**⁴ koondatavad **absoluutarvude**³ **read**² ehk **vektorid**². Tabelis esitatakse andmed üldiselt mingi **kvantitatiivse tunnuse**⁵ (vanus, laste arv jne) või **kvalitatiivse tunnuse**⁶ (sugu, abieluseisund) järgi rühmitatuna. Kui andmed on tabelis rühmitatud ühtaegu kahe või enama tunnuse järgi, nimetatakse tabelit **risttabeliks**⁷ ehk **maatrikstabeliks**⁷. **Liittabel**⁸ on **lihttabelites**⁹ sisalduvate andmete koond.

1. Kui andmete statistiliseks üksuseks on *indiviid* (110-2), nimetatakse neid **mikro(tasandi) andmeteks**. **Agregeeritud andmed** ehk **makro(tasandi)andmed** käivad indiviidist erineva, üldisema analüüsiüksuse kohta, milleks võib olla nt kogu rahvastik või teatud haldusüksuse elanikkond. Mikroandmeid saab koguda *välikäsitluse* (203-5) teel või *perekonnaseisukirjetest* (211-3) väljavõtteid tehes. Mikroandmete uueks allikaks on **avatud rahvaloendusvalim**, mis kujutab rahvaloendusandmete süstemaatilist või juhuvalimit, mis on analüütilistel eesmärkidel kasutusvaba asjasthuvitatuile.

7. Tabelit, mis esitab rahvastiku jaotuse ainult ühe tunnuse järgi, nimetatakse **sagedustabeliks**.

132. Algandmete kasutamine toimub harilikult kahes järgus. **Analüüsi**¹ eesmärgiks on arvude komponentideks lahutamine: suuruse, koostise, välistegurite ja uuritava omaduse eraldi väljatoomine. **Süntees**² on analüüsil leitud üksikkomponentide erineval viisil tervikuks tagasiühendamine. Mõlemad toimingud eeldavad mitmesuguste **indeksite**⁴ (vrd 133) **arvutamist**³, mida vastupidiselt algandmetele vaadeldakse kui **tulemusi**⁶. **Indeks**⁷ kitsamas tähenduses on suhtarv, mis näitab teatud nähtuse arvulist väärtust mingi **baasi**⁸ ehk **aluse**⁸ suhtes, mis tavaliselt võetakse kui 100. Mõned indeksid on osutunud komplekssete nähtuste hindamisel headeks **näitajateks**⁹, nt *imikusuremuskordaja* (412-2) on rahvastiku üldise heaolutaseme mõõduks.

3. Sõnast **arvutama** on tuletatud termin *arvuti* (225-2), millega tähistatakse andmete elektroonilise töötlemise seadet.

4. Sõna *indeks* kasutamine *näitaja* tähenduses ei ole soovitatav. See võib põhjustada segadust, sest majandusstatistikas on *indeks* kasutusel spetsiifilises tähenduses kui muutumissuhtarv.

133. *Analiüüsi* (132-1) üks lihtsamaid võtteid seisneb rahvaarvu või sündmuste arvu jagamises mõne teise samalaadse arvuga. Sellise arvutustehte tulemusena saadud indeksitele on omistatud erinevaid nimetusi. Kõige üldisem on **määr**¹ ehk **suhe**¹, s.o suhtarv, mis saadakse üht arvu teisega jagades. **Osatähtsus**² on suhtarv, mis näitab osa ja terviku suuruste suhet. **Protsent**³ ehk lihtsalt **protsent**³ on terviku sajandikosades väljendatud osatähtsus. **Kordaja**⁴ ehk **koefitsient**⁴ on eriline suhtarvu liik, mida kasutatakse mingi sündmuse esinemise **suhtelise sageduse**⁵ väljendamiseks rahvastikus või selle rühmas teatud ajavahemiku, tavaliselt aasta jooksul. Kordaja ülaltoodud määratlusest pole alati kinni peetud ning tema kasutusala on järk-järgult laienenud, nt on nimetust kordaja ebakorrektselt kasutatud *osatähtsuse* (133-2) sünonüümina (nt tööhõivekordaja, mis on tegelikult töötavate inimeste osatähtsus rahvastikus).

4. Kordaja avaldatakse tavaliselt tuhande kohta ehk promillides; kui terminit kasutatakse ilma täpsustuseta, siis mõistetakse selle all "tuhande kohta". Mõned kordajad esitatakse ka kümne tuhande kohta (prodetsimillides), saja tuhande kohta (prohektomillides) või miljoni kohta, *nt suremuskordajad surmapõhjuse* (421-10). Teistel juhtudel võivad kordajad olla antud ühe isiku või saja isiku kohta. Mõnikord jäetakse sõna *kordaja* hoopis ära, nii võib kohata väljendit "suremus saja tuhande inimese kohta", kuid sellist kasutust ei soovitata.

134. Ühekordse ehk kordumatu sündmuse *suhtelist sagedust* (133-5) mõistetakse sageli kui selle sündmuse toimumise **tõenäosuse**¹ mõõtu. See eeldab, et murru nimetajas esindatud inimesed alluvad kõik teatavale **riskile**² (**riisikole**²), et igauhega neist võib käsitletav sündmus aset leida. Niisuguste inimeste kohta öeldakse, et nad on **avatud riskile**³ ehk **riskiavatud**³ vastandina **riskivabadele**³ indiviididele. Rahvastik jaotatakse tihti rühmadeks, kus mingi sündmuse toimumisrisk erineb rühmaliikmeti vähem kui kogu rahvastikus; selline rahvastikurühm on sündmuse toimumise suhtes **ühtlasem**⁴ ehk **homogeensem**⁴ kui suhteliselt **ebahühtlane**⁵ ehk **heterogeenne**⁵ kogurahvastik. Homogeensete rühmade kohta arvutatud kordajat nimetatakse **erikordajaks**⁶ (**erikoefitsientideks**⁶) vastandina *üldkordajale* (*üldkoefitsientidele*) (136-8), mis kehtib kogu rahvastiku kohta.

2. Kuigi sõna *risk* demograafiline kasutamine ei sisalda mingisuguseid vihjeid sellele, kas toimuv sündmus on soovitatav või vastupidi, võib mõnikord olla tarvilik vältida riski mõistenüansse, nt öelda **väljaränderiski** asemel **väljarändekaldumus**.

135. **Vanuskordaja**¹ ehk **vanuskoefitsient**¹ leitakse üheaastase või pikema vanusrühma kohta. **Kestuskordaja**³ ehk **kestuskoefitsiendi**³ puhul on vanuse asemel argumendiks aeg, mis on möödunud **lähtesündmusest**⁴, nt abielu sõlmimishetkest. Kordajat nimetatakse **keskkordajaks**¹⁰ ehk **keskkoefitsiendiks**¹⁰, kui soovitakse rõhutada, et aasta või mõne muu ajavahemiku (sageli 5 aasta) jooksul toimunud sündmuste arv on jagatud aasta (5 aasta) **keskmise rahvaarvuga**⁶ või ka **inimaastate arvuga**⁷ ehk **elatud aastate arvuga**⁷ *riskiavatud* (134-3) rahvastiku poolt aasta (viie aasta) jooksul. Inimaastate arv on võrdne kõigi käsitletava rahvastiku(rühma) hulka kuuluvate indiviidide riskiaja pikkuste (aja, mille kestel isik on riskiavatud) summaga aasta (5 aasta) jooksul ja seda väljendatakse aastates. Terminit kordaja on kasutatud ka sellise näitaja kohta, mis saadakse aasta (5 aasta) jooksul toimunud sündmuste arvu jagamisel kohordi suurusega ajavahemiku alguses; tegelikult on sel juhul tegemist **tõenäosusega**⁵, mis vastandub eespool määratletud keskkordajaga. Käesolevas lõigus on *periood* ja *ajavahemik* sünonüümid. Väljendis **perioodnäitaja**⁸ ehk **perioodkordaja**⁸ seevastu kasutatakse sõna *periood* tema kronoloogilises tähenduses, mis viitab mingile kindlale kalendriaastale või aastarühmale. Perioodkordaja vastandiks on **kohortkordaja**⁹ ehk **põlvkonnakordaja**⁹.

136. *Andmeid* (130-2) nimetatakse **esialgseteks andmeteks**¹ ehk **provisoorseteks andmeteks**¹, kui nad on mittetäielikud või küllaldaselt kontrollimata. Nende asendamine **lõplike andmetega**² ehk **definiitiivsete andmetega**² nõuab viidatud puuduste kõrvaldamist. Samasuguses mõttes kõneldakse ka **esialgsetest kordajatest**³ ja **lõplikest kordajatest**⁴. Kui hiljem täpsema info alusel varem juba avaldatud andmed muudetakse, kõneldakse **täpsustatud kordajatest**⁵. Samas tähenduses on eesti keeles kasutatud ka väljendit **parandatud kordaja**⁶ ehk **korrigeeritud kordaja**⁶, mida on õigem kasutada juhul, kui vigaste andmete või ebasobiva arvutusmeetodi tõttu on saadud moonutatud tulemus, mida seejärel on osutunud vajalikuks parandada. **Standard(iseer)itud kordaja**⁷ ehk teatud asjaolude mõjust **puhastatud kordaja**⁷ võimaldab huvipakkuva muutuja võrdlust eri rahvastikes nii, et mingi teise muutuja, sagedasti rahvastiku vanuskoostise mõju on konstantne. Standardimata kordajat kutsutakse **üldkordajaks**⁸ (vrd 401-4*). Kuigi seda näitajat saab enamasti kasutada üldiste arengusuundade kirjeldamiseks, võib kriitikata kasutamine viia ekslikele järeldustele, eriti *koostiselt* (144-4) väga erinevate rahvastike võrdlemisel.

1.-8. Tuleb märkida, et nende viitenumbritega tähistatud terminite praktilisel kasutamisel esineb kõigis keeltes palju ebajärjekindlust.

137. Demograafiline *indeks* (132-7) kirjeldab üldiselt kindla **vaatlusperioodi**¹ ehk **vaatlusvahemiku**¹ vältel toimunud sündmusi, eriti kehtib see *kordaja* (133-4) kohta. **Aastakordaja**² käib aasta või siis 12-kuulise ajavahemiku kohta (nt 1. juulist järgmise aasta 30. juunini). Kui mitme aasta kohta olemasolevate andmete põhjal leitakse nende keskmine, kõneldakse **aastakeskmistest kordajatest**³, vastavat arvutusviisi kutsutakse aga **aastanäitajaks teisendamiseks**⁴. Mõnikord arvutatakse **hetkekordajaid**⁵, mis käivad lõpmata väikese ajavahemiku kohta, nt *suremuse hetkekordaja* (431-4) ja *iibe hetkekordaja* (702-5).

138. *Kohortanalüüsi* (103-4) peamine ülesanne on demograafiliste nähtuste **taseme**¹ ehk **intensiivsuse**¹ ja **ajastuse**² ehk **ajalise jaotuse**² uurimine. *Ainukordse* demograafilise *süüdmuse* (201-4) intensiivsust saab mõõta antud sündmuse toimumise (või mittetoimumise) **lõpliku sagedusega**³ kohordis. Lõplik sagedus peegeldab nende inimeste osatähtsust, kes on kogenud kõnealust sündmust *kohordi* (116-2) eksisteerimisaja jooksul. *Kordusüüdmuse* (201-5), nagu sünidid või elukohamuutused, intensiivsust saab mõõta **süüdmuse keskmise arvuga**⁴ inimese kohta kohordis. Ajastuse võib määratleda kui uuritava sündmuse jaotumist toimumisaaja järgi kohordis. Vastandina **kohortnäitajatele**⁶ ehk **põlvkonninäitajatele**⁶ esitatakse *perioodanalüüsi* (103-5) tulemused **perioodnäitajatenä**⁵, mida võib moodustada mitmel viisil. Tavamenetlus seisneb rahvastiku eri vanus- või kestusrühmade kordajate käsitlemises ühte põlvkonda iseloomustavate näitajatenä; nõnda moodustatud põlvkonda kutsutakse **tingpõlvkonnaks**⁷ (**hüpoteetiliseks põlvkonnaks**⁷) ehk **tingkohordiks**⁷ (**hüpoteetiliseks kohordiks**⁷).

3. Lõplikule sagedusele on antud erinevaid nimetusi sõltuvalt uuritavast sündmusest: *lapsesuse progressioonikordaja* (637-7), *lõplik vallalisus* (521-1). Väärrib tähelepanu, et lõplike sagedusnäitajate nimetustes pole soovitatav kasutada terminit *osatähtsus*, mida tarvitatakse hetkeseisundi jaotuse kirjeldamisel. Näiteks *lõplikku vallalisust* tuleb eristada rahvaloenduse andmetes sisalduvast vallaliste osatähtsusest mingis vanusrühmas.

4. Tihtipeale antakse kattuv nimetus sündmuse tegelikule keskmisele arvule inimese kohta ja samalaadsele arvule, mis oleks olnud välistegurite, nt suremuse mõju puudumisel. Siiski on soovitatav kasutada eristuvaid termineid: nt *keskmist lapsesust* (637-2) tuleks eristada *kumulatiivsest süüdmusest* (636-2).

5. Mitmete perioodnäitajate nimetused näivad tingpõlvkonna asemel viitavat reaalsele põlvkonnale. Nende selline tõlgendus võib vahel viia paradoksini, nt süünnijärjestustõenäosus võib olla suurem ühest, kui edasilükatud sünidid kuhjuvad just vaadeldavasse ajavahemikku.

*

* *

140. Rahvastikuteaduses kõige sagedamini kasutatav **keskmine**¹ on **aritmeetiline keskmine**², mis saadakse **andmerea**⁷ väärtuste summa jagamisel nende arvuga. Kui keskmisest kõneldakse täpsustuseta, mõeldakse reeglina aritmeetilist keskmist. **Geomeetrilise keskmise**³ kasutamine eeldab negatiivsete liikmete puudumist käsitletavas andmereas, selle leidmiseks juuritakse n arvvaartuse korrutis n -astme juurega. **Kaalatud keskmine**⁴ saadakse, kui iga arvu korrutatakse tema **kaaluga**⁵ ja nende korrutiste summa jagatakse kaalude summaga. **Mediaan**⁶ ehk **keskväärtus**⁶ on **andmerea**⁷ (**kogumi**⁷) keskel asuv arv, teisiti väljendatult jaotab mediaan andmerea kaheks ühesuuruseks osaks. **Mood**⁸ ehk **dominant**⁸ on andmereas kõige sagedamini esinev arvvaartus.

4. Erandjuhul, kui kõik kaalud on võrdsed, on "kaalumata" ehk lihtne ja kaalutud aritmeetiline keskmine võrdsed.

141. Andmerea **hajuvus**¹ ehk **varieerumus**¹ väljendab rea liikmete erinevust üksteisest. Kahe elemendi väärtuste erinevust nimetatakse lihtsalt **vaheks**² ehk **diferentsiks**², sellal kui üksikväärtuse ja mingi keskmise erinevust kutsutakse **hälbeks**². Allpool tuleb juttu vaid üldlevinud **hajuvusnäitajatest**³ ehk **varieerumusunäitajatest**³. **Amplituud**⁴ (**variatsiooniamplituud**⁴) ehk **variatsiooniulatus**⁴ on rea suurima ja väiksema väärtuse vahe. **Kvartiilamplituud**⁵ on kolmanda ja esimese *kvartiili* (142-2) vahe ning hõlmab pooled rea elementidest. **Kvartiilhälvet**⁶, mis moodustab poole kvartiilamplituudist, kasutatakse sageli varieerumuse mõõtarvuna. **Keskmine lineaarhälve**⁷ on andmerea aritmeetilisest keskmisest leitud hälvete absoluutväärtuste aritmeetiline keskmine. **Dispersioon**⁸ ehk **keskmine ruuthälve**⁸ ehk **variants**⁸ on andmerea aritmeetilisest keskmisest leitud hälvete ruutude aritmeetiline keskmine. **Standardhälve**⁹ ehk **ruutkeskmine hälve**⁹ on dispersiooni ruutjuur.

142. Järjestatud andmerea puhul saab leida **kvantiile**¹ ehk **asendikeskmisi**¹, mis jätavad endast ette- või tahapoole täpselt kindlaksmääratud osa andmerea liikmete üldarvust. Peale *mediaani* (140-6) on kasutusel **kvartiil**², **detsiil**³ ja **tsentiil**⁴, mis jaotavad kogumi kas neljaks, kümneks või vastavalt sajaks võrdse liikmete arvuga osaks.

2. Teine kvartiil on sama mis mediaan.

143. *Kvantitatiivne tunnus* (131-5) on mingis vahemikus **pidev**¹, kui vahemiku kahe suvaliselt võetud punkti vahel on tunnusel määramata arv väärtusi. Vastupidisel juhul on tunnus **sõre**³ ehk **diskreetne**³.

3. Vahel eristatakse **katkendlikult pidevat** (ingl *discontinuous*) tunnust **sõredast** (ingl *discrete*) tunnusest.

144. Jaotades kogumi elemendid (vrd 110-1) *rühmadesse* (130-8) mingi tunnuse väärtuse või laadi järgi, saadakse nende **jaotus**¹ ehk **variatsioonirida**¹. Elementide arvu, teisiti väljendatult nende **absoluutset sagedust**² mingis rühmas nimetatakse **rühmasageduseks**². Jagades rühmasageduse elementide üldarvuga, saadakse vastava rühma **suhteline sagedus**³ (vrd 133-5). Rahvastikuteaduses kasutatakse suhtelise sageduse sünonüümina tihti termineid **koostis**⁴ ehk **struktuur**⁴ (nt vanuskoostis ehk vanusstruktuur on rahvastiku jaotus vanuse järgi).

*
* *

150. Kogudes andmed mingi tunnuse muutumise kohta ajas, saadakse **aegreaks**¹ kutsutav andmestik. Sageli on aegreas võimalik eristada **trendi**² ehk **arengusuunda**², s.o pikema aja jooksul avalduvat tunnuse muutumiskalduvust, ja trendi ümber toimuvaid **võnkeid**³ ehk **fluktuatsioone**³ ja **hälbeid**³ (vrd 141-2). Teatud pikemate ajavahemike, sageli mitme aasta tagant korduvaid võnkeid kutsutakse **perioodvõngeteks**⁴ ehk **tsüklilisteks võngeteks**⁴. Rahvastikuteaduses on tavapäraseks vaatlusperioodiks aasta, ühe aasta piires toimuvad võnked on **hooajalised võnked**⁵. Sageli langevad nad kokku aastaaegade vaheldumisega, mistõttu kasutatakse ka nimetust **sesoonsed võnked**⁵. Kui aegreast eemaldada trend, perioodilised ja sesoonsed võnked, jäävad alles **ebakorrapärased võnked**⁶. Need võivad olla põhjustatud erakordsete asjaolude, nt sõja mõjust, samuti **juhuvõngetest**⁷.

4.-5. Perioodiliste võngete liiki, milles perioodi pikkus on ebahühtlane, tuntakse **konjunktuurimuutustena**. Sellega ühenduses kõneldakse vahel **demograafilisest konjunktuurist**, mõiste hõlmab sageli kõigi lühiajaliste võngete käsitlemist rahvastikuprotsessides.

151. Vahel on sobiv asendada esialgne andmerida teisega, milles muutuste seaduspärasus peegeldub esialgsega võrreldes paremini. **Tasandamiseks**¹ nimetatakse menetlust, mis seisneb andmerea arvvaartusi jälgiva võimalikult laugja kõvera leidmises. Kui selline

kõver tõmmatakse vaba käega, kõneldakse **graafilisest tasandamisest**² ehk **visuaalsest tasandamisest**². **Analiüütilisel tasandamisel**³ lähtutakse matemaatilisest tasandusfunktsioonist, mille parameetrite väärtused leitakse algebraliselt. Üks selliseid tööviise on **vähimruutude meetod**⁴, mis minimeerib esialgse ja tasandatud andmerea vaheliste hälvete ruutude summa. Teistest tasandusmeetoditest tuntakse **liikuvkeskmise**⁵ ehk **libiseva keskmise**⁵ kasutamist ja **diferentsimeetodit**⁶. Nimetatud tasandamisviise võidakse kasutada **interpoleerimisel**⁷, s.o kahe teadaoleva arvu vahel asetseva tundmatu arvutamisel, või **ekstrapoleerimisel**⁸, mille käigus leitakse arv väljaspool teadaolevat arvupiirkonda.

5.-6. Nende tasandamisviiside kasutamist on eesti keeles nimetatud ka **mehaaniliseks tasandamiseks**.

152. Sageli annavad inimesed kvantitatiivsete tunnuste kohta küsitlustel andmeid **ümardatud arvudena**¹. Seda nähtust nimetatakse **ümmarguste arvude eelistuseks**² ehk **digitaalpreferentsiks**² ja see avaldub kalduvuses kasutada arvulistele küsimustele vastamisel 0 ja 5 lõppevaid arve. Eriti sage on **vanusümardamine**³ ehk **vanusakumulatsioon**³, mida võib mõõta **vanuskuhjumisindeksiga**⁴. Vanuseandmeid tuleb parandada vahel ka muud liiki **vanusandmete moonutustest**⁵.

153. Demograafiliste funktsioonide numbriline aines esitatakse sageli spetsiaalsete **tabelitena**¹, nagu *elutabel* (432-1), *sünnimustabel* ja *abiellumustabel* (522-1). Tavapäraselt eristatakse **perioodtabeleid**² ehk **rist(läbi)lõiketabeleid**², mis põhinevad suhteliselt lühikese ajavahemiku jooksul kogutud arvandmetel, ja **kohorttabeleid**³ ehk **piki(läbi)lõiketabeleid**³ ehk **põlvkonnatabeleid**³, mis käsitlevad mingit kohorti (põlvkonda) kogu tolle eluea jooksul. **Mitmiktabelid**⁴ ehk **kombineeritud tabelid**⁴ peegeldavad üheaegselt mitme rahvastikus toimuva demograafilise protsessi toimet; levinumad on kaht protsessi kajastavad kaksiktabelid.

154. Kui pole piisavalt andmeid teatud tunnuse täpse väärtuse kindlakstegemiseks, võib püüda seda **hinnata**¹. Vastavat menetlust nimetatakse **hindamiseks**² ehk **estimatsiooniks**² ja selle resultaati **hinnanguks**³. Kui hindamiseks vajalikke lähteandmeid pole üldse, tuleb vahel tugineda **oletusele**⁴, et juhtida tähelepanu vähemalt muutuja **suurusjärgule**⁵.

155. Andmete illustreerimise eesmärgil rakendatakse **graafilist esitust**¹: andmed kujutatakse (**arv**)**joonistel**² ehk **graafikutel**² või **kaartidel**³. Tunnustevaheliste seoste skemaatiliseks esitamiseks koostatakse **diagramme**⁴, mille üldtuntud näiteks on *Lexise võrk* (437-1). Kui arvjoonise üks telg on lineaarse, teine logaritmilise skaalaga, nimetatakse seda **poollogaritmiliseks jooniseks**⁵, mõnikord on nimetatud sellist arvjoonist ekslikult ka logaritmiliseks jooniseks. Tõelisel **logaritmilisel joonisel**⁶ on mõlemal teljel logaritmiline skaala. Teatud tunnuse sagedusjaotust võib esitada mitmel viisil. Ühendades eri rühmade esinemissagedust kujutavad punktid sirgetega, saadakse **sageduspolügoon**⁷. **Histogrammi**⁸ puhul esitavad rühmade esinemissagedusi ristkülikud, mille külgedeks on vastavalt rühmaintervalli pikkused ja esinemissagedused. **Tulpdiagrammil**⁹ kujutavad rühmade esinemissagedusi tulpade pikkused, rühmade kumulatiivset sagedust esitab **järgsummade kõver**¹⁰ ehk **kumulatiivkõver**¹⁰.

2. Populaarsetes väljaannetes kasutatakse laialdaselt **piltjooniseid**, millel kujundelementidena rakendatakse käsitletava tunnusega seotud kujundeid (mündid, traktorid, hobused jne).

3. Kaart võib esineda nt **kartogrammina**, millel kujutatakse tunnuse geograafilist resp territoriaalset jaotust, või **kartodiagrammina**, kus geograafilisele võrgule on paigutatud hulk ühesuguse konstruktsiooni ja skaalaga arvjooniseid.

*
* *

160. **Valimimeetodi**¹ ehk **väljavõtumeetodi**¹ (**väljavõttelise vaatluse meetodi**¹) abil hangitakse üldkogumi kohta andmeid selle teatud osa uurides. Otseselt uuritavat kogumiosa nimetatakse **valimiks**² ehk **väljavõtukogumiks**². Valim koosneb spetsiaalse menetluse abil üldkogumi **üksuste**³ ehk üldkogumi **elementide**³ hulgast välja võetud **valimiüksustest**⁴ ehk **valimielementidest**⁴. Demograafilistes valimites on üldkogumi üksuseks tavaliselt *indiviid* (110-2), *perekond* (112-1) või *leibkond* (110-3) ja valimiüksuseks inimene, leibkond, elamu või elamukvartal, vald/linn või mingi muu piiratud territoorium. Valimiüksuste väljavõtt toimub vastava **valimimenetluse**⁵ kohaselt.

2. **Valimi** moodustamist üldkogumist nimetatakse **väljavõtuks**.

Valimi tähenduses võib kasutada ka sõna **võetis** (ka **võend**), mis on tuletis (*välja*)**võtmisest**.

161. Valimit kutsutakse **juhuvalimiks**¹, kui sellesse kuuluvad elemendid on võetud valimialusest **juhukorras**² ehk **huupi**². **Valimialuses**³ esineb iga *üldkogumi element* (160-3) ainult üks kord. **Lihtsa juhuväljavõtu**⁴ kasutamisel on üldkogumi kõigil

elementidel võrdne võimalus sattuda valimisse, sinna sattumise tõenäosus oleneb valimisse võetava osa suhtelisest suurusest ehk **valimimäärast**⁵. **Süsteemvalimi**⁶ moodustamine põhineb elementide väljavõtul nende järjekorranumbri alusel: valitakse üksused järjekorranumbritega n , $n+s$, $n+2s$, $n+3s$ jne, kus s on väljavõtuvahemik ning n juhuslikult valitud s -i mitteületav suurus. **Klastervalimi**⁸ puhul toimub üksuste väljavõtt üldkogumist mitte ühekaupa, vaid rühmiti; vastavaid rühmi kutsutakse **klastriteks**⁹ ehk **pesadeks**⁹.

162. **Tüüpväljavõtu**¹ korral jaotatakse üldkogum mingi olulise tunnuse suhtes *homogeenseteks* (134-4) **kihtideks**² (**osadeks**²) ning igast kihist moodustatakse lihtne *juhuvalim* (161-1). Seejuures võivad *valimimäärad* (161-5) kihiti erineda. **Astmelise väljavõtu**³ korral toimub valimi moodustamine mitmejärguliselt. Esimesel etapil võetakse üldkogumist **esmaselemendid**⁴, teisel etapil käsitletakse viimaseid iseseisvate üldkogumitena ning nende põhjal moodustatakse **teiseselementidest**⁶ koosnevad **alamvalimid**⁵ jne. Kui puudub korralik valimialus, siis võidakse kasutada **piirkonnväljavõttu**⁷ (**tsonaalset väljavõttu**⁷), kus esmalt määratakse mõne lihtsa võttega kindlaks suhteliselt väike arv territooriume ja teisel etapil leitavad valimielemendid võetakse vaid nende piirkondade kogumitest.

1. Tüüpväljavõtu abil moodustatud **tüüpvalimit** on nimetatud eestikeelses kirjanduses ka **tüpoloogiliseks valimiks**, **rühmvalimiks** ehk **stratifitseeritud valimiks**.

163. Juhuväljavõtu tulemusena saadakse üldkogumist **esindusvalim**¹ ehk **representatiivne valim**¹, mis esindab üldkogumit kõigi uuritavate tunnuste lõikes usaldusväärselt. **Kvootväljavõtul**² aga määratakse juba ette teatud tunnuste esinemissagedused valimiüksuste hulgas. Nõnda fikseeritakse *andmekogujale* (204-2) **kontingendid**³ (absoluutarv) või **kvoodid**³ (suhtarv) teatavate tunnustega elementide lülitamiseks valimisse. Kvoodi piires võib rakendada mistahes väljavõtumetodit.

164. **Rahvastiku parameeter**¹ väljendab rahvastiku tunnuseid arvuliselt. Menetlust, mis neid parameetreid leiab *valimi* (160-2) alusel, kutsutakse **statistiliseks hindamiseks**² (vrd 154-2). Saadud hinnang(väärtus) on tõene teatud **esindusveaga**³ ehk **representatiivsuseveaga**³, mille suurust väljendatakse tavaliselt **standardvea**⁴ abil. Hinnangväärtust saab esitada koos **usaldusvahemiku**⁵ ehk **konfidentsiintervalliga**⁵, mis piiritleb väärtusvahemiku, kus hinnangväärtus etteantud tõenäosusega asub. Kahe näitaja vahel avaldub **statistiliselt oluline erisus**⁶, kui selle erisuse juhusliku esinemise tõenäosus on väiksem teatud etteantud väärtusest, nn **olulisustasemest**⁷ ehk

olulisusnivoost⁷. Näiteks võib erisus olla statistiliselt oluline 5 protsendi tasemel, kui erisuse juhuslik esinemistõenäosus on väiksem kui 0.05. Lisaks esindusveale mõjutavad hinnangu tõepärasust **vaatlusvead**⁸, mille eriliigiks on **küsitlusvead**⁹ ehk **intervjuerimisvead**⁹, s.o küsitajate poolt andmete kogumisel tehtud süstemaatilised vead.

Peatükk 2

RAHVASTIKUSTATISTIKA MÕISTED JA MEETODID

201. **Staatilist rahvastikustatistikat**¹ tuleb eristada **dünaamilisest rahvastikustatistikast**². Esimene kirjeldab rahvastikuseisundit mingil ajahetkel ning tugineb tavaliselt sellistele *statistilistele üksustele* (110-1), nagu *indiviid* (110-2), *leibkond* (110-3), *perekond* (112-1) jne. Teine seevastu peegeldab rahvastikus aja jooksul pidevalt toimuvaid muutusi, mille jälgimisel tuginetakse sellist tüüpi statistilistele üksustele nagu **demograafiline sündmus**³ ehk **rahvastikusündmus**³ ehk lühemalt lihtsalt **sündmus**³ (sünd, abiellumine, surmajuht, elukohavahetus jne). Seejuures tehakse vahet **kordumatu sündmuse**⁴ ehk **ainusündmuse**⁴ (nt surmajuht) ja **korduvsündmuse**⁵ vahel nagu rasestumine, sünnitus või ränne. Korduvsündmusele saab omistada **järjekorranumbri**⁶ ehk **järjenumbri**⁶ vastavalt sellele, mitmendat korda sündmus ühe ja sama isiku puhul toimub. Dünaamilisel rahvastikustatistikal põhineb **rahvastikuprotsesside**⁷ ehk **demograafiliste protsesside**⁷ ehk **rahvastiku dünaamika**⁷ uurimine. Peamiseks andmeallikaks **rahvastikuseisundi**⁸ kohta on *rahvaloendus* (202-1). **Rahvastiku muutumise**⁹ (vrd 701) uurimisel on esmaseks andmeallikaks aga *jooksev rahvastikustatistika* (212-1). Mõnikord võetakse selles arvesse ainult **rahvastiku loomulikku muutumist**¹⁰, misjuhul vaatluse alt jäävad välja inimeste rändega kaasnevad muutused. Põhimõtteliselt peaks aga *rändestatistikat* (812-1) vaatlema dünaamilise rahvastikustatistika osana.

9. Oskussõna *rahvastiku muutumine* tähendab rahvastikuseisundi muutumist ajas. Samas tähenduses on kasutatud vanemas kirjanduses ka terminit **rahvastiku liikumine**, mis on õigem siiski rahvastiku geograafilise ehk ruumilise liikumise tähenduses.

202. **Rahvaloendusi**¹ korraldatakse selleks, et saada *rahvastikuseisundit* (201-8) mingil ajamomendil iseloomustavaid andmeid. Kui loendatakse ühel ja samal ajamomendil riigi kõik elanikud, siis on tegemist **üldise rahvaloendusega**². Mõnikord võidakse korraldada ainult rahvastiku teatud osa, nt riigi osaterritooriumi rahvastiku loendus, siis kõneldakse **osalisest rahvaloendusest**³. Oskussõna *rahvaloendus* viitab üldiselt kõigi kindlaksmääratud rahvastikku kuuluvate inimeste loendamisele, st loenduse **kõiksusele**⁴. **Valikloendus**⁵ ehk **mikroloendus**⁵ hõlmab ainult osa elanikkonnast ja on seotud mõistega **valimküsitlus**⁶ ehk **väljavõtu-uuring**⁶. Küsitluse eel korraldatakse vahel **pilotaazhküsitlusi**⁷ ehk **katseküsitlusi**⁷, pärast aga viiakse tulemuste õigsuse ja täielikkuse tagamiseks läbi **kontrollküsitlusi**⁹.

1. **Loendusvaheliseks perioodiks** nimetatakse ajavahemikku kahe järjestikulise rahvaloenduse vahel.

Esimene rahvaloendus Eestis aastal 1867 haaras Liivimaa kubermangu linnarahvastikku. Kogu Eesti rahvastikku hõlmavana on toimunud üheksa rahvaloendust: aastail 1881, 1897, 1922, 1934, 1941, 1959, 1970, 1979 ja 1989. Aastal 1985 viidi läbi ulatusliku programmiga mikroloendus, mille käigus küsitleti 5 % rahvastikust.

2. Enne rahvaloendusi saadi andmeid rahvastiku kohta **hingerevisjonide** teel, mis hõlmasid Eestit alates neljandast Venemaa revisjonist 1782 aastal.

7.-9. Rahvaloenduse puhul kõneldakse vastavalt **eelloendusest** ja **järeloendusest**.

203. **Loendamine**¹ erineb lihtsamast inimeste **ülelugemisest**² (**kokkulugemisest**²) selle poolest, et koostatakse kõiki inimesi hõlmav **nimekiri**³ ehk **nimeloend**³. **Küsitluse**⁴ ehk **küsitlusuuringu**⁴ eesmärgiks on saada andmeid teatud kindla ainevaldkonna kohta (nt tööjõuküsitlus) ning ta ei haara tavaliselt kogu rahvastikku. **Välküsitluse**⁵ ehk **väliuuringu**⁵ puhul on tegu **intervjuu**⁶ ehk **usutluse**⁶ teel sooritatava uuringuga. **Postiküsitluse**⁷ ehk **kiriküsitluse**⁷ puhul saadetakse *küsimustik* (206-3) posti teel laiali ning palutakse see täidetuna tagasi saata. **Retrospektiivsel küsitlusel**⁸ ehk **tagasivaataval küsitlusel**⁸ keskendutakse minevikus toimunud demograafilistele sündmustele, **kordusküsitlusel**⁹ ehk **longituudküsitlusel**⁹ eristatakse sündmused, mis on aset leidnud eelmisest küsitlusest möödunud ajavahemiku jooksul, et jälgida vaadeldava protsessi kulgu. Sedalaadi küsitlust ei tohi segi ajada küsitluse **korduskatsega**¹⁰. Viimane tähistab olukorda, kus *intervjueerija* (204-2) on sunnitud *vastajani* (204-1) jõudmiseks tegema mitmeid katseid. Rahvaloendusel saadakse andmed kas **otseküsitluse**¹¹ või **iseloendamise**¹² teel. Esimese meetodi kasutamise korral märgib *vastaja* (204-1) kohta käivad andmed üles *loendaja* (204-2), teise meetodi kasutamisel täidab küsimustiku vastaja ise. Iseloendamine võib toimuda ka **postiloenduse**¹³ näol.

9. Vahel kasutatakse samas tähenduses ka terminit **paneelküsitlus** (vrd 103-4*).

204. Inimest, kes annab *küsitlusega* (203-4) või *rahvaloendusega* (202-1) kogutavaid andmeid, nimetatakse vastavalt **teatmeandjaks**¹ ehk **küsitletavaks**¹ (**vastajaks**¹) ning **loendatavaks**¹. Inimest, kes andmeid *kogub* (130-4), kutsutakse üldistavalt **andmekogujaks**²; kui andmeid saadakse isikliku vestluse kaudu, siis ka **intervjueerijaks**² ehk **küsitlejaks**² ning **loendajaks**². Viimast oskussõna kasutatakse peamiselt rahvaloenduse puhul. Loendajad töötavad **juhendaja**³ ehk **instruktori**³ näpunäidete kohaselt. *Üldisi rahvaloendusi* (202-2) korraldab tavaliselt antud riigi **statistika keskasutus**⁴.

1. Küsitletavat on eesti keeles nimetatud ka **respondendiks** (ingl *respondent*).

2.-3. Kõiki loendusega seotud inimesi võib nimetada üldistavalt ka **loendustöötajaks**.

4. Eestis on keskseks statistikaalast tegevust juhtivaks riigiasutuseks **Eesti Statistikaamet**, mis oma asutamisel 1921. aastal kandis nime **Eesti Statistika Keskbüroo**.

USAs on loendusi korraldavaks keskasutuseks **Loendusbüroo** (ingl *Bureau of Census*), Inglismaal ja Wales'is **Registrite Keskamet** (ingl *General Register Office*), Saksamaal **Statistika Liidumet** (sks *Statistisches Bundesamt*).

205. Rahvaloendus on üldjuhul **kohustuslik**¹, st *loendatavad* (204-1) on seaduse alusel kohustatud andma neilt palutavaid andmeid. **Vabatahtliku küsitluse**² (vrd 203-4) puhul võib **vastamatus**³ ehk **vastuste kadu**³ kujuneda suureks. Seda juhtub eriti *kiriküsitluse* (203-7) korral, mil tihtipeale osutub vajalikuks korraldada kas posti teel või usutluse korras **korduskatse**⁴ (vrd 203-10). **Mittevastanud**⁵ jaotatakse tavaliselt **vastamisest keeldujateks**⁶ ja **äraolnuteks**⁷, s.o isikuteks, kellelt vastus on jäänud saamata seetõttu, et *intervjueerija* (204-2) pole neid kätte saanud. **Vastamatusmäär**⁸ on suhtarv, mis näitab vastajate reageerimist eri küsimustele. Sobimatu *valimiüksuse* (160-4) asemele mõne teise võtmist üldkogumist nimetatakse valimiüksuse **asendamiseks**⁹ ehk **substitueerimiseks**⁹

1. Rahvaloenduse kohustuslikkus väljendub loendatava **teatamiskohustuses**, millele vastab *loendustöötaja* (204-2-3*) **vaikimiskohustus**: kogutud andmeid ei tohi avaldada kõrvalistele isikutele ega kasutada millekski muuks kui üksnes statistiliseks töötamiseks.

206. **Andmevormidel**¹ ehk **plankidel**¹, mida andmete kogumisel kasutatakse, on mitmesuguseid eri nimetusi. Kõneldakse nt **kirjendusplankidest**² ja **küsitluslehtedest**². Sageli kasutatavaks andmevormiks on **küsimustik**³ ehk **ankeet**³, eriti juhul, kui see on mõeldud teatmeandja enda poolt **täitmiseks**⁴. Andmeid kogutakse ka **avaldiste**⁵, **üksikasjade**⁶ (**detailide**⁶) **väljavõtu**⁷ ehk **väljakirjutamise**⁷ teel dokumentidest, mis pole esialgu statistilistel eesmärkidel koostatud. Tavaliselt esineb kahte liiki küsimusi: **kinnisküsimus**⁸ ehk **etteantud vastustega küsimus**⁸, mille puhul vastaja valib võimalike vastuste hulgast ühe, ja **avaküsimus**⁹, millele vastaja võib anda suvalise vastuse.

7. Andmete hankimisel algselt mittestatistilisel otstarbel koostatud dokumentidest on tegemist **sekundaarstatistilise vaatlusega**; vastand on **primaarstatistiline vaatlus**.

207. Kõige tavalisem rahvaloenduse *plank* (206-1) on **isikuleht**¹, mis sisaldab andmeid ainult üksikisiku kohta, ja **leibkonnaleht**², mis on nähtud ette *leibkonna* (110-3) kõigi liikmete andmete kirjendamiseks. *Loendaja* (204-2) poolt kogutavad andmed võidakse kanda üksteise järel erilisesse **nimeloendisse**³ ehk **loendusplangile**³, mis tulemusena sisaldab teavet kõigi loendatud inimeste kohta. Teatud eri asutustes elunevate inimeste ehk nn *institutionaalrahvastiku* (310-7) loendamisel võib kasutada **asutuselehti**⁴.

*
* *

210. **Tegelik loendustöö**¹ toimub kohalike **loenduspiirkondade**² ja igale loendajale kinnitatud **loendusjaoskondade**³ kaupa. Linnas võib loendusjaoskond koosneda ühest või mitmest **kvartalist**⁴. Kvartalit määratletakse maa-alana, mis on kõigist külgedest piiratud tänavate või liiklustõketega, nagu raudtee või jõega; kvartal võib olla hoonestatud või hoonestamata. Suurlinnad jaotatakse sageli (nt USAs) suuremateks **instruktorijaoskondadeks**⁵, mis võivad hõlmata mitmeid loendusjaoskondi ja mida kasutatakse ka valimuuringute korraldamisel.

2. Eesti 1989. aasta rahvaloendusel oli loenduspiirkonna algülüks **loendusjaoskond**, mitu loendusjaoskonda moodustas **instruktorijaoskonna**, mis omakorda liitusid **loenduosakondadeks**. Viimastest kõrgema astme loenduspiirkonnad langesid juba eranditult kokku haldusüksustega.

211. **Demograafilised sündmused**¹ (vrd 201-3), nagu sünd, surm, surnultsünd, lootesurm, abiellumine, lapsendamine, lapse seadustamine, abielulahutus, abielupooltele lahuselamisõiguse andmine jt põhjustavad mitmesuguseid muutusi perekonnaseostes ning seega ka inimeste **perekonnaseisus**². Enamikus riikides fikseeritakse need sündmused ametlike dokumentidena, mida nimetatakse **perekonnaseisuaktideks**³ ehk **perekonnaseisukirjeteks**³; suure tähtsuse tõttu on selline **rahvastikuregistreerimine**⁴ juba pikaajaliselt toimiv riiklikult korraldatud süsteem. Reeglina kasutatakse **sünni registreerimisel**⁵, **abielu registreerimisel**⁷ ja **surma registreerimisel**⁹ spetsiaalseid planke, vastavalt **sünniakti**⁶, **abieluakti**⁸ ja **surmaakti**¹⁰. Demograafiliste sündmuste registreerimise eest vastutavad **perekonnaseisuametnikud**¹¹.

4. **Rahvastikuregistreerimise süsteemile** eelnes *kirikuraamatute* (214-1) pidamine. Iga demograafiline sündmus pandi nendes raamatutes kirja lehekülje ühele-kahele reale, tänapäeval täidetakse iga demograafilise sündmuse puhul tavaliselt eraldi plank.

5.-10. Eestis koostatakse lisaks loendatud dokumentidele abielulahutuse registreerimisel **abielulahutusakt**, elukoha (sissekirjutuse) vahetusel **sisse- ja väljarändetalongid**, abordi korral **abordikaart**.

11. Eestis tegeleb perekonnaseisuaktide koostamise ja hoidmisega **Perekonnaseisuamet**.

212. **Jooksva rahvastikustatistika**¹ allikaks on üksikute perekonnaseisuaktide, harvem vastavasisuliste **statistiliste aruannete**² töötlus. Tavaliselt eelistatakse demograafilistes sündmustes osalenud isikute **elukohajärgset töötlust**³ töötlusele sündmuste toimumispaiga järgi.

3. Paljudes riikides võib sünni **registreerimisaeg** olla märkimisväärselt hilisem sünni **toimumisajast**. Eestis peavad vanemad registreerima vastsündinu Perekonnaseisuametis ühe kuu jooksul.

213. **Rahvastikuregister**¹ toetub **pidevale rahvastikuregistreerimisele**². Iga üksikisiku või perekonna kohta on rahvastikuregistris eraldi **registrikaart**³ andmetega, mida pidevalt **uuendatakse**⁴ ehk **aktualiseeritakse**⁴ informatsiooniga, mis laekub demograafiliste sündmuste ning **elukohavahetuste**⁵ (vrd 310-6) registreerimisel. Registriandmeid sageli **seostatakse**⁶ ja vajadusel täpsustatakse rahvaloenduse tulemustega, peale selle võidakse neid täpsustada eriliste aeg-ajalt korraldatavate **täpsustustestidega**⁷.

3. Korrastatud ja järjestatud registrikaarte või üldse ühelaadsete andmete kogumit nimetatakse **failiks**.

6. Riikides, kus rahvastikuregister on piisavalt täpne, kaob vajadus loenduste korraldamise järele ning rahvaloendusandmed hangitakse osaliselt või terviklikult rahvastikuregistrist. Seni on nimetatud loendusviisi rakendanud Holland, Norra, Rootsi, Soome ja Taani.

214. *Ajalooline demograafia* (102-1) kasutab peaausjalikult dokumente, mis eelnesid *rahvastikuregistreerimisele* (211-4) ning rahvaloenduste *nimeloendeile* (207-3). **Kirikuraamatud**¹ ehk **meetrikad**¹ sisaldavad andmeid demograafiliste sündmustega kaasnenud usutalituste kohta, nagu **ristimine**², *kiriklik laulatus* (503-2) ja **matus**³. Kodus **hädaristitud**⁴ laste kohta, kes surid enne kiriklikku ristimist, on kirikuraamatutes ainult sissekanne nende matmise kohta; neid nimetatakse **hädaristitud surnuteks**⁵. Inimeste nimekirjad hõlmavad kas osa või harvemini kogu rahvastikku. Nende hulgas on **hingekirjad**⁷, kuhu kanti kõik koguduse liikmed; **armulaualiste nimekirjad**⁸ ja **leerilaste nimekirjad**⁹; haldus- ja rahandusalaste dokumentide seas on **koldemaksunimistud**¹⁰, **maksunimekirjad**¹¹ ja sõjanduse alalt **nekrutiks võetute nimekirjad**¹² ehk **nekrutikirjad**¹².

7. Eestis koostatud hinge kirjadest on ajaloolises demograafias kasutamist leidnud **personaalraamatud** ja **hingeloendid**.

10. Eestis on koostatud **vakuraamatuid** ja **adramaarevisjonide spetsifikatsioone**.

215. Demograafilistes uuringutes tehakse *kirikuraamatutest* (214-1) väljakirjutisi mitut tüüpi **andmevormidele**¹ ehk **plankidele**¹ (vrd 206-1), nagu **ristimiskaart**², **lauluskaart**³ ja **matmiskaart**⁴. Neile märgitakse peale **kirjendatava isiku**⁵ ehk **kirjendussubjekti**⁵ (s.o ristitava, laulatava või surnu) ka andmed tema vanemate ja teiste asjassepuutuvate isikute kohta, nagu nt **ristiisa**⁶, **ristiema**⁷ ja sündmuse **tunnistajad**⁸. Samuti kasutatakse andmete väljavõtuks mitmeid teisi, kas nimelisi või nimetuid **ümberkirjutusplanke**¹¹. *Perekonnaloostaaste* (638-2) toimub *perekonnakirjete* (638-1) abil. Kui **sugupuu**¹² ehk **põlvnemistabeli**¹² kaudu õnnestub selgitada mõne isiku või perekonna põlvnemiskäik, võib see anda muu hulgas ka väärtuslikku demograafilist teavet.

6.-7. Ristiisa ja ristiema on eesti keeles **ristivanemad** ehk **vaderid**.

*
* *

220. Kui statistilisi andmeid kogutakse dokumentidest, mis pole esialgu statistika otstarbeks mõeldud, nimetatakse seda tegevust statistiliste **väljakirjutiste**¹ tegemiseks. Andmete **töötlus**² võib toimuda **käsitsi**³, **mehaaniliselt**⁴, **elektrooniliselt**⁵ või nende töötlusviiside kombineerimise teel. Käsitsi töötlemine ei nõua rohkem vahendeid kui **lauaarvuti**⁶ või **taskuarvuti**⁶. Mehaanilisel töötlemisel kasutatakse *tabuleer(imis) masinat* (224-2) ja *perforaatorit* (224-4), elektrooniline töötlemine nõuab *arvutit* (225-2). Vaatamata töötlemisviisile on vaja teha teatud kindlat liiki **töötlusoperatsioone**⁷, nagu andmete **redigeerimine**⁸ ehk **täpsustamine**⁸, *tabuleerimine* (130-6), *arvutamine* (132-3) ja **andmeesitus**⁹ ehk tulemuste **presenteerimine**⁹. Need operatsioonid toimuvad olenevalt valitud töötlemisviisist enam-vähem komplekselt.

8. Andmete redigeerimine (pr *mise en forme*, ingl *editing*) on andmetöötluse etapp, mille käigus kõrvaldatakse toorandmestikus sisalduvad vastuolud ja vead.

221. Statistiliste andmete redigeerimine algab kõigepealt nende **kodeerimisest**¹ ehk **märgistamisest**¹, mis tähendab, et **esmasplankidel**² ehk **algdokumentides**² olevad andmed tõlgitakse teatavasse märgikeelde. **Koodivõti**³ on tähestikuline või

süsteemaatiline loetelu, milles igale mõistele vastab teatud number või mittenumbriline märk. Koodivõti erineb **klassifikaatorist**⁴, mis on lihtsalt üksikkoodide loetelu, kus igale **kirjele**⁵ on omistatud numbrikombinatsioon. Kodeeritud andmed moodustavad *faili* (213-3*), mis on arvutile loetavas vormis. Andmeredigeerimise teine aste on faili **puhastamine**⁶ vigadest **hõlmatustesti**⁷ ja **veatesti**⁷ abil. See võib toimuda iga *statistilise üksuse* (110-1) kohta leiduvate andmete kontrollimise teel või siis kõrvutades erinevate üksuste andmeid. Kui vead on kindlaks tehtud, tuleb nad algdokumendist või failist kõrvaldada mõne automaatprotseduuri kasutamise teel.

222. Redigeeritud andmeid kasutatakse harva vahetult, nad *rühmitatakse* (130-7) ja *tabuleeritakse* (130-6) ning esitatakse tavaliselt *statistiliste tabelite* (131-4) kujul, mis võivad olla saadud kas käsitsi või mehaanilise **sort(eer)imise**¹ tulemusena. Viimane väljendub elementide rühmitamises varem kindlaksmääratud reeglite põhjal või siis elementide teatud tunnuse järgi. Elementide või tunnuste rühmitamine võib toimuda ühe või mitme *kvantitatiivse tunnuse* (131-5) arväärtuse või ühe või mitme *kvalitatiivse tunnuse* (131-6) kohta saadud **märgikombinatsiooni**² alusel. Vähestes uuringutes tullakse toime arvutusteta, olgu need siis lihtsad või keerulised, ühekordsed või korduvad, ja tänapäeval on siin tõhusaks abimeheks *arvuti* (225-2). Arvutid on soodustanud **andmeanalüüsi**³ arengut, milles kasutatakse ulatuslikke arvutusi nõudvaid *determineeritud ja stohhastilisi mudeleid* (730-4,5) ning *imiteerimist* (730-6).

223. *Andmeesituse* (220-9) eesmärgiks on töötlemistulemuste kättesaadavaks tegemine **loendi**¹, *statistilise tabeli* (131-4) või *arvjoonise* (155-2) kujul, mida kõiki **kirjeldavas statistikas**² ehk **deskriptiivses statistikas**² laialdaselt kasutatakse. **Arvutigraafika**³ ja **arvutikartograafia**³ meetodid võimaldavad esitada nii uuringu vahe- kui lõpptulemusi paljude arvjoonistena.

224. Andmete *mehaanilist töötlemist* (220-4) kasutatakse üha harvem: varasemaid **tabuleer(imis)masinaid**² asendavad võrreldamatult võimsamad **elektroonilised andmetöötlusseadmed**¹. Kõigepealt informatsioon *kodeeritakse* (221-1) ja kantakse seejärel **perforaatorit**⁴ ehk **mulgustajat**⁴ kasutades **perfokaartidele**³ ehk **mulkkaartidele**³. Perforeerimise õigsuse kontrollimiseks kasutatakse **kontrollmulgustajat**⁵. Need masinad, mida juba andmete mehaanilisel töötlemisel rakendati, leiavad nüüdki kasutamist, sest perfokaardid sobivad andmete sisestamiseks ka *arvutisse* (225-2). Sama ei kehti aga **sorteer(imis)masina**⁶ ehk **sorteri**⁶ ja **tabulaatori**⁷ kohta, mida kasutatakse harva. Tänapäeval sisestatakse üha enam andmed ilma perfokaarte kasutamata otse *magnetlindile* (226-4) või *magnetkettale* (226-5).

225. Demograafilised uuringud sõltuvad olulisel määral **elektroonilisest andmetööstlusest**¹, mis põhineb **arvutite**² ehk **raalide**² kasutamisel. Oskussõnaga **riistvara**³ tähistatakse raali materiaalsel koostisosal, **tarkvara**⁴ abil saab **kasutaja**⁵ ehk **tarbija**⁵ raali rakendada. **Raalispetsialistide**⁶ hulka kuuluvad **programmeerijad**⁷, kes panevad kirja **programme**⁸, mida **süsteemanalüütikud**⁹ välja töötavad.

2. Tänapäeval kasutatakse üha enam **personaalarvuteid**.

226. *Arvuti* (225-2) *riistvara* (225-3) osised on üks või mitu (**kesk**)**protsessorit**¹, **operatiivmälu**², üks või rohkem **välismäluseadet**³, milleks kasutatakse **magnetlinte**⁴ või **magnetkettaid**⁵, ning **sisend-väljundseadmed**⁶. *Tarkvara* (225-4) osised on **operatsioonisüsteem**⁷, mille ülesandeks on efektiivselt juhtida **arvutiseadmeid**⁸ ja teha need kättesaadavaks *kasutajale* (225-5), kes töötab **tarbijaprogrammide**⁹ ja **töötlusprogrammidega**¹⁰. Viimased on standardsete ülesannete lahendamiseks varem väljatöötatud *programmid* (225-8).

227. *Programmeerija* (225-7), harvem *kasutaja* (225-5) võib ülesande lahendamiseks kirjutada *programmi* (225-8) mõnes üldises **programmerimiskeeles**¹, nagu Fortran, Cobol, Basic, Pascal või C. Samuti võib kasutada erikeeli, mis on mõeldud *operatiivmälus* (226-2) säilitatavate *töötlusprogrammide* (226-10) rakendamiseks. Niisugusteks programmideks on **andmepanga**² loomise ja säilitamise programm, **individuaaltöötuse programm**³ ja mitmed **statistikapaketid**⁴. Andmete sisestamiseks ja arvutustulemuste saamiseks kasutatavaid seadmeid võib eristada vastavalt töötlusviisile. **Kaardisendid**⁵ ja **(rea)printer**⁶ on tavalised sisend- ja väljundseadmed **pakktöötlusel**⁷. **Sõrmistik**⁸ on tavaline sisendseade, kui töö toimub **ajajaotusrezhiimis**⁹.

228. *Arvutil* (225-2) töötlemise korral läbitakse kolm tööetappi. Esiteks toimub **andmesisestus**¹, mida võib teha *perfokaartide* (224-3) abil või kasutades **otseühenduse**² siduseadet nagu terminali *sõrmistik* (227-8). Arvutisse sisestatud andmeid saab kasutada töötuse **sisendandmeina**³, võttes neid kas *operatiivmälust* (226-2) või *välismäluseadmetelt* (226-3). Teiseks etapiks on *töötlus* (220-2), mis jaguneb kaheks: **numbertöötlus**⁴ ja **mittenumbertöötlus**⁵. Tavaliselt hõlmab esimene mitmesuguseid arvutusi, teine aga andmete teisendamise tehteid. Kolmas on andmeväljastusetapp. **Töötlemistulemused**⁶ ehk **väljundi**⁶ võib väljastada *printeril* (227-6) või salvestada

failina edasiseks töötlemiseks *välismäluseadmel* (226-3). Tulemusi võib esitada ka joonistena prindituna **plotteril**⁷.

*
* *

230. Rahvastikustatistika **täpsus**¹ oleneb muude tegurite kõrval ka inimeste, inimrühmade ja demograafiliste sündmuste vaatlusega hõlmamise **täielikkusest**². (**Andme**)**lüngad**³ ja **alaloendus**³ põhjustavad tulemuste **alaarvestust**⁴ ehk **väärvähendamist**⁴, **topeltloendus**⁵ (**üleloendus**⁵) on aga tihtipeale tulemuste **ülearvestuse**⁶ ehk **väärsuurendamise**⁶ põhjus. Vigade lisaallikaks on **väärteatised**⁷ mõnede isikutunnuste kohta, nt vanuse ebatäpne fikseerimine, ja **rühmitamisvead**⁸. Niisuguseid vigu avastatakse vahel **järetestide**⁹ ja andmete **kvaliteeditestide**¹⁰ abil. Mõnikord jäetakse teatud küsimused üldse vastamata või antakse neile ebapiisavaid vastuseid, mis võib põhjustada märgatavaid ebatäpsusi mõnedes näitajates. Andmete ebatäielikkus astet iseloomustavad vastavate rühmade sageduste kohale tehtud märked: **vastamata**¹¹, andmed **märkimata**¹¹, andmed **teadmata**¹¹.

Peatükk 3

RAHVASTIKU KOOSTIS JA PAIKNEMINE

301. Rahvastikustatistikat esitatakse sageli **rahvastiku geograafilist paiknemist**¹ ehk **rahvastiku territoriaalset paiknemist**¹ ning tema *koostist* (144-4) arvestades. Mistahes rahvastik elab teatud (**maa-)**alal² ehk **territooriumil**² (vrd 305-6); **territoriaalse jaotuse**³ uuringud taotleavad selgitada, kuidas rahvastik on sellel alal paigutunud.

1. Territoriaalset paiknemist on nimetatud ka **lokalisatsiooniks**.

302. *Maa-ala* (301-2), millel rahvastik paikneb, võib jaotada **osaterritooriumeiks**¹ ehk **territoriaalüksusteks**¹ mitme eri tunnuse alusel. Halduseesmärkidel toimub jaotus **administratiivüksusteks**² ehk **haldusüksusteks**², geograafias on levinud käsitlus **piirkondade**³, s.o **regioonide**³ ja **vööndite**⁴ ehk **tsoonide**⁴ ehk **vöötmete**⁴ kaupa, mida piiritletakse sageli väga erinevatelt. Regioonid ja vööndid ei lange kaugeltki mitte alati kokku haldusüksustega; nende all võidakse mõista suuruse poolest üksteisest väga erinevaid alasid. Nii võib näiteks rääkida polaar- ehk nabapiirkonnast, kliimavööndist ja suurlinna regioonist. Geograafid kasutavad termineid **looduspiirkond**⁵ ja **majanduspiirkond**⁶. *Sotsiaalökoloogia* (104-5) valdkonnas kasutatakse terminit **loomulik leviala**⁷, millega tähistatakse mingi tunnuse poolest muust rahvastikust erineva rahvastikuosa elamisala.

3. Suuremate alade tähistamiseks on eesti keeles kasutatud ka oskussõna **ruum**, peamiselt liitsõnades, nt teatud rahvuse **eluruum** (sks *Lebensraum*), **Euroopa majandusruum** jt.

Samuti on piirkonna tähenduses kasutusel laensõna **rajoon**, nt **majandusrajoon**, mis enamasti ei lange kokku vastava samuti rajooniks nimetatud haldusüksusega. Suurema territooriumi jaotamist teatud sotsiaalsete, majanduslike, ökoloogiliste jm tunnuste alusel osadeks nimetatakse sel juhul **rajoonimiseks** ehk **rajoneerimiseks**.

303. Territooriumi haldusjaotus ja sellega seotud nimetused on eri riikides sageli erinevad. Ka võib ühe ja sama maa haldussüsteem aja jooksul muutuda. Väiksemateks haldusüksusteks on **vald**¹ ja **kihelkond**¹, suuremateks **osariik**², **liidumaa**², **liiduvabariik**², **provints**². Vahepealseid haldusüksusi on **maakond**⁵, **krahvkond**⁵ ja **rajoon**⁶, **ringkond**⁶ ehk **distrikt**⁶.

1.-6. Eestis on haldusüksusteks **vald**, **maakond**, **alev** ja **linn**; NSV Liidus olid nendeks **külanõukogu**, **rajoon**, **oblast**, **krai**, **alev/linn** ja **liiduvabariik**.

304. Rahvastikku nimetatakse **paikseks**¹, kui inimestel on alatiselt kasutatavad elamud, **rändrahvaks**², kui ta oma elunemisalal siirdub jätkuvasti ühest paigast teise, ja **poolrändrahvaks**³, kui ta elab alatises elukohas ainult osa aastast. Mõnedes riikides on teatavad alad kujundatud **reservaatideks**⁴, milles maa pärisasukad võivad jätkata oma traditsioonilist eluviisi.

305. **Maa**¹ on *territorium* (301-2), millel **rahvas**² (vrd 333-3) või **rahvus**² eluneb. Rahvuskaslastel on enamasti ühine ajalooline minevik ja kultuur, samuti ka ühised tavad, mistõttu neid seob teatav ühtekuuluvustunne. **Riik**³ on poliitiline organisatsioonivorm, riigil on oma territooriumil täielik suveräänsus ja seal elaval rahval täielik enesemääramisõigus. Erandiks on **liitriikide**⁴ ehk **föderatsioonide**⁴ **osariigid**⁵, mille suveräänsus ei ole piiramatu. Nimetust **territorium**⁶ (vrd 301-2) kasutatakse eelkõige maa-ala tähistava üldterminina, ent vahel leiab ta rakendust ka kitsamas mõttes asumaade kohta, mis on saanud suurema või väiksema enesemääramisõiguse; viimaste puhul kasutatakse nimetusi **autonoomne piirkond**⁷ ehk **autonoomne territoorium**⁷ eristamaks seda **mitteautonoomsest piirkonnast**⁸ ehk **mitteautonoomsest territooriumist**⁸.

2. **Rahvus** n - **rahvuslik** a - **rahvuslane** n: isik, kes oma tegevuses toetub rahvuslikule ühtekuuluvusele.

306. On olemas kindlad terminid, millega iseloomustatakse rahvastiku koondumise viisi *territoriumil* (301-2). Eesti keeles on asustusüksuse üldnimetusena kasutusel termin **asula**¹, sama tähendab ka laialivalguvam nimetus **paikkond**¹. **Majarühma**² ehk **hoonerühma**² võib mõista asula algosisena. **Küla**³ võib olla mitte ainult väiksem, vaid ka suurem asula, mille elanike enamiku moodustab *põllumajanduslik rahvastik* (359-2). Asulat, mis moodustab iseseisva administratiivüksuse ja mille haldus on korraldatud teisiti kui maal, nimetatakse **aleviks**⁴ või **linnaks**⁴; põllumajandusliku rahvastiku osatähtsus on üldiselt neis väike. Linna, kus asub *riigi* (305-3) valitsus, kutsutakse **pealinnaks**⁵; **maakonnalinnaks**⁶ nimetatakse maakonna halduskeskuse asupaika. Linnad jaotuvad tavaliselt **linnaosadeks**⁷ ehk **asumiteks**⁷ (**linnajagudeks**⁷).

1. Asula sünonüümina on kasutatud ametikeeles russitsismina termineid **asustatud punkt**, **asustatud koht** ja **asustuskeskus**.

2. Samas tähenduses on kasutatud mõistet **üksikõu**, mis tähistab ühe talu hoonerühma.
3. Suuremat, tihedamalt hoonestatud tuumikuga maa-asulat nimetatakse Eestis **alevikuks**.

4. **Linn** n - **linlik** ehk **urbanistlik** a.
Ülisuurt linna võib nimetada **metropoliks**.

307. Vahel kasvavad asulad aja jooksul kokku, kusjuures säilib osade teatav halduslik iseseisvus. Niisugune **aglomeratsioon**¹ ehk **linnastu**¹ hõlmab tavaliselt tooniandva **tuumlinna**² ning mitmed kitsamate funktsioonidega **eeslinnad**³. Mitme aglomeratsiooni territoriaalse kokkukasvamise tulemusel kujunenud asulat, mille eri osad on säilitanud administratiivse iseseisvuse kõrval ka tasakaalustatud majanduselu, nimetatakse **hiidlinnaks**⁴ ehk **konurbatsiooniks**⁴; kui see hõlmab ka ühtekasvanud linnade ulatuslikumad lähialad, nimetatakse seda **megapoliseks**⁵ ehk **linnaahelaks**⁵ ehk **hiidlinnastuks**⁵.

3. Kasutatakse ka termineid **satelliitlinn** ja **linnalähedane piirkond**.

Suburbanisatsiooniga ehk **lähilinnastumisega** kaasneb rahvastiku kiire kasv linnalähedastes piirkondades, eriti tähtsamate suurlinnade ümber.

5. Hiidlinnastu on **hüperurbanisatsiooni** ehk **hiidlinnastumise** tulemus.

*
* *

310. Rahvaloendusel eristatakse üldiselt paikkonna **alalist rahvastikku**¹ ning rahvaloenduse hetkel tegelikult tolles viibivat **kohalolevat rahvastikku**² ehk **faktilist rahvastikku**². Esimene hõlmab loenduse kriitilisel momendil kohalviibivad **alalised elanikud**³ ja peale selle veel **ajutiselt äraolevad elanikud**⁴. Kohalolev rahvastik sisaldab peale alaliste elanike veel **ajutiselt kohalolevad elanikud**⁵, s.o inimesed, kelle alaline elukoht on mujal. Need kaks erinevat loendusviisi annavad niihästi üksikute paikkondade kui ka kogu riigi rahvastiku kohta erinevaid tulemusi. Inimese **elukoha**⁶ all mõistetakse seda piirkonda või asulat, kus ta alaliselt elab. Sageli loendatakse eraldi *kollektiivleibkondadena* (110-5) elavad inimesed (nt internaatkoolide, sõjaväekasarmute, vanglate jms asukad), kes moodustavad **institutsionaalrahvastiku**⁷. Eri rühmana käsitletakse loendusel tavaliselt ka **kindla elukohata inimesi**⁸.

6. Ajavahemikul, mil Eesti kuulus NSVL koosseisu, arvestati **alalise elukohana sissekirjutuses** märgitud paika.

311. Üldiselt tehakse vahet **maa-asulate**¹ ja **linnaliste asulate**² vahel. Neid asulatüüpe eristatakse eri maades mitmel viisil, nt haldustunnuse, rahvastiku tiheduse või rahvaarvu (sageli üle 2000 inimese) alusel. Selle jaotuse kohaselt kahestub rahvastik

maarahvastikuks³ ja linnarahvastikuks⁴. Vahel osutub selline jaotus raskeks ning võib tekkida vajadus kasutada vahepealset mõistet **linna-maa segarahvastik⁵**.

3. Maarahvastikku ei tohi segamini ajada *põllumajandusliku rahvastikuga* (359-2).

4. Linnarahvastiku osatähtsuse kiire kasv on iseloomulik **linnastumisele** ehk **urbanisatsioonile**.

312. **Rahvastikutihedus¹** ehk **asustustihedus¹** on suhtarv, millega mõõdetakse mingi territooriumi ja seal elava rahvastiku vahelist seost. Lihtsaim sedasorti **tihedusindeks²** on rahvaarvu ja vastava territooriumi pindala jagatis väljendatuna inimeste arvuna ühe pindalaühiku kohta. See suhtarv leitakse tavaliselt inimeste arvuna ühe ruutkilomeetri kohta, tihedasti asustatud asulates ka hektari kohta. **Rahvastiku territoriaalne hajutus³** oleneb **asustusest⁴**, mille järgi eristatakse **tiheasustust⁵** ja **hajaasustust⁶**, ning asulate suurusest ja asulatevahelisest kaugusest. Vahel leitakse territooriumi **rahvastikukese⁷**, mis arvutatakse füüsikalise raskuskeskmena, kus igale inimesele on omistatud võrdne kaal.

4. Kui erilaadsed asulad moodustavad teatava hierarhilise terviku mingil territooriumil, kasutatakse terminit **asustussüsteem**.

313. *Asustustiheduse* (312-1) mõõtmisel võidakse kasutada ka **rahvastikutiheduse erinäitajaid¹**, mille arvutamisel võetakse maa-ala suuruse kõrval arvesse ka muid asjaolusid. Selliseid erinäitajaid on palju, märkimist väärivad **rahvaarv viljeluskõlbliku maa kohta²** ning **põllumajandusliku rahvastiku arv viljeluskõlbliku maa kohta³**. Vahel kasutatakse nende näitajate leidmisel ka **viljeldava maa⁴** ehk **haritava maa⁴** suurust **viljeluskõlbliku maa⁵** asemel. Majandusdemograafias kasutatakse ka mõisteid **maksimaalne rahvastikutihedus⁶** ehk **potentsiaalne rahvastikutihedus⁶** ja **optimaalne rahvastikutihedus⁷**. Esimene neist on suurima võimaliku ressursidega kindlustatud elanike arvu ja vastava territooriumi suuruse suhe, teine aga rahvastikutihedus, mille puhul antud ressurside mahu juures saavutatakse maksimaalne rahvatulu tase.

*

* *

320. Rahvastiku **sookoostist¹** ehk **soojaotust¹** iseloomustatakse tavaliselt suhtarvuga, mis näitab ühe **sugupoole²** ehk lihtsalt **soo²** esindajate arvu vastassoo esindajate arvu

kohta või ühe sugupoole osatähtsust kogu rahvastikus. Kokkuleppeliselt lähtutakse meessoost, mistõttu kõneldakse rahvastiku **maskuliinsuse**³ näitajatest. **Meeste osatähtsus**⁴ on suhtarv, mis näitab meeste osa kogu rahvastikus. Kui meeste arv jagatakse naiste arvuga, saadakse sageli kasutatav **sooindeks**⁵, mis avaldatakse tavaliselt meeste arvuna 100 naise kohta.

321. Nimetusi **mehed**¹ ja **naised**² kasutatakse rahvastiku-uuringuis oskussõnade **meesrahvastik**¹ ja **naisrahvastik**² lühemate sünonüümidenä. Need nimetused hõlmavad ka *lapsi* (323-3), täpsemalt **poisse**³ (**poeglapsi**³) ja **tüdrukuid**⁴ (**tütarlapsi**⁴).

1. Mõnes keeles kasutatakse terminit **mees** ka üldtähtsuses **inimene** (nt pr *homme* ja ingl *man*). Vene keeles, vastupidi, käsitatakse inimest tähistavat sõna vahel ka mehe tähtsuses, nt vn *molodoi tshelovek* (noormees); sama nähtus on levinud ka saksa keeles.

322. **Vanus**¹ on kesksemaid tunnuseid rahvastiku koostise käsitlemisel. Tavaliselt avaldatakse see aastates või kuudes ja aastates, imikute puhul ka päevades ja kuudes. Rahvastikustatistikas arvestatakse vanust üldiselt **täisaastates**², teiste sõnadega **vanust viimasel sünnipäeval**³, vahel viidates sellele kui **aasta jooksul täitunud vanusele**⁴. Kindlustusasjanduses tuginetakse sageli **vanusele järgmisel sünnipäeval**⁵, st arvestatakse viimasest sünnipäevast elatud aeg täisaastana. Ka rahvastikuregistreerimisel või loendusel küsitajale öeldud ehk **avaldatud vanus**⁶ võib olla ümardatud vanuseni järgmisel sünnipäeval, enamasti siis, kui selleni on jäänud mõned päevad. Eriti arvutustel *tabelmeetodiga* (814-3) on tarvis teada **täpset vanust**⁷ ehk **täppisvanust**⁷, mille leidmise aluseks on sünnikuupäev. Rahvaloendusel küsitakse reeglina sünnikuupäeva, vahel vanust viimasel sünnipäeval või lihtsalt vanust ilma täpsustuseta. Kui inimesed mõnel maal ei oska oma vanuse kohta piisavalt täpseid andmeid anda, võib osutada vajalikuks määrata nende vanus **ajakalendri**⁸ abil. See on selliste sündmuste nimestik, mille toimumisaeg on täpselt teada ning millega inimese elukulgu võrreldes saab täpsustada tema vanust järjestikuliste sündmuste toimumisajal.

323. Rahvastiku-uuringuis kasutatakse üldisest käibekeelest võetud nimetusi eri **earühmade**¹ kohta. Inimese elu algab **lapsepõlvega**²; **lapseks**³ loetakse üldiselt inimest, kes ei ole veel jõudnud *murdeikka* (620-2). Esimeste elupäevade kestel on laps **vastsüündinu**⁴. **Imikuks**⁶ ehk **rinnalapseks**⁶ kutsutakse demograafias last oma esimesel eluaastal. Last, kes ei ole veel jõudnud kooliikka, nimetatakse sageli **eelkoolialiseks lapseks**⁷ ehk **koolieelikuks**⁷, eristamaks teda **kooliealisest lapsest**⁸ ehk **koolilapsest**⁸ (vrd 346-6).

6. Käibekeeles kasutatakse ka nimetusi **sülelaps** ja **beebi** nii imikute kui üldse laste kohta, kes veel ise kõndida ei oska.

324. *Lapsepõlvele* (323-2) järgneb **noorukiiga**¹ ehk **noorpõlv**¹, mis algab *murdeas* (620-2). Sellesse ikka kuuluvat rahvastikurühma nimetatakse **noorsooks**² ehk lihtsalt **noorteks**³. **Täisikka**⁴ jõudnud inimesi nimetatakse **täisealisteks**⁵ ehk **täiskasvanuiks**⁵. **Vanuripõlve**⁶ ehk **vanaduse**⁶ alguse määramisel tuginetakse praktikas mingile kokkuleppelisele piirvanusele, milleks sagedasti võetakse pensioniiga. Inimese kohta, kes on ületanud selle vanusraja, kasutatakse nimetust **vanur**⁸ ehk **vanainimene**⁸.

3. Üldistava nimetusena kasutatakse ka sõnu **nooruk** ja **teismeline**. Nimetused **noormees** ja **neiu** eristavad noored soo järgi.

5. Eestis loetakse inimene täisealiseks, kui tal on täitunud 16 eluaastat ja ta saab isikutunnistuse (passi); nooremad on **alaealised**.

8. Kõrvuti nende terminitega on kasutusel veel **eakad inimesed** või **elatanud inimesed**. **Raugaks** kutsutakse eriti vana inimest, kes oma toimetustega täielikult ise enam hakkama ei saa.

325. Rahvastiku vanusjaotust käsitletakse kas **vanusaastate**¹ või **vanusrühmade**² kaupa. Viimased moodustatakse tavaliselt **viieaastaste rühmadena**³, ent kasutatakse ka **agregeeritud vanusrühmi**⁴ ehk **suuri vanusrühmi**⁴, nt 0-19, 20-59 ja 60 aasta vanused ning vanemad. Vahel kasutatakse vanusrühmade asemel jaotust **sünniaasta**⁵ järgi. Sageli esitatakse rahvastiku **vanuskoostis**⁶ ehk **vanusstruktuur**⁶ kombineerituna struktuuriga soo ja perekonnaseisu järgi. Rahvastiku soo-vanuskoostist kujutatakse graafiliselt enamasti *histogramm*ina (155-8), mille väliskuju meenutab püramiidi ja mida seetõttu nimetatakse **rahvastikupüramiidiks**⁷ ehk **rahvastikupuuks**⁷.

326. Rahvastiku **keskmise vanuse**¹ all mõistetakse selle kõikide liikmete vanuste aritmeetilist keskmist. **Mediaanvanus**² on see vanus, mis jagab rahvastiku kaheks võrdse liikmete arvuga pooleks (vrd 140-6). **Rahvastiku vananemisega**³ kaasneb vanurite osatähtsuse tõus rahvastiku vanuskoostises. Noorte inimeste osatähtsuse tõus toob aga kaasa **rahvastiku noorenemise**⁴. Suhteliselt **vanas rahvastikus**⁵ on vanade inimeste osatähtsus suur; **noore rahvastiku**⁶ korral on suur noorte inimeste ja laste osatähtsus. Eelmainitud rahvastiku vananemist (ingl *ageing, aging*) ei tohi segi ajada **vanusnihkega**⁷ (ingl *aging*), millega puututakse kokku rahvastikuprognoside koostamisel, kui *elulemistõenäosuste* (431-6) abil tehakse kindlaks, palju mingi rahvastikurühm vananedes oma arvu poolest väheneb.

327. *Rahvastiku vananemist* (326-3) on tarvis eristada mitte ainult **üksikisiku vananemisest**¹, vaid ka inimese **eluaia pikenemisest**², mis on elamistingimuste paranemise ja arstiteaduse jätkuva arengu tulemusi. Isiku **füsioloogilise vanusena**³ ehk **bioloogilise vanusena**³ ehk mõistetakse seda vanust, mis vastab tema kudede ja elundite seisundile, nende füüsilisele toimimisvõimele. Laste puhul räägitakse **vaimsest vanusest**⁴. Selle all mõistetakse vanust, mis vastab antud eas laste keskmisele vaimsele toimimisvõimele. Nii füsioloogilise kui ka vaimse vanuse mõiste tuleb hoida lahus kronoloogilise *vanuse* (322-1) mõistest, mille all mõistetakse **sünniajast**⁵ möödunud ajavahemikku. Isiku **andekusindeks**⁶ ehk **intelligentsusindeks**⁶ (lühidalt ingl *IQ*) leitakse lapse vaimse ja kronoloogilise vanuse jagatisena.

*
* *

330. Riigi rahvastik jaotub oma maa **kodanikeks**¹ ehk **riikkondseteks**¹ ja **välismaalasteks**² ehk **võõrkodanikeks**², kes on teiste riikide kodanikud või **kodakondsusetud**³ (**riikkondsusetud**³); viimatinimetatud on isikud, kes ei kuulu ühegi maa **kodakondsusse**⁴ ehk **riikkondsusse**⁴. Nimetust **rahvus**⁵ ehk **natsionaliteet**⁵ (pr *nationalite*, ingl *nationality*, sks *Nationalität*) kasutatakse mõnes riigis riikkondsuse sünonüümina, kuigi peamiselt tähistab ta kuuluvust mingisse etnilisse rühma. Vastavalt sellele võib eristada **poliitilist natsionaliteeti**⁴ ja **etnilist natsionaliteeti**⁵. Kodakondsuse ja rahvuse eristamine on eriti tähtis **paljurahvuselises riigis**⁶, mille kodanikud jaotuvad kahte või enamasse rahvusesse.

1. Monarhistliku riigikorraga maades oli varem kasutusel ka samatähenduslik termin **alamad**.

331. **Kodakondsuse andmisega**¹ ehk **naturalisatsiooniga**¹ võib *välismaalase* (330-2) võtta vastu maa *kodanikuks* (330-1); selline inimene on **naturaliseeritud kodanik**² ehk **kodanikuksvõetu**². On maid, kus seda kinnitatakse erilise **naturaliseerimistöendi**³ väljaandmisega. Mõnedes maades on seaduses ette nähtud **kodanikuõiguste äravõtmise**⁴ ehk **denaturaliseerimise**⁴ õigus; teatud tingimustel võib inimene **kodanikuõigused kaotada**⁵ automaatselt. Rahvastiku kodakondsuse järgi rühmitamist raskendab tihti peale see, et inimestel võib olla **kahekordne kodakondsus**⁶. Välismaalased võib jaotada **alaliselt elavaiks välismaalasiks**⁷ ja **ajutiselt kohalolevaiks välismaalasiks**⁸, kelle viibimine riigis on suhteliselt lühiajaline.

332. Inimest, kes on sündinud oma asuala territooriumil, nimetatakse **sünnipäraseks asukaks**¹ ehk **pärisasukaks**¹. Kui ka tema esivanemad on pikema aja jooksul asunud sealsamas, kasutatakse sõna **põlisasukas**², ka **pärismaalane**² ehk **aborigeen**²; viimast kaht nimetust rakendatakse tavaliselt vaid algelisel arengutasemel olevate rahvaste kohta. Rahvastikustatistikas tehakse vahet **riigisündinute**³ ja **välismaal sündinute**⁴ vahel.

333. Terminiga **rass**¹ märgitakse ühiste, pärilikul teel edasikanduvate antropoloogiliste tunnustega inimrühma. Sageli kasutatakse seda terminit siiski küllaltki vabalt. Teine rangete piirjoonteta nimetus on **etniline rühm**², millega üldiselt tähistatakse oma päritolu, keele, kultuuri jms poolest sarnast inimrühma. Kui selline rühm on ühise ajaloolise kogemuse ja ühise kultuuri tulemusena jõudnud teadvusele oma ühtekuuluvusest, kujuneb sellest **rahvas**³ või **rahvus**³ (vrd 305-2). Rahva enamusest oluliselt erinevat rahvastikurühma kutsutakse **vähemusrühmaks**⁴ ehk **vähemuseks**⁴, nt **etniline vähemus**⁴, **keeleline vähemus**⁴, **usuline vähemus**⁴.

1. **Rassism** on teoreetiline kontseptsioon, mis asetab ühe rassi teistest kõrgemale, samast sõnatüvest on tuletatud ka nimisõna **rassist**.

2. Samalaadse inimkoosluse tähistamiseks ühiskonna varasemal arenguetapil on kasutatud nimetust **suguharu**.

4. Rahvusrühmana teise rahvuse territooriumil põliselt elavat etnilist vähemust nimetatakse **vähemusrahvuseks** (ingl *national minority*, sks *nationale Minderheit*). Vähemusrahvust ei moodusta ühest ja samast rahvusest immigrandid *saabumismaal* (801-5*).

334. On riike, kus inimesi rühmitatakse ka **nahavärvi**¹ järgi. Tavaliselt tehakse siis vahet **valgete**² ja **värviliste**³ vahel. Erirühma moodustavad **rassisegunemise**⁴ ehk **veresegamise**⁴ tulemusena sündinud **segaverelised**⁵ (**poolverelised**⁵).

4. Vastupidi rassisegunemisele taotleb rassiline *segregatsioon* (810-5) rasside ranget lahushoidmist. Sel eesmärgil püütakse kõigiti takistada samal territooriumil elavate eri rasside vahelisi kontakte või neid lõhkuda.

5. Valge ja **musta (neegri)** järglast nimetatakse **mulatiks**. Euroopa algupära oleva valge ja **indiaanlase** järglase kohta kasutatakse Ladina-Ameerika maades nimetust **mestiits**.

*

* *

340. Rahvastikku jaotatakse sageli **keele**¹ ja **murde**² ehk **dialekti**² alusel. Rühmitamine toimub siis **emakeele**³, millena mõistetakse tavaliselt esimesena omandatud keelt, või **tavakeele**⁴, s.o suhtlemisel enamtarvitatava keele järgi. Selline rühmitamine on sageli raskendatud, eriti **kakskeelsete**⁵ (**bilingvaalsete**⁵) ja **paljukeelsete**⁵ (**multilingvaalsete**⁵) inimeste puhul. Vastavate andmete ja mitmesuguste näitajatega tegeleb **keelestatistika**⁶.

1. **Keeleteadus** ehk **lingvistika** tegeleb keelte olemuse, struktuuri ja arengu uurimisega.

2. Dialektina mõistetakse rahvastiku teatud piirkondlikus või sotsiaalses rühmas kasutatavat **allkeelt**, millel on **üldkeelega** võrreldes olulisi häälduslikke, grammatilisi või sõnavaralisi erisusi.

341. **Usustatistikas**¹ rühmitatakse rahvastikku usutunnistuse alusel. Tavaliselt eristatakse suuri üldlevinud **uske**² ehk **religioone**², nende religioonide peamisi **usuharusid**³ ja väiksemaarvulisi inimhulki hõlmavaid **usulahke**⁵ ehk **sekte**⁵. Usklike inimeste kõrval leidub tänapäeval rohkesti **vabamõtlejaid**⁶ ehk **ateiste**⁶.

2. Suurteks uskudeks on **ristiusk** ehk **kristlus**, **islam** ehk **muhamediusk**, **hinduism** ja **budism**.

Usuorganisatsioonide nimetusena kasutatakse sageli sõna **kirik**.

5. Usulahkudesse kuuluvaid inimesi nimetatakse **lahkusulisteks** ning nende organisatsioone sageli **vabakirikuteks**.

6. Üldiselt religioosetes ühiskondades on usuvaba inimest nimetatud ka **ususalgajaks** ehk **usutaganejaks** ehk **uskmatuks**.

342. Rahvastikku rühmitatakse ka **haridustaseme**¹ järgi. Lugeda ja kirjutada mõistvat inimest kutsutakse **kirjaoskajaks**²; kes teatud ikka jõudnuna seda ei oska, on **kirjaoskamatu**³. **Haridusstatistikas**⁴ jaotatakse inimesi **õppimiskestuse**⁵ ehk **kooliskäidud aastate**⁵, harvemini **kooli lõpetamise vanuse**⁶ järgi. Teiseks rühmitamisaluseks on õppimise tulemusena omandatud **diplom**⁷, **kraad**⁷ või **lõputunnistus**⁷, sellise rühmitamise üksikasjad sõltuvad iga maa *haridussüsteemist* (343-1).

2. Kirjaoskuse üldnäitajaks on **kirjaoskumäär**, s.o seda oskust omavate inimeste osatähtsus kogu rahvastikus. Vastandnäitajaks on **kirjaoskamatusmäär**.

3. Inimest, kes oskab lugeda, kuid ei oska kirjutada, kutsutakse vahel **poolkirjaoskajaks**. Mõnikord arvatakse need inimesed kirjaoskajate hulka (nt Venemaa ja NSV Liidu rahvaloendusel), mõnel teisel juhul aga kirjaoskamatute hulka.

4. *Kooliealise rahvastiku* (346-7) puhul mõõdetakse **õppimishõivet**, haridustaseme näitajad aga leitakse tavaliselt normaalsest koolieast vanema rahvastikuosa kohta.

343. **Haridussüsteem**¹ hõlmab kõiki antud maa riiklikke ja eraõppeasutusi. Kui esineb mõlemat liiki koole, eristatakse **avalikku haridussüsteemi**² ja **eraharidussüsteemi**³. Üldhariduse raames eristatakse **koolieelset haridust**⁴ ja tavaliselt kolme **haridusastet**⁵: **algharidus**⁶, **keskharidus**⁷ (mis jaguneb omakorda mitmeks **haridusallastmeks**⁸) ja **kõrgharidus**⁹. Viimase hulka kuuluvad ka õpingud mitmesuguste **teaduskraadide**¹¹ ehk **akadeemiliste kraadide**¹¹ omandamiseks. **Tehnikahariduse**¹² (**tehnilise hariduse**¹²) või **kutsehariduse**¹² andmine võib toimuda nii kesk- kui kõrgkoolides.

2. Avaliku haridussüsteemi moodustavad riigi ja omavalitsuste haridusasutused, mida võib käsitleda vastavalt **riikliku haridussüsteemina** ja **omavalitsusliku haridussüsteemina**.

344. **Haridusasutused**¹ ja nende nimetused on eri maades väga erinevad; hariduskorraldus muutub ka ajas pidevalt. *Koolieelset haridust* (343-4) annab **lasteaed**² või eriline **eelklass**². Haridusasutused on vastavalt eespool loetletud *haridusastmetele* (343-5) **algkool**³, **keskkool**⁴ ja **kõrgkool**⁵, viimane nt **kolledzhi**⁵ või **ülikoolina**⁵. Lisaks neile võib olla mitmesuguseid **ametikoole**⁶ ehk **kutsekoole**⁶.

5. **Kolledzhi** nimetust kasutatakse mitmes tähenduses. Ta võib olla omaette kõrgkool, millel puudub ülikooli staatus, samuti võib kolledzh olla allüksusena ülikooli koosseisus.

345. Nimetus **klass**¹ (vrd 130-8) tähistab **õpilastest**² ehk **õppuritest**² koosnevat rühma, keda üks või mitu **õpetajat**³ üheskoos õpetab. **Klassiks**⁴ võib eesti keeles nimetada lühidalt ka **klassiruumi**⁴, milles õpetamine toimub. **Klassi**⁵ nimetust koos selle juurde kuuluva järjekorranumbriga (nt IV klass) kasutatakse osutamaks sellele, missugusel **õpiastmel**⁵ või **kursusel**⁵ kõnealuse klassi õpilased on, teisisõnu, missugusele haridustasemele nad on jõudnud. Kõrgkoolides õpivad **üliõpilased**⁶ ehk **tudengid**⁶.

2. Kesk- ja kõrgkooliõpilasi, kellele õpingute tarvis on määratud stipendium, saab kutsuda **stipendiaatideks**.

346. **Jooksvas haridusstatistikas**¹ tehakse üldiselt vahet **nimistuliste õpilaste**² arvu ja **õppivate õpilaste**³ arvu vahel. Nende kahe arvu suhe võimaldab leida **õppimismäära**⁴. **Kohustusliku hariduse**⁵ korral on õppimine kõigile nende elukäigu kindlaksmääratud

vanusvahemikus seaduse järgi kohustuslik. See võimaldab määrata laste arvu **koolieas**⁶ ehk **koolikohustuslikus eas**⁶ ning piiritleda **kooliealine rahvastik**⁷.

347. Individuaalne õpingukäik kulgeb algkooli esimesest klassist kuni eri astme koolide lõpetamiseni. Õpilase **koolist väljalangemine**¹ *koolieas* (346-6) on kohustusliku haridusega riikides erandlik nähtus, põhjustatud nt lapse surma või raske haiguse poolt. **Väljalangevustõenäosusega**² mõõdetakse õppimise katkemist enne lõputunnistuse või diplomi kättesaamist. See arvutatakse põhimõtteliselt niisamuti nagu *suremistõenäosus* (431-1) *elutabeli* (432-1) koostamisel. Väljalangevustõenäosuse vastandnäitaja on **õpingute jätkamistõenäosus**³. Nende näitajate abil saab koostada **õppimistabeli**⁴, mille alusel on leitav ka **keskmine õppimiskestus**⁵.

*
* *

350. Rahvastikustatistikas tehakse tavaliselt vahet **töötava rahvastiku**¹ ehk (**majandus**) **aktiivse rahvastiku**¹ ja **mittetöötava rahvastiku**² ehk (**majandus**)**passiivse rahvastiku**² vahel. Esimene hõlmab sissetulekut andva **majandustegevusega**³ ehk **tulundusliku tegevusega**³ hõivatuid ning peale selle ka *abitöötavaid perekonnaliikmeid* (353-5). Töötava rahvastiku hulka kuuluvaiks aga ei loeta **koduperenaisi**⁴, õppijaid ja pensionäre. Mittetöötava rahvastiku kohta kasutatakse ka väljendit **ülalpeetavad**⁵ (vrd termini erinevat tähendust 358-1), viidates sellega asjaolule, et nad tarbivad töötava rahvastiku kulul. Töötava rahvastiku osatähtsust kogu rahvastikus nimetatakse **(töö)hõive üldkordajaks**⁶. Tavaliselt leitakse hõivekordajad soo- ja vanusrühmiti, sageli ka teiste tunnuste kaupa.

1. Töötava rahvastiku statistiliseks määratluseks on väljakujunenud kaks erinevat lähenemist. Esimese ehk **palgatöökriteeriumi** järgi loetakse töötava rahvastiku hulka kuuluvaiks tulu andva majandustegevusega igapäevaselt hõivatud inimesed. Teise ehk **tööjõukriteeriumi** järgi kuuluvad töötava rahvastiku hulka lisaks veel need isikud, kes küll tegelikult ei tööta, kuid on teatud aja jooksul tööd otsinud.

351. **Töötajad**¹, kellest aktiivne rahvastik koosneb, jaotatakse **töötavaiks**² ja **töötuiks**³. Vastavalt *tööjõukriteeriumile* (350-1*) peetakse töötuks ainult seda isikut, kes aktiivselt **tööd otsib**⁴ või on ajutiselt tööta täpselt piiritletud ajavahemiku jooksul. **Töötav rahvastik**⁵ (vrd 350-1) hõlmab kõiki, kes töötavad palga või kasumi eest. Osa aktiivsest rahvastikust võib olla majanduslike olude tõttu või mõnel muul põhjusel sunnitud

töötama vähem kui nad tahaksid. Nende puhul kasutatakse **alarakendatuse**⁶ ehk **osalise töötamise**⁶ mõistet. **Juhutöötajaid**⁷, kes ainult aeg-ajalt osalevad tööprotsessis, *palgatöökriteeriumi* (350-1*) kohaselt töötava rahvastiku hulka ei arvata.

3. **Töötun ja a - töötus n.** Töötute arvus peegeldub **tööpuudus**.

352. **Ametistatistika**¹ jaotab *töötava rahvastiku* (350-1) rühmadesse vastavalt **ametile**² ehk **kutsealale**² (**elukutsele**²). **Ametirühmana**³ ehk **kutserühmana**³ mõistetakse inimesi, kes sooritavad ühesuguseid (või ligikaudu ühesuguseid) tööoperatsioone ja vajavad selleks lähedasi kutseoskusi ning väljaõpet.

1. Mitmesuguste võrdluste hõlbustamiseks on Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (ingl *ILO*) töötanud välja Rahvusvahelise Kutsealade Standardklassifikatsiooni (ingl *International Standard Classification of Occupations - ISCO*).

353. *Töötavat rahvastikku* (350-1) rühmitatakse sageli **töökihi**¹ järgi. Sel juhul eristatakse **tööandjad**² ja **palgatöötajad**³ ehk **töövõtjad**³ ehk **palgalised**³ ning teisalt **vabakutselised**⁴. Tööandjaid ja vabakutselisi võivad tööülesannete täitmisel toetada **abitöötavad perekonnaliikmed**⁵, kes ei saa selle eest palka. Ameti ja töökihi kohta teadaolevate andmete kooskasutamisel saab rahvastikku rühmitada **sotsiaalmajanduslikeks kihtideks**⁶.

1. Vanemas eesti keeles on kasutatud selles tähenduses terminit **ühiskondlik kiht**, nõukogudeaegses kõnepruugis ligilähedast **sotsiaalne klass**.

2. **Mänezherid** liigitatakse vahel tööandjate hulka, kuigi nad on palgatöölised.

354. *Palgatöötajaid* (353-3) saab omakorda rühmitada; üheks selliseks alarühmaks on **kodustöötajad**¹, kes ei kuulu otseselt mingi *ettevõtte* (357-2) töötajaskonda ning teevad tööd kodus ühele või ka mitmele tööandjale. Samuti saab eristada peaausjalikult kehalist tööd tegevaid **töölisi**² ja **teenistujaid**³ ehk **ametnikke**³. **Tööoskuse**⁴ järgi jagunevad tööülised **oskustööliseks**⁵ (**pädevaiks tööliseiks**⁵), **pooloskustööliseks**⁵ (**poolpädevaiks tööliseiks**⁶) ja **lihttööliseks**⁷ (**pädematuteks tööliseiks**⁷). Väljaõppelepingu või mingil muul alusel otse töökohal kutseõpetust saavad **õpilased**⁸ (**õpipoisid**⁸) ja **praktikandid**⁸, kes saavad palka, loetakse samuti palgatöötajate alarühmaks.

2. Teiseks võimaluseks on eristada päeva- või nädalapalka saavaid **tükitöölisi** ja **ajatöölisi**, kellele makstakse kuu- või aastapalka. USA statistika eristab nelja töötajate kategooriat: **valgekraed**, **sinikraed** (siia kuuluvad ka **käsitöölised**, **operaatorid**), **teenindustöötajad** ja **farmerid**.

7. Kasutatud on ka nimetust **abitööline**, halvustavalt **mustatööline**.

355. *Palgatöötajad* (353-3) võidakse jaotada otsuseõigust omavateks **juhtideks**¹ ehk **juhtivkaadriks**¹ ja **lihtteenistujateks**² ehk **täidesaatvaks kaadriks**², kelle ülesandeks on langetatud otsused ellu viia. Vahel vaadeldakse eraldi rühmana ka **töödejuhatajaid**³ ja **meistreid**³, kes korraldavad konkreetse töö.

356. *Põllumajandusliku rahvastiku* (359-2) suhtes kohaldatakse tihti eriklassifikatsiooni. **Põllumehi**¹ ehk **farmereid**¹ jaotatakse selle järgi kõigepealt (**talu**)**peremeesteks**² ehk (**talu**)**omanikeks**², kes on ise nende poolt viljeldava maa omanikud, ning **rentnikeks**³, kes võtavad maa selle omaniku käest rendile. Põllumeeste teenistuses olevate palgaliste kohta kasutatakse terminit **põllumajandustöölised**⁴ ehk **maatöölised**⁴.

2. Taluomanikku on nimetatud eesti keeles ka **talunikuks** ja **kohaomanikuks**.

3. Ajaloost on tuntud rendiliik, kus maaomanikule tasutakse rendiks osa (nt pool) kogutud saagist. Eestis on sellist renti nimetatud **pooleterarendiks**, seesugust rentnikku **pooleterameheks** ehk **pooleterakeseks**.

Põllumeestena on Eesti lähiajalooos tuntud **popsid** ja **saunikud**.

4. Maatöölised võivad olla **ajatöölised**, nagu **talusulased**, **teenijatüdrukud**, **karjapoisid**; **päevatöölised** ehk **päevilised** ning **hooajatöölised**, sh **suilised**. Erilise töötajaterühma moodustavad **rändtöölised**.

357. *Töötavat rahvastikku* (350-1) võidakse jaotada ka vastavalt **majandusharule**¹, milles nad töötavad. Rühmitamisaluseks on sel juhul **ettevõtte**² ehk **firma**² (**käitise**²) või **asutuse**² iseloom ja tegevusala. Kõige üldisem on kahendjaotus: **põllumajanduslik rahvastik**³ ja **mittepõllumajanduslik rahvastik**⁴. Viimase seas käsitletakse riiklike asutuste teenistuses olevaid **ametnikke**⁵ ehk **ametiisikuid**⁵, samuti ka **sõjaväelasi**⁶ (välja arvatud ajateenijad) tavaliselt omaette rühmadena. Majandusharud jaotatakse sageli kolme suurde sektorisse: **esmassektor**⁷ (põllumajandus, jahindus, kalandus ja hankiv tööstus), **teisesektor**⁸ (töötlev tööstus, ehitus, kommunaalmajandus) ja **kolmandassektor**⁹ (kaubandus, rahandus, transport, teenindus). Arengumaades tuuakse vahel eraldi välja **traditsiooniline sektor**¹⁰, mis tegeleb industrialiseerimiseelsete tootmisaladega.

1. Eri maade andmete võrreldavaks tegemiseks on ÜRO poolt välja töötatud Rahvusvaheline Majandustegevusalade Standardklassifikatsioon (ingl *International Standard Industrial Classification of All Economic Activities - ISIC*).

358. *Mittetöötav rahvastik* (350-2) jaotatakse **ülalpeetavaiks**¹ (vrd 350-5) ja **iseseisvateks mittetöötajaiks**². Esimesed sõltuvad majanduslikult oma leibkonna **leivateenijatest**³, nt *koduperenaised* (350-4) ja **majandussõltuvad lapsed**⁴. Teistel on piisavalt isiklike tulusid, millest nad võivad elatuda ilma tööl käimata. Iseseisvad mittetöötajad on näiteks **rantjeed**⁵ (**raharendist elatujad**⁵) ja **pensionärid**⁶. Ülalpeetavate erikategooria moodustavad **sotsiaaltoetuse saajad**⁷. Inimesi, kes pole võimelised tööd tegema, nimetatakse **töövõimetuteks**⁸. Mittetöötava rahvastiku ja töötava rahvastiku arvulist suhet nimetatakse **hõivekoormuseks**⁹.

9. Hõivekoormust saab lihtsustatult arvutada ka eeltööealiste ja järeltööealiste ning tööealiste arvulise suhtena, saadud näitajat nimetatakse **demograafiliseks hõivekoormuseks**.

Eestis kestab **eeltööiga** 16 eluaastani, **tööea** lõpp ja **järeltööea** algus on aga sooti erinev: 55 aastat naistel ja 60 aastat meestel.

359. Majandusharude kaupa võidakse jaotada kogu rahvastikku ka vastavalt sellele, millisest majandusharust pärineb nende elatis, ülalpeetavad rühmitatakse sel juhul nendesse harudesse, kus töötavad nende *leivateenijad* (358-3). Niisuguse rühmitamise puhul kõneldakse vastavast majandusharust **elatuvast rahvastikust**¹, nt saab välja tuua **põllumajandusest elatava rahvastiku**². Sageli kasutatakse viimase sünonüümina terminit **põllumajanduslik rahvastik**², mida eristatakse **mittepõllumajanduslikust rahvastikust**³.

2. Põllumajanduslikku rahvastikku ei tohi ajada segi *maarahvastikuga* (311-3).

360. Ka **puuetega inimesed**¹ ehk **invaliidid**¹ ehk **vaegurid**¹ on rahvastikukäsitluses sageli eraldi huviobjektiks. Neid rühmitatakse nende **puudelaadi**² ehk **vigasuse**² järgi. Tavaliselt tehakse vahet **kehalise puude**³ nagu pimedus ja kurtumus ja **vaimse puude**⁴ nagu nõdrameelsus ja vaimuhaigus vahel.

1. Vanemas kõnepruugis on sageli kasutatud sõna **vigased**.

361. Inimese **tööloo**¹ ehk **tööbiograafia**¹ ehk **töökäigu**¹ uurimisel käsitletakse tema **tööleasumist**² ja **tööstloobumist**³ ehk **tööjättu**³. Tööleasumise puhul eristatakse esmakordselt oma töökarjääri alustavad isikud neist, kes on juba varem töötanud. Tööjätu

puhul käsitletakse jaotust tööstloobumise põhjuste järgi, nagu surm, **pensionile minek**⁴ ja ajutine töökatkestus. Analüüsil kasutatakse nii kohort- kui perioodnäitajaid, sageli arvutatakse **tööleasumiskordajad**⁵ ja **tööleasumistõenäosused**⁶ või vastavalt **tööjätukordajad**⁷ ja **tööjätutõenäosused**⁸, sageli jällegi põhjuste kaupa. Kõik loetletud näitajad võivad olla leitud sooti ja vanuseti.

362. Nende näitajate abil saab koostada rahvastiku rist- ja pikilõikelisi **töötamistabeleid**¹. Lisaks eelmises lõigus nimetatud tõenäosustele sisaldavad need tabelid jaotused **tööleasumisvanuse**², **tööjätuvanuse**³ (sageli erinevate põhjuste kaupa suremuse mõju arvestades või ka arvestamata jättes), **tööleasumise keskmise vanuse**⁴ ja vastavalt ka **tööjätu keskmise vanuse**⁵ kohta. **Keskmine eeldatav tööiga**⁶, **keskmise eeldatav brutotööiga**⁷ ehk **keskmise eeldatav kogutööiga**⁷ (arvestamata suremust) ja **keskmise eeldatav netotööiga**⁸ ehk **keskmise eeldatav puhastööiga**⁸ (arvestades ka suremust) võimaldavad kirjeldada aktiivse rahvastiku keskmist eeloleva tööea pikkust eri vanustes. Isikute puhul, kelle tegelik tööleasumisvanus langeb kokku keskmisega rahvastikus, kattub eeldatav tööiga **keskmise tööelu kestusega**⁹.

1. Selliste tabelite koostamisel on tähtis, kas inimese tööelus tuleb ajutisi töökatkestusi ette suhteliselt harva või sageli. Naiste puhul esineb selliseid **töötamisvahesid** hoopis sagedamini, mistõttu on vaja eristada **esmakordset tööleasumist** ja **taastööleasumist**.

Peatükk 4

SUREMUS JA HAIGESTUMUS

401. **Suremuse**¹ uurimisel on käsitlusaineks surmajuhtude mõju rahvastikule. Üldtermin **suremuskordaja**² ehk **suremuskoefitsient**² hõlmab kõiki *kordajaid* ehk *koefitsiente* (133-4), mis mõõdavad **surmajuhtude**³ sagedust. Kui väljendit *suremuskordaja* kasutatakse ilma mingi täiendita, tähendab ta **suremuse üldkordajat**⁴ (vrd 136-8 arutelu *üldkordajate* kohta). Viimane on üldjuhul aastakeskmise kordaja, mille leidmiseks jagatakse kalendriaasta vältel ilmnenuid surmajuhtude arv nende inimeste aastakeskmise arvuga, kelle *tõenäosus surra* (431-1) sama ajavahemiku jooksul on suurem kui null. See inimeste arv on võrdne käsitletava ajavahemiku **keskmise rahvaarvuga**⁵; rahvaarvu ühtlase muutumise korral võidakse see keskmine asendada rahvaarvuga ajavahemiku keskmomendil. Kui vaadeldakse mingi ühe *rahvastikurühma* (101-6) suremust, räägitakse *suremuse erikordajast* (134-6); erikordajatest on kõige enam kasutamist leidnud **suremuse soo-vanuskordajad**⁶. Kui sugu ei eristata, on tegemist **suremuse vanuskordajatega**⁷ ehk **suremuskordajatega vanusrühmiti**⁷.

1. Mõnikord on terminit *suremus* kasutatud ka *suremuskordaja* sünonüümina, mis pole siiski soovitatav.

3. Surmajuhtu nimetatakse eesti keeles ka **surmaks**.

4. Eesti keeles on *haigestumustatistikas* (vt 420) kasutatud ingliskeelse termini *crude rate* vastena *üldkordaja* (136-8) asemel oskussõna **tavaline kordaja** ehk **mittestandarditud kordaja**. Selle käsitluse kohaselt moodustavad üldkordaja ja erikordaja ühe, tavaline kordaja ja *standarditud kordaja* (403-1) aga teise mõistepaari.

5. Kui vaatlusperiood hõlmab mitu aastat, arvutatakse keskmine rahvaarv iga-aastase rahvaarvu keskmisena. Jagajana võidakse kasutada ka *inimaastate arvu* (135-7).

402. Suremuse erikordajate vahendusel saab uurida rahvastikurühmadevahelist **suremuserisust**¹ ehk **diferentsiaalsuremust**¹; mingi rühma **suremuse ülekaalust**² ehk **liigsuremusest**² kõneldakse selle rühma võrdlemisel mõne teisega või ülejäänud rahvastikuga. Eri *kutserühmade* (352-3) suremuse uurimisel kasutatakse tihti terminit **kutsesuremus**⁴. Hoopis erinevas tähenduses võib termin **kutsesuremus**⁵ viidata suremusele, mis on seotud mingi ametiga kaasnevate ohtudega, sh **kutsehaigustega**⁶.

2. Väljend **meeste suremuse ülekaal** ehk **meeste liigsuremus** tähendab, et meeste suremus on suurem vastavast naiste suremusest, nt samavanuste naiste suremusest.

403. *Suremuse üldkordaja* (401-4) sõltub nii rahvastiku koostisest, eriti rahvastiku *vanuskoostisest* (325-6), kui ka suremustasemest. Kui tuleb võrrelda eri rahvastike suremust, arvutatakse vahel **standardi(seeri)tud suremuskordaja**¹, et kõrvaldada *rahvastiku koostise* (144-4) erinevuse mõju. Kõige sagedamini standarditakse suremuskordajaid vanuse järgi, tuginedes kindla koostisega **standardrahvastikule**². Kui on teada käsitletava rahvastiku suremuse *erikordajad* (134-6), siis avaneb võimalus rakendada **otsest standardi(seeri)mist**³, mille puhul nende erikordajate ja standardrahvastiku vastavate alarühmade alusel arvutatakse standarditud suremuskordaja. Kui erikordajad puuduvad, võib standarditud suremuskordaja leida **kaudse standardi (seeri)mise**⁴ teel: kõige sagedama meetodi kohaselt arvutatakse selleks **võrdlev suremusindeks**⁵, mistarvis iga rahvastiku(rühma) inimeste arv korrutatakse läbi **standardsuremuskordajaga**⁶ ja sel moel leitud eeldatavad surmajuhtude arvud summeeritakse; võrdlev indeks saadakse seejärel rahvastiku(rühma) **tegeliku surmajuhtude arvu**⁷ jagamisel **eeldatava surmajuhtude arvuga**⁸, mis leidnuks aset, kui suremustase oleks vastanud standardkordajatele.

5. Suremuse üldkordaja (401-4) korrutamisel võrdleva suremusindeksiga saadakse **kaudsel meetodil standarditud suremuskordaja**. Inglise ametlikus terminoloogias nimetatakse kutsesuremuse uurimisel kasutatavat otsese standardimise tulemust **võrdlevaks suremusnäitajaks** (*comparative mortality figure*) ning kaudse standardimise tulemust **standarditud suremusmääraks** (*standardized mortality ratio*).

*
* *

410. Kuni üheaastaste elussündinud laste suremus on **imikusuremus**¹ ehk **rinnalaste suremus**¹. Alla nelja nädala (28 päeva) vanuses, nn **neonataalses järgus**³ surnud elussündinud laste suremuse korral räägitakse **neonataalsest suremusest**². Suremus esimese elunädala vältel kannab nimetust **varajane neonataalne suremus**⁴. Termin **postneonataalne suremus**⁵ viitab surmajuhtudele pärast neonataalset järku, ent enne üheaastaseks saamist.

3. Mitmetes statistikaallikates võetakse neonataalse järgu pikkuseks üks kuu. Terminit **varajane imikuiga** kasutatakse vahetevahel neonataalse järgu ligikaudses tähenduses, nt väljendis "varajase imikuea haigused".

411. **Lootesuremus**¹ ehk **fetaalne suremus**¹ tähistab surmajuhte, mis leiavad aset *eostusviljaga* (602-6) enne selle täielikku väljumist või väljatõmbamist emahüst, olenemata *raseduskestusest* (603-3). Võidakse kasutada ka termineid **üsisisene suremus**¹ ehk **emakasisene suremus**¹ (**intrauteriinne suremus**¹, **suremus in utero**¹).

Vastav surmajuht kannab nimetust **lootesurm²** ehk **fetaalne surm²** (**üsisisene surm²**, **emakasisene surm²**, **intrauteriinne surm²**). **Varajane lootesuremus³** leiab aset enne 20-ndat rasedusnädalat, **keskmine lootesuremus⁴** aga 20-28-nda rasedusnädala vahemikus. Pärast 28-ndat nädalat on tegemist **hilise lootesuremusega⁵** ja **hilise lootesurmaga⁶** ehk, nagu tihti räägitakse, **surnultsünniga⁶**. **Perinataalne suremus⁷** hõlmab hilist lootesuremust ja osa imikusuremusest: kas ainult varajasi või kõiki neonataalseid surmajuhte.

2. Kasutatud on ka nimetust **raseduskadu**. Selle moodustavad *iseeneslikud abordid* (604-1), *tehisabordid* (604-2) ja *surnultsünnid* (411-6).

3. Praegu peetakse paljudes maades loodet eluvõimeliseks alates 22. rasedusnädalast; seega termin *varajane lootesuremus* erineb riigiti. Varajase lootesurma korral kasutatakse tihti terminit **iseeneslik abort**.

6. Mõnes riigis, nt Prantsusmaal, võidakse elussündinud lapsed, kes surevad enne sünni registreerimist, juriidiliselt arvata surnultsündinute hulka, nimetades neid **väärsurnultsündinuks**.

7. Vastavad surmajuhud on **perinataalsed surmad**.

412. Aasta vältel täheldatud kuni üheaastaste, kuni 28-nädalaste ja kuni ühenädalaste laste surmajuhtude ning sama aasta elussündinute arvu suhe annab vastavalt **imikusuremuskordaja²**, **neonataalse suremuskordaja³** ja **varajase neonataalse suremuskordaja⁴**. Need kordajad arvutatakse tavaliselt 1000 elussündinu kohta. Kui surmajuhud esitatakse ristiktabelis vanuse ja sünniaasta järgi, avaneb võimalus jaotada alla üheaastaste laste surmajuhud vastavuses sündide jaotusega kahel kalendriaastal. Sel moel saab leida **täpsustatud imikusuremuskordaja⁵** ehk **korrigeeritud imikusuremuskordaja⁵**, mis vastab **tõenäosusele surra enne ühe aasta vanuseks saamist⁵**. Vajaliku teabe puudumisel võidakse kasutada **eristustegureid⁶**, mille abil imikusurmad rühmitatakse hinnanguliselt kaheks: ühte rühma eristatakse lapsed, kes sündisid antud kalendriaastal, teise rühma aga eelmisel kalendriaastal sündinud.

413. *Surnultsündide* (411-6) osatähtsust elus- ja surnultsündide koguarvus nimetatakse **hiliseks lootesuremuskordajaks¹**. Surnultsündide ning *elussündide* (601-4) arvu jagatis kannab nimetust **hiline lootesuremusmäär²**. **Lootesuremuskordaja³** näitab teadaolevate üsisiseste surmajuhtude arvu 1000 sünni kohta samal aastal, **lootesuremusmäär⁴** leitakse üsisiseste surmajuhtude ning elussündide arvu suhtena antud aastal. Tavaliselt need näitajad suuresti alahindavad lootesuremust, sest varajasi üsisiseseid surmajuhte tihti ei märgata ega teata seetõttu arvestada. Paremini saab üsisisest suremust mõõta **lootesuremustabeli⁵**, s.o eri liiki *elutabeli* (vrd 432) abil, mis

põhineb raseduse kestusel. **Perinataalne suremuskordaja**⁶ leitakse *perinataalsete surmade* (411-7*) ja hiliste lootesurmade ning elussündide koguarvu suhtena.

1. Ingl ka *stillbirth rate*, ent seda terminit ei soovitata.

2. Ingl ka *stillbirth ratio*, ent seda terminit ei soovitata.

6. **Perinataalne suremusmäär** leitakse perinataalsete surmade ning üksnes elussündinute suhtena.

414. Uurides **suremust vanusrühmiti**¹, osutavad terminid *imikusuremus* (410-1) ja *neonataalne suremus* (410-2) üldtunnustatud earühmadele. Teiste oskussõnade, nagu **laste suremus**², **täiskasvanute suremus**⁴ või **vanurite suremus**⁵ kasutamises aga ühtsus puudub.

*
* *

420. **Haigestumuse**¹ uurimisel käsitletakse **haiguste**² ehk **tervisehäirete**² esinemise mõju rahvastikule. Eristatakse kaht nähtust: **esmashaigestumust**³ ja haiguse **levimust**⁴; esimesel juhul vaadeldakse **haiguse esmasjuhte**⁵ ehk **uusi haigusjuhte**⁵ teatud ajaperioodi jooksul, teisel aga olemasolevate haigusjuhtude arvu kindlal ajamomendil. **Haigestumusstatistika**⁶ andmete kogumist takistab selge piiri puudumine inimese terveoleku ja **haigusliku seisundi**⁷ vahel. **Nosoloogia**⁸ tegeleb haiguste liigitamisega, **nosograafia**⁹ aga haiguste kirjeldamisega.

421. **Tervishoiustatistika**¹ hõlmab haigestumusstatistika, ent samuti andmed rahvastiku tervisliku seisundi kohta, sh andmed **suremuse** kohta **surmapõhjuste**². Surmajuhtude liigitamine **surmapõhjuste**³ on raskendatud, sest tihti võib olla tegemist mitte **surma ainupõhjustega**⁴, vaid **surma mitmikpõhjustega**⁵ ehk **surma ühispõhjustega**⁵. Kui nii, siis võime eristada **otsest surmapõhjust**⁶ ning **surma algpõhjust**⁷; teisest vaatenurgast lähtudes võib teha vahet **esmase surmapõhjuste**⁸ ehk **peamise surmapõhjuste**⁸ ning **teisese surmapõhjuste**⁹ ehk **kaasneva surmapõhjuste**⁹ ehk **surma kaaspõhjuste vahel**⁹. **Suremuskordaja surmapõhjuste**¹⁰ arvutatakse üldiselt 100 000 inimese kohta. Antud surmapõhjustest tingitud surmajuhtude ning kõigi surmajuhtude suhe on **surmapõhjuste määr**¹¹.

422. Surma või *invaliidsuse* (426-2) võib põhjustada *haigus* (420-2), **vigastus**¹ või **mürgistus**². Vigastused võivad tekkida **õnnetuse**³ või **vägivalla**⁴ tagajärjel. Vägivallajuhtude seas eristatakse **enesetappe**⁵ (**enesetapmisi**⁵) ja **enesetapukatseid**⁵ (**enesetapmiskatseid**⁵), **tapmisi**⁶ ning **sõjasurmi**⁷ ja **sõjavigastusi**⁷.

6. Juriidikas võib selleks olla **mõrv** või **surmamine**.

423. **Endeemia**¹ korral on tegemist haiguse pideva esinemisega märgataval osal rahvastikust. Seevastu **epideemia**² ehk **taud**² viitab haiguse ulatuslikule kiirele ilmumisele ja kiirele kadumisele. Kui haigus tabab korraga paljusid maid, räägitakse **pandeemiast**³. Teatud **nakkushaigused**⁴ ehk **infektsioonhaigused**⁴ pälvivad erilist tähelepanu, kui nendesse nakatub väga palju inimesi suhteliselt lühikese ajaga. Sellisel juhul räägitakse **epideemilistest haigustest**⁵, mille esinemissagedusest annab ülevaate **epidemioloogiastatistika**⁶. Infot haiguste leviku kohta eri maades on võimalik hankida, kui haigusjuhtude registreerimine on seadusandlikult kohustuslik; vastavad haigused on **registreeritavad haigused**⁷. Eristatakse **pikaajalisi haigusi**⁸ ehk **kroonilisi haigusi**⁸ ja **ägedaid haigusi**⁹ ehk **akuutseid haigusi**⁹. Nende terminite tähendus pole täpselt piiritletud, kuid akuutne haigus algab kiiresti ja kulgeb lühikest aega; krooniline haigus aga areneb aeglaselt ja kulgeb pikka aega, põhjustades tihti pikaajalise invaliidsuse.

4. Nakkushaigusi on Eestis varem nimetatud (**külge**)**hakkavateks haigusteks**.

6. **Epidemioloogia** on teadusharu, mis käsitleb epideemiaid ehk taude, **epidemioloog** on spetsialist epidemioloogia valdkonnas. Mõlema termini tähendus on viimasel ajal tunduvalt laienenud: epidemioloogia tegeleb nüüdisajal bioloogiliste ja meditsiiniliste nähtuste ning mitmesuguste tegurite vahelise seose uurimisega. Nt kopsuvähi epidemioloogias uuritakse suitsetamise toimet, samuti kuulub epidemioloogia valdkonda terviseilmingute territoriaalse leviku uurimine statistiliste meetoditega.

424. Rahvastiku-uuringuis osutatakse erilist tähelepanu suremusprotsessi järgmisele liigitusele: eristatakse **endogeenset suremust**¹, mis tuleneb indiviidi pärilikest omadustest, **kaasasündinud väärarenditest**², sünnikahjustustest ja vananemisega seotud mandumis- ehk degeneratsioonhaigustest; ning **eksogeenset suremust**³, mis vastupidi, on põhjustatud välistegurite poolt, nagu nakkus- ja parasitaarhaigused ja õnnetusjuhud (siia ei arvata neid, mis tekivad sündimisel). Olulist tähelepanu pööratakse ka raseduse kulgemise, sünnituse ja sünnitusjärgse **lapsevoodiajaga**⁴ ehk **puerpeeriumiga**⁴ (vrd 603-6) seotud haigustele. Nendest haigustest põhjustatud suremust kutsutakse **emasuremuseks**⁵ (**puerperaalseks suremuseks**⁵), kusjuures **emasuremuskordaja**⁶ arvutatakse emasurmajuhtude ja sündide arvu suhtena sama

ajavahemiku jooksul. **Raukuse**⁷ ehk **vanadusnõtruse**⁷ (**seniilsuse**⁷) tõttu surnute osatähtsus pakub peaaegjalikult huvi seepärast, et ta osutab surmapõhjuste puudulikule kindlakstegemisele.

1. ja 3. *Imikusuremuse* (410-1) võib seega jaotada kaheks: **endogeenseks imikusuremuseks** ja **eksogeenseks imikusuremuseks**.

425. **Haigestumuskordajate**¹ ja **haigestumusmäärade**¹ abil mõõdetakse harilikult *haigestumuse* (420-1) kolme eri tahku: tervisehäirete sagedust, kestust ja raskusastet. Vastavad näitajad võib arvutada iga haiguse või kõigi haiguste kohta kokku. Tervisehäirete sagedust mõõdab kaks näitajat: **esmashaigestumuskordaja**², s.o haiguse esmasjuhtude arv teatud ajavahemikul jagatud keskmise rahvaarvuga, ja **levimuskordaja**³, s.o antud ajamomendil esinevate haigusjuhtude arv jagatud keskmise rahvaarvuga. Haiguse kestuse mõõduks võib olla **haigusjuhu keskmine kestus**⁴ või **töövõimetuskordaja**⁵, mis näitab **haiguspäevade keskmist arvu**⁵ ühe inimese kohta. Raskusastme näitajana võib kasutada **fataalsuskordajat**⁶, mis leitakse mingisse haigusesse surnute arvu ja sellesse haigestunute arvu suhtena.

1.-2. Eesti keeles on termin *haigestumuskordaja* (ingl *morbidity rate*) käibel *esmashaigestumuskordaja* (ingl *incidence rate*) sünonüümina.

6. Fataalsuskordajat käsitatakse kui haiguse **surmavuse** ehk **letaalsuse** mõõtu, mistõttu teda on nimetatud ka **surmavuskordajaks** ehk **letaalsuskordajaks**.

426. **Tervisehäire**¹ viitab kehalisele, talituslikule või vaimsele puudele, mille on põhjustanud haigus, vigastus või kaasasündinud väärarend. Kui tervisehäire takistab inimese töövõimet või normaalset elutegevust, räägitakse **töövõimetus**² ehk **invaliidsusest**², mis võib olla täielik või osaline; kummagi korral osutab **jääv töövõimetus**⁴ ehk **jääv invaliidsus**³ pöördumatule seisundile. Tõenäosus, et terve, x aasta vanune inimene kaotab järgmisel aastal või antud vanusest alates teatud arvu aastate möödumisel töövõime, on **invaliidistumisrisk**⁵ ehk **tõenäosus invaliidistuda**⁵. Selle tõenäosuse arvvaartuste jadale tugineb **invaliidistumistabel**⁶, mis on *elutabeli* (vrd 432) eriliik.

*
* *

430. Suremusstatistika põhineb surmajuhtude pideval registreerimisel (vrd 211). Iga surma korral koostatakse tavaliselt **surmatunnistus**¹, millelt pärinebki statistiline

andmestik. Mõnes riigis eristatakse **arstlikku surmatunnistust**², mille annab välja arst, kelle järelevalve all haige oli, ja tavalist surmatunnistust, mis antakse välja seaduses sätestatud korras juriidilistel eesmärkidel.

1. Riikides, kus demograafiliste sündmuste registreerimine on halval järjel, saab siiski statistilist andmestikku hankida küsitluste teel. **Suremuse kaudne hindamine** tugineb sellistele küsimustele, nagu **ellujäänud laste arv eales sünnitatud laste arvust** (637-2), **orbumise** ning **lehestumise** fikseerimine.

2. Eestis koostatakse surma korral algselt arstlik surmatunnistus või **velskri-surmatõend**. Registreerimisel Perekonnaseisuametis antakse selle tunnistuse/tõendi ja surnu isikutunnistuse (passi) alusel ühele surnu sugulastest surmatunnistus ning koostatakse **surmaakt**. Viimasel olevad andmed koos arstliku surmatunnistuse teabega on aluseks suremusstatistikale.

431. Suremuse üksikasjalikumal uurimisel mingil ajavahemikul või mõnes rahvastikurühmas tuginetakse **suremistõenäosusele**¹ ehk **tõenäosusele surra**¹ (kasutatakse sümbolit ${}_nq_x$), mis tähistab x aasta vanuse inimese tõenäosust surra enne $x+n$ eluaasta täitumist. Kui $n=1$, on tegemist **aasta suremistõenäosusega**², kui $n=5$, siis **viieaasta suremistõenäosusega**³. Kui n läheneb nullile, siis ${}_nq_x$ läheneb suurusele, mida nimetatakse **suremuse hetkekordajaks**⁴. Suurus $(1 - {}_nq_x)$ täpsest vanusest x kuni täpse vanuseni $x+n$ on vastava vanusvahemiku **elulemistõenäosus**⁶ ehk **üleelamistõenäosus**⁶ ehk **tõenäosus elama jääda**⁶. Rahvaarvu prognoosimisel kasutatakse **elulemusmäära**⁷, mis näitab samasse sünnipõlvkonda kuuluvate inimeste tõenäosust jääda ellu pärast n aasta möödumist.

1. Suremistõenäosus vanusvahemikus x kuni $x+n$ leitakse vanuses x kuni $x+n$ surnute arvu ning vanuseni x elanute arvu suhtena. Seda ei tohi segi ajada tavalise **suremuskordajaga** (401-2) ehk täpsemalt **suremuse keskkordajaga** ${}_nm_x$, s.o vanuses x kuni $x+n$ surnute arvu ning samas vanusvahemikus elavate inimeste keskmise arvu suhtega.

4. Sisuliselt ei ole tegemist kordajaga, teiste keelte eeskujul võib kasutada sünonüümina oskussõna **suremisjõud** (vrd ingl *force of mortality*).

6. Tõenäosust elada vanusest x vanuseni $x+n$ tähistatakse ${}_np_x$.

432. Suremuse kulgu kogu eluaja vältel võidakse kirjeldada **elutabeliga**¹ ehk **suremustabeliga**¹. Tabel koosneb **elutabeli funktsioonide**² arvvaartustest, mis on omavahel matemaatiliselt seotud ning mille kõiki teisi väärtusi võib tuletada, teades neist ühte. **Elulemusfunktsioon**³ ehk **üleelamisfunktsioon**³ näitab **elulejate**⁴ ehk **ellujäänute**⁴ arvu *sünnipõlvkonnas* (116-1) pärast *täppisvanuseni* (322-7) jõudmist eeldusel, et põlvkonna suremus vastab tabelis toodud tõenäosustele. Inimeste arv

hüpoteetilises sünnipõlvkonnas kannab nimetust **lähtekogum**⁵ ehk elutabeli **juur**⁵; elutabeli arvutustega imiteeritakse esialgse põlvkonna pidevat **väljasuremist**⁶.

4. Vanuses x elus olevate *resp* vanuseni x elanute arvu tähistatakse l_x .

5. Lähtekogumi suuruseks võetakse harilikult niisugune inimeste arv, mis on arvu 10 mingi aste, nt 10 000 või 100 000.

433. Eri vanuses *elulejate* (432-4) arvude vahe võrdub vastavas vanusvahemikus surnute ehk **tabelsurnute**² arvuga d_x , mis kõiki vanuseid haaravana moodustab **suremusfunktsiooni**¹. Tavapäraselt sisaldab elutabel **keskmise eeldatava eluea**³ näitaja, s.o vanuses x keskmiselt elada jääv aastate arv tulenevalt tabelis sisalduva põlvkonna väljasuremise käigust. **Keskmine eeldatav eluiga sünnimomendil**⁴ ehk lihtsamalt **keskmine eluiga**⁴ on elutabeli tähtsamaid näitajaid, see osutab inimese **keskmisele eluea pikkusele**⁴, kui teda alates sünnimomendist iseloomustab elutabeli suremus. Eeldatava eluea pöördväärtus on **elutabeli suremuskordaja**⁵ ehk **püsirahvastiku suremuskordaja**⁵.

1. Varem on mõnes keeles kasutatud suremusfunktsiooni tähenduses ka terminit **biomeetriline funktsioon**, mis on viimasel ajal omandanud siiski teise sisu.

3. *Elulemusfunktsiooni* (432-3) integreerimisel kahe vanuse x ja $x+n$ piires saame vastavas vanusvahemikus **elatud aastate koguarvu**, mida tähistatakse ${}_nL_x$. *Elutabeli* (432-1) peas kannab vastav veerg tihti ka nimetust *statsionaarne rahvastik* (703-6). Liites statsionaarse rahvastiku arvud vanusest x kuni elu lõpuni, saab leida selles vanuses elada jäävate inimaastate koguarvu T_x , s.o inimaastate summa, mis jääb kõigil antud vanusesse x jõudnud inimestel kuni surmani elada.

Keskmist eeldatavat eluiga vanuses x tähistatakse e^0_x .

4. Lühem ja suupärasem termin *keskmine eluiga* tähistab keskmist eeldatavat eluiga sünnimomendil; mõne teise vanuse kohta käivana on otstarbekas väljenduda pikemalt, nt keskmine eeldatav eluiga vanuses 60.

434. **Mediaaniga**¹, tuntud ka kui **tõenäone eluea pikkus**¹, on vanus, mille korral parajasti pool sünnipõlvkonnast on surnud. Imikueajärgselt võib elutabeli suremusfunktsioonis eristada moodkeskmist, kusjuures vastavat vanust nimetatakse **tavaliseks suremisvanuseks**², harvemini **normaalseks suremisvanuseks**². Viimane termin langeb enam kokku üldlevinud arusaamaga **inimese eluajast**³ või **elupäevade pikkusest**³ kui *keskmine eeldatav eluiga* (433-4) või selle mediaan. Termin **maksimaalne vanus**⁴ osutab inimelu suurimale võimalikule pikkusele.

2. Tavalist suremisvanust ei tohi ära segada **surnute keskmise vanusega**, mis arvutatakse surnud inimeste vanuste aritmeetilise keskmisena.

435. Rahvusvahelise tava kohaselt eristatakse järgmisi *elutabeli* (432-1) tüüpe. **Täielik elutabel**¹ sisaldab tabelfunktsioonide väärtusi aastaste vanusrühmade kaupa, mistõttu seda nimetatakse ka **ammendavaks elutabeliks**¹. **Lühike elutabel**² on koostatud selliselt, et pärast imikuiga enamiku funktsioonide väärtused esitatakse ainult iga viienda või kümnennda eluaasta kohta; funktsioonide vahepealsed väärtused võidakse arvutada mingit laadi *interpoleerimise* (151-7) teel. Terminit **selektiivne elutabel**³ ehk **osaline elutabel**³ kasutatakse elutabeli kohta, mis annab ülevaate mingi väljavalitud rahvastikurühma, nt elukindlustusfirma klientide elulemusest; seevastu **üldine elutabel**⁴ kajastab kogu *rahvastiku* (101-4) elulemust. Üldiselt koostatakse elutabelid meeste ja naiste kohta eraldi, ent tarbe korral ka mõlema soo kohta kokku. **Mudelelutabel**⁵ põhineb suure hulga empiiriliste tabelite andmete üldistamisel, osa mudelelutabeleist on leidnud väga laialdast kasutamist.

3. Selektiivseid elutabeleid on arvutatud väga eripalgeliste rahvastikuosade kohta, nt eri perekonnaseisuga, eri riikide kodakondsusse, eri rassi või rahvusesse kuuluvate inimrühmade kohta.

5. Tuntumad mudelelutabelite sarjad on varajase *demograafilise revolutsiooniga* (907-1) maade andmeid üldistavad Coale-Demeny tabelid (koostajate Ansley Coale' ja Paul Demeny' järgi) ning ÜRO arengumaade tabelid.

436. **Rist(läbi)lõikelises elutabelis**¹ ehk **perioodelutabelis**¹ (vrd 153-2; 432-1) kasutatud suremuskordajad kajastavad suremustaset mingis ajavahemikus ning *põlvkond* (116-1) on seetõttu hüpoteetiline ehk tinglik. Seevastu **piki(läbi)lõikeline elutabel**² ehk **kohortelutabel**² jälgib tegeliku sünnipõlvkonna käekäiku ning tabeli suremuskordajad iseloomustavad selle põlvkonna väljasuremist pika perioodi, tavaliselt ligi saja aasta kestel. **Suremuspinnaks**³ nimetatakse kolmemõõtmelist arvjoonist, millel kujutatakse *suremistõenäosuste* (431-1) jaotumist vanuse ja ajavahemike järgi.

437. **Lexise võrk**¹ annab näitliku ettekujutuse *suremistõenäosuste* (431-1) ja teiste elutabeli meetodil leitavate demograafiliste näitajate arvutamispõhimõttest. Sellel diagrammil on kujutatud inimese **elujoon**², mis algab *sünniga* (601-3) ja lõpeb **surmapunktis**³. Meetodit väga kõrge vanadusega inimeste suremuse uurimiseks tuntakse **väljasurnud põlvkonna meetodina**⁴, sest kasutatakse andmeid surmajuhtude kohta põlvkondades, kes on juba peaaegu täielikult välja surnud.

Peatükk 5

ABIELLUMUS

501. **Abiellumuse**¹ käsitlemine hõlmab **abielude**² sõlmimist, st selliste (**abielu ühenduste**³ ehk **kooselude**³ moodustumist vastassoost isikute vahel, millega kaasnevad seaduse või tavadega määratud õigused ja kohustused; samuti abieluinimeste *kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete tunnuste* (131-5,6) ja *abielude lõppemise* (510-3) uurimist. Laias mõttes hõlmab abiellumus ka seaduslikult registreerimata *paaride* (503-8) uurimist, kui see nende esinemissageduse tõttu vajalikuks osutub. **Abiellumine**⁴ ehk **abielusõlmimine**⁴ ehk **laulatus**⁴ on seaduse või tavadega määratud tseremoonia, millega seatakse sisse abieluühendus **mehe**⁶ (**abielumehe**⁶) ja **naise**⁷ (**abielunaise**⁷) kui **abikaasade**⁵ (**kaasade**⁵ ehk **abielupoolte**⁵) vahel. Mõlemaid abikaasasid koos nimetatakse **abielupaariks**⁸.

4. Abiellumist on vanemas eesti keeles nimetatud ka **paariheitmiseks** ehk **paariminekuks**, mille puhul toimuv tseremoonia on **paaripanek**. Abiellumise tähistamiseks korraldatavat pidu nimetatakse **pulmaks** ehk **pulmapeoks**.

5. Abikaasat nimetatakse eesti keeles ka **elukaaslaseks**.

6.-7. Abiellumisel, samuti vahetult enne või pärast seda on mees **peigmees**, **peig** ehk **peiu**, naine aga **pruut** ehk **mõrsja**. Pärast abiellumist nimetatakse abielumeest eesti keeles ka **naisemeheks**, abielunaist **mehenaiseks**.

502. **Abieluseadused**¹ ja **abielutavad**² erinevad ühiskonniti. **Ainuabielu**³ ehk **monogaamia**³ puhul ollakse abielus samaaegselt vaid ühe vastassoost isikuga, **mitmikabielu**⁴ ehk **polügaamia**⁴ puhul aga mitme isikuga üheaegselt. Eristatakse **mitmemehepidamist**⁵ ehk **polüandriat**⁵, kus naisel on mitu meest, ja **mitmenaisepidamist**⁶ ehk **polügüüniat**⁶, kus mehel on mitu naist. Terminit *polügaamia* kasutatakse sageli polügüünia tähenduses.

503. Mõnedes maades muutub abielu seaduslikuks **ilmaliku laulatuse**¹ ehk **abielu registreerimisega**¹ vastavas riigiasutuses, teistes tunnistatakse seaduslikuna **kiriklikku laulatust**², mis sõlmitakse kiriku poolt määratud viisil. Teatud tingimustel võidakse eri maades ühiskondlikult või seaduslikult tunnustada ka selliseid püsivaid abieluühendusi, mida ei ole seaduses ettenähtud korras registreeritud või kiriklikult pühitsetud, nt **tavaõigusel põhinev abielu**³ ehk **tavaabielu**³. **Vabaabielu**⁴ tähistab sotsiaalselt tunnustatud püsivat paari, ka mõistel **prooviabielu**⁴ võib olla samalaadne

kõrvaltähendus. Väljenditega **kohustusteta kooselu**⁵ ja **ajutine kooselu**⁶ tähistatakse vähem püsivaid vahekordi, mis ei eelda **abielulist kooselu**⁷. Sõna **paar**⁸ kasutatakse nii registreeritud kui registreerimata kooselu kohta.

3. Võõrsõnalise vastena on kasutatud ka terminit **konkubinaat**, tavaabielus elava naise kohta **konkubiin**.

4. Vabaabielu pooli nimetatakse vastavalt **vabaabielumeheks** ja **vabaabielunaiseks**.

4.-7. Juriidiliselt vormistamata abielude kohta võib eesti keeles kasutada ka terminit **registreerimata abielu**; selle tähendus on sama mis vabaabielul.

Rahvaloendusel arvestatakse täiskasvanute **abielulisust** küsitletavate enesemääratluse kaudu, seega lisaks registreeritud abieludele arvestatakse ka neid vabaabielusid, mille puhul abikaasad end ise abielusolijateks peavad.

504. Paljudes riikides on **minimaalne abiellumisvanus**¹ ehk **abiellumisvanuse alampiir**¹ kehtestatud seadusega. See on riigiti erinev ja võib olla erinev ka soolises lõikes. Abielu lähedaste veresugulaste vahel, s.o **sugulusabielu**², on seaduse või tavadega harilikult keelatud. Isikud, kes sel põhjusel ei saa teineteisega abielluda, loetakse abiellumiseks keelatud **sugulusastmes**³ (vrd 114-4) olevateks.

1. Eestis on abiellumisvanuse alammääraks nii meestele kui naistele 18 aastat, eriootsusega võidakse seda alandada 16 aastani.

505. Mõnedes maades peab *abiellumisele* (501-4) eelnema **abiellumiskuulutuse avaldamine**¹ või **mahakuulutamine**¹, mis annab avalikkusele kavatsetavast sündmusest teada ja võimaldab neil, kel selleks põhjust, astuda üles sõlmimisele tuleva abielu vastu. Paljudes maades peavad abiellujad enne abiellumistseremooniat saama **abiellumisloa**². Pärast tseremooniat antakse **noorpaarile**⁴ tavaliselt kätte **abielutunnistus**³. Mõnedes keeltes on olemas termin **abielu jõusseastumine**⁵ ehk **abielu jõustumine**⁵, mida kasutatakse märkimaks seksuaalse kooselu algust abikaasade vahel.

1. Abiellumisele võib eelneda **kihlus**, mis kujutab endast rohkem või vähem vormilist lubaduse andmist abielluda oma **kihatuga**.

506. Kui mõlemad abikaasad kuuluvad samasse rahvastikurühma (nt suguharru, klanni, kasti), siis on tegemist **endogaamia**¹ ehk **rühmasisese abieluga**¹. Seda terminit kasutatakse ka märkimaks abikaasade samasse sotsiaalsesse või geograafilisse **isolaati**² kuulumist. Vastupidist juhtu nimetatakse **eksogaamiaks**³ ehk **rühmaväliseks abieluks**³. **Segaabielu**⁴ on abielu eri rahvustesse, rassidesse, usunditesse jne kuuluvate isikute vahel. Kui abielu on sõlmitud teatud ühiste sotsiaalsete, füüsiliste või vaimsete

tunnustega isikute vahel, nimetatakse seda **homogaamiaks**⁵, vastupidist **heterogaamiaks**⁶.

4. Eristatakse **segarahvusest abielu**, kus abielupooled on eri rahvustest, samuti nagu **segausulist, segarassilist** jms **abielusid**.

6. Varanduslikult või ka muude tunnuste poolest väga erinevate abikaasade (rikka ja vaese) abielu on nimetatud eesti keeles **ebavõrdseks abieluks**.

*
* *

510. Abikaasade **abieluaja**¹ möödumine või, teisisõnu, **kooselu lõpp**² toimub samaaegselt **abielu lõppemisega**³ ehk **abielu lagunemisega**³. Ühtlasi tähendab see kõikide abikaasa seisundist tulenevate seaduslike kohustuste lõppemist, sh seaduslike takistuste kadumist uuesti abiellumiseks. Kui abielu lõpeb ühe abikaasa surma tõttu, nimetatakse teist abikaasat **leseks**⁶ (**leskmeheks**⁴ või **lesknaiseks**⁵). Lesena elavat ajavahemikku nimetatakse **lesepõlveks**⁷.

6. Leseks jäämist nimetatakse eesti keeles **lekestumiseks**.

511. Riikides, kus tunnustatakse seaduslikku **(abielu)lahutust**¹, võib *abielu lõppeda* (510-3) ühe või mõlema abikaasa soovil **lahutusotsuse**² põhjal. Mõnedes maades saab üks abielupool end teisest **lahi öelda**³. Isikut, kelle abielu on lõppenud lahutusega, nimetatakse **lahutatuks**⁴ (**lahutatud meheks**⁵ või **lahutatud naiseks**⁶).

2. Eestis teeb lahutusotsuse reeglina kohus. Kui abielupaaril pole lapsi ega omavahelist varanduslikku vaidlust, toimub lahutus Perekonnaseisuametis.

512. Mõnedes riikides järgitakse seaduse või tavadega kehtestatud **abielu lahutamatus**¹ põhimõtet ja *abielulahutus* (511-1) ei ole lubatud; sel juhul võib *abielu lõppeda* (510-3) vaid ühe abikaasa surmaga. Siiski võib kooskõla puudumine viia abikaasade **lahkuminekuni**² kehtivatest seadustest olenemata. See võib toimuda **tegeliku lahuseluna**³ vormis üksmeelse otsuse põhjal, ühe abikaasa teise poolt **mahajätmise**⁴ näol või **seadustatud lahuseluna**⁵. Viimane vabastab pooled teatud kohustustest, sh kooselamise kohustusest, kuid ei luba kummalgi neist sõlmida uut abielu. Abielus olevaid isikuid, kelle kooselu on lõppenud lahkumineku teel, nimetatakse **lahuselavateks**⁶. Abielu, kus abikaasad ei ela enam koos, kuid mis pole seaduslikult lahutatud, võib nimetada **purunenud abieluks**⁷.

513. Teatud tingimustel saab kohus teha **abielu tühistamisotsuse**¹ ehk **abielu annuleerimisotsuse**¹. Sel juhul pole tegemist **seadusjõulise abieluga**² vaatamata abiellumisteremoonia toimumisele. Termin **lõppenud abielu**³ ehk **lagunenud abielu**³ all mõistetakse tihti ka kehtetuks tunnistatud abielujuhte ja seadustatud lahuselujuhte, kuigi juriidiliselt abielu siis ei lõpe. Sobivam on sellistel juhtudel kasutada terminit *kooselu lõpp* (510-2), mis pealegi võib hõlmata ka seaduslikult registreerimata abielude lagunemist.

514. Seaduse või tavade määratud abiellumistingimustele vastav isik on õiguslikust seisukohast **abiellumisvõimeline**¹, sellised isikud moodustavad **abiellumisvõimelise rahvastiku**²; **abiellumisvõimetu rahvastik**³ koosneb isikuist, kellel selline võimalus seaduse või tavade kohaselt puudub. **Abieluturg**⁴, kus **tutvusringkonna**⁵ seast toimub **elukaaslase valik**⁶, ei hõlma siiski kogu abiellumisvõimelist rahvastikku; **abikaasakandidaatide**⁷ hulgast võib osa isikuid kasvõi ajutiselt kõrvale jääda tervislike või muude abiellumist takistavate asjaolude tõttu. Lesed ja lahutatud võivad uuesti abielluda, mistõttu osutub vajalikuks eristada **esmasabiellumust**⁸ ja **kordusabiellumust**⁹. Kuna **abielujärjekord**¹⁰ ehk **abielujärjestus**¹⁰ võib abikaasade jaoks olla erinev, jääb termini *esmasabiellumine* tähendus ebaselgeks, kui ei ole täpsustatud, kas ta käib *peigmehe* või *pruudi* (501-6-7*) või mõlema kohta; täpsustuse puudumisel mõistetakse esmasabielu all *vallalise mehe* (515-3) ja *vallalise naise* (515-4) vahel sõlmitud abielu.

8.-9. Moodustatud ühendusi nimetatakse vastavalt **esmasabieluks** ja **kordusabieluks**.

515. Rahvastikku võib rühmitada **perekonnaseisu**¹ järgi. **Vallalised**² ehk **üksikud**² on **vallalised mehed**³ ja **vallalised naised**⁴, kes pole kunagi abielus olnud. **Abieluinimeste**⁵, **abielus meeste**⁶ ja **abielus naiste**⁷ rühm koosneb neist abiellunuist, kelle abielu pole veel *lõppenud* (513-3). **Eales abielus olnute**⁸ hulka kuuluvad kõik peale vallaliste.

3.-4. Küllalt kaua abiellumiseas olnud vanemat vallalist meest ja naist on eesti keeles nimetatud **vanapoisiks** ja **vanatüdrukaks** ehk **vanapiigaks**.

*

* *

520. Abielude sõlmimise sagedust mõõdetakse **abiellumuskordajate**¹ ehk **abiellumuskoeffitsientidega**¹, mille hulgas **abiellumuse üldkordaja**² on kõikide mingil ajavahemikul sõlmitud abielude arvu ja sama perioodi keskmise rahvaarvu suhe. Termineid **meeste abiellumus**³ ja **naiste abiellumus**⁴ kasutatakse eri soost inimeste abiellumissageduse väljendamiseks. **Soo-abiellumuskordaja**⁵ arvutatakse vastavast soost *abiellumisvõimelist rahvastikku* (514-2) aluseks võttes. Tavaliselt eristatakse **esmasabiellumuse üldkordajat**⁶, mis väljendab esmakordselt abiellu astunud meeste või naiste ja vastavast soost *vallaliste* (515-2) suhet, ja **kordusabiellumuse üldkordajat**⁷, mis väljendab teist või enam korda abiellunute ja *leskede* (510-6) ning *lahutatute* (511-4) arvu suhet. Kui on olemas andmed meeste ja naiste **abiellumisvanuse**⁸ kohta, saab arvutada **abiellumuse vanuskordajad**⁹ ja **keskmise abiellumisvanuse**¹⁰. Abiellumise vanuskordaja on mingil ajavahemikul teatavas vanuses või vanusrühmas abiellunud meeste või naiste arvu ning samas vanuses ja samast soost *abiellumisvõimelise rahvastiku* (514-2) suhe. **Abikaasade vanusevahet**¹¹ saab uurida abikaasade **vanuskombinatsioonide**¹² jaotuse alusel.

2. Mõnikord leitakse abiellumuse üldkordaja abiellunute arvu ja keskmise rahvaarvu suhtena. Abiellumuse üldkordajat ei tohi segi ajada **keskmise abielulisusega**, mis leitakse *abielus olijate* (515-5) arvu jagamisel sama perioodi keskmise rahvaarvuga.

9. Terminitega **abiellumissagedus** ja **esmasabiellumissagedus** väljendatakse mõnikord ka teatud vanuses sõlmitud abielude või esmasabielude arvu ja kogu vastavas vanuses rahvastiku arvu suhet sõltumata perekonnaseisust (abiellumisvõimelisusest). Terminid **kumulatiivne abiellumus** ja **kumulatiivne esmasabiellumus** leiavad laialdast kasutamist kohortuuringuis.

521. Abielulevimust ehk *abielulisust* (503-4-7) meeste või naiste põlvkonnas mõõdetakse **lõpliku vallalisusega**¹. See on tavaliselt samaväärne **vallalisusmääraga**² 50ndaks eluaastaks, sest hiljem esineb esmasabielusid harva. Vallalisusmäär vanusrühmade kaupa saab arvutada **esmasabiellumise tõenäosuste**³ abil; see tõenäosus näitab nende vanuses x olevate vallaliste osatähtsust, kes abielluvad enne vanuseni x+1 jõudmist, suremust arvestamata. Praktiliselt saadakse vallalisusmäär siiski enamasti rahvaloendusandmetest, võttes selleks vastavas vanuses **vallaliste osatähtsuse**⁴. Kui on andmed esmasabiellu astunute abiellumisvanuse kohta, võib arvutada **keskmise esmasabiellumisvanuse**⁵, **esmasabiellumise mediaanvanuse**⁶ ja **esmasabiellumise moodvanuse**⁷. Andmete puudumisel abiellumisvanuse kohta võib arvutada **vallaliste keskmise abiellumisvanuse**⁸, võttes aluseks rahvaloendusandmetest saadavad vallaliste osatähtsused vanuseti.

522. **Abiellumustabel**¹ sarnaneb ülesehituselt *elutabeliga* (432-1). **Abiellumuse brutotabel**¹ sisaldab vanuseti *esmasabiellumise tõenäosusi* (521-3) ja

vallalisusmäärasid (521-2), samuti **esmasabielude arvu**² tabelkohordis valitseva abiellumusintensiivsuse korral suremust mitte arvestades; ta annab ka **vallaliste arvu**³ kohordis igaks täppisvanuseks. **Abiellumuse netotabel**⁴ võtab lisaks abiellumusele arvesse ka suremust ja on üheks *mitmiktabeli* (153-4) esinemisjuhiks. Selline tabel sisaldab **vallaliste elulejate**⁵ arve, **eales abielus olnud elulejate**⁶ arve, **vallaliste elulemistõenäosusi**⁷ ja **keskmist eeldatavat abieluvälist eluiga**⁸.

523. **Lahutumuskordajaid**¹ ehk **lahutumuskoeffitsiente**¹ võib arvutada mitmel viisil. **Lahutumuse üldkordaja**² on teatud ajavahemikul toimunud lahutuste arvu ja selle ajavahemiku keskmise rahvaarvu suhe. Mõnikord kasutatakse jagajana keskmise rahvaarvu asemel keskmist abielupaaride arvu, siis saab leida **abieluinimeste lahutumuse üldkordaja**³. Kui lahutused on rühmitatud lahutajate vanuse või abielu kestuse järgi, saab arvutada **lahutumuse vanuskordajad**⁴ ja **lahutumuse kestuskordajad**⁵. Veel ühe lahutuste sagedust kirjeldava näitaja võime saada, kui leida **lahutuste arv sõlmitavate abielude kohta**⁶.

6. See on perioodnäitaja, mis väljendab ühel ja samal ajavahemikul lahutatud abielude arvu ja sõlmitud abielude arvu suhet. Tihti on seda näitajat kasutatud ebaõigesti, mõistes teda kui lahutusega lõppevate abielude osatähtsust vaatlusperioodil sõlmitud abieludest.

Põlvkonnauuringus on järjestikuste aastate kestel toimunud lahutuste summa ja abielukohordi esialgse suuruse suhte alusel võimalik leida **kumulatiivne lahutumusmäär**.

524. Vajalike andmete olemasolul võib arvutada **abielu lõppemise tõenäosused**¹, mis väljendavad kummagi soo jaoks abielu lagunemise tõenäosust lesestumise või lahutuse tagajärjel vastavalt **abielu kestusele**²; abielu lõppemise tabel on *mitmiktabeli* (153-4) üks rakendusi. Kordusabiellumuse tabelleid *leskedele* (510-6) ja *lahutatutele* (511-4) on andmete olemasolul samuti võimalik arvutada, kuid põhilise kordusabiellumuse näitajana kasutatakse siiski **kordusabiellumissagedust**³ leskede ja lahutatute hulgas. Kordusabielude sagedust arvutatakse sageli nii lesestumise- või lahutamisevanuse lõikes kui ka lesestumisest või lahutamisest kordusabieluni möödunud aja lõikes. Viimane esitus võimaldab arvutada **keskmist intervalli lesestumise ja kordusabiellumise vahel**⁴ ning **keskmist intervalli lahutamise ja kordusabiellumise vahel**⁵.

Peatükk 6

SÜNDIMUS

601. **Sündimuse**¹ ehk **fertiilsuse**¹ demograafiline käsitlus keskendub inimlaste **ilmaletoomise**² ehk **reproduktiooni**² vaatlemisele: uuritakse **sündide**³, täpsemini **elussündide**⁴ esinemissagedust rahvastikus või *rahvastikurühmas* (101-6). Sünni ehk sünnijuhu all mõistetakse lapse ilmaletulekut. Seejuures eristab elussünni ehk **elussündinud lapse**⁵ sünnijuhu *surnultsünnist* (411-6) elu tundemärkide (hingamine, liigutused või südamelöögid) ilmumine pärast lapse täielikku väljumist emahüst. Mõistet **efektiivne sünnimus**⁶ on varem kasutatud juhul, kui sündide koguarvust on surnultsünnid välja jäetud; nüüd viitab sama termini tarvitamine, et elussündide arvust on lahutatud ka imikute, vahel isegi laste surmajuhud. **Sünnimuserisuse**⁸ ehk **diferentsiaalsünnimuse**⁸ all mõistetakse eri rahvastikurühmade kõikvõimalikke erinevusi sünnimuses.

1. Termin sünnimus demograafilist tähendust vt ka 623.

2. **Reproduktioon** n - **reproduktseerima** v - **reproduktiivne** a. Sageli kasutatakse reproduktiooni mõistet sündide ja surmade tasakaalustuse, niisiis iibe tähenduses (vrd 711), mitte ainult sünnimusprotsessi ehk **prokreatsioon**i tähistamiseks.

3. Terminit sünnid kasutatakse tavapäraselt elussünni tähenduses.

602. **Eostuse**¹ põhjustab **munaraku**³ **viljastumine**² **seemneraku**⁴ ehk **spermatoosidiga**⁴, sellest algab naise **rasedus**⁵. **Eostusvilja**⁶ nimetatakse tema arengu algstaadiumis **embrüoks**⁷ ehk **idulaseks**⁷, edaspidi **looteks**⁷ ehk **feetuseks**⁷ ehk **vililaseks**⁷. Ajamoment, mil embrüost saab loode, pole täpselt piiritletud: osa teadlasi loeb selleks 12 nädala ehk kolme kuu möödumist eostushetkest, sagedamini nimetatakse eostusvilja fetaalseks ehk looteliseks juba pärast kaheksa üsasisese elunädala möödumist. **Pesastumine**⁸ tähistab mõned päevad pärast eostust asetleidvat munaraku kinnitumist **emaka**⁹ seinale külge.

2. **Kunstlik viljastus**: munaraku viljastumine mõnel teisel, *suguihtest* (627-2) erineval teel.

5. **Rasedus** n - **rase** a - **rasestuma** v, rahvapäraselt ka **käima peal olema**. Osa teadlasi määrab raseduse alguse *pesastumisega* (602-8).

7. **Embrüo** n - **embrüonaalne** a - **embrüoloogia** n: teadus, mis käsitleb embrüo arenemist.

Loode ehk **feetus** n - **looteline** ehk **fetaalne** a (vrd 411).

603. Loodet nimetatakse **eluvõimeliseks**¹, kui ta on saavutanud omaduse iseseisvalt eksisteerida väljaspool emaihu; seda loetakse tavapäraselt toimunuks pärast 28-nädalast **raseduskestust**³. Enne seda on loode **eluvõimetu**². Kui rasedus on kestnud sellest piirajast kauem, nimetatakse loote emaihist eraldumist (olgu elusalt või surnult) **sünnituseks**⁴; varasemat, loote surmaga seotud eraldumist aga **abordiks**⁵ (vrd 604). Umbes kuuenädalast ajavahemikku pärast sünnitust (mille jooksul eostustõenäosus on väga väike ja leiab aset emaka endiste mõõtmete taastumine), nimetatakse **sünnitusjärgseks ajaks**⁶ ehk **lapsevoodiajaks**⁶, võõrsõnaliselt **puerpeeriumiks**⁶ (vrd 424-4).

1. Eluvõimelisuse saavutamise minimaalaeq varieerub riigiti 20-28 nädala vahel, kuid Maailma Tervishoiuorganisatsioon (WHO) on soovitanud võtta standardiks 28-nädalase perioodi. Üldiselt arvestatakse raseduskestuse algust **viimase kuupuhastuse** algusest. Nii arvatult saame teada **taandatud raseduskestuse**, **tegelikku raseduskestust** tuleb hakata arvestama eostusmomendist.

4. Sünnituse all mõistetakse nii otsest loote väljumist emaihist kui ka pikemat protsessi, mis täiendavalt sisaldab **järelsünnituse**, st **emakoogi** ehk **platsenta** eemaldumist või eemaldamist emakast.

5. Tavakeeles tähistab abort sageli *tehisaborti* (604-2), vastandina *iseeneslikule abordile* (604-1).

604. Aborti, mis järgneb iseeneslikule emakasisesele surmale, nimetatakse **iseeneslikuks abordiks**¹ ehk **nurisünnituseks**¹ vastandina **kunstlikule abordile**² ehk **tehisabordile**². Mõiste **meditsiiniline abort**³ osutab meditsiinilistel põhjustel sooritatud abordile. Paljudes riikides on abort kas tervislikel või muudel põhjustel seadusega lubatud, see on **seaduslik abort**⁴ ehk **legaalabort**⁴. Seadusega vastuolus sooritatud aborti nimetatakse **ebaseaduslikuks abordiks**⁵ ehk **illegaalabordiks**⁵ ehk **kriminaalseks abordiks**⁵. Teostusviiside järgi eristatakse **kaapeaborti**⁶, **vaakumaborti**⁷, **laiendamisaborti**⁷, **hüsterotoomiat**⁸ (kaasab emaka kirurgilise eemaldamise) ja **induktsioonaborti**⁹.

7. Rakendatakse aspiratsioonitehnikat vaakumi tekitamise kaudu. Kui meetodit kasutatakse vahetult pärast arvatavat eostust, kõneldakse sageli **miniabordist** või ka **menstruaalregulatsioonist**. Viimatinimetatud termin on eksitav, tema kasutamine on arvatavalt põhjustatud soovist hoiduda teatud negatiivsest värvingust, mis väljendiga *abort* kaasneb.

9. Protseduur sisaldab **lootevee vahetust**.

605. **Õigeaegse sünnitusega**¹ on tegemist siis, kui rasedus on kestnud vähemalt 37 nädalat, mõõdetuna *taandatud raseduskestuse* (603-1*) järgi. Normaalsest varem lõppevat rasedust nimetatakse **enneaegseks sünnituseks**² ja vastsündinut vastavalt

enneaegseks lapseks⁴. Enneaegsete sünnituste käsitlemisel rakendatakse mõistet **enneaegsus**⁵. Paljudes riikides liigitatakse sündi vastsündinu arengutaseme järgi, mis ei sõltu rasedusperioodi pikkusest. Nimetatud liigituse puhul loetakse imik **sünnikaaluga**⁶ alla 2500 grammi (5.5 naela) **alakaaluliseks**⁸. Sageli on **alakaalulisus**⁷ seotud hilisema **debiilsusega**⁹, st mitteküpsuse ebanormaalse seisundiga.

8. Tänapäeval rakendatakse meditsiinis järgmist alakaaluliste vastsündinute jaotust: **madalaks** loetakse **sünnikaalu** alla 1500 g, **väga madalaks** alla 1000 g ja **eriti madalaks** alla 750 g.

606. Enamik sünnitusi lõpeb **üksiksünniga**¹, kuid esineb ka **mitmikute sündi**² ehk lühemalt **mitmiksündi**². Mitut ühe ja sama sünnituse kaudu ilmale tulnud last kutsutakse **mitmikeks**³; eristada on võimalik **ühemunamitmikke**⁴ ja **erimunamitmikke**⁵. Ühemunamitmikud arenevad ühest, alles pärast viljastumist jagunenud munarakust ning lapsed on sel juhul alati ühest ja samast soost. Erimunamitmikud arenevad mitmest üheaegselt viljastunud munarakust ja seetõttu võivad sellised mitmikud olla erinevast soost.

3. Sõltuvalt mitmike arvust kutsutakse neid **kaksikuteks**, **kolmikuteks**, **nelikuteks**, **viisikuteks**. Üldiselt kasutatakse neid nimetusi vastavuses sündinud laste koguarvuga, vahel aga võetakse arvesse ainult elussündinud.

*
* *

610. Sageli liigitatakse sündi **seaduslikkuse**¹ seisukohast. Rangelt võttes eeldab **abielulaps**² ehk **seaduslik laps**² tema ema ja isa vastastikust abielu juba eostuse hetkel. Tavaliselt võetakse liigituse aluseks ema abielulisus lapse sündimisel; vaid *abielu lõppemise* (510-3) korral arvestatakse ema abielulisust raseduse tekkeajal. Abielu olemasolul on tegemist **seadusliku sünni**³, vastasel juhul aga **vallassünni**⁴ ehk **ebaseadusliku sünniga**⁴. Tavapraktikas loetakse ka **abielueelsest rasedusest**⁵ (kui eostus on toimunud enne abielu sõlmimist) sündinuid lapsi seaduslikeks, kui vanemad on lapse sünnimomendil juba teineteisega abielus. **Vallaslaps**⁶ võib olla **seadustatud**⁸ ka vanemate hilisema abiellumisega. **Seadustamise**⁹ protseduur, mis on riigiti erinev, võib anda vallaslapsele osa või kõik seadusliku lapse õigused. Mõne õigussüsteemi puhul on lapse isal võimalus **tunnustada**⁷ vallaslaps, st juriidiliselt mõõnda oma isadust.

6. Halvustavas tähenduses on kasutatud, eriti vanemas kõnepruugis, vallaslapse vastena sõnu **sohilaps**, **tüdrukulaps** ja **värdjas**. Mõne riigi õigussüsteem loeb vallaslapseks ka **abieluväliste suhete** tulemusena sündinud lapse, st sellise lapse, kelle ema on küll abielus, kuid mitte lapse tegeliku

isaga. Teistes riikides aga ei registreerita selliseid lapsi vallaslastena. Siia rühma kuulub ka Eesti, kui ema ei kirjuta vastavat eriavaldust.

7. Eestis saab lapse isadust vabatahtlikult tunnustada sünni registreerimisel, omavahel abielus mitteolevad ema ja isa esitavad selleks ühise avalduse.

611. Sünde liigitatakse ka **sünnijärjekorra**¹ ehk **sünnijärjestuse**¹ järgi: esmassünnid, teisesed, kolmandased jne sünnid. Sünnijärjekorra määramisel arvestatakse tavaliselt kõiki **ema eelnevaid sünde**³, vahel ainult **sünde käesolevas abielus**². Reeglina võetakse sünnijärjekorra määramisel arvesse ainult elussünnid, kuid vahel ka surnultsünnid. Naiste jaotus **sünnitusjärjekorra**⁴ järgi toimub samamoodi kui sünnijärjekorra puhul, kuid arvestades kõiki vähemalt 28 nädalat kestnud rasedusi ning mitmiksünde ühe sünnitusena (vrd 603-4). Samasugune jaotus **rasedusjärjekorra**⁵ järgi võtab arvesse kõik teadaolevad rasedused. Meditsiinilises kõnepruugis kutsutakse mitterasestunud naisi **nullgraviidseteks**⁶, termineid **esmasrasestunu**⁷ ehk **esmasgraviidne**⁷ ja **taasrasestunu**⁸ ehk **multigraviidne**⁸ kasutatakse vastavalt esimest ja vähemalt teist rasedust kandvate või juba kandnud naiste kohta. Naisi liigitatakse ka **lapsesuse**⁹ järgi, tavaliselt elussündide arvu, meditsiinilises kirjanduses pigem sünnituste arvu aluseks võttes.

1. **Enama järjekorra sünnid** tähistavad sünde, mis on järjekorras pärast viimast, eraldi väljatoodud sünnijärjekorda, näiteks viiendad ja enama järjekorra sünnid.

9. Naisi, kes pole kordagi eluslast sünnitanud, kutsutakse **null-lapsesusega naisteks**, **ühelapsesusega naised** on sünnitanud vaid ühe lapse, **kahelapsesusega naised** kaks last jne.

612. **Sünniajastuse**¹ uurimine tegeleb **sünnivahemike**² ehk **sünniintervallide**² pikkusega. Nende hulka kuuluvad **protogeneetiline intervall**³, st ajavahemik abielu sõlmimisest esimese lapse sünnini, ning **intergeneetiline intervall**⁴, st ajavahemik järjestikuste sündide vahel. Ajavahemikku sünni ja mingi kindla kuupäeva, nagu nt *rahvaloenduse* (202-1*) või *küsitluse* (203-4) läbiviimise aja vahel, nimetatakse **avatud sünniintervalliks**⁵; intervallide kohta, mis algavad enne seda kindlat kuupäeva ja lõpevad hiljem, võib kasutada terminit **harkintervall**⁶. Sünniajastuse uurimisel kasutatakse ka **intervalle abielu ja n-nda lapse sünni**⁷ vahel.

1. Oskussõna sünniajastus kasutatakse ka teises tähenduses, nimelt abikaasade poolt sünni sihiteadliku edasilükkamise tähistamiseks.

3. Samas tähenduses kasutatakse ka terminit **esimene sünniintervall**. **Teine sünniintervall** on esimese ja teise lapse sündimise vahel jne.

4. Rahvaloenduse või küsitluse seisukohalt nimetatakse **kinniseks sünniintervalliks** ajavahemikku üleskirjutuse ajaks juba asetleidnud järjestikuste sündide vahel.

613. **Eostusriski toimeperioodi**¹ leidmiseks on tarvilik arvesse võtta **rasedusintervalle**² ehk **rasedusvahemikke**². Ajavahemik abielu sõlmimise ja esimese raseduse alguse vahel on **rasedusviivis**³ ehk **esimene rasedusintervall**³. Ajavahemik ühe raseduse lõppemise ja järgmise alguse vahel on **rasedusvaheline intervall**⁴. Kui sellest maha arvata periood, mil naisel puudub seksuaalelu, saame **rasedusvahelise puhasingtervalli**⁵ ehk **rasedusvahelise netointervalli**⁵. Ajavahemikku viimase raseduse lõppemise ja küsitlusdaatumi vahel nimetatakse **avatud rasedusvaheliseks intervalliks**⁶.

*
* *

620. **Viljakusiga**¹ ehk **sigimisiga**¹, naistel ka **sünnitusiga**¹ (**reproduktiivne periood**¹) algab **murdeeaga**² ehk **puberteediga**². Puberteediga algab ka **menstruatsioon**³: **kuupuhastuste**⁴ perioodiline avaldumine naistel. Esimest kuupuhastust nimetatakse **menarheks**⁵ ning menstruatsioon lõpeb **menopausiga**⁶ ehk **kliimaksi**⁶ saabumisega. Kokkuleppeliselt loetakse viljakusea alguseks vanust 15 aastat või *abiellumisvanuse alampiiri* (504-1), viljakusea lõpuks kas vanust 45 või 50 aastat. Ajutist menstruatsiooni puudumist, olgu loomulikku või haiguslikku, nimetatakse **amenorröaks**⁷. Pärast eostust avaldub **rasedusamenorröa**⁸ ja pärast sünnitust **sünnijärgne amenorröa**⁹.

1. Kasutatakse ka terminit **sigimisvanus** ehk **reproduktiivne vanus**.

3. Menstruatsiooni kohta on kasutatud ka nimetust **kuuriided**.

6. Kasutatakse ka nimetust **üleminekuiga** ehk **üleminekuvanus**.

621. Mehe, naise või perekonna võimet tuua ilmale eluslaps nimetatakse **sigivuseks**¹ ehk **fekundsuseks**¹, selle võime puudumist aga **sigimatuseks**² ehk **steriilsuseks**², mille peamine, kuigi mitte ainus põhjus on **eostusvõimetus**³. Sigimatuse mõiste kasutamine ilma täpsustuseta viitab eelkõike sigivuse pöördumatule kaotusele; vajaduse korral eristatakse **ajutist sigimatust**⁵ ehk **ajutist steriilsust**⁵ **püsivast sigimatusest**⁷ ehk **püsivast steriilsusest**⁷. Naiste puhul eristatakse **esmassigmatust**⁸ ehk **esmassteriilsust**⁸, kui sigivus puudub kaasasündinult, ja **teisest sigimatust**⁹ ehk **sekundaarsteriilsust**⁹, mis võib kujuneda ka pärast ühte või mitut sünnitust.

1. **Fekundsus** kitsamas mõttes tähistab ainult eostusvõime olemasolu, mitte kompleksemat võimet tuua ilmale elulaps. Vastavalt tähistab termin **subfekundsus** nii madalamat eostustõenäosust kui ka keskmisest madalamat võimet tuua ilmale elulaps. Viimasele tähendusele vastab paremini termin **alasisivus**.

622. Terminit *ajutine sigimatus* (621-5) kasutatakse ka siis, kui naise eostusvõime puudumine pole haiguslik. Öeldakse, et naisel on iga **menstruaaltsükli**² jooksul **sigimatuspäevad**¹ ehk **steriilne periood**¹, sest eostus saab toimuda vaid mõne päeva jooksul samaaegselt **ovulatsiooniga**³. Ajutise sigimatusega iseloomustatavat ajavahemikku alates *eostuse* (602-1) algusest kuni sünnitusjärgsete ovulatsioonide taastumiseni, mis sisaldab *raseduskestuse* (603-3) ning mille pikkus on muu hulgas mõjutatav vastsündinu rinnaga toitmise ehk **rinnatoite**⁴ kestusest, nimetatakse **mittevastuvõtlikuks perioodiks**⁵. See termin leiab eriti sagedast kasutamist matemaatiliste sündimusmodelite puhul. Ajutise sigimatuse mõistet kasutatakse ka **tühitsükli**⁶ (niisuguste menstruaaltsükli, mille jooksul ovulatsiooni ei toimu) kohta, samuti amenorröa kõrvalekallete puhul. Noorte tütarlaste **alasisivust**⁷ ehk **subfekundsust**⁷ nimetatakse ka **noorukisigimatuseks**⁸.

5. Ajavahemikku sünnist kuni menstruaaltsükli taastumiseni iseloomustab **sünnijärgne sigimatus**.

6. Kasutatakse ka terminit **anovulatoorne tsükkel**.

623. **Sündimus**¹ ehk **fertiilsus**¹ ja **sündimatus**² ehk **infertiilsus**² viitavad reproduktiivsete sündmuste toimumisele või nende puudumisele, niisiis mitte sigivusele kui sellekohasele võimele. Neid termineid kasutatakse sõltuvalt sellest, kas uuritava perioodi jooksul lapsi sündis või mitte. **Püsiv infertiilsus**⁴ võib kesta mingist vanusest või abielu kestusest kuni viljakusea lõpuni. Pälvib tähelepanu, et romaani keeltes tarvitatakse ühisest tüvest pärit termineid *fertiilsus* ja *fekundsus* diametraalselt vastupidises tähenduses kui inglise keeles. Nii tuleks pr *fécondité* ja hisp *fecundidad* tõlkida kui fertiilsus ehk sündimus ning pr *fertilité* ja hisp *fertilidad* kui fekundsus ehk sigivus.

1. **Sündimus** ehk **fertiilsus** n - **sündimuslik** ehk **fertiilne** a.

2. **Infertiilsus** n - **infertiilne** a.

Lastetus tähistab naise, mehe või perekonna seisundit, kes on antud hetkeni olnud infertiilsed. Eristatakse **vabatahtlikku lastetust**, kui lapsi ei soovitagi, ja **sunnitud lastetust**, kui selline seisund on *sigimatuse* (621-2) tulemus.

624. Abielupaari *sündimus* (623-1) sõltub abikaasade **reproduktiivsest käitumisest**¹ ehk **sündimuslikust käitumisest**¹. Tehakse vahet **pereplaanijate**², st nende abielupaaride,

kes reguleerivad sündide arvu ja/või *sünniajastust* (612-1), ja **mitte-pereplaanijate**³ vahel, kes oma sellekohast käitumist teadlikult ei kujunda. **Perekonnaplaanimine**⁴ ehk lühemalt **pereplaanimine**⁴ on laiemal tähendusega mõiste kui **perekonna piiramine**⁴; viimane osutab ainult sellisele aktiivsusele, mille tulemusena laste arv perekonnas ei ületa **soovitud laste arvu**⁵. **Sündimuskontroll**⁶ ehk **sündimuse reguleerimine**⁶ kuuluvad üldiste perekonnaõiguste hulka.

1. Sageli kasutatakse samas tähenduses terminit **prokreediivne käitumine**.

4. Abielupaaride liigitamisel **pereplaanimiseisundi** järgi eraldatakse laste arvu või sünnivahesid reguleerinud paarid neist, kes seda pole püüdnud teha.

5. **Soovimatud sünnid** on need, mis leiavad aset pärast soovitud laste arvu saavutamist perekonnas; soovimatu võib olla ka esimene sünd, kui perekond tahab jääda lastetuks. Soovimatuid sünne tuleb eristada **mitteplaanitud sündidest**, milliste korral on tegemist soovimatu sünniajastusega, ka seoses ema või isa perekonnaseisuga.

625. Perekonnaplaneerimise aluseks on **teadliku vanemlikkuse**¹ põhimõte, st soov määrata sündide arv ja sünnivahed vastavalt iga abielupaari või ka ühiskonna vajadustele. Tõeliselt eeldatav laste arv abielupaaril võib erineda **soovitud laste arvust**² või **oodatud laste arvust**², millised näitajad väljendavad abielupaari enda suhtumist ja millekohaseid andmeid kogutakse *küsitluse* (203-4) teel. Isegi siis, kui soovid laste arvu suhtes aja jookkul ei muutu, võib tegelik arv osutada suuremaks **kontratseptiiväparduse**³ tõttu. Viimaste sagedus sõltub tarbitava **kontratseptiivi tõhususest**⁴ ehk **kontratseptiivi efektiivsusest**⁴, millel omakorda on kaks aspekti. **Teoreetiline tõhusus**⁵ näitab, kui võrd usaldatav on meetod, kui teda rakendada täpselt vastavuses juhtnööridele. **Kasutustõhusus**⁶ mõõdab usaldatavust kontratseptiivi igapäevase tegeliku tarbimise korral teatud kindla rahvastikurühma poolt. *Jätkefekundabiilsuse* (638-7) seisukohast mõõdetakse kontratseptiivi kasutustõhusust tavaliselt **kontratseptiivi äparduskordajaga**⁷, mis on soovimatute eostuste ja eostusriski toimeperioodi pikkuse suhe.

2. Teisisõnu, **eeldatav laste arv** erineb **reproduktiivsetest soovidest**.

Tehakse vahet **soovitud laste arvu**, st naise, mehe või abielupaari poolt just oma perekonna tarvis käiva arvu, ja **ideaalse laste arvu**, st antud ühiskonna näidis perekonna jaoks kõige enam sobiva laste arvu vahel. **Oodatud laste arv** võib olla väiksem soovitud laste arvust, kui vanemad ise oma soovidele piirangud seavad või on sunnitud seda tegema. Oodatud, soovitud või ideaalse laste arvu tähenduses kasutatakse vastavalt ka termineid **oodatud**, **soovitud** või **ideaalne perekonna suurus**.

3. **Plaanitud sünnid** vastanduvad **plaanimata sündidele**.

4. Seda terminit ei tohi segi ajada *pereplaanimisprogrammi* (626-1) **demograafilise tõhususega** (vrd 626-7).

626. **Pereplaanimisprogrammi**¹ eesmärgiks on tutvustada ja levitada sündimuskontrolli eostusvastaste vahendite **potentsiaaltarbijate**² ehk **sihtrahvastiku**² hulgas. Programmi edukust saab mõõta **uusnõustujate määraga**⁴ sihtrahvastiku hulgas, samuti **nõustuskordajaga**⁴; kontratseptiivide tarbijate hulgas aga **pidevuskordajaga**⁵ teatud ajaperioodi kohta arvatuna, samuti **väljalangevuskordajaga**⁶. **Välditud sündide**⁷ arv ja osatähtsus mõõdavad programmi *demograafilist tõhusust* (625-4*). Kontratseptiivide levikut mõõdetakse **tarbijamääraga**⁸ kogu asjassepuutuva rahvastikurühma suhtes, mille võivad moodustada nt viljakuseas abielunaised.

8. Kontratseptiivide **tundmise**, neisse **suhtumise** ja nende **tarbimise** kohta käivaid eriküsitlusi tuntakse lühidalt **KAP-küsitluste** nime all.

627. **Kontratseptsioon**¹ ehk **eostuse vältimine**¹ osutab vahenditele, mille eesmärgiks on vältida **suguühete**² ehk **koituse**² eostuslikku tulemuslikkust; termin haarab endasse ka kontratseptiivse *steriliseerimise* (631-1). **Sündimuskontrolli meetodite**³ hulka kuuluvad lisaks **kontratseptiivsetele meetoditele**³ ka *tehisabordid* (604-2). Suguühetest **hoidumine**⁴, sh *perioodiline hoidumine* (628-4) arvatakse nii sündimuskontrolli kui ka kontratseptiivsete meetodite hulka.

1. **Kontratseptiiv** ehk **eostusvastane vahend** on abinõu, mida kasutatakse rasestumise vältimiseks.

628. Eostuse ärahoidmise viise kirjeldades eristatakse sageli **vahendmeetodeid**¹ ja **mittevahendmeetodeid**². Viimastest on üks tuntumaid **katkestatud suguühe**³ ehk **coitus interruptus**³. Teisena kuulub samasse klassi **rütmimeetod**⁴ ehk **perioodiline hoidumine**⁴, mille korral välditakse suguühete eostusriski eeldataval toimeperioodil ja sooritatakse seda vaid menstruaaltsükli nn **ohutul perioodil**⁵. **Temperatuurimeetod**⁶ tähistab käitumist, mille puhul kehatemperatuuri jälgimise kaudu püütakse määrata eostumisohutut perioodi.

1. Vahendmeetodid ei sisalda ainult **tõkkemeetodeid**, mille puhul kasutatakse selliseid vahendeid, mis takistavad seemne- ja munaraku ühinemist, vaid ka meetodeid teistsuguse toimega **eostusvastaste vahendite** tarbimisel, nagu *emakasisesed vahendid* (629-10) ja ka muud tüüpi **kontratseptiivid**, nagu *pillid* (630-4).

4. Väljendit **loomulikud perekonnaplaneerimise meetodid** kasutatakse üldistavalt rütmi-, temperatuuri- ja teiste menstruaaltsükli määramisel ning arvestamisel põhinevate meetodite kohta.

629. Tõkkemeetoditest, mida võib kasutada igäüht omaette või ka kombineeritult, on tuntumad **preservatiiv**¹ ehk **kondoom**¹ meestel, **pessaar**² ehk **emakakaela kate**²,

diafragma³, tampoon⁴ ehk käsn⁴, keemilised pastad⁵, kuulikesed⁶, vahutabletid⁷ ja loputus⁸ (koos spermitsiidide⁹ kasutamisega või ilma) naistel. Mitmekesiste emakasiseste vahendite¹⁰ ehk spiraalide¹⁰ hulka kuuluvad aasad¹⁰, lingud¹⁰, T-spiraalid¹⁰ jms.

630. **Peroraalsete kontratseptiivide¹ hulka kuuluvad hormonaalsed kontratseptiivid² ehk steroidvahendid³. Nende toime põhineb ovulatsiooni pärssimisel ning nad viiakse organismi eostusvastaste pillide⁴ regulaarse manustamise, süstimise või nahaaluste kapslite kasutamise teel.**

631. **Steriliseerimine¹ toimub mitmesuguste väikeoperatsioonide tulemusena: vasektoomia² meestel põhineb seemnejuhade kinnisidumisel või läbilõikamisel; naiste puhul rakendatakse munajuhade kinnisidumist⁴ ja munajuhade eemaldamist⁵. Samuti tagab naise steriliseerimise hüsterektoomia⁶, st emaka eemaldamine.**

4.-5. Munajuhadele juurdepääsuks kasutatakse mitmesuguseid protseduure, nagu **laparotoomiat** (kõhuõõne avamist), **kolpotoomiat** ehk tupelõikust, **lapaskoopiat**, s.o operatsiooni erilise optilise seadme kasutamisega.

*
* *

632. Üldtermin **sündimuskordaja¹ ehk sündimuskoeffitsient¹** hõlmab kõiki näitajaid, kus lugejas on elussündide arv kogu rahvastikus või selle teatud osas mingil ajaperioodil ning nimetajas keskmine rahvaarv samal perioodil sama rahvastiku või tema osa kohta. Tavaliselt esitatakse sündimuskordaja promillides, s.o 1000 inimese kohta; enamlevinud ajavahemikuks on üks aasta. Kui sündimuskordaja nimetust kasutatakse ilma täpsustuseta, tähistab see **sündimuse üldkordajat²**, mis väljendab kõigi elussündide ja kogu rahvaarvu jagatist. Mõnikord liidetakse elussündidele lugejas ka surnultsünnid, siis nimetatakse näitajat **sündimuse kogukordajaks³**. Kui sündimuskordaja lugejasse arvata ainult seaduslike sündide või teisalt ainult vallassündide ja nimetajasse vastavalt abielus või mitte-abielus naisrahvastiku arv, on tegemist **abielusündimuskordaja⁴ ja vallassündimuskordajaga⁵**. Sagedamini kasutatakse nende näitajate asemel **vallassündide määra⁶**, s.o vallassündide arvu 1000 sünni kohta. Võrdlemaks erinevate rahvastike sündimust kasutatakse **standarditud sündimuskordajat⁷**, eesmärgiga kõrvaldada rahvastiku koostise, eelkõige soo- ja vanuskoostise erisuse mõju sündimuskordajale. Kui usaldusväärne sündimusstatistika puudub, võib kasutada

sündimusnäitajana **laste-naiste proportsiooni**⁸, s.o laste arvu tavaliselt vanuses 0 kuni 4 aastat 1000 sünnitusealise (15-49 aastat) naise kohta.

1. Pälvib tähelepanu, et sündimuskordaja ingliskeelse vastena on nii *birth rate* kui ka *fertility rate* paralleelselt kasutatavad.

4.-5. Vahel kasutatakse mõlema kordaja puhul nimetajas ka kogu rahvaarvu.

633. Termin **sündimuse erikordaja**¹ on kasutusel, kui kogu rahvastiku asemel on kordaja nimetajas *sigimisealiste* (620-1) meeste või naiste arv. Nimetajas on tavaliselt käsitletava ajavahemiku keskmine rahvaarv, kuid vahel ka ajavahemiku jooksul elatud inimaastate arv. Täpsustuse puudumisel on tegemist **naiste sündimuskordajaga**², nimetajas on sel juhul naiste arv. Käsitletava ajavahemiku jooksul uuritava naisrahvastiku poolt elatud inimaastate koguarvu nimetatakse **naisaastate**³ arvuks. Samalaadselt naissooga arvutatakse vahel ka **meeste sündimuskordaja**⁴. Kõik sündimuse erikordajad esitatakse tavaliselt promillides, s.o 1000 vastavas seisundis - olgu selleks sugu, vanus, perekonnaseis vm (vrd 133-4*) - oleva inimese kohta. **Abielusündimuse erikordaja**⁵ võtab lugejasse *seaduslike sündide* (610-3) ja nimetajasse antud ajamomendil abielus naiste arvu; **vallassündimuse erikordaja**⁶ aga vastavalt *vallassünnid* (610-4) ja mitteabielus naiste, s.o vallaliste, leskede ja lahutanute arvu. Vahel kasutatav **kõikne sündimuskordaja**⁷ ei erista sünde nende *seaduslikkuse* (610-1) ega vanemaid abieluseisundi järgi. **Sündimuse erikordaja**⁸ kitsam tähendus väljendab kogu sündide arvu kõigi sünnitusealiste naiste kohta nende perekonnaseisu arvesse võtmata. Näitajaid, mille puhul on aluseks kogu sünnituseast lühemad vanusvahemikud (sagedamini ühe- või viieaastased vanusrühmad), kannavad **sündimuse vanuskordajate**⁹ nimetust.

1. Sündimuskordaja rööpnimetusena on eesti keeles kasutatud terminit **viljakuskordaja**, eriti nende sündimuse erikordajate puhul, mille nimetajas on kogu sigimis- ehk viljakuseas naisrahvastik. Selline paralleelsus on sageli eksitav ning pole seetõttu soovitatav.

5. **Abielusündimus** väljendab abielus olevate inimeste sündimust.

6. **Vallassündimus** väljendab mitte-abielus olevate inimeste sündimust.

634. **Sündimuse järjestuskordaja**¹ lugejas on teatud järjekorranumbri sünnid (esimesed, teised jne sünnid) ja nimetajas naiste või abielude arv, sagedamini eelmise järjekorranumbri sündide arv. Kui sama lugeja puhul on nimetajas vastava *lapsesuse* (611-9) *riskirühma* (134-2) moodustavate naiste arv, nt teiste sündide arv jagatuna ühelapseste naiste arvuga, on tegemist **lapsesuskordajaga**². See kordaja arvutatakse tavaliselt vanus- või kestusrühmiti. **Lapsesustõenäosuse**³ lugejas on x+1 järjenumbri sündide arv teatud ajavahemiku jooksul ja nimetajas x-lapsesusega naiste arv sama ajavahemiku algul.

635. **Abielusündimuse**¹ uurimisel on võimalik rühmitada sündimusandmeid *abielukohortide* (vrd 116-2) kaupa. Sellise andmestiku põhjal arvutatud **abielusündimuse kestuskordajaid**² eelistatakse sageli **abielusündimuse vanuskordajatele**³.

636. Termin **kohortsündimus**¹ viitab teatud *sünni-* või *abielukohordi* (116-2) sündimustulemustele. Kui liita ühe põlvkonna sündimuse vanuskordajad või abielusündimuse kestuskordajad alates põlvkonna eostusriski toimeperioodi algusest kuni mingi hilisema ajani, on tegemist **kumulatiivse sündimusega**². **Lõpetatud sündimus**⁴ ehk **täissündimus**⁴ on kumulatiivne sündimus ajani, mil käsitletava põlvkonna kõik liikmed on juba väljunud sünnituseast. Kui sündimuskordajate summeerimisel arvestada ka naiste järjestikuste elulemistõenäosustega, on tegu **põlvkonna kumulatiivse puhassündimusega**⁵ ehk **kumulatiivse netosündimusega**⁵.

4. Kui käsitletakse seni veel sünnituseas oleva põlvkonna kumulatiivset sündimust, võib kasutada **lõpetamata sündimuse** terminit, rõhutades niimoodi kumulatiivsete näitajate edasist kasvuvõimalust.

637. Andmeid sündimuse kohta saab rahvaloendustest ja küsitlustest, kui need sisaldavad küsimusi kõigi sündinud laste või **käesolevas abielus**¹ sündinud laste kohta naistel või abielupaaridel. Nende andmete põhjal on võimalik arvutada **eales sünnitatud laste arvu**² ehk **keskmist lapsesust**². Abielupaaride keskmist laste arvu nimetatakse sageli **keskmiseks perekonna suuruseks**³. Samuti on võimalik leida **keskmine sündide arv abielu kohta**⁴. Eriti sageli kasutatakse seda näitajat **täissündimuslike abielupaaride**⁵ puhul, st selliste kestvate abielude kohta, kus naine on juba ületanud sünnitusea. **Lõplik lapsesus**⁶ ehk **täislapsesus**⁶, s.o keskmine laste arv sünnituseast vanematel naistel, erineb vähe **täissündimusest** (636-4). Täislapsesuse või täissündimuse esitamine sündinud laste arvu kaupa on aluseks **lapsesuse progressioonikordajate**⁷ leidmisel. Nende murdnäitajate lugejas on n+1 ja nimetajas n last sünnitanud naiste arv. Eriuuringud võimaldavad saada andmeid **perekonna kujunemise**⁸ ehk **perekonna formeerumise**⁸ ja **perekonna elutsükli**⁸ kohta. Selliste uuringute korral pakuvad erilist huvi *sünnivahemikud* (612-2) ja täissündimusega naiste puhul **ema vanus viimase lapse sündimisel**¹⁰.

638. **Sündimuslugu**¹ sisaldab naise tähtsamaid sündimuslikke ehk reproduktiivseid sündmusi kogu tema elu jooksul (abielud, sünnitused, imikusurmad jne) ning nende

sündmuste toimumisaegu. Andmed sündimuslugude kohta pärinevad reeglina retrospektiivsetest eriküsitlustest. *Ajalooline demograafia* (102-1) kasutab **perekonnapanke**¹, kuhu kantakse abielupaari ja nende laste sündimuslood **perekonnalootaastele**² või *perekonnaseisukirjetele* (211-3) toetudes. Naise **raseduslugu**³ sisaldab detailset teavet tema raseduste kohta, sh iga raseduse alguse ja lõppemise daatumeid, samuti raseduse väljundit. Sellist sünniajastuse andmestikku kasutatakse mitmeti. Näiteks pakub see teavet **loomuliku sündimuse**⁴, st sündimuse kohta *perekonna piiramise* (624-4) puudumisel. Samuti kasutatakse raseduslugusid **fekundabiilsuse**⁵, s.o ühe *menstruaaltsükli* (622-2) kohta leitava eostustõenäosuse hindamiseks. Eristatakse **loomulikku fekundabiilsust**⁶, kui kontratseptiive ei kasutata, ja **jääkfekundabiilsust**⁷ vastupidisel juhul. Termin **efektiivne fekundabiilsus**⁸ osutab juhtudele, kui arvesse lähevad vaid elussünniga lõppevad eostused. *Eostusriski toimeperioodi* (613-1) kohta arvutatakse **eostuskordaja**⁹ võimaldab mõõta kontratseptiivide tõhusust.

1. **Sünnilugu** sisaldab reeglina andmeid vaid elussünnide kohta.

6. Termin *fekundabiilsus* ilma täpsustuseta osutab loomulikule fekundabiilsusele.

639. Ühe aasta või muu kindla ajavahemiku jooksul asetleidnud sündimuse ehk **perioodsündimuse**¹ üldistavat näitajat, mis arvutatakse sündimuse vanuskordajate summeerimise teel, nimetatakse **summaarseks sündimuskordajaks**⁴. Seda rakendatakse agaralt **sündimuse sünteesnäitajana**³. Sündimuse vanuskordajate vektor moodustab **sündimuskõvera**². Arvutada saab ka teisi üldistavaid sündimusindekseid, nagu **summaarne abielusündimuskordaja**⁵, summeerides abielusündimuse kestuskordajad, või **summaarne sündimuse järjestuskordaja**⁶, summeerides sündimuse vanuskordajad sünnijärjekorra kaupa. **Sünnide ja abielude suhe**⁷ saadakse teatud perioodi sünnide arvu jagamisel sama perioodi jooksul sõlmitud abielude arvuga või antud ja eelnevate perioodide jooksul sõlmitud abielude arvu kaalutud keskmisega.

2. Sünonüümina võib kasutada ka terminit **sündimusfunktsioon**.

4. See näitaja ei vasta *kordaja* (133-4) eespool antud sisule. Summaarne sündimuskordaja teatud aastal näitab laste arvu, kelle sünnitaksid 1000 naist, kui neid iseloomustaksid sellel aastal fikseeritud sündimuse vanuskordajad ja kui suremus jäetaks arvestamata. Varem leidis sündimuse üldistava näitajana kasutamist *brutotaastekordaja* (711-4), mille leidmiseks tuleb summaarne sündimuskordaja korrutada tütarlaste osatähtsusega kogusünnide hulgas. Käesoleval ajal eelistatakse siiski üldistava näitajana summaarset sündimuskordajat.

5. Sama näitajat arvutatakse ka abielusündimuse vanuskordajate (alates 20ndast eluaastast) summeerimise teel.

640. Kui *tehisabordid* (604-2) on seadusega lubatud, saab koguda andmeid *legaalsete abortide* (604-4) kohta. **Abortiivsuskordaja**¹ mõõdab rahvastiku abortide sagedust teatud perioodi, tavaliselt aasta jooksul. Abortide arvu saab jagada kogu rahvastiku või sünnituseas naiste arvuga ning esitada vanuse, lapsesuse või muude rahvastiku tunnuste kaupa. **Abordimäär**² näitab abortide suhtarvu *elussündide* (601-4) kohta teatud ajavahemiku jooksul. **Summaarne abortiivsuskordaja**³ leitakse abortiivsuse vanuskordajate summeerimise teel ja teda kasutatakse abortiivsuse üldistava näitajana.

Peatükk 7

RAHVASTIKUTAASTE

701. Sünnimuse, suremuse ja rände koostoime avaldub **rahvastiku muutumises**¹ ehk **rahvastiku iibes**¹. **Rahvastiku vähenemise**² korral kõneldakse **negatiivsest iibest**³. Sageli eristatakse **suletud rahvastikku**⁴, milles puudub nii sisse- kui ka väljaränne ning mille iive seetõttu moodustub ainult sünni- ja surmajuhtude vahest, ja **avatud rahvastikku**⁵, milles muutumist mõjutab lisaks ka ränne. Avatud rahvastiku koguiive koosneb **rändeiibest**⁶ ehk **rändesaldost**⁶ ja **loomulikust iibest**⁷, mis on **sünni- ja surmajuhtude arvu vahe**⁸.

1. **Rahvastiku nulliive** iseloomustab rahvastikku, mille rahvaarv ei muutu.

702. Koguiive ja keskmise rahvaarvu suhet nimetatakse **(kogu)iibekordajaks**¹ ehk **(kogu)iibekoefitsiendiks**¹. Selle kordaja arvutamisel kasutatakse mõnikord keskmise rahvaarvu asemel rahvaarvu ajavahemiku algul. Kui uuritakse rahvastiku iivet ühest kalendriaastast pikema ajavahemiku jooksul, saab välja arvutada **aastakeskmise iibekordaja**², mille leidmisel eeldatakse vahel rahvastiku **eksponentsiaalset kasvu**³ ning aega käsitatakse pideva muutujana. **Eksponentrahvastikule**⁴ on iseloomulik, et rahvaarv kasvab aja eksponentfunktsioonina. **Eksponentsiaalne iibekordaja**⁵ on võrdne **iibe hetkekordajaga**⁵. Loomuliku iive ja rahvastiku keskmise arvu suhet teatud ajavahemikul nimetatakse **loomuliku iibe kordajaks**⁶ ning see on võrdne sünnimuse üldkordaja ja suremuse üldkordaja vahega. **Vitaalsusmäär**⁷ on teatud ajavahemiku sünni- ja surmajuhtude suhe; seda näitajat kasutatakse tänapäeval harva.

3. Kui aega vaadeldakse diskreetse muutujana, räägitakse **geomeetrisest kasvust**.

4. Vahel nimetatakse seda **maltuse rahvastikuks**, kuid see termin on eksitav sotsioloogilise kõrvaltähenduse tõttu (vrd 906-1).

703. On võimalik tõestada, et kui *suletud rahvastikus* (701-4) *sünnimuse ja suremuse vanuskordajad* (633-9, 401-7) piisavalt pika ajavahemiku jooksul ei muutu, siis selle rahvastiku aastakeskmise iibekordaja kujuneb konstantseks. Seda konstantset näitajat nimetatakse **stabiilseks iibekordajaks**¹ ja rahvastikku, milles see toimib, **stabiilseks rahvastikuks**². Eri vanusrühmade proportsioonid niisuguses rahvastikus on püsivad, seega iseloomustab rahvastikku **stabiilne vanusjaotus**³, mis ei sõltu **algsest**

vanusjaotusest⁴ ja on määratud vaid konstantsete sündimuse ja suremuse vanuskordajate poolt. Tegelikult ei muutu rahvastik kunagi täiesti stabiilseks, kuna sündimus- ja suremuskordajad kasvõi vähesel määral pidevalt teisenevad. Stabiilse rahvastiku ja vastavate stabiilsete kordajate arvutamine võimaldab muuhulgas leida tegelikele sündimuse ja suremuse vanuskordajatele omase **iibepotentsiaali**⁵. Stabiilset rahvastikku, mille stabiilne iibekordaja on null, nimetatakse **statsionaarseks rahvastikuks**⁶ ehk **püsi rahvastikuks**⁶. Niisuguses rahvastikus on iga vanusrühma arv võrdne integraaliga *elulemusfunktsioonist* (432-3) vastava vanusrühma ülem- ja alampiiri vahemikus, korrutatud kõigile vanusrühmadele ühise konstandiga. **Kvaasistabiilseks rahvastikuks**⁷ nimetatakse endist stabiilset rahvastikku, millele on omane jääv sündimus, kuid muutuv suremus. **Logistlik rahvastik**⁹ muutub **logistliku kasvuseaduse**¹⁰ järgi; sellise rahvastiku iibekordaja väheneb lineaarfunktsioonina rahvaarvust, lähenedes teatavale arvu ülempiirile.

1. Stabiilne iibekordaja, mida tema esitaja Lotka järele nimetatakse ka **tõeseks iibekordajaks**, on **stabiilse sündimuskordaja** (**tõese sündimuskordaja**) ja **stabiilse suremuskordaja** (**tõese suremuskordaja**) vahe.

2. **Stabiilse rahvastiku analüüs** kasutab stabiilse rahvastiku kui teatud mudelrahvastiku analüütilisi võimalusi reaalse rahvastiku mitme näitaja hindamiseks.

*
* *

710. **Rahvastikutaaste**¹ ehk **rahvastiku asendumise**¹ (**rahvastiku reproduktsiooni**¹, **rahvastiku taastootmise**¹) uurimisel tegeldakse protsessiga, mille käigus ühe põlvkonna teisega asendumise kaudu rahvaarv pidevalt taastub. Eristatakse **brutotaastet**³ ehk **brutoasendumist**³, mille puhul ei arvestata suremust enne *viljakusea* (620-1) lõppu, ja **netotaastet**⁴ ehk **netoasendumist**⁴, milles suremus on arvesse võetud.

1. **Reproduktsiooni** teise tähenduse kohta vt 601-2.

711. Rahvastikutaaste käsitlemisel kasutatakse mitmesuguseid **taastekordajaid**¹ ehk **asendumiskordajaid**¹. Need näitajad on tavaliselt **naisrahvastiku taastekordajad**². Naisrahvastiku **taaste netokordaja**³ näitab tütarde arvu naiste *põlvkonnas* (116-1) valitseva *sündimuse vanuskordajate* (633-9) ja *suremuse vanuskordajate* (401-7) puhul. Naisrahvastiku **taaste brutokordaja**⁴ arvutatakse samamoodi, kuid jättes kõrvale suremuse mõju enne viljakusea lõppu. **Meesrahvastiku taastekordajaid**⁵ saab arvutada analoogselt naisrahvastiku vastavate näitajatega, kasutades poisslaste sünde ja meeste

sünnikohorte. Võimalik on arvutada ka teatud **liittaastekordajaid**⁶, mille puhul võetakse arvesse mõlemaid sugupooli. Kui taastekordajate arvutamisel on kasutatud tegeliku põlvkonna kohta käivaid andmeid, saadakse **põlvkonna taastekordajad**⁷ ehk **kohorttaastekordajad**⁷. Nende näitajate arvutamise aluseks olevad suremus- ja sündimusandmed pärinevad erinevatest ajavahemikest. Kui andmed vanuselise sündimuse kohta puuduvad, võib kasutada **taasteindeksit**⁸, s.o tegeliku rahvastiku laste arvu (harilikult 0-4 aasta vanuses) ja sünnituseas naiste arvu suhte ning *püisirahvastiku* (703-6) samasuguse suhte jagatist.

712. Mõnikord arvutatakse ka taaste erinäitajaid. Näiteks võib taastekordaja jaotada kaheks osaks: **abielukomponendiks**¹ ja **vallaskomponendiks**². **Abieluinimeste taastekordaja**³ näitab seaduslikus abielus sündinud tütarde keskmist arvu ühe vastabiellunud naise kohta, kui suremuses, sündimuses, abiellumuses ja lahutumuses ei toimu muutusi. Harilikult arvutatakse sellised kordajad naiste kohta, kuigi on võimalik seda teha ka meeste jaoks.

713. *Taaste netokordaja* (711-3) ja *stabiilne iibekordaja* (703-1) on omavahel tihedalt seotud. Taaste netokordaja mõõdabki *stabiilse rahvastiku* (703-2) iivet, kui antud sündimuse ja suremuse vanuskordajad jäävad muutumatuks piisavalt kaua, nimelt ajavahemiku vältel, mis on võrdne **põlvkonna keskmise pikkuse**¹ ehk **põlvkondadevahelise keskmise intervalliga**¹. Naiste põlvkonna keskmine pikkus võrdub **keskmise emavanusega**² tütarde sünnitamisel antud sündimuse ja suremuse vanuskordajate juures. Tavaliselt arvutatakse taastekordajad perioodnäitajatena, mis iseloomustavad **tingpõlvkonda**³ (vrd 138-7).

2. **Keskmine sünnitusvanus** on vaid ligikaudselt võrdne põlvkonna keskmise pikkusega. Meeste põlvkonna keskmine pikkus on võrdne **keskmise isavanusega** poegade sündimisel.

*
* *

720. **Rahvastikuprognosis**¹ esitab tulevase demograafilise arengu, toetudes tehtud eeldustele sündimuse, suremuse ja rände muutuste kohta. **Rahvastikuennustus**² on prognoos, mille eelduste valik püüab anda võimalikult realistliku pildi rahvastiku tulevases arengukäigust. Kuigi **prognoosiperiood**³ võib olla erinev, on **lühiajaprognosis**⁴ tavalisem, sest tekkiva vea suurus kasvab märgatavalt prognoosiperioodi pikenemisega. Kõige sagedamini kasutatav prognoosimeetod on (**vanus**)**nihkemeetod**⁵ ehk **osismeetod**⁵, mis toetub rahvastiku soo-vanusjaotusele

lähtemomendil⁶ ja kannab ehk nihutab selle jaotuse põlvkondade kaupa ajas edasi, arvestades eraldi sündimuse, suremuse ja rände mõju. Kui vanusnihe teostatakse maatriksite abil, on seda prognoosimeetodit nimetatud ka **maatriksmeetodiks**⁷.

1. Prognoos võib arvestada ka rahvastiku haridus-, majandus- ja sotsiaaltunnuseid. **Tagasiprognosis** ehk **retroprognosis** toetub samasugustele teostusmeetoditele.

721. Nii minevikku kui tulevikku suunatud **rahvastikuhinnanguid**¹ rahvastiku arvu ja koostise kohta võib saada mitmesuguseid meetodeid kasutades, mille hulka kuuluvad ka *rahvastikuprognosis* (720-1) meetodid. **Demograafilised hinnangud**² hõlmavad rahvaarvu ja *demograafiliste protsesside* (201-7) kohta tehtavaid hinnanguid. **Loendusvahelised hinnangud**³ on seotud daatumitega kahe *rahvaloenduse* (202-1) vahel ning arvestavad kummagi loenduse tulemusi. **Võrdlusviga**⁴ on vahe uue rahvaloenduse järgi leitud rahvaarvu ning eelmise loenduse rahvaarvu ja loendusvahelisel ajavahemikul asetleidnud sündide, surmade ja *rändeiibe* (805-2) arvestamisel leitud hinnangulise rahvaarvu vahel. Viga võib olla tingitud demograafiliste sündmuste registreerimise kui ka loenduste ebatäpsustest.

3. **Loendusjärgsed hinnangud** lähtuvad eelmise rahvaloenduse tulemustest, kuid ei arvesta järgmise loenduse omi.

*
* *

730. **Demograafiline mudel**¹ ehk **rahvastikumudel**¹ on teoreetiline konstruktsioon, mille abil esitatakse rahvastiku (üksikisikute, abielupaaride, perekondade, leibkondade jne) ja tema koostise evolutsioon, lähtudes rahvastiku algseisundist ja demograafiliste muutujate (sündimus, fekundabiilsus, suremus jne) mõjust. **Staatiline mudel**² eeldab nende muutujate konstantsust, **dünaamiline mudel**³ käsitleb ka muutujate mõju teisenemist ajas. Eristatakse veel **determineeritud mudelit**⁴, mis seab muutujate väärtused omavahelistesse funktsionaalsetesse seostesse, nagu oleks uuritav rahvastik lõpmatult suur, ja **stohhastilist mudelit**⁵ ehk **tõenäosusmudelit**⁵, mis lähtub eri demograafiliste sündmuste toimumistõenäosustest üksikisiku tasandil uuritava ajaperioodi vältel. Mudel võib omada matemaatiliste valemite vormi või olla esitatud **imiteerimise**⁶ ehk **simulatsiooni**⁶ kujul. **Makrosimulatsioonid**⁷ võivad näiteks hõlmata *nihkemeetodi* (720-5) alusel tehtud rahvastikuprognosis, **mikrosimulatsioonides**⁸ leiavad üksikisikute või rahvastikurühmadega sündmused aset juhuslikult vastavalt nende sündmuste tõenäosusjaotustele.

Peatükk 8

RÄNNE

801. **Ruumilise liikumuse**¹ ehk **geograafilise mobiilsuse**¹ uurimine on eelkõige seotud **rändejuhtude**² ehk lihtsalt **rännete**² ehk **elukohavahetuste**² kvantitatiivse küljega. Traditsioonilises käsitluses on **rännet**³ ehk **migratsiooni**³ teistest ruumilise liikumuse vormidest eristavaks tavakriteeriumiks elukohavahetajate *alalise elukoha* (310-6) muutumine üle haldusüksuse piiri. **Lähtekohaks**⁴ ehk **lahkumiskohaks**⁴ kutsutakse haldusüksust, kust migrant lahku, ja **sihtkohaks**⁵ ehk **saabumiskohaks**⁵ tema uut elupaika. Reeglina ei saa rände mõistet rakendada alalise elukohata inimeste puhul, näiteks paljudes maades ei arvata migrantide hulka *rändrahvaid* (304-2). Praktikast on mõnikord raske eristada alalise elukoha muutusega seotud rännet **ajutisest liikumusest**⁶. Sageli on peamiseks eristamiskriteeriumiks lähtekohast **äraolemiskestus**⁷ või sihtkohas **viibimiskestus**⁸. Üldiselt ei hõlma geograafiline mobiilsus lühiajalisi reise, mille puhul alaline elukoht ei muutu, kuigi need liikumised võivad olla majanduslikult ja sotsiaalselt uurimisväärsed. **Pendelränne**⁹ ehk **pendelliikumust**⁹ seisneb igapäevases või iganädalases teekonnas elukohast töö- või õppimiskohta; **sesoonsel rändel**¹⁰ on aastane perioodilisus. **Transiitrännet**¹¹ ehk **transiitliikumust**¹¹, mis kulgeb sihtkohta jõudmiseks läbi teatud territooriumi, ei loeta rändeks läbitava piirkonna suhtes. **Turistiliikumust**¹² ehk **puhkereise**¹² ei loeta samuti geograafiliseks mobiilsuseks.

1. Ruumilist liikumust eristatakse *sotsiaalselt liikumusest* (920-4) ja *kutseliikumusest* (921-3).

3. **Ränne** ehk **migratsioon** n - **rändama** ehk **migreeruma** v - **rändaja** ehk **migrant** n: alalist elukohta vahetanud isik; kasutatakse ka omadussõna **rändeline** ehk **migratsiooniline**. Oskussõna *ränne* tähistab eelkõige protsessi; eesti keeles sarnaselt inglise keelele (ja erinevalt prantsuse keelest) ei kirjeldata harilikult sõnaga ränne üksikut liikumisjuhtu; teda kasutatakse harva ka mitmuses. Samas on nimetatud kasutusviisid siiski võimalikud.

Traditsiooniliselt hõlmab ränne ühest haldusüksusest teise siirdumist, vastavat haldusüksust nimetatakse **rändedefineerivaks territooriumiks**. Osa autoreid käsitlevad rändena siiski kõiki elukohavahetusi, sealhulgas ka ühe asula piires toimuvat *kohalikku liikumust* (803-6). Administratiivsete piiride mitmekesisuse tõttu võimaldab selline käsitlus hoopis edukamalt teostada rahvusvahelisi võrdlusi territooriumi ja tuua välja rändemuutused ajas. Mitmed riigid on ka rändestatistika vastavalt ümber korraldanud; kõikide elukohavahetuste fikseerimine on eeltingimuseks *rahvastikuregistri* (213-1) loomisel.

4.-5. Terminid **lähtemaa** ja **sihtmaa** ehk **saabumismaa** on sobivad *rahvusvahelise rände* (803-2) käsitlemisel.

9. **Pendeldama** v - **pendeldaja** n: oma elukohast õppimis- või töökohta regulaarselt liikuja.

802. Kui rännet käsitletakse ajas, on otstarbekohane võrrelda **elukohta fikseeritud ajahetkel**¹ või **eelmist elukohta**² **praeguse elukohaga**³. **Migrandiks**⁴ ehk **rändajaks**⁴ loetakse isikut, kelle elukoha haldusüksus on teatud kindla ajavahemiku algul ja lõpul erinev. Migranti kutsutakse lähtekoha suhtes **emigrandiks**⁵ ehk **väljarännanuks**⁵ (**väljarändajaks**⁵) ja sihtkoha suhtes **immigrandiks**⁶ ehk **sisserännanuks**⁵ (**sisserändajaks**⁶). Kui rahvaloendusel või küsitlusel esitatakse küsimus *eelmise elukoha* (802-2) kohta, siis saadavad andmed kirjeldavad **viimast rändejuhtu**⁷ ehk **viimast elukohavahetust**⁷, sõltumata selle toimumisajast. Kohortuuringus loetakse migrandiks iga isik, kellel on olnud vähemalt üks varasem elukoht tema praegusest elukohast erinevas haldusüksuses; sellist isikut võib pidada käesolevasse elukohta **sisserännanuks**⁸ ja eelmisest elukohast **väljarännanuks**⁹. **Mujalsündinu**¹¹ on isik, kelle **sünnikoht**¹⁰ asub teises haldusüksuses võrreldes praeguse elukohaga.

4. Seda määratlust rangelt rakendades peab migrant olema sündinud enne **rändedefineerivat ajavahemikku** ja elus pärast selle lõppu. Mõnikord laiendatakse seda määratlust siiski ka lastele, kes on sündinud tolle ajavahemiku jooksul; nende sünnikohaks loetakse siis ema elukohta ajavahemiku algul.

Migrantide arv ei ole tavaliselt võrdne rändejuhtude arvuga vaadeldava ajavahemiku jooksul, sest osa migrante võivad vahetada elukohta sellel ajal mitu korda ja rahvaloenduse või küsitluse momendiks oma endisesse elukohta hoopis tagasi pöörduda.

10. Harilikult loetakse lapse sünnikohaks ema alaline elukoht sünnitusajal, kuigi sünnituse vastuvõtnud meditsiinasutus võib paikneda kuskil mujal.

803. Iseseisva riigi (305-3) rahvastik võib osaleda **siserändes**¹, kui *lahkumiskoht* (801-4) ja *sihtkoht* (801-5) on mõlemad selles riigis, kui ka **välisrändes**³ ehk **rahvusvahelises rändes**², kui elukohavahetus toimub üle riigipiiri. Välisrännet võib nimetada **immigratsiooniks**⁴ või **emigratsiooniks**⁵ vastavalt sellele, kas kõnesolev riik on siht- või lähteriigiks. Siseränne haldusüksuste piires moodustab **kohaliku liikumuse**⁶, kuna haldusüksustevahelist liikumist nimetatakse **sisserändeks**⁷ või **väljarändeks**⁸ sõltuvalt piirkonna olemisest siht- või lähtekohaks. **Rändevoo**⁹ (**rändevoolu**⁹) moodustavad ühise lähte- ja sihtkohaga migrandid. Kahe piirkonna vahelist dominantset voogu nimetatakse **peavooks**¹⁰ ja vastassuunalist väiksemat **vastuvooks**¹¹.

1. Kogu lõigu ulatuses kasutatud rände määratlusi võib laiendada ka isikutele-migrantidele. Sise- ja välisrände eristamine on raskendatud, kui riigi piirides on suuremate või väiksemate õigustega autonoomseid piirkondi.

2.-3. Pendelrännet üle riigipiiri nimetatakse **piiriliikumuseks**; seda pole tarvidust pidada välisrändeks.

4. **Immigratsioon** n - **immigreeruma** v - **immigrant** n - **immigratsiooniline** a.

5. **Emigratsioon** n - **emigreeruma** v - **emigrant** n - **emigratsiooniline** a.

804. Kui mõni isik vahetab teatud ajavahemiku jooksul mitu korda elukohta, siis võib rändejuhte rühmitada vastavalt **rändejärjekorrale**¹ ehk **rändejärjestuse**¹ järgi. **Elamiskestus**² on ajavahemik sihtkohta saabumise ja sealt lahkumise vahel või viimasest rändejuhust möödunud ajavahemik. **Remigratsiooni**³ ehk **naasevrände**³ korral on tegemist tagasipöördumisega sünnikohta või mõnda eelmisse elukohta. **Korduvränne**⁴ viitab kalduvusele suhteliselt lühikese ajavahemiku vältel kaunis sageli vahetada elukohta. **Maa- ja linnavaheline ränne**⁵ ehk **maa-linn-ränne**⁵ võtab vahel **ahelrände**⁶ ehk **sammrände**⁶ kuju, kui migrant jõuab sihtkohta mitme lühema vahepäeva kaudu, liikudes sageli samm-sammult järjest suuremasse linna.

3. Remigratsioonis osalevat isikut nimetatakse **remigrandiks**.

4. Kui korduvränne kätkeb liikumist järgmisse elukohta, siis kasutatakse vahel termineid **teisesränne** ja **teismigrant**, vastandina **esmasränne**, mis tähistab **esasmigrantide** esimesi rändejuhte. Selline kasutamiskiivi tekitab segadust ja pole soovitatav, kuna tavaliselt neil terminel on 806-4 antud tähendus.

805. *Rände* (801-3) panus üldisesse *rahvastiku iibesse* (701-1) avaldub **rändeiibe**² ehk **rändesaldo**², s.o **saabunute**³ ja **lahkunute**⁴ arvu vahe kaudu. Rändesaldo võib olla negatiivne või positiivne; vahel kasutatakse terminit **sisserändeiive**⁵, kui saabunuid on lahkunuist rohkem, ja terminit **väljarändeiive**⁶ vastupidisel juhul. Saabunute ja lahkunute summa kohta kasutatakse oskussõna **rändemaht**⁷; samatähenduslik on ka **rändekäive**⁸, mida on eelkõige tarvitatud haldusüksustevahelise rände korral. Kahe piirkonna vahelise rände **voosaldo**⁹ ehk **puhasvahetus**⁹ on rände *peavoo* (803-10) ja *vastuvoo* (803-11) vahe, kuna nende voogude summa on **koguvahetus**¹⁰.

2. Seda võib nimetada ka **rändebilansiks**. Oskussõna *saldo* ei sobi kasutada isiku kohta, nt tuleks vältida liitsõna *saldomigrant*, öeldes selle asemel sisse- ja väljarändajate saldo.

806. **Põhiränne**¹ ehk **vabatahtlik ränne**¹ (**vabaränne**¹) leiab aset migrantide vaba tahte väljendusena. Kui tegemist on üksikisikute liikumisega, kõneldakse **isikurändest**² ehk **individuaalrändest**², vahetab aga perekond elukohta üheskoos, siis kasutatakse terminit **pere(konna)ränne**³. **Teisesränne**⁴ ehk **kaasränne**⁴ on ajendatud teiste isikute elukohavahetusest, kui näiteks lapsed järgnevad perekonnapeale. Töötava rahvastiku liikumist vastavalt töötamisvõimalustele nimetatakse **töörändeks**⁵. Elukohavahetusi, mis toimuvad abiellumise ja pensionilesiirdumise tõttu, on nimetatud vastavalt **abiellumisrändeks**⁶ ja **pensionirändeks**⁷.

4. Kuigi mõnikord tarvitatakse termineid esmas- ja teisesrände erinevas tähenduses (vrd 804-4*), on üldjuhul **esmasmigrant** isik, kes teeb rändeotsuse, millega võib kaasneda **kateisesmigrantide** liikumine sellest otsusest lähtuvalt. **Ühinemisrände** puhul on tegemist elukohavahetusega sihtkohta, kus saabunud on ees *sugulane* (114-3*) või sõber, kes on juba varem rajanud sinna elukohta ning annab saabunule vajalikku teavet ja toetust.

807. Kui rühm isikuid või ka perekondi otsustab vahetada elukohta koos, võib kõnelda **kollektiivrändest**¹ ehk **rühmarändest**¹. **Massirände**² hõlmab väga suurt migrantide arvu. Terminit **massilahkumine**³ kasutatakse mõnest ootamatust katastroofist põhjustatud massirände puhul.

808. *Vabatahtlikule rändele* (806-1) vastandub **sundränne**¹, kus riigivõim sunnib inimesi elukohta vahetama. **Repatrieerumine**² on inimeste sunnitud tagasipöördumine oma kodumaale. Teine sundrände näide on **küüditamine**³ ehk **ekspulsioon**³, s.o üksikisikute või tervete rahvastikurühmade väljasaatmine nende elukohast. Termin **evakuatsioon**⁴ tähistab üldjuhul kõigi inimeste sunnitud lahkumist, säästmaks neid teatud katastroofist, nagu maaväring, üleujutus, sõjategevus jms. **Pagulane**⁵ migreerub tavaliselt küll omaenda tahtel, kuid tema lahkumine on siiski pealesunnitud: kodumaale jäämine tähendaks talle vähemat või suuremat tagakiusamist. **Ümberasustatu**⁶ ehk **sundsiirdlane**⁶ on isik, kes on lahkunud oma elukohast riigivõimude nõudel. Selline liikumine võib toimuda laiaulatusliku **rahvastiku ümberasustamise**⁷ või piirkonna **ümberrahvastamise**⁸ tulemusena.

1. Sundrände üks liike on **erirände**, s.o ajateenijate armeeteenistusse asumine ja sealt naasmine ning vangide saatmine kinnipidamiskohta ning nende vabanemine sealt.

2. Terminit **repatrieerumine** on kasutatud pärast Teist maailmasõda Saksamaale või mujale Lääna-Euroopasse sattunud inimeste Eestisse tagasipöördumise kohta.

3. Terminit **deporteerimine** on võõrkeeltes kasutatud eelkõige üksikisiku väljasaatmise kohta riigist, kui riigivõimule tundub isiku jätkuv kohalviibimine ebasoovitav. Eesti keeles on see termin samatähenduslik **küüditamisega**, mille käigus veeti sunniviisiliselt oma kodudest perekonniti väljatõstetud inimesed **sundasumispaika**. Küüditamine on üks **genotsiidi** ehk **rahvastikumõrva** vorme.

Nõukogude võimu poolt viidi Eestis läbi kaks massiküüditamist: 14. juunil 1941 viidi ära ca 1% rahvastikust, 25. märtsil 1949 enam kui 2% Eesti rahvastikust.

809. Uuele elukohale omaste sotsiaalsete tingimustega kohanemine on keeruline protsess, mis nii või teisiti puudutab saabunu paljusid elutahke: *naturalisatsioon* (331-1) on kodakondsuse omandamine; **absorptsioon**¹ tähendab lülitumist majandustegevusse; **assimilatsioon**³ võimaldab integreeruda piirkonna sotsiaalsesse struktuuridesse;

akulturatsioon² on kohalikule rahvastikule omaste kommete ja väärtushinnangute omaksvõtmine.

810. Kui immigrandid elavad uuel maal kompaktselt, säilitavad oma *lähtekoha* (801-4) kombed ega assimileeru, siis nad moodustavad seal **muulaskonna**¹ ehk **koloonia**¹. Kui seejuures saabumismaa on juba asustatud, tõstatub erinevate rahvaste **kooselu**² ehk **kooseksistentsi**² probleem. Üheks lahenduseks võib olla rahvaste **fusioon**³ ehk **ühtesulamine**³, mille tulemusena erinevused sisserännanute ja kohaliku rahvastiku vahel kaovad, teiseks lahenduseks võib kujuneda **integratsioon**⁴ ehk **liitumine**⁴ ehk **lähenemine**⁴, mille korral teatud erisused säilivad. **Segregatsioon**⁵ esineb aladel, kus elab kaks või rohkem rahvast, kes jäävad juurdunud tavade või seadusjõu tõttu eraldatuks.

1. **Koloonia** n - **koloniseerima** v: kolooniat rajama, kasutatakse ka uue territooriumi asustamise tähenduses; **kolonist** n: koloonia elanik.

5. Äärmuslikel juhtudel võib kahe rahvastikurühma vastuolu põhjustada **genotsiidi**, s.o ühe rahva püüde hävitada teine rahvas.

811. **Rändepoliitika**¹ ehk **migratsioonipoliitika**¹ on *rahvastikupoliitika* (105-2) üks osa. Enamik riike piirab **rändeseaduste**² ehk **immigratsiooniseaduste**² kaudu välismaalaste elamaasumist oma maale. Sageli näevad need seadused ette teatud eritunnustega isikute **valikulise siserände**³ ehk **selektiivse immigratsiooni**³. Mõned riigid on kehtestanud **kvoodisüsteemi**⁴, mille puhul immigrantide arv määratakse kindlaks teatava suhtarvuna riigi **põlisrahvastiku**⁵ arvust. Meetmed, mille ülesandeks on mõjutada **rahvastiku (ümber)paigutust**⁶ *siserände* (803-1) kaudu riigi territooriumil, on enamasti kaudse iseloomuga.

812. **Rändestatistika**¹ ehk **migratsioonistatistika**¹ kirjeldab rände mahtu, rändesuundi ja migrantide tunnuseid. Rändestatistika täpsus oleneb andmekogumise viisist ja kasutatavatest meetoditest, sest suur osa rändeandmeid põhineb pigem hinnangutel kui täpsetel mõõtmistulemustel. **Rändejuhtude registreerimine**² eeldab sellist korraldust, kus iga elukohavahetuse puhul täidetakse vastav rändeplank. Kõige täpsema rändestatistika aluseks on seetõttu *rahvastikuregister* (213-1), kus kajastuvad kõik elukohavahetused. Riikides, kus rahvastikuregistrit ei peeta, saab sel eesmärgil kasutada mitmeid administratiivseid registreerimissüsteeme, mis ei hõlma aga kogu rahvastikku. Nii võib siserände kohta saada andmeid **valijanimikirjadest**³, **sotsiaalkindlustusnimikirjadest**⁴ ja **maksunimikirjadest**⁵. Välisrände kohta sisaldavad andmeid laevade ja lennukite **reisijanimikirjad**⁷. Riigipiiri ületavate isikute

lihtloendamine ei anna piisavalt andmeid välisrände kohta; elava *piiriliikumusega* (803-2-3*) paigus on eriti oluline eristada migrante **reisijatest**⁸, kes ei vaheta oma alalist elukohta, ja ka *transiiträndest* (801-11). Rändestatistika välismaalaste liikumise kohta saab andmeallikana kasutada **sissesõiduvuvisade**⁹, samuti **elamislubade**¹⁰ ja **töölubade**¹¹ vormistamisel kogutavat informatsiooni.

2. Eestis vormistatakse isiku lahkumisel alalisest elukohast **väljakirjutustalong** ja sissekirjutamisel uude elukohta **sissekirjutustalong**.

9. Mõnede riikide kodanikud peavad välismaalesõiduks endale hankima **väljasõiduloo** ehk **väljasõiduvuvisa**, mis samuti on rändeandmete allikaks.

813. Ka rahvaloendustel ja *küsitlustel* (203-4) kogutakse andmeid **rändestatistika**¹ ehk **migratsioonistatistika**¹ (vrd 812-1) tarvis. Olenevalt küsimuste seadmisest kuulub saadav teave **sisserändestatistika**², **väljarändestatistika**² või **sünnikohastatistika**³ valdkonda. Väljarände kohta annab rahvaloendus ja küsitlus teavet ainult osaliselt: küsitleda saab küll immigrante sõltumata nende lähtemaast, kuid emigrantide kohta pole andmeid võimalik saada.

814. Kui rändevoogude hindamine pole võimalik, võib *rändesaldot* (805-2) kaudselt hinnata **jäägimeetodil**¹, mille puhul rahvaarvu muutust kahe daatumi vahel võrreldakse loomuliku iibe poolt põhjustatud muutusega sama ajavahemiku jooksul; nende kahe arvu vahet peetakse rände tulemuseks. **Iibemeetodi**² kasutamisel leitakse vahe kahe järjestikuse rahvaloenduse andmete abil fikseeritud rahvaarvu kogumuutuse ja loendusvahelise perioodi *loomuliku iibe* (701-7) vahel. Kui suremusstatistika puudub, kasutatakse rändesaldo hindamisel vanusrühmade kaupa **tabelmeetodit**³; *elulemusmäärad* (431-7) võib seejuures võtta elutabelist või leida üksteisele järgnevate rahvaloendusandmete võrdlusel. Elulemusmäärade abil hinnatakse uuritava rahvastikurühma suurust vanuseti järgmise loenduse ajaks; hinnangu ja tegelike arvude vahe võimaldab leida uuritava rahvastikurühma rändesaldo vanuseti. Kui aga kahe järjestikuse rahvaloenduse põhjal on olemas **sünnikohastatistika**⁴ (vrd 813-3) ja käesoleva elukoha andmed vanuslõikes, on võimalik hinnata ka rändevooge vanusrühmiti.

2. Rände leidmisel rahvastiku koguiibe ja loomuliku iibe vahena tekib võrrand, mida on mõnikord nimetatud **bilansivõrrandiks**. Selle kasutamine rändeiibe arvutamiseks eeldab, et *alaloendus* (230-3) ja *üleloendus* (230-5) on kummalgi rahvaloendusel võrdsed.

3. Vastavalt elulemusmäärade hankimisallikale nimetatakse selle menetluse peamisi teisendeid **elutabelmeetodiks** ja **loenduslikuks tabelmeetodiks**. **Edaspidise tabelmeetodi** puhul on loendusvahelise perioodi alguse rahvastik aluseks selle perioodi lõpu rahvastiku hindamisel, menetlus on vastupidine **tagurpidise tabelmeetodi** puhul. Kummagi lähenemise osiseid ühendab **mõlemapidine tabelmeetod**.

815. Üldnimetus **rändekordaja**¹ ehk **rändekoeffitsient**¹ viitab suhtarvule, mis mõõdab rände sagedust mingis rahvastikus. Täpsustuse puudumisel tähistab see termin **rände aastakordajat**², mida arvutatakse aasta vältel asetleidnud elukohavahetuste arvu ja aastakeskmise rahvaarvu jagatisena. **Rändeiibekordaja**³ ja **rändekäibekordaja**⁴ arvutatakse samal viisil, kasutades lugejas vastavalt rändesaldot ning saabujate ja lahkujate summat. **Paigastumuskordaja**⁵ ehk **rände efektiivsusindeks**⁵ arvutatakse rändeiibe ning saabujate ja lahkujate koguarvu suhtena. See indeks omandab väärtused nullist, kui sisse- ja väljaränne on tasakaalus, kuni üheni, kui ränne on täiesti ühesuunaline.

2. Kordaja arvutamisel kasutatakse nimetajas ka rahvaarvu perioodi algul või lõpul, samuti elatud inimaastate arvu.

816. **Rände üldkordaja**¹ leitakse jagades migrantide arvu teatud ajavahemikul rahvastiku arvuga piirkonnas, kuhu või kust nad rändasid. Kui **väljarände üldkordaja**² arvutamisel jagatakse piirkonnast lahkujate arv selle osa piirkonna alaliste elanike arvuga perioodi algul, kes elasid perioodi lõpuni, siis tulem on tegelikult *riskiavatud* (134-3) rahvastiku rändetõenäosus; muuhulgas kasutatakse seda näitajat rahvastikuprognoside koostamisel. Sageli rakendatakse käsitletava üldkordaja leidmisel nimetajas muid rahvaarve ja vastavalt on saadud suhtarvudele antud ka eri nimetusi. **Sisserände üldkordaja**³ saadakse samal viisil, jagades teatud ajavahemiku jooksul piirkonda saabunute arvu piirkonna rahvaarvuga ajavahemiku lõpul, selle algul või ka keskmise rahvaarvuga. **Mujalsündinute sisserändemäär**⁴ võib tuletada sünnikoha andmestikust, jagades väljaspool piirkonda sündinute arvu piirkonna rahvaarvuga. **Mujalsündinute väljarändemäär**⁵ arvestamiseks tuleb jagada väljaspool oma sünnipiirkonda elavate inimeste arv kõigi uuritavas piirkonnas sündinute arvuga või nende arvuga, kes seal sündimisest saadik paikselt elavad. Kui on teada migrantide sellised tunnused nagu *vanus* (322-1), *amet* (352-2) või *haridustase* (342-1), siis võib leida **rände erisusindekseid**⁶ vastandamiseks migrante sihtkoha ülejäänud rahvastikule. Sellise indeksi leidmiseks lahutatakse arvust 1 uuritava tunnusega migrantide osatähtsuse ja kogu migrantide osatähtsuse omavaheline suhtarv. Nii võrdub rände erisusindeks nulliga, kui uuritava tunnusega inimesed on samasuguse rändelise käitumisega nagu ülejäänudki rahvastik. Termin **rände selektiivsus**⁷ viitab saabunute ja nende lähtekoha rahvastiku võrdlusele.

817. **Rände longituudanalüüs**¹ ehk **rände pikilõikeanalüüs**¹ nõuab teavet inimese järjestikuste elukohavahetuste kohta läbi aja, mida tavaliselt saab ainult *rahvastikuregistrist* (213-1) või *retrospektiivse küsitluse* (203-8) abil. Seda tüüpi andmeist saab arvutada juba mitmeid sisukaid rändenäitajaid, nagu **esmasrände**

tõenäosus², s.o tõenäosus, et teatud osa vanuses x **mittemigrante**³ ehk **kohalsündinuid**³ (**põliselanikke**³) vahetab esmakordselt elukohta enne vanuseni $x+n$ jõudmist. Neid tõenäosusi võib kasutada **rändetabeli**⁴ arvutamiseks. Kui viimane ühendada *elutabeliga* (432-1), saab leida kahe protsessi toimel kahaneva **kohalsündinute elulemuskõvera**⁵. Samamoodi saab arvutada **rände järjestustõenäosusi**⁶, nagu ka vastava järjekorranumbri migrantide arve. **Rände üldkordajat**⁷ (vrd 816-1) saab arvutada jagades kõikide järjekorranumbrite elukohavahetused rahvastiku või *põlvkonna* (116-1) aastakeskmise arvuga. Viimasel juhul on tulemuseks rände vanuskordajad; nende summeerimisel põlvkonniti saab leida **rännete keskmise arvu**⁸. Elu- ja rändetabeli ühildamisel saab hinnata mingis vanuses isikute keskmist eeldatavat rännete arvu valitseva suuremuse ja rände intensiivsuse tingimustes.

7. **Rände vanuskordajate** arvutamisel võetakse lugejasse ainult uuritavasse põlvkonda või vanusrühma kuuluvate isikute poolt sooritatud elukohavahetused.

818. Migratsiooni uurimisel kahe piirkonna vahel on traditsiooniliseks näitajaks **rände intensiivsusindeks**¹. See saadakse jagades asualalt A asualale B siirduvate migrantide arvu uuritava ajavahemiku jooksul kahe piirkonna elanike arvu korrutisega, kusjuures asuala B puhul võetakse rahvaarv ajavahemiku lõpul ning asuala A puhul nende elanike arv perioodi algul, kes on ajavahemiku lõpul veel elus. Kui see indeks omakorda jagada migrantide koguarvu ja piirkonna rahvaarvu ruudu suhtega, on tulemuseks **rände eelistusindeks**². Rändevoo asendamisel rändeiibega murru lugejas teisendub näitaja **rände kiirusindeksiks**³. **Rände resultatiivsust**⁴ mõõdetakse rändeiibe ja rände *koguvahetuse* (805-10) suhtega.

1. Rände uurimisel kasutatakse tänapäeval üha sagedamini kordajate süsteemi, nagu see on tuntud suuremuse või sündimuse käsitlustest. See sai võimalikuks uue käsitluspõhimõtte, **rände mitmepiirkondlikkuse** ehk **rände multiregionaalsuse** juurdumisel. Mistahes sisserändevoo ja väljarändevoo käsitlemist kui väljarändevoo lähtekohast ning kogu rändekordajate süsteem leitakse väljarändevoo ja lähtekoha rahvastiku jagatisena. Rände sihtkoht tuuakse seejuures välja **rände suunakordajate** abil, jaotades selleks rändevood kui ka näitajad **rändesuuna** järgi. Üldistava migratsiooninäitajana on üha enam kasutatav **summaarne rändekordaja**, s.o rände vanuskordajate summa; näitaja on aluseks ka esimeste **mudelrändetabelite** koostamisel.

819. **Rändemudelid**¹ jagunevad kahte suurde rühma. Esimesse rühma kuuluvates mudelites seostatakse *rändevood* (803-9) lähte- ja sihtkoha sotsiaalsete, majanduslike või demograafiliste oludega. Sageli tuuakse välja **tõuketegurid**², mis soodustavad või koguni sunnivad lähtekohast lahkuma, **tõmbetegurid**³, mis teevad sihtkoha migrantidele meeldivaks, ja elukohavahetust segavad **tõkketegurid**⁴. Sellistest mudelitest on lihtsaimad **gravitatsioonimudel**⁵: kahe piirkonna vaheline rändevoo on võrdelises sõltuvuses rahvaarvuga neis ja pöördvõrdelises sõltuvuses piirkondadevahelise

kaugusega⁶. Mõnede teiste mudelite puhul eeldatakse, et rändevoog on võrdelises sõltuvuses sihtkoha võimalustega ja pöördvõrdelises sõltuvuses **vahevõimalustega**⁷ teel lähtekohast sihtkohta. Teise suure rühma moodustavad *tõenäosusmudelid* (730-5), mis on üles ehitatud peamiselt mikrotasandi näitajate kasutamisele. Rände tõenäosus seostatakse tavaliselt teatud isikutunnustega, nagu nt vanus või eelnev rändelugu.

6. Kaugust võib mõõta mitmel viisil: sirgjooneliselt, mööda ühendusteid, teel läbitavate piirkondade arvuga jne.

Peatükk 9

MAJANDUS- JA SOTSIAALDEMOGRAAFIA

901. Majandus- ja sotsiaaldemograafia on rahvastikuteaduse harud, mis tegelevad seoste uurimisega demograafiliste protsesside ning sotsiaal- ja majandusprotsesside vahel. Minevikus keskendus sellealane teoreetiline käsitlus peamiselt rahvastiku arvu ja tema kasutada olevate **varude**¹ ehk **ressursside**¹ või kaupade ja teenuste **tootmise**² vahekorrale. Hiljem hakati enam tähelepanu pöörama demograafilise arengu ning *majandusarengu* (903-1) vahelistele seostele, eriti **tarbimise**³, **säästmise**⁴ ja **investeerimisega**⁵ seonduvatele küsimustele.

902. Rahvastiku arvu ja tema kasutada olevate ressursside vahekorraga on seotud **ülerahvastatuse**¹ ehk **liigrahvastatuse**¹ ja **alarahvastatuse**² ehk **vaegrahvastatuse**² mõisted, mis väljendavad vastavalt rahvastiku rohkust või vähesust võrreldes varudega. Üle- ja alarahvastatusest saab rääkida vaid ühiskonna kindlat tehnilist ja majanduslikku **arengutaset**³ silmas pidades. Rahvaarvu, mis antud tingimustega kõige paremini sobib, nimetatakse **rahvastikuoptimumiks**⁴ ehk **optimaalseks rahvastikuks**⁴. Sõltuvalt optimumi kriteeriumist eristatakse mitut liiki rahvastikuoptimume, nt majandusliku heaolu kriteeriumist lähtudes leitakse **majanduslik rahvastikuoptimum**⁵. Majandusliku heaolu iseloomustatakse seejuures harilikult **elatusaseme**⁶ ehk **elustandardi**⁶ kaudu, mida arvuliselt peegeldab **reaaltulu inimese kohta**⁷. Viimane tähistab teatud ajavahemiku jooksul toodetud kaupade ja teenuste hulka või sellele vastavat, raha ostujõu kõikumiste mõjust puhastatud rahalist sissetulekut, mis on jagatud perioodi keskmise rahvaarvuga.

5. Kõrvuti majandusliku rahvastikuoptimumiga kasutatakse ka **sõjalise rahvastikuoptimumi** ja **sotsiaalse rahvastikuoptimumi** mõisteid.

6. Osa majandusteadlasi kasutab elatusaseme ja elustandardi mõisteid kokkulangevaina, teised mõtlevad viimas all teatud soovivat elatusaset.

7. Elatusaseme arviliseks iseloomustamiseks kasutatakse sageli ka teisi näitajaid, nt **rahvuslikku kogutoodangut inimese kohta**.

903. Viimasel ajal on majandusteadlased palju tähelepanu pööranud teisenevatele seostele **majandusarengu**¹ ning rahvastiku arvu ja koostise muutuste vahel. Enam kui rahvastikuoptimumi staatiline tõlgendus on kaasajal levinud arusaam rahvastikuoptimumist kui rahvaarvu **optimaalsest kasvutempost**². Optimaalseks loetakse rahvastiku sellist muutust, mis tagab antud oludes elatusaseme kiireima tõusu.

Majandus- ja demoarengu seosed on eriti aktuaalsed **arengumaades**³ ehk **kolmanda maailma maades**³.

1. Kõrvuti majandusarengut ja **majanduslikku kasvu** samastavate käsitlustega tehakse sageli nende mõistete vahel täpset vahet: kasvu mõistetakse eelkõige kvantitatiivse protsessina ja mõõdetakse nt rahvatulu juurdekasvu kaudu. Arengu mõiste hõlmab seevastu muutusi ka jaotussuhetes, olles niiviisi märksa politiseeritum.

3. Arengumaade vastaspooluse moodustavad **arenenud maad**.

904. **Rahvastikumaksimumiks**¹ ehk **maksimaalseks rahvastikuks**¹ nimetatakse tavaliselt suurimat inimhulka, kes antud territooriumil ja antud tingimustes elada võib. Vahel käsitletakse rahvastikumaksimumina ka teatud kindla elatustaseme säilimist tagavat suurimat inimeste hulka. **Rahvastikumiinimumi**² ehk **minimaalse rahvastiku**² all mõistetakse vähimat inimhulka, mille puhul on tagatud **rahvastiku(rühma) säilimine**³.

905. **Rahvastikukoormus**¹ on termin, mis väljendab rahvastiku ja tema käsutuses olevate *varude* (901-1) vahekorda. Rahvastikukoormuse abil saab hinnata, kui lähedal/kaugel on rahvastik talle asustuspiirkonnas leiduvate ressursidega määratud maksimaalsele arvule. Thomas Malthuse järgi nime saanud **maltusliku rahvastikuteooria**² kohaselt on inimühiskonnal kalduvus suurenda kiiremini kui tema kasutada olevate **elatusvahendite**³ hulk. Elatusvahendite hulga suurenemine toob selle teooria kohaselt kaasa rahvaarvu kasvu, mis kestab **rahvastiku tasakaalu**⁴ ehk **demograafilise tasakaalu**⁴ taastumiseni, st seni, kuni **füsioloogilise elatusmiinimumini**⁵ langev elatustase muudab rahvaarvu edasise suurenemise võimatuks. Rahvastiku tasakaal võidakse maltusliku rahvastikuteooria kohaselt saavutada **hävitustegurite**⁶ (nälg, epideemiad, sõda) või **ennetustegurite**⁷ ehk **preventiivtegurite**⁷ abil. Viimaste sisuks on **kõlbeline mõõdukus**⁸, mis väljendub **abiellumise edasilükkamises**⁹ ja abieluelsetest seksuaalsuhetest hoidumises.

8. Eesti keeles on kasutatud ka nimetusi **suguline kasinus** ehk lihtsalt **kasinus**.

906. Algselt nimetati **maltusluseks**¹ otseselt Thomas Malthuse ideedele rajanevat rahvastikuteooriat, tänapäeval kasutatakse mainitud terminit sageli rahvastiku kasvu reguleerimise vajadust pooldavate õpetuste tähistamiseks üldse. **Uusmaltuslust**² ehk **neomaltuslust**² eristab traditsioonilisest *sündimuskontrolli meetodite* (627-3) käsitlemine rahvaarvu kasvu pidurdamise põhivahendina.

1. Vahel kasutatakse neid termineid ekslikult ka selliste vaadete tähistamiseks, mis näevad pereplaneerimisprogramme arengumaade majandusprobleemide lahendamise vahenditena.

907. Paljudes riikides tänaseks läbitud **demograafilise revolutsiooni**¹ (**demorevolutsiooni**¹) ehk **rahvastikurevolutsiooni**¹ ehk **demograafilise ülemineku**¹ käigus asendub suhteliselt kõrge sündimus ja suremus suhteliselt madala sündimuse ja suremusega. Rahvastiku demograafilise arengu periodiseerimisel eristatakse **üleminekueelset staadiumi**², mida iseloomustab traditsiooniline demotaastetüüp, ja **üleminekujärgset staadiumi**³, mida iseloomustab moderne demotaastetüüp. Harilikult on seostunud demograafilise ülemineku algus suremuse järjepideva langusega, sündimuse vähenemine on järgnenud mõningase hilinemisega. Selline rahvastikuprotsesside muutumise ebasünkroonsus tingib rahvaarvu kiire kasvu, mida nimetatakse rahvastiku **üleminekukasvuks**⁴ ehk **demograafiliseks plahvatuseks**⁴. Majandusteadlased on leidnud, et rahvastikurevolutsioon toob endaga kaasa ka muutusi **tootlikkuses**⁵ ehk **produktiivsuses**⁵, mida peegeldab toodangu hulk ühe inimese kohta.

1. Rahvastikurevolutsiooni peamisteks koostisosadeks on **sündimusrevolutsioon** ja **suremusrevolutsioon**. **Demorevolutsiooni teooria** ehk **rahvastikurevolutsiooni teooria** seostab radikaalsed muutused sündimuses ja suremuses ühiskonna üldise **moderniseerumisega**: **individualiseerumise, emantsipatsiooni, industrialiseerimise, urbaniseerumisega**.

2. Mõned autorid on **traditsioonilise (demo)taastetüübi** ja **modernse (demo)taastetüübi** kõrval välja toonud ka **arhailise (demo)taastetüübi**, mis iseloomustas inimkonda enne **neoliitikumirevolutsiooni**.

4. Terminit *demograafiline plahvatus* on eelkõige soovitatav kasutada eriti kiire ja ulatusliku üleminekukasvu tähistamiseks, mis on nt iseloomulik *arengumaadele* (903-3).

*

* *

910. **Eugeenika**¹ on teadus rahvastiku pärilike omaduste parandamisest ja sellekohastest meetoditest. Eugeenika tegeleb **pärilikkusega**², **pärilike tunnustega**³ edasikandumisega ühelt põlvkonnalt järgmistele. Indiviidi eluajal **omandatud tunnused**⁴ järgmisele põlvkonnale ei kandu; **letaaltegurid**⁵ toovad kaasa indiviidi surma, enamasti juba elu varases staadiumis.

1. **Eugeenika** n - **eugeeniline** a - **eugeenik** n: eugeenika asjatundja. Eesti keeles on eugeenika asemel tarvitatud ka oskussõnu **päriivusõpetus** ja **pärilikkusõpetus**.

911. Pärilike tunnuste edasikandumine vanematelt lastele toimub **geenide**¹ vahendusel, seda edasikandumist uurib **geneetika**². Geenide kandjaks on **kromosoomid**³, mis kujutavad endast rakutuumas asuvaid pikki kaksikspiraalikujuulisi DNA (desoksüribonukleiinhappe) molekule. Geeni asukohta kromosoomis nimetatakse **lookuseks**⁴ ehk **geenipaigaks**⁴. Ühes ja samas lookuses paikneb kaks **alleelset geeni**⁵ ehk **alleeli**⁵, millest kumbki määrab organismi ühtesid ja samu tunnuseid, tehes seda muidugi erinevalt sõltuvalt alleeli varieeruvusest. *Eostuse* (602-1) käigus sugurakkude ehk **gameetide**⁶ ühinemisel tekkivat viljastatud munarakku nimetatakse **sügoodiks**⁷.

2. **Geneetika** n - **geneetiline** a - **geneetik** n: geneetika asjatundja.

912. Ühes ja samas lookuses paiknevad kaks alleeli määravad **genotüübi**¹. Kui samas lookuses asuvad alleelid on identsed, siis on genotüüp **homosügootne**², vastasel juhul **heterosügootne**³. **Fenotüüp**⁴ on genotüübi ja keskkonnatingimuste koostoime tulemus. Kui heterosügootse genotüübiga (AA') isikut ei saa eristada homosügootse genotüübiga (AA) isikust, siis nimetatakse alleeli A **dominantseks**⁵ ja alleeli A' **retsessiivseks**⁶. **Mutatsiooniks**⁷ nimetatakse pärilikkusinformatsiooni muutust, mis sageli on juhusliku valiku tulemus. **Panmiksia**⁸ all mõeldakse geenide ühtlast jaotust kogu populatsiooni ulatuses.

7. **Mutatsioon** n - **mutant** n - **mutantne** a.

913. Eristatakse **positiivset eugeenikat**¹, mis rahvastiku pärilike omaduste parandamist kavandab sobilikke geene kandvate isikute arvu suurendamise teel, ja **negatiivset eugeenikat**², mis taotleb sama eesmärgi piirates nende isikute soojätkamist, keda arvatakse kandvat soovimatute tunnuste või **pärilike haigustega**³ ehk **pärilike defektidega**³ geene. Laialdast poleemikat on põhjustanud soovimatuid pärilikke tunnuseid kandvate isikute **eugeeniline steriliseerimine**⁴. Protseduuri on kritiseeritud moraalsest seisukohast, aga ka meetodi suhteliselt vähese tõhususe pärast **retsessiivsete** (912-6) geenide leviku piiramisel. Eugeeniliste meetmete hulgas väärib märkimist **abiellumiseelne arstlik läbivaatus**⁵, mille ülesandeks on informeerida abiellujaid järglaste eeldatavatest pärilikest tunnustest, et muuhulgas vältida pärilike haiguste all kannatavate järglastega **düsgeenilist abielu**⁶.

914. Viljakusealise isiku tõenäosus saada teatud arv samuti viljakuseani elavaid järglasi oleneb **genotüübist** (912-1). See tõenäosus pole indiviiditi kaugeltki ühesugune ja tema varieerumust nimetatakse **valikuks**¹ ehk **seleksiooniks**¹. Genotüübi **valikuindeksi**²

(**selektsooniindeksi**²) ehk **kohasusindeksi**² all mõistetakse antud genotüübiga viljakuseani elavate järglaste suhtarvu vanematega võrreldes. Populatsiooni **keskmine valikuindeks**³ võrdub liikmete genotüüpide valikuindeksite keskmisega. Populatsiooni **geneetiliseks koormuseks**⁴ nimetatakse genotüüpide esinemissageduse muutustest tingitud keskmise valikuindeksi suhtelist vähenemist. **Geenitriivi**⁵ all mõeldakse teatud uuritava geeni esinemissageduses põlvkonniti toimuvaid juhuslikke muutusi. Populatsiooni **geenikoostis**⁶ ehk **geenistruktuur**⁶ kujutab endast teatud kindlas *lookuses* (911-4) paiknevate erinevate *alleelide* (911-5) esinemissageduste jaotust; populatsiooni **genotüübikoostis**⁷ ehk **genotüübistruktuur**⁷ on erinevate genotüüpide esinemissageduste jaotus lookuses.

915. Sellisel isikul, kelle vanematel on ühine eellane, võib leiduda kaks samalt esivanemalt päritud ning ühes ja samas lookuses asuvat geeni; neid nimetatakse **identseteks geenideks**¹. Tõenäosust, et populatsioonist juhuslikult valitud isik omab identseid gene, nimetatakse populatsiooni **inbriidinguindeksiks**². Populatsiooni **sugulusindeksi**³ all mõistetakse tõenäosust, et kaks juhuslikult valitud isikut kannavad kumbki ühes ja samas lookuses identseid gene.

*
* *

920. Sageli rühmitatakse rahvastiku-uuringutes inimesi ameti, sissetuleku, haridustaseme jt sotsiaal-majanduslike tunnuste alusel **seisundirühmadesse**¹ ehk **staatusrühmadesse**¹ ehk **sotsiaal-majanduslikesse rühmadesse**¹. Sotsioloogiast pärinevat **sotsiaalse klassi**² mõistet kasutatakse demograafias harva samas tähenduses. Rahvastiku jaotust staatusrühmadesse kutsutakse **sotsiaalseks kihistuseks**³ ehk **sotsiaalseks stratifikatsiooniks**³. Üleminek ühest sotsiaalsest rühmast teise toimub **sotsiaalse liikumuse**⁴ ehk **sotsiaalse mobiilsuse**⁴ kaudu; sõltuvalt liikumissuunast ühiskonna hierarhias tehakse vahet **sotsiaalse tõusu**⁵ ja **sotsiaalse languse**⁶ vahel. Laste sotsiaalse seisundi muutumist nende vanemate vastava seisundi suhtes nimetatatakse **põlvkondadevaheliseks sotsiaalseks liikumuseks**⁷.

3. **Kast** on jäigalt suletud, sünniõiguse alusel formeeruv ja ühiskondlikus hierarhias täpselt fikseeritud asendiga sotsiaalne rühm.

7. Isiku eluajal toimuv üleminek ühest sotsiaalsest rühmast teise on vastavalt **põlvkonnasisene sotsiaalne liikumus**.

921. **Tööjõu liikumus**¹ ehk **tööjõu mobiilsus**¹ on üldmõiste, mis hõlmab **kutsevahetuses**² ehk **ametivahetuses**² seisnevat **kutseliikumust**³ ehk **ametiliikumust**³, töökohavahetuses avalduvat **töökohavahelist liikumust**⁴ ja ühest majandusharust teise siirdumises ilmnevat **majandusharuvahelist liikumust**⁵.

922. Huvi *vanuritega* (324-8) seotud probleemide ja *rahvastiku vananemise* (326-3) vastu on viinud multidistsiplinaarse **vananemisteaduse**¹ ehk **gerontoloogia**¹ tekkimisele. Arstiteaduse harudest kuulub gerontoloogia koosseisu **vanurimeditsiin**² ehk **geriaatria**².

1. Gerontoloogia n - gerontoloogiline a - gerontoloog n: gerontoloogia asjatundja.

2. Geriaatria n - geriaatriline a - geriaater n: geriaatria asjatundja.

*

* *

930. *Rahvastikupoliitika* (105-2) hõlmab riigi ja ühiskondlike institutsioonide poolt demograafilise arengu mõjutamiseks rakendatavate meetmete kogumit ja selle aluseks olevad põhimõtted. Eristatakse rahvastiku kasvu soodustamisele ja **rahvastikukao**² ehk **depopulatsiooni**² ärahoidmisele suunatud **kasvusoodsat**¹ ehk **populatsioonistlikku**¹ rahvastikupoliitikat ning **kasvupiiravat**³ ehk **restriktiivset**³, s.o rahvastiku kasvu aeglustamist taotlevat rahvastikupoliitikat. Kasvusoodne rahvastikupoliitika keskendub peamiselt sündimuse suurendamisele **sünnisoodsate**⁴ ehk **pronatalistlike**⁴ meetmete abil. Vastandiks on **sünnipiirav**⁵ ehk **antinatalistlik**⁵ poliitika, mille sihiks on *sünnimuse* (623-1) vähendamine. Rahvastikupoliitika võib sisaldada ka **rahvastiku (ümber)paigutuspoliitikat**⁶, mis taotleb riigi või selle teatud osaterritooriumi *asustuse* (312-4) mõjutamist.

3. Samas tähenduses on kasutatud ka terminit **maltuslik rahvastikupoliitika** (vrd 906-1).

931. Paljudes riikides makstakse rahvastikupoliitilise meetmena lastevanematele **kuluraha**¹ ehk **toetus(raha)**¹ ja mitmesugustes vormides **abiraha**². Kuluraha all mõeldakse enamasti perioodiliselt, abiraha all vaid ühekordselt makstavaid summasid. **Perekuluraha**³ ehk **peretoetus(raha)**³ või **lastekuluraha**³ ehk **lastetoetus(raha)**³ on lastevanematele regulaarselt makstav rahasumma, mille suurus muude tegurite kõrval sõltub tavaliselt laste arvust perekonnas. Paljud maksusüsteemid sisaldavad

maksusoodustusi⁴ lapsi ülalpidavatele vanematele. Muudest rahalise toetuse vormidest võib märkida lapse sünni puhul emale makstavat **emaabiraha**⁵ ehk **sünnitusabiraha**⁵, raseduse vältel makstavat **rasedustoetus(raha)**⁶ ja vastabiellunuile oma kodu loomiseks võimaldatavat **perelaenu**⁷ ehk **perekrediiti**⁷.

932. Demograafilisi protsesse võivad mõjutada mitmetes eluvaldkondades, nt elamupoliitika ja **tervishoiu**¹ vallas rakendatavad abinõud. Rasedate naiste teenindamiseks mõeldud **naistenõuandlate**² ja **sünnitusmajade**² hea töö võib aidata alandada *hilist lootesuremust* (411-5), *imikusuremust* (410-1) ja *emasuremust* (424-5). Eelkõige emade abistamiseks loodud teenistust kutsutakse vahel **emadusteenistuseks**³, laste abistamiseks mõeldud teenistust aga **lapsehooldusteenistuseks**⁴.

933. Sündimuse alandamisele orienteeritud **rahvastikuprogrammid**¹ arengumaades sisaldavad tavaliselt **pereplaanimise haridussüsteemi**² ja **pereplaanimistalitust**³. Sageli on pereplaanimisprogrammid kombineeritud **terviseprogrammide**⁴ ja **heaoluprogrammidega**⁵, eriti **emade ja laste terviseprogrammidega**⁶. Mõnedes riikides on püütud kasutada mitmesuguseid **ergutusstiimuleid**⁷ ja **karistusstiimuleid**⁸ tekitamiseks inimestes soovi oma perekonna suurust piirata. Soovimatult aktiivse sünnimuskäitumise vastu on rakendatud ka otsest sotsiaalset **survet**⁹ ja seaduslikke **sanktsioone**¹⁰.

OSKUSSÕNADE NIMISTU

A

- aas (*loop*) 629-10
- aasta jooksul täitunud vanus (*age reached during the year*) 322-4
- aasta suremistõenäosus (*annual death probability*) 431-2
- aastakeskmine iibekordaja (*mean annual rate of growth*) 702-2
- aastakeskmine kordaja (*mean annual rate, average annual rate*) 137-3
- aastakordaja (*annual rate*) 137-2
- abiellumine (*marriage*) 501-4
- abiellumise edasilükkamine (*postponement of marriage*) 905-9
- abiellumiseelne arstlik läbivaatus (*pre-marital examination*) 913-5
- abiellumiskuulutuse avaldamine (*publication of banns; publication of intent to marry*)
505-1
- abiellumisluba (*marriage license*) 505-2
- abiellumisränne (*marriage migration*) 806-6
- abiellumissagedus (*marriage frequency*) 520-9*
- abiellumisvanus (*age at marriage*) 520-8
- abiellumisvanuse alampiir (*minimum age at marriage*) 504-1
- abiellumisvõimeline (*marriageable*) 514-1
- abiellumisvõimeline rahvastik (*marriageable population*) 514-2
- abiellumisvõimetu rahvastik (*non-marriageable population*) 514-3
- abiellumus (*nuptiality*) 511-1
- abiellumuse brutotabel (*gross nuptiality table*) 522-1
- abiellumuse netotabel (*net nuptiality table*) 522-4
- abiellumuse vanuskordaja (*age-specific marriage rate*) 520-9
- abiellumuse üldkordaja (*crude marriage rate*) 520-2
- abiellumuskoeffitsient (*marriage rate*) 520-1
- abiellumuskordaja (*marriage rate*) 520-1
- abiellumustabel (*nuptiality table*) 522-1
- abielu (*marriage*) 501-2
- abielu annulleerimisotsus (*decree of nullity; annulment of marriage*) 513-1
- abielu jõusseastumine (*consummation of marriage*) 505-5
- abielu jõustumine (*consummation of marriage*) 505-5
- abielu kestus (*duration of marriage*) 524-2
- abielu lagunemine (*dissolution of marriage*) 510-3
- abielu lahutamatus (*indissolubility of marriage*) 512-1
- abielu lõppemine (*dissolution of marriage*) 510-3
- abielu lõppemise tõenäosus (*marriage dissolution probability*) 524-1
- abielu registreerimine (*marriage registration, civil marriage*) 211-7/503-1
- abielu tühistamisotsus (*decree of nullity, annulment of marriage*) 513-1
- abielu aeg (*married life*) 510-1
- abieluakt (*marriage record*) 211-8
- abielu eelne rasedus (*bridal pregnancy, pre-nuptial conception*) 610-5
- abielinimene (*married person*) 515-5

abieluinimeste lahutumuse üldkordaja (*divorce rate for married persons*) 523-3
abieluinimeste taastekordaja (*nuptial reproduction rate*) 712-3
abielujärjekord (*order of marriage*) 514-10
abielujärjestus (*order of marriage*) 514-10
abielukomponent (*legitimate component*) 712-1
abielulahutus (*divorce*) 511-1
abielulahutusakt (*divorce record*) 211-5-10*
abielulaps (*legitimate child*) 610-2
abieluline kooselu (*cohabitation*) 503-7
abielulisus (*marital status*) 503-4-7*
abielumees (*husband*) 501-6
abielunaine (*wife*) 501-7
abielupaar (*married couple*) 501-8
abielupool (*spouse*) 501-5
abielus mees (*married man*) 515-6
abielus naine (*married woman*) 515-7
abieluseadus (*marriage law*) 502-1
abielusugulus (*relationship by marriage*) 114-8
abielusõlmimine (*marriage*) 501-4
abielusündimus (*marital fertility, legitimate fertility*) 633-5*/635-1
abielusündimuse erikordaja (*marital fertility rate, legitimate fertility rate*) 633-5
abielusündimuse kestuskordaja (*marriage duration-specific fertility rate*) 635-2
abielusündimuse vanuskordaja (*age-specific marital fertility rate*) 635-3
abielusündimuskordaja (*legitimate birth rate*) 632-4
abielutava (*marriage custom*) 502-2
abielutunnistus (*marriage certificate*) 505-3
abieluturg (*marriage market*) 514-4
abieluvälised suhted (*adulterous relations, extra-marital relations*) 610-6*
abieluühendus (*union*) 501-3
abikaasa (*spouse*) 501-5
abikaasade vanusevahe (*age difference between spouses*) 520-11
abikaasakandidaat (*candidate to marriage*) 514-7
abiraha (*grant*) 931-2
abitööline (*laborer*) 354-7*
abitöötav perekonnaliige (*family worker, family helper*) 353-5
abordikaart (*abortion record*) 211-5-10*
abordimäär (*abortion ratio*) 640-2
aborigeen (*aboriginal inhabitant*) 332-2
abort (*abortion*) 603-5
abortiivsuskordaja (*abortion rate*) 640-1
absoluutarv (*absolute number*) 131-3
absoluutne sagedus (*absolute frequency*) 144-2
absorptsioon (*absorption*) 809-1

administratiivüksus (*administrative area, administrative unit*) 302-2
adramaarevisjoni spetsifikatsioon 214-10*
aegrida (*time series*) 150-1
aglomeratsioon (*agglomeration*) 307-1
agregeeritud andmed (*aggregate data*) 131-1*
agregeeritud vanusrühm (*broad age group*) 325-4
ahelränne (*serial migration, stage migration, step migration*) 804-6
ainuabielu (*monogamy*) 502-3
ainusündmus (*nonrenewable event*) 201-4
ajajaotusrežiim (*timesharing mode*) 227-9
ajakalender (*historical calendar*) 322-8
ajaline jaotus (*timing, tempo*) 138-2
ajalooline demograafia (*historical demography*) 102-1
ajastus (*timing, tempo*) 138-2
ajatööline (*salaried employee*) 354-2*/356-4*
ajutine kooselu (*temporary union*) 503-6
ajutine liikumus (*temporary move*) 801-6
ajutine sigimatus (*temporary sterility*) 621-5
ajutine steriilsus (*temporary sterility*) 621-5
ajutiselt kohalolev elanik (*visitor, transient*) 310-5
ajutiselt kohalolev välismaalane (*alien visitor, visiting alien*) 331-8
ajutiselt äraolev elanik (*temporary absentee*) 310-4
akadeemiline kraad (*university degree*) 343-11
aktiivne rahvastik (*economically active population*) 350-1
aktualiseerima (*maintain, update*) 213-4
akulturatsioon (*acculturation*) 809-2
akuutne haigus (*acute disease*) 423-9
ala (*area, territory*) 301-2
alaarvestus (*underestimation*) 230-4
alaasustatud korter (*insufficiently occupied dwelling*) 120-6
alaealine 324-5*
alakaaluline (*immature*) 605-8
alakaalulisus (*immaturity*) 605-7
alaline elanik (*permanent resident*) 310-3
alaline elukoht (*place of recidence*) 310-6*
alaline rahvastik (*resident population, de jure population*) 310-1
alaliselt elav välismaalane (*resident alien*) 331-7
alaloendus (*undercount*) 230-3
alam (*citizen*) 330-1*
alamvalim (*sub-sample*) 162-5
alarahvastatus (*underpopulation*) 902-2
alarakendatus (*underemployment*) 351-6
alasisivus (*sub-fecundity*) 622-7/621-1*

alev (*town*) 303-1-6*/306-4
alevik (*village, town*) 306-3*
algandmed (*primary data*) 131-1
algdokument (*basic document*) 221-2
algharidus (*primary education*) 343-6
algkool (*primary school, elementary school*) 344-3
algne vanusjaotus (*initial age distribution*) 703-4
alleel (*allele*) 911-5
alleelne geen (*allele*) 911-5
allkeel (*dialect*) 340-2*
allperekkond (*sub-family*) 115-1*
allüürnik (*lodger, roomer, sub-tenant*) 110-8/121-3
alus (*base*) 132-8
amenorröa (*amenorrhea*) 620-7
amet (*occupation*) 352-2
ametiisik (*government employee*) 357-5
ametikool (*professional school*) 344-6
ametiliikumus (*occupational mobility*) 921-3
ametirühm (*occupational group, occupational class*) 352-3
ametistatistika (*occupational classification*) 352-1
ametivahetus (*change of occupation*) 921-2
ametnik (*clerical worker, office worker, government employee*) 354-3/357-5
ammendav elutabel (*complete life table*) 435-1
amplituud (*range*) 141-4
analüüs (*analysis*) 132-1
analüütiline tasandamine (*curve fitting*) 151-3
andekusindeks (*intelligence quotient*) 327-6
andmeanalüüs (*data analysis*) 222-3
andmeesitus (*table preparation*) 220-9
andmekoguja (*interviewer, field worker, enumerator*) 204-2
andmelünk (*omission*) 230-3
andmepank (*data bank*) 227-2
andmerida (*set*) 140-7
andmesisestus (*data entry, data input*) 228-1
andmevorm (*form, slip*) 206-1/215-1
ankeet (*questionnaire*) 206-3
anovulatoorne tsükkel (*anovular cycle*) 622-6*
antinatalistlik (*antinatalist*) 930-5
arenenud maa (*developed country, more developed country*) 903-3*
arengumaa (*underdeveloped country, developing country*) 903-3
arengusuund (*trend*) 150-2
arengutase (*level of development*) 902-3
arhailine (demo)taastetüüp (*primitive type of reproduction*) 907-2*

aritmeetiline keskmine (*arithmetic average, arithmetic mean*) 140-2
armulaualiste nimekiri (*list of communicants*) 214-8
arstlik surmatunnistus (*medical certificate of death*) 430-2
arv (*number*) 101-7
arvandmed (*numerical data*) 130-2
arvjoonis (*figure, graph*) 155-2
arvuline vähendamine 432-6
arvutama (*compute*) 132-3
arvutamine (*calculation, computation*) 132-3
arvuti (*computer*) 225-2
arvutigraafika (*computer graphing*) 223-3
arvutikartograafia (*computer cartography*) 223-3
arvutiseade (*facility*) 226-8
asendamine (*substitution*) 205-9
asendikeskmine (*quantile, order statistics*) 142-1
asendumiskordaja (*replacement rate, reproduction rate*) 711-1
assimilatsioon (*assimilation*) 809-3
astmeline väljavõtt (*multi-stage sampling*) 162-3
asukas (*inhabitant*) 101-5
asula (*conglomeration, aggregation, population aggregate, population cluster*) 306-1
asum (*district, quater*) 306-7
asustatud koht (*agglomeration, conglomeration, aggregation, population aggregate, population cluster*) 306-1*
asustus (*settlement*) 312-4
asustuskeskus (*agglomeration, conglomeration, aggregation, population aggregate, population cluster*) 306-1*
asustussüsteem (*settlement, settlement system*) 312-4*
asustustihedus (*density of population, population density*) 312-1
asutus (*establishment*) 357-2
asutuseleht (*institutional schedule*) 207-4
ateist (*atheist*) 341-6
autonoomne piirkond (*self-governing territory*) 305-7
autonoomne territoorium (*self-governing territory*) 305-7
avaküsimus (*open ended question*) 206-9
avaldatud vanus (*stated age, reported age*) 322-6
avaldis (*statement*) 206-5
avalik haridussüsteem (*public education*) 343-2
avatud rahvaloendusvalim (*census public use sample*) 131-1*
avatud rahvastik (*open population*) 701-5
avatud rasedusvaheline intervall (*open inter-pregnancy interval*) 613-6
avatud riskile (*exposed to risk*) 134-3
avatud sünniintervall (*open birth interval*) 612-5

B

baas (*base*) 132-8
baasandmed (*basic data*) 131-1
beebi (*infant*) 323-6*
bilansivõrrand (*balancing equation*) 814-2*
bilingvaalne (*bilingual*) 340-5
bioloogiline perekond (*biological family*) 113-1
bioloogiline vanus (*physiological age*) 327-3
biomeetria (*biometry, biometrics*) 104-6
biomeetrik (*biometrician*) 104-6*
biomeetiline (*biometric*) 104-6*
biomeetiline funktsioon (*biometrical function*) 433-1*
biostatistik (*biostatistician*) 104-6*
biostatistika (*biostatistics*) 104-6*
biostatistiline (*biostatistical*) 104-6*
brutoasendumine (*gross reproduction, gross replacement*) 710-3
brutotaaste (*gross reproduction, gross replacement*) 710-3
budism (*Buddhism*) 341-2*

C

coitus interruptus (*coitus interruptus, withdrawal*) 628-3

D

debiilsus (*debility*) 605-9
definiitiivsed andmed (*final data*) 136-2
demograaf (*demographer*) 101-1*
demograafia (*demography*) 101-1
demograafiline (*demographic*) 101-1*
demograafiline analüüs (*demographic analysis*) 103-1
demograafiline hinnang (*demographic estimate*) 721-2
demograafiline hõivekoormus (*age dependency ratio*) 358-9*
demograafiline konjunktuur (*demographic conjecture*) 150-4,5*
demograafiline mudel (*demographic model*) 730-1
demograafiline muutuja (*demographic variable*) 103-3
demograafiline nähtus (*demographic phenomenon*) 103-2
demograafiline plahvatus (*transitional growth*) 907-4
demograafiline protsess (*population process*) 201-7

demograafiline revolutsioon (*demographic transition, population transition*) 907-1
demograafiline seisund (*demographic situation*) 102-8
demograafiline statistika (*demographic statistics, population statistics*) 102-4
demograafiline sündmus (*vital event*) 201-3/211-1
demograafiline tasakaal (*population equilibrium*) 905-4
demograafiline tõhusus (*demographic effectiveness*) 625-4*
demograafiline uuring (*demographic study*) 102-7
demograafiline üleminek (*demographic transition, population transition*) 907-1
demograafilise revolutsiooni teooria (*theory of demographic transition*) 907-1*
demorevolutsioon (*demographic transition, population transition*) 907-1
denaturaliseerimine (*revoking of nationality*) 331-4
depopulatsioon (*depopulation*) 930-2
deporteerimine (*deportation*) 808-3*
deskriptiivne statistika (*descriptive statistics*) 223-2
detail (*particular*) 206-6
determineeritud mudel (*deterministic model*) 730-4
detsiil (*decile*) 142-3
diafragma (*diaphragm*) 629-3
diagramm (*diagram*) 155-4
dialekt (*dialect*) 340-2
diferents (*difference*) 141-2
diferentsiaalsündimus (*differential fertility*) 601-8
diferentsiaalsuremus (*differential mortality, mortality difference*) 402-1
diferentsimeetod (*calculus of finite differences*) 151-6
digitaalpreferents (*digit preference, heaping*) 151-2
diplom (*diploma*) 342-7
diskreetne (*discrete*) 143-3
dispersioon (*variance*) 141-8
distrikt (*district*) 303-6
dominant (*mode*) 140-8
dominantne (*dominant*) 912-5
dünaamiline mudel (*dynamic model*) 730-3
dünaamiline rahvastikustatistika (*statistics of populaton change*) 201-2
düsgeeniline abielu (*dysgenic marriage*) 913-6

E

eakas inimene (*old person, aged person, elderly person*) 324-8*
eales abielus olnu (*ever-married person*) 515-8
eales abielus olnud eluleja (*ever-married survivor*) 522-6
eales sünnitatud laste arv (*mean number of children ever born per woman*) 637-2
earühm (*stage of life*) 323-1
ebakorrapärane võnge (*irregular fluctuation*) 150-6

ebaseaduslik abort (*illegal abortion, criminal abortion*) 604-5
ebaseaduslik sünd (*illegitimate birth*) 610-4
ebavõrdne abielu (*uneven marriage*) 506-6*
ebahütlane (*heterogeneous*) 134-5
edaspidine tabelmeetod (*forward survival ratio method*) 814-3*
eeldatav laste arv (*birth expectations*) 625-2*
eeldatav surmajuhtude arv (*expected deaths*) 403-8
eelklass (*kindergarden, nursery school*) 344-2
eelkooliealine laps (*pre-school child*) 323-7
elkäija (*progenitor, ancestor*) 114-2
elloendus (*pre-test*) 202-7,9*
eelmine elukoht (*previous place of residence*) 802-2
eeltööiga (*pre-working age*) 358-9*
eeslinn (*suburb, suburban zone*) 307-3
efektiivne fekundabiilsus (*effective fecundability*) 638-8
efektiivne sündimus (*effective fertility*) 601-6
eksogaamia (*exogamy*) 506-3
eksogeenne imikusuremus (*exogenous infant mortality*) 424-1,3*
eksogeenne suremus (*exogenous mortality*) 424-3
eksponentrhvastik (*exponential population*) 702-4
eksponentsiaalne iibekordaja (*exponential growth rate*) 702-5
eksponentsiaalne kasv (*exponential growth*) 702-3
ekspulsioon (*expulsion*) 808-3
ekstrapoleerimine (*extrapolation*) 151-8
elamiskestus (*duration of residence, duration of stay*) 804-2
elamisluba (*residence permit*) 812-10
elamistihedus (*degree of crowding*) 120-4
elanik (*inhabitant*) 101-5
elanikkond (*population*) 101-5*
elatanud inimene (*old person, aged person, elderly person*) 324-8*
elatud aastate arv (*person-years*) 135-7
elatud aastate koguarv (*total number of years lived*) 433-3*
elatusase (*level of living, standard of living*) 902-6
elatusvahend (*mean of subsistence*) 905-3
elatuva rahvastik (majandusharust) (*population dependent on*) 359-1
elektrooniline (*electronic*) 220-5
elektrooniline andmetöötlus (*electronic data processing*) 225-1
elektrooniline andmetöötlusseade (*electronic equipment*) 224-1
element (*element*) 160-3
elementaarpererekond (*elementary family, simple family*) 113-1*
ellujäänu (*survivor*) 432-4
ellujäänud laste arv (*number of children surviving*) 430-1*

eluoja pikenemine (*increasing longevity*) 327-2
eluae (*dwelling, dwelling unit, living quarters*) 120-1
elujoon (*life line*) 437-2
elukaaslane (*mate*) 501-5*
elukaaslase valik (*mate selection*) 514-6
elukohajärgne töötlus (*tabulation by place of residence*) 212-3
elukohavahetus (*change of residence, move*) 213-5/801-2
elukoht (*place of residence*) 310-6
elukoht fikseeritud ajahetkel (*place of residence at fixed past date*) 802-1
elukorter (*dwelling, dwelling unit, living quarters*) 120-1
elukutse (*occupation*) 352-2
eluleja (*survivor*) 432-4
elulemistõenäosus (*probability of survival*) 431-6
elulemusfunktsioon (*survivorship function*) 432-3
elulemusmäär (*survival ratio*) 431-7
elupäevade pikkus (*length of life*) 434-3
eluruum 302-3*
elussünd (*live birth*) 601-4
elussündinud laps (*live-born child*) 601-5
elustandard (*level of living, standard of living*) 902-6
elutabel (*life table*) 432-1
elutabeli funktsioon (*life table function*) 432-2
elutabeli suremuskordaja (*life table death rate*) 433-5
elutabelmeetod (*life table survival ratio method*) 814-3*
eluvõimeline (*viable*) 603-1
eluvõimetu (*non-viable*) 603-2
ema (*mother*) 112-4
ema eelnevad sünnid (*previous births to the mother*) 611-3
ema vanus viimase lapse sündimisel (*age at birth of the last child*) 637-10
emaabiraha (*maternity grant*) 931-5
emade ja laste terviseprogramm (*maternal and child health program*) 933-6
emadusteenistus (*maternity service*) 932-3
emakakaela kate (*cervical cap, pessary*) 629-2
emakas (*uterus, womb*) 602-9
emakasisene suremus (*intra-uterine mortality*) 411-1
emakasisene surm (*intra-uterine death*) 411-2
emakasisene vahend (*intra-uterine device, IUD*) 629-10
emakeel (*mother language, mother tongue*) 340-3
emakook (*placenta*) 603-4*
emaliini põlvkond (*maternal generation*) 116-5
emantsipatsioon (*emancipation*) 907-1*
emasuremus (*maternal mortality*) 424-5
emasuremuskordaja (*maternal death rate*) 424-6
embrüo (*embryo*) 602-7

embrüoloogia (*embryology*) 602-7*
embrüonaalne (*embryonic*) 602-7*
emigrant (*emigrant*) 802-5
emigratsioon (*emigration*) 803-5
emigratsiooniline (*emigratory*) 803-5*
emigreeruma (*emigrate*) 803-5*
enama järjekorra sünnid (*higher order births*) 611-1*
endeemia (*endemic*) 423-1
endogaamia (*endogamy*) 506-1
endogeenne imikusuremus (*endogenous infant mortality*) 424-1,3*
endogeenne suremus (*endogenous mortality*) 424-1
enesetapmine (*suicide*) 422-5
enesetapmiskatse (*attempted suicide*) 422-5
enesetapp (*suicide*) 422-5
enesetapukatse (*attempted suicide*) 422-5
enneaegne laps (*premature baby*) 605-4
enneaegne sünnitus (*premature delivery, premature confinement*) 605-2
enneaegsus (*prematurity*) 605-5
ennetustegur (*preventive check*) 905-7
eostus (*conception*) 602-1
eostuse vältimine (*contraception*) 627-1
eostuskordaja (*conception rate*) 638-9
eostusriski toimeperiood (*period of exposure to the risk of conception*) 613-1
eostusvastane vahend (*contraceptive, contraceptive device*) 627-1*/628-1*
eostusvili (*product of conception*) 602-6
eostusvõimetus (*inability to conceive*) 621-3
epideemia (*epidemic*) 423-2
epideemiline haigus (*epidemic disease*) 423-5
epidemioloog (*epidemiologist*) 423-6*
epidemioloogia (*epidemiology*) 423-6*
epidemioloogiastatistika (*epidemiological statistics*) 423-6
eraharidussüsteem (*private education*) 343-3
eramaja (*private house*) 120-1*
eramu (*private house*) 120-1*
ergutusstiimul (*incentive*) 933-7
erikoefitsient (*specific rate*) 134-6
erikordaja (*specific rate*) 134-6
erimunamitmikud (*dizygotic twins, biovular twins*) 606-5
eriränne (*special migration*) 808-1*
eristustegur (*separation factor*) 412-6
eriti madal sünnikaal 605-8*
esialgne kordaja (*provisional rate*) 136-3

esialgsed andmed (*provisional data*) 136-1
esimene rasedusintervall (*first pregnancy interval*) 613-3
esimene sünniintervall (*first birth interval*) 612-3*
esindusvalim (*representative sample*) 163-1
esindusviga (*sampling error*) 164-3
esivanem (*ancestor, progenitor*) 114-2
esmakordne tööleasumine (*first accession to labor force, entry into labor force*) 362-1*
esmane surmapõhjus (*primary cause of death*) 421-8
esmasabiellumise mediaanvanus (*median age at first marriage*) 521-6
esmasabiellumise moodvanus (*modal age at first marriage*) 521-7
esmasabiellumise tõenäosus (*first marriage probability*) 521-3
esmasabiellumissagedus (*first marriage frequency*) 520-9*
esmasabiellumus (*first marriage*) 514-8
esmasabiellumuse üldkordaja (*crude first marriage rate*) 520-6
esmasabieli (*first marriage*) 514-8*
esmasabielaide arv (*number of first marriages*) 522-2
esmaselement (*primary unit*) 162-4
esmasgraviidne (*primigravida*) 611-7
esmashaigestumus (*incidence of disease*) 420-3
esmashaigestumuskordaja (*incidence rate*) 425-2
esmasmigrant (*primary migrant*) 804-4*/806-4*
esmasperekond (*primary family unit*) 115-1*
esmasplank (*basic document*) 221-2
esmasränne tõenäosus (*first migration probability*) 817-2
esmasränne (*primary migration*) 804-4*
esmasrasestunu (*primigravida*) 611-7
esmassektor (*primary sector*) 357-7
esmassigimatus (*primary sterility*) 621-8
esmassteriilsus (*primary sterility*) 621-8
esmastuumik (*primary nucleus*) 111-7
estimatsioon (*estimation*) 154-2
etniline natsionaliteet (*ethnic nationality*) 330-5
etniline rühm (*ethnic group*) 332-2
etniline vähemus (*ethnic minority, national minority*) 333-4
etteantud vastustega küsimus (*closed ended question*) 206-8
ettevõte (*firm, establishment*) 357-2
eugeenik (*eugenist*) 910-1*
eugeenika (*eugenics*) 910-1
eugeeniline (*eugenic*) 910-1*
eugeeniline steriliseerimine (*eugenic sterilization*) 913-4
evakuatsioon (*evacuation*) 808-4

F

fail (*file*) 213-3*
faktiline rahvastik (*actual population, de facto population*) 310-2
farmer (*farmer, farm operator*) 354-2*/356-1
fataalsuskordaja (*case fatality rate*) 425-6
feetus (*foetus*) 602-7
fekundabiilsus (*fecundability*) 638-5
fekundsus (*fecundity*) 621-1
fenotüüp (*phenotype*) 912-4
fertiilne (*fertile*) 623-1*
fertiilsus (*fertility*) 601-1/623-1
fetaalne (*foetal*) 602-7*
fetaalne suremus (*foetal mortality*) 411-1
fetaalne surm (*foetal death*) 411-2
filiaalsugulus (*filial relation*) 114-5
firma (*firm*) 357-2
fluktuatsioon (*fluctuation*) 150-3
formaaldemograafia (*formal demography*) 102-9
fusioon (*fusion*) 810-3
föderatsioon (*federation, federal state*) 305-4
füsioloogiline elatusmiinimum (*subsistence level*) 905-5
füsioloogiline vanus (*physiological age*) 327-3

G

gameet (*gamete*) 911-6
geen (*gene*) 911-1
geenikoostis (*gene structure*) 914-6
geenipaik (*locus*) 911-4
geenistruktuur (*gene structure*) 914-6
geenitriiv (*genetic drift*) 914-5
geneetik (*geneticist*) 911-2*
geneetika (*genetics*) 911-2
geneetiline (*genetic*) 911-2*
geneetiline koormus (*genetic load*) 914-4
geneetiline sugulane (*genetic relative, blood relative, kin*) 114-3
generatsioon (*generation*) 116-1
genotsiid (*genocide*) 808-3*/810-5*
genotüübikoostis (*genotypic structure*) 914-7
genotüübigstruktuur (*genotypic structure*) 914-7
genotüüp (*genotype*) 912-1

geograafiline mobiilsus (*geographic mobility*) 801-1
geomeetiline kasv (*geomatric growth*) 702-3*
geomeetiline keskmine (*geometric average, geometric mean*) 140-3
geriaater (*geriatrician*) 922-2*
geriaatria (*geriatrics*) 922-2
geriaatiline (*geriatric*) 922-2*
gerontoloog (*gerontologist*) 922-1*
gerontoloogia (*gerontology*) 922-1
gerontoloogiline (*gerontological*) 922-1*
graafik (*graph, figure*) 155-2
graafiline esitus (*graphic representation, diagrammatic representation*) 155-1
graafiline tasandamine (*graphic graduation*) 151-2
gravitatsioonimudel (*gravity model*) 819-5

H

haigestumus (*morbidity*) 420-1
haigestumuskordaja (*morbidity rate*) 425-1
haigestumusmäär (*morbidity ratio*) 425-1
haigestumusstatistika (*morbidity statistics*) 420-6
haigus (*disease, illness, sickness*) 420-2
haiguse esmasjuht (*new case of disease, incident case*) 420-5
haigusjuhu keskmine kestus (*average duration per case*) 425-4
haiguslik seisund (*morbid state*) 420-7
haiguspäevade keskmine arv (*mean number of days of illness*) 425-5
hajaasustus (*dispersed settlement*) 312-6
hajuvus (*dispersion, scatter, variation, variability*) 141-1
hajuvusnäitaja (*measure of dispersion*) 141-3
hakkav haigus (*infectious disease*) 423-4*
haldusüksus (*administrative unit, administrative district*) 302-2
haridusallaste (*cycle, track*) 343-8
haridusaste (*level of education*) 343-5
haridusasutus (*educational institution*) 344-1
haridusstatistika (*education statistics*) 342-4
haridussüsteem (*education system*) 343-1
haridustase (*educational status*) 342-1
harilik leibkond (*private household*) 110-4
haritav maa (*cultivated area*) 313-4
harkintervall (*straddling interval*) 612-6
heaoluprogramm (*social welfare program*) 933-5
heterogaamia (*heterogamy*) 506-6
heterogeenne (*heterogeneous*) 134-5

heterosügootne (*heterozygous*) 912-3
hetkekordaja (*instantaneous rate*) 137-5
hiidlinn (*metropolitan area*) 307-4
hiidlinnastu (*megapolis*) 307-5
hiidlinnastumine (*conurbanization*) 307-5*
hiline lootesuremus (*late foetal mortality*) 411-5
hiline lootesuremuskordaja (*late foetal mortality rate*) 413-1
hiline lootesuremusmäär (*late foetal mortality ratio*) 413-2
hiline lootesurm (*late foetal death*) 411-6
hindama (*estimate*) 154-1
hindamine (*estimation*) 154-2
hinduism (*Hinduism*) 341-2*
hing (*head*) 110-2*
hingekiri (*status animarum*) 214-7
hingeloend (*status animarum*) 214-7*
hingeloendus (*head count*) 110-2*
hingemaa 110-2*
hingerevisjon (*head count*) 110-2*/202-2*
hinnang (*estimate*) 154-3
histogramm (*histogram*) 155-8
hoidumine (*abstinence*) 627-4
homogaamia (*homogamy*) 506-5
homogeenne (*homogeneous*) 134-4
homosügootne (*homozygous*) 912-2
hooajaline võnge (*seasonal fluctuation*) 150-5
hooajatööline (*seasonal agricultural laborer*) 356-4*
hoonerühm (*hamlet*) 306-2
hormonaalne kontratseptiiv (*hormonal contraceptive*) 630-2
hõimkond (*relatives by marriage*) 114-3,8*
hõimlus (*relationship by marriage*) 114-8
hõivekoormus (*economic dependency ratio*) 358-9
hõlmatustest (*validity check*) 221-7
hädaristitu 214-4
hädaristitud surnu (*chrisom*) 214-5
hälve (*deviation, variation*) 141-2/150-3
hävitustegur (*positive check, Malthusian check*) 905-6
hüperurbanisatsioon (*conurbanization*) 307-5*
hüpoteetiline kohort (*hypothetical cohort, synthetic cohort*) 138-7
hüpoteetiline põlvkond (*hypothetical cohort, synthetic cohort*) 138-7
hüsterektoomia (*hysterectomy*) 631-6
hüsterotoomia (*hysterotomy*) 604-8
huupi (võtma) (*random*) 161-2

I

ideaalne laste arv (*ideal number of children*) 625-2*

ideaalne perekonna suurus (*ideal family size*) 625-2*

identne geen (*identical gene*) 915-1

idulane (*embryo*) 602-7

iibe hetkekordaja (*instantaneous rate of growth*) 702-5

iibekoefitsient (*growth rate*) 702-1

iibekordaja (*growth rate*) 702-1

iibemeetod (*vital statistics method*) 814-2

iibepotentsiaal (*growth potential*) 703-5

illegaalabort (*illegal abortion, criminal abortion*) 604-5

ilmaletoomine (lapse) (*childbearing, reproduction*) 601-2

ilmalik laulatus (*civil marriage*) 503-1

imik (*infant*) 323-6

imikusuremus (*infant mortality*) 410-1

imikusuremuskordaja (*infant mortality rate*) 412-2

imiteerimine (*simulation*) 730-6

immigrant (*immigrant*) 802-6

immigratsioon (*immigration*) 803-4

immigratsiooniline (*immigratory*) 803-4*

immigratsiooniseadus (*immigration law*) 811-2

immigreeruma (*immigrate*) 803-4*

inbriidinguindeks (*coefficient of inbreeding*) 915-2

indeks (*index, index number*) 132-4/132-7

indiaanlane (*American Indian*) 334-5*

individuaalelamu (*private house*) 120-1*

individuaalränne (*individual migration*) 806-2

individuaaltöötluste programm (*survey processing program*) 227-3

individualiseerumine (*individualization*) 907-1*

indiviid (*individual, person*) 110-2

induktsioonabort (*abortion by medical induction procedure*) 604-9

industrialiseerimine (*industrialization*) 907-1*

infektsioonhaigus (*infectious disease*) 423-4

infertiilne (*infertile*) 623-2*

infertiilsus (*infertility*) 623-2

inimaastate arv (*person-years*) 135-7

inimene (*individual, person, man*) 110-2/321-1*

inimese eluaeg (*human longevity*) 434-3

inimpopulatsioon (*population*) 101-4

institutsionaalrahvastik (*institutional population*) 310-7
institutsioonleibkond (*institutional household*) 110-5*
instruktor (*inspector*) 204-3
instruktorijaoskond (*census tract*) 210-5
integratsioon (*integration*) 810-4
intelligentsusindeks (*intelligence quotient*) 327-6
intensiivsus (*intensity*) 138-1
intergeneetiline intervall (*interval between successive births*) 612-4
interpoleerimine (*interpolation*) 151-7
intervall abielu ja n-nda lapse sünni vahel (*interval between marriage and the Nth birth*)
612-7
intervjueerija (*interviewer, field worker*) 204-2
intervjueerimisviga (*interviewer bias*) 164-9
intervjuu (*personal interview*) 203-6
intrauteriinne suremus (*intra-uterine mortality*) 411-1
intrauteriinne surm (*intra-uterine death*) 411-2
invaliid (*infirm, handicapped*) 360-1
invaliidistumiskord (*risk of disability*) 426-5
invaliidistumistabel (*disability table*) 426-6
invaliidsus (*disability*) 426-2
investeering (*investment*) 901-5
isa (*father*) 112-3
isaliini põlvkond (*paternal generation*) 116-4
iseeneslik abort (*spontaneous abortion, miscarriage*) 411-3*/604-1
iseloendamine (*self-enumeration, householder method*) 203-12
iseseisev mittetöötaja (*self-supporting person*) 358-2
isik (*person, individual*) 110-2
isikuleht (*individual schedule*) 207-1
isikuränne (*individual migration*) 806-2
islam (*Islam*) 341-2*
isolaat (*isolate*) 506-2

J

jaotus (*distribution*) 144-1
jooksev haridusstatistika (*current school statistics*) 346-1
jooksev rahvastikustatistika (*vital statistics, registration statistics*) 212-1
joonis (*figure, graph*) 155-2
juhendaja (*supervisor*) 204-3
juht (*manager*) 355-1
juhtivkaader (*managerial staff*) 355-1
juhukorras (võtma) (*random*) 161-2
juhutöötaja (*marginal worker*) 351-7

juhuvalim (*random sample, probability sample*) 161-1
juhuvõnge (*chance fluctuation, random fluctuation*) 150-7
juur (*radix*) 432-5
järelloendus (*post enumeration*) 202-7,9*
järelsünnitus (*afterbirth*) 603-4*
järeltest (*post-enumeration test*) 230-9
järeltulija (*offspring, progeny*) 114-7
järeltööiga (*post-working age*) 358-9*
järglane (*offspring, progeny*) 114-7
järglassugulus (*filial relation*) 114-5
järgsummade kõver (*ogive*) 155-10
järjekorranumber (*order*) 201-6
järjenumber (*order*) 201-6
jäägimeetod (*residual method, method of residues*) 814-1
jääkfekundabiilsus (*residual fecundability*) 638-7
jääv invaliidsus (*permanent disability*) 426-3
jääv töövõimetus (*permanent infirmity*) 426-4

K

kaal (*weighting factor, weight*) 140-5
kaalutud keskmine (*weighted average, weighted mean*) 140-4
kaapeabort (*abortion by curettage*) 604-6
kaardisisend (*card reader*) 227-5
kaart (*statistical chart, map*) 155-3
kaasa (*spouse*) 501-5
kaasasündinud väärarend (*congenital malformation*) 424-2
kaasnev surmapõhjus (*contributory cause of death*) 421-9
kaasränne (*ancillary migration*) 806-4
kahekordne kodakondsus (*dual nationality*) 331-6
kahelapsesusega naine (*two-parity woman*) 611-9*
kaksikud (*twins*) 606-3*
kakskeelne (*bilingual*) 340-5
KAP-küsitlus (*KAP survey*) 626-8*
karistusstiimul (*discentive*) 933-8
karjapoiss 356-4*
kartodiagramm (*statistical chart*) 155-3*
kartogramm (*map*) 155-3*
kasinus (*moral restraint*) 905-8*
kast (*caste*) 920-3*
kasuema (*stepmother*) 113-5,6*

kasuisa (*stepfather*) 113-5,6*
kasutaja (*user*) 225-5
kasutustõhusus (*use effectiveness*) 625-6
kasvupiirav (*population control*) 930-3
kasvusoodne (*populationist*) 930-1
katkendlikult pidev (*discontinuous*) 143-3*
katkestatud suguühe (*withdrawal, coitus interruptus*) 628-3
katseküsitlus (*pre-test, pilot survey*) 202-7
kaudne standardi(seeri)mine (*indirect standardization*) 403-4
kaudsel meetodil standarditud suremuskordaja (*indirectly standardized death rate*) 403-

5*

kaugus (*distance*) 819-6
keel (*language*) 340-1
keeleline vähemus (*linguistic minority*) 333-4
keelestatistika (*statistics of language*) 340-6
keeleteadus (*linguistics*) 340-1*
keemiline pasta (*contraceptive jelly*) 629-5
kehaline puue (*physical infirmity, physical handicap*) 360-3
keskharidus (*secondary education*) 343-7
keskkoefitsient (*central rate*) 135-10
keskkool (*secondary school*) 344-4
keskkordaja (*central rate*) 135-10
keskmine (*average, mean*) 140-1
keskmine abiellumisvanus (*average age at marriage, mean age at marriage*) 520-10
keskmine abiellulisus (*proportion married*) 520-2*
keskmine eeldatav abieluväline eluiga (*expectation of unmarried life*) 522-8
keskmine eeldatav brutotööiga (*gross expectation of working life*) 362-7
keskmine eeldatav eluiga (*expectation of life, life expectancy*) 433-3
keskmine eeldatav eluiga sünnimomendil (*expectation of life at birth*) 433-4
keskmine eeldatav kogutööiga (*gross expectation of working life*) 362-7
keskmine eeldatav netotööiga (*net expectation of working life*) 362-8
keskmine eeldatav puhastööiga (*net expectation of working life*) 362-8
keskmine eeldatav tööiga (*expectation of working life*) 362-6
keskmine eluea pikkus (*mean length of life*) 433-4
keskmine eluiga (*life expectancy, expectation of life*) 433-4
keskmine emavanus (*mean age of mothers*) 713-2
keskmine esmasabiellumisvanus (*mean age at first marriage*) 521-5
keskmine intervall lahutamise ja kordusabiellumise vahel (*mean interval between divorce and remarriage*) 524-5
keskmine intervall lehestumise ja kordusabiellumise vahel (*mean interval between widowhood and remarriage*) 524-4
keskmine isavanus (*mean age of fathers*) 713-2*
keskmine lapsesus (*average parity*) 637-2

keskmine lineaarhälve (*mean deviation, average deviation*) 141-7
keskmine lootesuremus (*intermediate foetal mortality*) 411-4
keskmine perekonna suurus (*average family size*) 637-3
keskmine rahvaarv (*average population, mean population, mid-year population*) 135-6/401-5
keskmine ruuthälve (*variance*) 141-8
keskmine sündide arv abielu kohta (*mean number of births per marriage*) 637-4
keskmine sünnitusvanus (*mean age of fertility*) 713-2*
keskmine tööelu kestus (*mean duration of working life*) 362-9
keskmine valikuindeks (*mean selective value*) 914-3
keskmine vanus (*mean age*) 326-1
keskmine õppimiskestus (*mean length of education*) 347-5
keskprotsessor (*central processing unit*) 226-1
keskväärtus (*median*) 140-6
kestuskoefitsient (*duration-specific rate*) 135-3
kestuskordaja (*duration-specific rate*) 135-3
kihelkond (*parish*) 303-1
kihlatu (*engaged, betrothed, fiancée*) 505-1*
kihlus (*engagement, betrothal*) 505-1*
kiht (*strata*) 162-2
kindla elukohata inimene (*vagrant, person of no fixed abode*) 310-8
kinnine sünniintervall (*closed birth interval*) 612-4*
kinnisküsimus (*closed ended question*) 206-8
kirik (*church*) 341-2*
kiriklik laulatus (*religious marriage*) 503-2
kirikuraamat (*parish register, parochial register*) 214-1
kiriküsitlus (*mailback survey, postal inquiry*) 203-7
kirjaoskaja (*literate*) 342-2
kirjaoskamatu (*illiterate*) 342-3
kirjaoskamatusmäär (*illiteracy ratio*) 342-2*
kirjaoskusmäär (*literacy ratio*) 342-2*
kirje (*heading*) 221-5
kirjeldav demograafia (*descriptive demography*) 102-3
kirjeldav statistika (*descriptive statistics*) 223-2
kirjendatav isik (*subject of record*) 215-5
kirjendusplank (*schedule*) 206-2
kirjendussubjekt (*subject of record*) 215-5
klass (*class, class-room, grade*) 130-8/345-1/345-4/345-5
klassifikaator (*classification*) 221-4
klassifitseerima (*tabulate into classes*) 130-8
klassiruum (*class-room*) 345-4
klaster (*cluster*) 161-9
klastervalim (*cluster sample*) 161-8

kliimaks (*climacteric, menopause*) 620-6
kodakondsus (*citizenship, nationality*) 330-4
kodakondsuse andmine (*naturalization*) 331-1
kodakondsusetu (*stateless*) 330-3
kodanik (*citizen, national*) 330-1
kodanikuksvõetu (*naturalized citizen, naturalized person*) 331-2
kodanikuõiguse kaotamine (*loss of nationality*) 331-5
kodanikuõiguse äravõtmine (*revoking of nationality*) 331-4
kodeerimine (*coding*) 221-1
kodukolle (*hearth*) 110-3
koduperenaine (*homemaker, housewife*) 350-4
kodustöötaja (*home worker, cottage worker*) 354-1
koefitsient (*rate*) 133-4
kogu arv (*total number*) 101-7
koguiibekoeffitsient (*growth rate*) 702-1
koguiibekordaja (*growth rate*) 702-1
kogukond (*community*) 104-5*
kogum (*set*) 140-7
koguma (*collect*) 130-4
koguvahetus (*gross interchange*) 805-10
kohalik liikumus (*residential mobility*) 803-6
kohalolev rahvastik (*actual population, de facto population*) 310-2
kohaomanik (*farm-owner*) 356-2*
kohasusindeks (*selective value, fitness value*) 914-2
kohort (*cohort*) 116-2
kohortanalüüs (*cohort analysis, generational analysis*) 103-4/116-2*
kohortelutabel (*cohort life table, generation life table*) 436-2
kohortkordaja (*cohort rate*) 135-9
kohortnäitaja (*cohort measure*) 138-6
kohortsündimus (*cohort fertility*) 636-1
kohorttaastekordaja (*cohort reproduction rate*) 711-7
kohorttabel (*cohort table, generation table*) 153-3
kohustuslik (*compulsory*) 205-1
kohustuslik haridus (*compulsory education*) 346-5
kohustusteta kooselu (*free union*) 503-5
koitus (*coitus, sexual intercourse*) 627-2
kokkulugemine (*count*) 203-2
koldemaksunimistu (*hearth tax list*) 214-10
kolle (*hearth*) 110-3
kolledzh (*college*) 344-5
kollektiivleibkond (*collective household*) 110-5
kollektiivränne (*collective migration*) 807-1
kolmanda maailma maa (*less developed country, developing country*) 903-3
kolmandassektor (*tertiary sector*) 357-9

kolmikud (*triplets*) 606-3*

koloniseerima (*colonize*) 810-1*

kolonist (*colonist*) 810-1*

koloonia (*colony*) 810-1

kolpotoomia (*colpotomy*) 631-4,5*

kombineeritud tabel (*double decrement table*) 153-4

kondoom (*condom, sheath*) 629-1

konfidentsiintervall (*confidence interval*) 164-5

konjunktuurimuutus (*conjecture change*) 150-4,5*

konkubiin (*concubine*) 503-3*

konkubinaat (*concubinage*) 503-3*

kontingent (*quota*) 163-3

kontratseptiiv (*contraceptive, contraceptive device*) 627-1*/628-1*

kontratseptiiväpardus (*contraceptive failure*) 625-3

kontratseptiivi efektiivsus (*contraceptive effectiveness*) 625-4

kontratseptiivi tõhusus (*contraceptive effectiveness*) 625-4

kontratseptiivi äparduskordaja (*contraceptive failure rate*) 625-7

kontratseptiivne meetod (*contraceptive method*) 627-3

kontratseptsioon (*contraception*) 627-1

kontrollima (*edit, verify*) 130-5

kontrollküsitlus (*post-enumeration survey*) 202-9

kontrollmulgustaja (*card verifier*) 224-5

konurbatsioon (*conurbation*) 307-4

koodivõti (*coding scheme*) 221-3

kooli lõpetamise vanus (*age at leaving school*) 342-6

kooliealine laps (*school-age child*) 323-8

kooliealine rahvastik (*school-age population*) 346-7

koolieelik (*pre-school child*) 323-7

koolieelne haridus (*pre-school education*) 343-4

kooliiga (*school age*) 346-6

koolikohustuslik iga (*compulsory school age*) 346-6

koolilaps (*school-age child*) 323-8

kooliskäidud aastad (*years of school completed*) 342-5

koolist väljalangemine (*leaving school*) 347-1

koondama tabelitesse (*tabulate*) 130-6

kooseksistents (*coexistence*) 810-2

kooselu (*coexistence*) 810-2

kooselu (*union*) 501-3

kooselu lõpp (*end of union*) 510-2

kooskond (*community*) 104-5*

koostis (*composition, structure*) 101-2/144-4

kordaja (*rate*) 133-4

kordumatu sündmus (*nonrenewable event*) 201-4

kordusabiellumissagedus (*remarriage frequency*) 524-3
kordusabiellumus (*remarriage*) 514-9
kordusabiellumuse üldkordaja (*crude remarriage rate*) 520-7
kordusabiellu (*remarriage*) 514-9*
korduskatse (*call back, follow-up*) 203-10/205-4
kordusküsitlus (*multiorund survey*) 203-9
korduvränne (*repeat migration, chronic migration*) 804-4
kordusündmus (*renewable event*) 201-5
korrigeeritud imikusuremuskordaja (*adjusted infant mortality rate*) 412-5
korrigeeritud kordaja (*corrected rate*) 136-6
korrus (*floor*) 120-1*
korter (*dwelling, dwelling unit, living quarters*) 120-1
kostiline (*boarder*) 110-7
kraad (*degree*) 342-7
krahvkond (*county*) 303-5
krai 303-1-6*
kriminaalne abort (*criminal abortion, illegal abortion*) 604-5
kristlus 341-2*
kromosoom (*chromosome*) 911-3
krooniline haigus (*chronic disease*) 423-8
kuluraha (*allowance, benefit*) 931-1
kumulatiivkõver (*ogive*) 155-10
kumulatiivne abiellumus (*cumulated marriage*) 520-9*
kumulatiivne esmasabiellumus (*cumulated first marriage*) 520-9*
kumulatiivne lahutumismäär (*cumulated proportion divorced*) 523-6*
kumulatiivne netosündimus (*cumulative net fertility*) 636-5
kumulatiivne sündimus (*cumulative fertility*) 636-2
kunstlik abort (*intentional abortion, induced abortion*) 604-2
kunstlik viljastus (*artificial fertilization*) 602-2*
kursus (*class, form*) 345-5
kutseala (*occupation*) 352-2
kutsehaigus (*occupational disease*) 402-6
kutseharidus (*vocational education*) 343-12
kutsekool (*professional school*) 344-6
kutseliikumus (*occupational mobility*) 921-3
kutserühm (*occupational group, occupational class*) 352-3
kutsesuremus (*occupational mortality*) 402-4/402-5
kutsevahetus (*change of occupation*) 921-2
kuulike (*suppository*) 629-6
kuupuhastus (*period, mense*) 620-4
kuuriided (*menstruation*) 620-3*
kvaasistabiilne rahvastik (*quasi-stable population*) 703-7
kvalitatiivne tunnus (*attribute, characteristic*) 131-6

kvaliteeditest (*quality check*) 230-10
kvantiil (*quantile, order statistics*) 142-1
kvantitatiivne tunnus (*variable, variate*) 131-5
kvartal (*block*) 210-4
kvartiil (*quartile*) 142-2
kvartiilamplituud (*interquartile range*) 141-5
kvartiilhälve (*semi-interquartile range, quartile deviation*) 141-6
kvoodisüsteem (*quota system*) 811-4
kvoot (*quota*) 163-3
kvootväljavõtt (*quota sampling*) 163-2
kõrgharidus (*higher education*) 343-9
kõrgkool (*college*) 344-5
kõikne sündimuskordaja (*overall fertility rate*) 633-7
kõiksus (loenduse) (*complete coverage*) 202-4
kõlbeline mõõdukus (*moral restraint*) 905-8
käesolev abielu (*current marriage*) 637-1
käima peal olema (*pregnant*) 602-5*
käitis (*firm*) 357-2
käli 114-3,8*
käsitsi (töötlus) (*manual*) 220-3
käsitööline (*craftsman*) 354-2*
käsni (*sponge*) 629-4
köök (*kitchen*) 120-2*
küdi 114-3,8*
küla (*village*) 306-3
külanõukogu 303-1-6*
külgehakkav haigus (*infectious disease*) 423-4*
küsimustik (*questionnaire*) 206-3
küsitaja (*interviewer, field worker*) 204-2
küsitatav (*respondent, informant*) 204-1
küsitlus (*survey, inquiry*) 203-4
küsitlusleht (*schedule, census schedule*) 206-2
küsitlusuuring (*survey, inquiry*) 203-4
küsitlusviga (*interviewer bias*) 164-9
küüditamine (*expulsion, deportation*) 808-3

L

lagunenud abielu (*dissolved marriage*) 513-3
lahkumine (*departure*) 805-4
lahkuminek (*separation*) 512-2
lahkumiskoht (*place of departure*) 801-4

lahkusuline (*sectant*) 341-5*
lahtiütlemine (*repudiation*) 511-3
lahuselav (*separated person*) 512-6
lahutatatu (*divorced person*) 511-4
lahutatud mees (*divorcé*) 511-5
lahutatud naine (*divorcée*) 511-6
lahutumuse kestuskordaja (*duration-specific divorce rate*) 523-5
lahutumuse vanuskordaja (*age-specific divorce rate*) 523-4
lahutumuse üldkordaja (*crude divorce rate*) 523-2
lahutumuskoeffitsient (*divorce rate*) 523-1
lahutumuskordaja (*divorce rate*) 523-1
lahutus (*divorce*) 511-1
lahutusotsus (*decree of divorce*) 511-2
lahutuste arv sõlmitud abielude kohta (*number of divorces per new marriage*) 523-6
laiendamisabort (*abortion by dilatation and evacuation*) 604-7
laiendatud perekond (*extended family*) 113-7
lang 114-3,8*
laparotoomia (*laparotomy*) 631-4,5*
lapaskoopia (*laparoscopy*) 631-4,5*
laps (*child*) 112-5/323-3
lapsehooldusteenistus (*infant welfare service, child welfare service*) 932-4
lapsepõlv (*childhood*) 323-2
lapsesus (*parity*) 611-9
lapsesuse progressioonikordaja (*parity progression ratio*) 637-7
lapsesuskordaja (*parity specific fertility rate*) 634-2
lapsesustõenäosus (*parity specific birth probability*) 634-3
lapsevoodiaeg (*puerperium*) 424-4/603-6
laste suremus (*child mortality*) 414-2
laste-naiste proportsioon (*child-woman ratio*) 632-8
lasteaed (*nursery school, kindergarten*) 344-2
lastekuluraha (*children's allowance*) 931-3
lastetoetus(raha) (*children's allowance*) 931-3
lastetus (*childlessness*) 623-2*
lauaarvuti (*desk calculator*) 220-6
laulatus (*wedding*) 501-4
laulatuskaart (*marriage slip*) 215-3
leerilaste nimekiri (*confirmation list*) 214-9
legaalabort (*legal abortion*) 604-4
leibkond (*household*) 110-3
leibkondlik rahvastik (*household population*) 110-5*
leibkonna liige (*member of the household*) 111-1
leibkonna suurus (*household size*) 111-11
leibkonnaleht (*household schedule*) 207-2

leibkonnapea (*head of the household, householder*) 111-2
leibkonnapea määr (*headship ratio*) 111-2*
leibkonnaväline isik (*person not living in household*) 110-5*
leivateenija (*earner, breadwinner*) 358-3
lell 114-3,8*
lesepeõlv (*widowhood*) 510-7
lesestumine (*widow*) 430-1*/510-6*
lesk (*widowed person*) 510-6
leskmees (*widower*) 510-4
lesknaine (*widow*) 510-5
letaalsus (*lethality*) 425-6*
letaalsuskordaja (*fatality rate*) 425-6*
letaaltegur (*lethal characteristic*) 910-5
levimus (haiguse) (*prevalence of disease*) 420-4
levimuskordaja (*prevalence rate*) 425-3
Lexise võrk (*Lexis diagram*) 437-1
libisev keskmine (*moving average*) 151-5
lihtne juhuväljavõtt (*simple random sampling*) 161-4
lihtpererkond (*simple family, elementary family*) 113-1*
lihttabel (*individual table*) 131-9
lihtteenistuja (*worker*) 355-2
lihttööline (*unskilled worker*) 354-7
liidumaa (*state*) 303-2
liiduvabariik (*state*) 303-2
liigrahvastatus (*overpopulation*) 902-1
liigsuremus (*excess mortality*) 402-2
liikuvkeskmine (*moving average*) 151-5
liitpere (*composite household, complex household*) 111-5
liitpererkond (*composite family, joint family*) 113-7*
liitriik (*federatioon, federal state*) 305-4
liittaastekordaja (*joint reproduction rate*) 711-6
liittabel (*summary table*) 131-8
liitumine (*integration*) 810-4
ling (*coil*) 629-10
lingvistika (*linguistics*) 340-1*
linlik (*metropolitan, urban*) 306-4*
linn (*town, city*) 303-1-6*/306-4
linna-maa segarahvastik (*semi-urban population*) 311-5
linnaahel (*metropolitan belt*) 307-5
linnajagu (*district, quater*) 306-7
linnaline asula (*urban area*) 311-2
linnalähedane piirkond (*suburban zone*) 307-3*

linnaosa (*district, quarter*) 306-7
linnarahvastik (*urban population*) 311-4
linnastu (*agglomeration*) 307-1
linnastumine (*urbanization*) 311-4*
loend (*listing*) 223-1
loendaja (*enumerator*) 204-2
loendamine (*enumeration*) 203-1
loendatav (*respondent*) 204-1
loendusjaoskond (*enumeration district*) 210-3
loendusjärgne hinnang (*postcensal estimate*) 721-3*
loenduslik tabelmeetod (*national census survival ratio method*) 814-3*
loendusosakond 210-2*
loenduspererkond (*census family, statistical family*) 115-1
loenduspiirkond (*census area*) 210-2
loendusplank (*collective schedule, nominal list, enumerator's schedule*) 207-3
loendustöötaja 204-2,3*
loendusvaheline hinnang (*intercensal estimate*) 721-3
loendusvaheline periood (*intercensal period*) 202-1*
logaritmiline joonis (*logarithmic graph*) 155-6
logistlik kasvuseadus (*logistic law of growth*) 703-10
logistlik rahvastik (*logistic population*) 703-9
lokalisatsioon (*spatial distribution of population*) 301-1*
longituudanalüüs (*longitudinal analysis*) 103-4*
longituudküsitlus (*multiround survey*) 203-9
loode (*foetus*) 602-7
looduspiirkond (*natural region*) 302-5
lookus (*locus*) 911-4
loomulik fekundabiilsus (*natural fecundability*) 638-6
loomulik iive (*natural increase*) 701-7
loomulik leviala (*natural area*) 302-7
loomulik perekonnaplaanimise meetod (*natural family planning method*) 628-4*
loomulik sündimus (*natural fertility*) 638-4
loomuliku iibe kordaja (*crude rate of natural increase*) 702-6
looteline (*foetal*) 602-7*
lootesuremus (*foetal mortality*) 411-1
lootesuremuskordaja (*foetal mortality rate*) 413-3
lootesuremusmäär (*foetal mortality ratio*) 413-4
lootesuremustabel (*intra-uterine mortality table*) 413-5
lootesurm (*foetal death*) 411-2
lootevee vahetus (*amniotic fluid exchange*) 604-9*
loputus (*douche*) 629-8
lõpetamata sündimus (*incomplete fertility, fertility to date*) 636-4*

lõpetatud sünnimus (*completed fertility, lifetime fertility*) 636-4
lõplik kordaja (*final rate*) 136-4
lõplik lapsesus (*final parity, completed parity*) 637-6
lõplik sagedus (*ultimate frequency*) 138-3
lõplik vallalisus (*proportion never married*) 521-1
lõplikud andmed (*final data*) 136-2
lõppenud abielu (*dissolved marriage*) 513-3
lõputunnistus (*certificate*) 342-7
lähenemine (*integration*) 810-4
lähilinnastumine (*suburbanization*) 307-3*
lähteandmed (*raw data, crude data*) 131-1
lähtekogum (elutabeli) (*radix*) 432-5
lähtekoht (*place of origin*) 801-4
lähtemaa (*country of departure*) 801-4,5*
lähtemoment (*base date*) 720-6
lähtesündmus (*baseline event, event-origin*) 135-4
lühiajaprognos (*short-term forecast*) 720-4
lühike elutabel (*abridged life table*) 435-2

M

maa (*country*) 305-1
maa- ja linnavaheline ränne (*rural-urban migration*) 804-5
maa-ala (*area, territory*) 301-2
maa-asula (*rural area*) 311-1
maa-linn-ränne (*rural-urban migration*) 804-5
maakond (*county*) 303-5
maakonnalinn (*county town, county seat*) 306-6
maarahvastik (*rural population*) 311-3
maatöoline (*agricultural laborer*) 356-4
maatriksmeetod (*matrix method of projection*) 720-7
maatrikstabel (*contingency table*) 131-7
madal sünnikaal 605-8*
magnetketas (*magnetic disc*) 226-5
magnetlint (*magnetic tape*) 226-4
mahajätmine (*desertion*) 512-4
mahakuulutamine (*publication of bans*) 505-1
majandusaktiivne rahvastik (*economically active population*) 350-1
majandusareng (*economic development*) 903-1
majandusdemograafia (*economic demography*) 104-1
majandusharu (*industry, branch of economic activity*) 357-1
majandusharuvaheline liikumus (*industrial mobility*) 921-5
majanduslik kasv (*economic growth*) 903-1*

majanduslik rahvastikuohtimum (*economic optimum*) 902-5
majanduspassiivne rahvastik (*economically inactive population*) 350-2
majanduspiirkond (*economic region*) 302-6
majandusrajoon (*economic region*) 302-3*
majandusruum (*economic region*) 302-3*
majandussõltuv laps (*dependent child*) 358-4
majandustegevus (*economic activity*) 350-3
majarühm (*hamlet*) 306-2
makro(tasandi)andmed (*macro-data*) 131-1*
makrosimulatsioon (*macrosimulation*) 730-7
maksimaalne rahvastik (*maximum population*) 904-1
maksimaalne rahvastikutihedus (*maximum potential density*) 313-6
maksimaalne vanus (*life span*) 434-4
maksunimekiri (*taxation roll, tax-payers record*) 214-11/812-5
maksusoodustus (*tax rebate*) 931-4
maltuse rahvastik (*Malthusian population*) 702-4*
maltuslik rahvastikupoliitika (*Malthusian policy*) 930-3*
maltuslik rahvastikuteooria (*Malthusian population theory*) 905-2
maltuslus (*Malthusianism*) 906-1
maskuliinsus (*masculinity*) 320-3
massilahkumine (*exodus*) 807-3
massiränne (*mass migration*) 807-2
matemaatiline demograafia (*mathematical demography*) 102-6
matmiskaart (*burial slip*) 215-4
matus (*burial*) 214-3
mediaan (*median*) 140-6
mediaaniga (*median length of life*) 434-1
mediaanvanus (*median age*) 326-2
meditsiiniline abort (*therapeutic abortion*) 604-3
mees (*man, male, husband*) 321-1/501-6
meesliini põlvkond (*male generation*) 116-4
meesrahvastik (*male population*) 321-1
meesrahvastiku taastekordaja (*male reproduction rate, paternal reproduction rate*) 711-5
meeste abiellumus (*male nuptiality*) 520-3
meeste liigsuremus (*excess male mortality*) 402-2*
meeste osatähtsus (*masculinity proportion*) 320-4
meeste suremuse ülekaal (*excess male mortality*) 402-2*
meeste sündimuskordaja (*male fertility rate*) 633-4
meetrika (*parish register, parochial register*) 214-1
megapolis (*megapolis*) 307-5
mehaaniline (*mechanical*) 220-4
mehaaniline tasandamine (*moving average, calculus of finite average*) 151-5,6*
mehenaine (*wife*) 501-7*

meister (*foreman*) 355-3
menarhe (*menarche*) 620-5
menopaus (*menopause, climacteric*) 620-6
menstruaalregulatsioon (*menstrual regulation, menstrual extraction*) 604-7*
menstruaaltsükkel (*menstrual cycle*) 622-2
menstruatsioon (*menstruation*) 620-3
mestiits (*mestizo*) 334-5*
metropol (*metropolis*) 306-4*
migrant (*migrant*) 801-3*/802-4
migratsioon (*migration*) 801-3
migratsiooniline (*migratory*) 801-3*
migratsioonipoliitika (*migration policy*) 811-1
migratsioonistatistika (*migration statistics, statistics on migrants*) 812-1/813-1
migreeruma (*migrate*) 801-3*
mikro(tasandi)andmed (*micro-data*) 131-1*
mikroloendus (*micro census*) 202-5
mikrosimulatsioon (*microsimulation*) 730-8
miniabort (*miniabortion*) 604-7*
minimaalne abiellumisvanus (*minimum age at marriage*) 504-1
minimaalne rahvastik (*minimum population*) 904-2
mitmeleibkonnakorter (*multiple-household structure*) 120-1*
mitmemehepidamine (*polyandry*) 502-5
mitmenaisepidamine (*polygyny*) 502-6
mitmepiirkondlik ränne (*multiregional migration*) 818-1*
mitmikabielu (*polygamy*) 502-4
mitmiksünd (*plural birth, multiple birth, multiple delivery*) 606-2
mitmiktabel (*multiple decrement table*) 153-4
mitmikud (*twins*) 606-3
mitmikute süünd (*plural birth, multiple birth, multiple delivery*) 606-2
mitteautonoomne piirkond (*non-self-governing territory*) 305-8
mitteautonoomne territoorium (*non-self-governing territory*) 305-8
mittemigrant (*non-migrant*) 817-3
mittenumbertöötlus (*non-numerical processing*) 228-5
mitte-pereplaanija (*non-planner*) 624-3
mitteplaanitud süünd (*unplanned birth*) 624-5*
mittepõllumajanduslik rahvastik (*non-agricultural workers, non-farm population, non-agricultural population*) 357-4/359-3
mittestandarditud kordaja (*non-standardized rate*) 401-4*
mittetöötav rahvastik (*unoccupied population*) 350-2
mittevahendmeetod (*non-appliance method*) 628-2
mittevastanu (*non-respondent*) 205-5
mittevastuvõtlik periood (*nonsusceptible period*) 622-5

moderniseerumine (*modernization*) 907-1*
 modernne (demo)taastetüüp (*modern type of reproduction*) 907-2*
 monogaamia (*monogamy*) 502-3
 mood (*mode*) 140-8
 mudelolutabel (*model life table*) 435-5
 mudelrändetabel (*model migration table*) 818-1*
 muhamediusk (*Islam*) 341-2*
 mujalsündinu (*life-time migrant*) 802-11
 mujalsündinute sisserändemäär (*proportion of lifetime in-migrants*) 816-4
 mujalsündinute väljarändemäär (*proportion of lifetime out-migrants*) 816-5
 mulatt (*mulatto*) 334-5*
 mulgustaja (*keypunch*) 224-4
 mulkkaart (*punch card*) 224-3
 multigraviidne (*multigravida*) 611-8
 multilingvaalne (*multilingual*) 340-5
 multiregionaalne ränne (*multiregional migration*) 818-1*
 munajuhade eemaldamine (*salpingectomy, tubectomy*) 631-5
 munajuhade kinnisidumine (*tubal ligation*) 631-4
 munarakk (*ovum*) 602-3
 murdeiga (*puberty*) 620-2
 murre (*dialect*) 340-2
 must (*black, negro*) 334-5*
 mustatööline (*laborer*) 354-7*
 mutant (*mutant*) 912-7*
 mutantne (*mutant*) 912-7*
 mutatsioon (*mutation*) 912-7
 muulaskond (*colony*) 810-1
 mõlemapidine tabelmeetod (*average survival ratio method*) 814-3*
 mõrsja (*bride*) 501-7*
 mõrv (*murder*) 422-6*
 mänezher (*manager*) 353-2*
 märgikombinatsioon (*modality*) 222-2
 märgistamine (*coding*) 221-1
 märkimata (*not stated*) 230-11
 määr (*ratio*) 133-1
 möbleerimata korter (*unfurnished dwelling*) 121-2*
 möbleeritud korter (*furnished dwelling*) 121-2*
 mürgistus (*poisoning*) 422-2

naasevränne (*return migration*) 804-3
nadu 114-3,8*
nahavärv (*color*) 334-1
naine (*woman, female, wife*) 321-2/501-7
naisaastad (*woman years*) 633-3
naisemees (*husband*) 501-6*
naisliini põlvkond (*female generation*) 116-5
naisrahvastik (*female population*) 321-2
naisrahvastiku taastekordaja (*female reproduction rate, maternal reproduction rate*) 711-2
naiste abiellumus (*female nuptiality*) 520-4
naiste sündimuskordaja (*female fertility rate*) 633-2
naistenõuandla (*pre-natal clinic*) 932-2
nakkushaigus (*infectious disease*) 423-4
natsionaliteet (*ethnicity, ethnic nationality*) 330-5
naturalisatsioon (*naturalization*) 331-1
naturaliseerimistõend (*certificate of naturalization*) 331-3
naturaliseeritud kodanik (*naturalized citizen, naturalized person*) 331-2
neeger (*black, negro*) 334-5*
negatiivne eugeenika (*negative eugenics*) 913-2
negatiivne iive (*negative growth*) 701-3
neiu (*young woman*) 324-3*
nekrutikiri (*military conscription list*) 214-12
nekrutiks võetute nimekiri (*military conscription list*) 214-12
nelikud (*quadruplets*) 606-3*
neoliitikumirevolutsioon (*Neolithic revolution*) 907-2*
neomaltuslus (*Neo-Malthusianism*) 906-2
neonataalne järk (*neo-natal period*) 410-3
neonataalne suremus (*neo-natal mortality*) 410-2
neonataalne suremuskordaja (*neo-natal mortality rate*) 412-3
netoasendumine (*net reproduction, net replacement*) 710-4
netotaaste (*net reproduction, net replacement*) 710-4
nihkemeetod (*cohort-component method, component method*) 720-5
nimekiri (*list*) 203-3
nimeloend (*list, nominal list, enumerator's schedule, collective schedule*) 203-3/207-3
nimistuline õpilane (*pupil enrolled*) 346-2
noor (*young person*) 324-3
noor rahvastik (*young population*) 326-6
noormees (*young man*) 324-3*
noorpaar (*newly married couple*) 505-4
noorpõlv (*adolescence, youth*) 324-1
noorsugu (*adolescents*) 324-2

nooruk (*youth, teenager*) 324-3*
noorukiiga (*adolescence, youth*) 324-1
noorukisigimatus (*adolescent sterility, adolescent sub-fecundity*) 622-8
normaalne suremisvanus (*normal age at death*) 434-2
nosograafia (*nosography*) 420-9
nosoloogia (*nosology*) 420-8
nuklearperekond (*nuclear family*) 113-1
null-lapsesusega naine (*zero-parity woman*) 611-9*
nullgraviidne (*nulligravida*) 611-6
numbertöötlus (*numerical processing*) 228-4
nurisünnitus (*miscarriage, spontaneous abortion*) 604-1
nõbu 114-3,8*
nõustuskordaja (*acceptance rate*) 626-4
näitaja (*indicator*) 132-9
nääl 114-3,8*

O

oblast 303-1-6*
ohutu periood (*safe period*) 628-5
oletus (*conjecture*) 154-4
olulisusnivoo (*level of significance*) 164-7
olulisustase (*level of significance*) 164-7
omandatud tunnus (*acquired characteristic*) 910-4
omanik (*owner*) 121-1
omavalitsuslik haridussüsteem (*municipal education system*) 343-2*
omavoliline elanik (*squatter*) 121-4
oodatud laste arv (*intended number of children*) 625-2
oodatud perekonna suurus (*intended family size*) 625-2*
operaator (*operative*) 354-2*
operatiivmälu (*central memory*) 226-2
operatsioonisüsteem (*operating system*) 226-7
optimaalne kasvutempo (*optimum rate of growth*) 903-2
optimaalne rahvastik (*optimum population, optimum*) 902-4
optimaalne rahvastikutihedus (*optimum density*) 313-7
orb (*orphan*) 113-5,6*
orbumine (*orphanhood status*) 430-1*
osa (*strata*) 162-2
osaline elutabel (*life table for selected heads*) 435-3
osaline rahvaloendus (*partial census*) 202-3
osaline töötamine (*partial unemployment*) 351-6

osariik (*state*) 303-2/305-5
osaterritoorium (*sub-area*) 302-1
osatähtsus (*proportion*) 133-2
osismeetod (*component method, cohort-component method*) 720-5
oskustööline (*skilled worker*) 354-5
otseküsitlus (*direct interview, canvasser method*) 203-11
otsene standardi(seeri)mine (*direct standardization*) 403-3
otsene surmapõhjus (*immediate cause of death*) 421-6
otseühendus (*on line*) 228-2
ovulatsioon (*ovulation*) 622-3

P

paar (*couple, conjugal union*) 503-8
paariheitmine (*marriage*) 501-4*
paarimine (*marriage*) 501-4*
paaripanek (*wedding ceremony*) 501-4*
pagulane (*refugee*) 808-5
paigastumuskordaja (*index of migration effectiveness*) 815-5
paikkond (*locality*) 306-1
paikne (rahvastik) (*settled population, sedentary population*) 304-1
pakktöötlus (*batch processing*) 227-7
paleodemograafia (*paleo-demography*) 102-2
palgaline (*employee*) 353-3
palgatöökriteerium (*gainful worker concept*) 350-1*
palgatöötaja (*employee*) 353-3
paljukeelne (*multilingual*) 340-5
paljurahvuseline riik (*multi-national state*) 330-6
pandeemia (*pandemic*) 423-3
paneelanalüüs (*panel analysis*) 103-4*
paneelküsitlus (*panel survey*) 203-9*
panmiksia (*panmixia, random mating*) 912-8
parandatud kordaja (*corrected rate*) 136-6
parentaalsugulus (*parenthood*) 114-6
passiivne rahvastik (*economically inactive population*) 350-2
pealinn (*capital*) 306-5
peamine surmapõhjus (*principal cause of death*) 421-8
peavoog (*dominant stream*) 803-10
peig (*bridegroom, groom*) 501-6*
peigmees (*bridegroom, groom*) 501-6*
peiu (*bridegroom, groom*) 501-6*

pendeldaja (*commuter*) 801-9*
pendeldama (*commute*) 801-9*
pendelliikumus (*commuting*) 801-9
pendelränne (*commuting*) 801-9
pensionär (*retired person, pensioner*) 358-6
pensionile minek (*retirement*) 361-4
pensioniränne (*retirement migration*) 806-7
pere (*household*) 110-3*
pere(konna)ränne (*family migration*) 806-3
perekond (*family*) 112-1
perekonna elutsükkel (*family life cycle*) 637-8
perekonna formeerumine (*family formation*) 637-8
perekonna kujunemine (*family formation*) 637-8
perekonna piiramine (*family limitation*) 624-4
perekonna tuum (*family nucleus*) 115-2
perekonnalootaaste (*family reconstitution*) 638-2
perekonnaplaanimine (*family planning*) 624-4
perekonnaplank (*family form*) 638-1
perekonnaseis (*civil status, conjugal status, marital status, marital condition*) 211-2/515-

1

perekonnaseisuakt (*vital record, registration record*) 211-3
perekonnaseisuametnik (*registrar*) 211-11
perekonnaseisukirje (*vital record, registration record*) 211-3
perekrediit (*marriage loan*) 931-7
perekuluraha (*family allowance*) 931-3
perelaen (*marriage loan*) 931-7
pereleibkond (*family household*) 110-4*
pereliige (*member of the household*) 111-1
peremees (*landlord*) 121-1
perepea (*head of the household, householder*) 111-2
pereplaanija (*planner*) 624-2
pereplaanimine (*family planning*) 624-4
pereplaanimise haridussüsteem (*family-planning education*) 933-2
pereplaanimisprogramm (*family planning program*) 626-1
pereplaanimisseisund (*family planning status*) 624-4*
pereplaanimistalitus (*family-planning service*) 933-3
peretoetus(raha) (*family allowance*) 931-3
perfokaart (*punch card*) 224-3
perforaator (*keypunch*) 224-4
perinataalne suremus (*perinatal mortality*) 411-7
perinataalne suremuskordaja (*perinatal mortality rate*) 413-6
perinataalne suremusmäär (*perinatal mortality ratio*) 413-6*
perinataalne surm (*perinatal death*) 411-7*

perioodanalüüs (*period analysis, cross-sectional analysis*) 103-5
perioodelutabel (*period life table, calendar year life table*) 436-1
perioodiline hoidumine (*periodic abstinence, rhythm method*) 628-4
perioodkordaja (*period rate*) 135-8
perioodnäitaja (*period rate, period measure*) 135-8/138-5
perioodsündimus (*period fertility*) 639-1
perioodtabel (*period table, calendar-year table*) 153-2
perioodvõnge (*period fluctuation*) 150-4
peroraalne kontratseptiiv (*oral contraceptive*) 630-1
personaalarvuti (*personal computer*) 225-2*
personaalraamat 214-7*
pesa (*cluster*) 161-9
pesastumine (*nidation*) 602-8
pessaar (*pessary, cervical cap*) 629-2
pidev (*continuos*) 143-1
pidev rahvastikuregistreerimine (*continuous registration*) 213-2
pidevuskordaja (*continuation rate*) 626-5
piiriliikumus (*border traffic*) 803-2,3*
piirkond (*region*) 302-3
piirkonnaväljavõtt (*area sampling*) 162-7
pikaajaline haigus (*chronic disease*) 423-8
piki(läbi)lõikeline elutabel (*generation life table, cohort life table*) 436-2
piki(läbi)lõiketabel (*cohort table, generation table*) 153-3
pikilõikeanalüüs (*cohort analysis, generational analysis*) 103-4
pill (*pill*) 630-4
pilotaazhküsitlus (*pilot survey, pre-test*) 202-7
piltjoonis (*graph*) 155-2*
pindala (*surface area*) 120-3
plaanimata sünd (*unplanned birth*) 625-3*
plaanitud sünd (*planned birth*) 625-3*
plank (*form, slip*) 206-1/215-1
platsenta (*placenta*) 603-4*
plotter (*plotter*) 228-7
poeg (*son*) 112-6
poeglaps (*male child*) 321-3
poiss (*boy*) 321-3
poliitiline natsionaliteet (*political nationality*) 330-4
polüandria (*polyandry*) 502-5
polügaamia (*polygamy*) 502-4
polügüünia (*polygyny*) 502-6
pooleterake (*share-cropper*) 356-3*
pooleteramees (*share-cropper*) 356-3*

poolerarent (*share-cropper*) 356-3*

poolkirjaoskaja (*semi-literate*) 342-3*

poollogaritmiline joonis (*semi-logarithmic graph*) 155-5

poolõde (*half-sister*) 113-6

pooloskustööline (*semi-skilled worker*) 354-6

poolpädev tööline (*semi-skilled worker*) 354-6

poolrändrahvas (*semi-nomadic population*) 304-3

poolvend (*half-brother*) 113-5

poolvereline (*mixed blood person, mixed parentage person*) 334-5

pops 356-3*

populatsioonistlik (*populationist*) 930-1

populatsioon (*population*) 101-3/101-4

populatsioonigeneetika (*population genetics*) 104-4

positiivne eugeenika (*positive eugenics*) 913-1

postiküsitlus (*mailback survey, postal inquiry*) 203-7

postiloendus (*mail census*) 203-13

postneonataalne suremus (*post-neo-natal mortality*) 410-5

potentsiaalne rahvastikutihedus (*population carrying capacity*) 313-6

potentsiaaltarbija (*potential user*) 626-2

praegune elukoht (*place of current residence*) 802-3

praktikant (*apprentice*) 354-8

presenteerimine (*table preparation*) 220-9

preservatiiv (*condom, sheath*) 629-1

preventiivtegur (*preventive check*) 905-7

primaarstatistiline vaatlus 206-7*

primaartuumik (*primary nucleus*) 111-7

printer (*line printer*) 227-6

produktiivsus (*productivity*) 907-5

prognoosiperiood (*projection period*) 720-3

programm (*program*) 225-8

programmeerija (*programmer*) 225-7

programmerimiskeel (*programming language*) 227-1

prokreatiivne käitumine (*procreative behaviour*) 624-1*

prokreatsioon (*procreation*) 601-2*

pronatalistlik (*pronatalist*) 930-4

prooviabielu (*companionate marriage*) 503-4

protogeneetiline intervall (*interval between marriage and the first birth, first birth interval*) 612-3

protsent (*percentage*) 133-3

protsentarv (*percentage*) 133-3

protessor (*central processing unit*) 226-1

provints (*province*) 303-2

provisoorised andmed (*provisional data*) 136-1

pruut (*bride*) 501-7*

puberteet (*puberty*) 620-2

puerpeerium (*puerperium*) 424-4/603-6

puerperaalne suremus (*maternal mortality*) 424-5

puhastamine (*cleaning*) 221-6

puhastatud kordaja (*corrected rate*) 136-7

puhasvahetus (*net interchange, net stream*) 805-9

puhkereis (*vocacioning*) 801-12

pulm (*wedding*) 501-4*

pulmapidu (*wedding party*) 501-4*

purunenud abielu (*broken marriage*) 512-7

purunenud perekond (*broken family*) 115-1*

puudega inimene (*infirm, handicapped*) 360-1

puudelaad (*infirmity, handicap*) 360-2

põhiränne (*spontaneous migration, voluntary migration*) 806-1

põhitoitja (*principal earner*) 111-3

põlisasukas (*autochthonous inhabitant, indigenous inhabitant*) 332-2

põliselanik (*non-migrant*) 817-3

põliselanike elulemuskõver (*survivorship schedule of non-migrants*) 817-5

põlisrahvastik (*national origin*) 811-5

põllumajandusest elatuv rahvastik (*population dependent on agriculture*) 359-2

põllumajanduslik rahvastik (*agricultural population, farm population, agricultural workers*) 357-3/359-2

põllumajandusliku rahvastiku arv viljeluskõlbliku maa kohta (*density of the agricultural population per unit of cultivable area*) 313-3

põllumajandustööline (*agricultural laborer*) 356-4

põllumees (*farmer*) 356-1

põlvkond (*generation*) 116-1/116-3

põlvkondadevaheline keskmine intervall (*mean interval between successive generations*) 713-1

põlvkondadevaheline sotsiaalne liikumus (*inter-generational social mobility*) 920-7

põlvkonna keskmine pikkus (*mean length of generation*) 713-1

põlvkonna kumulatiivne puhassündimus (*cumulative net fertility*) 636-5

põlvkonna taastekordaja (*generation reproduction rate*) 711-7

põlvkonnaanalüüs (*generational analysis, cohort analysis*) 103-4

põlvkonnakordaja (*generation rate*) 135-9

põlvkonnanaõtaja (*cohort measure*) 138-6

põlvkonnasisene sotsiaalne liikumus (*intra-generational social mobility*) 920-7*

põlvkonnatabel (*generation table, cohort table*) 153-3

põlvnemine (*descent*) 114-1

põlvnemistabel (*genealogie*) 215-12

pädematu tööline (*unskilled worker*) 354-7

pädev tööline (*skilled worker*) 354-5

päevatööline (*day laborer*) 356-4*
päeviline (*day laborer*) 356-4*
pärilik defekt (*hereditary defect*) 913-3
pärilik haigus (*hereditary disease*) 913-3
pärilik tunnus (*hereditary characteristic*) 910-3
pärilikkus (*heredity*) 910-2
pärilikkusõpetus (*eugenics*) 910-1*
pärisasukas (*native*) 332-1
pärismaalane (*aboriginal inhabitant*) 332-2
päriivusõpetus (*eugenics*) 910-1*
püsirahvastik (*stationary population*) 703-6
püsirahvastiku suremuskordaja (*death rate of the stationary population*) 433-5
püsiv infertiilsus (*permanent infertility*) 623-4
püsiv sigimatus (*permanent sterility*) 621-7
püsiv steriilsus (*permanent sterility*) 621-7

R

raal (*computer*) 225-2
raalispetsialist (*computer specialist*) 225-6
raharendist elatuja (*rentier, person of independent means*) 358-5
rahvaarv viljeluskõlbliku maa kohta (*density of population per unit of cultivable area*)
313-2
rahvaloendus (*population census*) 202-1
rahvas (*population, people, nation*) 101-4*/305-2/333-3
rahvastik (*population*) 101-4
rahvastiku asendumine (*population replacement, reproduction*) 710-1
rahvastiku dünaamika (*population dynamics*) 201-7
rahvastiku geograafiline paiknemine (*geographical distribution of population*) 301-1
rahvastiku iive (*population growth*) 701-1
rahvastiku kvaliteet (*population quality*) 104-3
rahvastiku liikumine (*population movement*) 201-9*
rahvastiku loomulik muutumine (*natural increase*) 201-10
rahvastiku muutumine (*population growth*) 201-9/701-1
rahvastiku noorenemine (*rejuvenation*) 326-4
rahvastiku nulliive (*zero population growth*) 701-1*
rahvastiku parameeter (*population parameter*) 164-1
rahvastiku reproduktsioon (*reproduction*) 710-1
rahvastiku taastootmine (*reproduction, population replacement*) 710-1
rahvastiku tasakaal (*population equilibrium*) 905-4
rahvastiku territoriaalne hajutatatus (*scatter of the population*) 312-3
rahvastiku territoriaalne paiknemine (*spatial distribution of population*) 301-1

rahvastiku vananemine (*ageing*) 326-3
rahvastiku vähenemine (*population decline*) 701-2
rahvastiku ümberasustamine (*displacement of population, population transfer*) 808-7
rahvastiku (ümber)paigutus (*redistribution of population*) 811-6
rahvastiku (ümber)paigutuspoliitika (*population redistribution policy*) 930-6
rahvastiku(rühma) säilimine (*group survival*) 904-3
rahvastikuanalüüs (*demographic analysis*) 103-1
rahvastikuennustus (*population forecast*) 720-2
rahvastikugeneetika (*human genetics*) 104-4*
rahvastikuhinnang (*estimate of population*) 721-1
rahvastikukadu (*depopulation*) 930-2
rahvastikukese (*population center*) 312-7
rahvastikukoormus (*population pressure*) 905-1
rahvastikumaksimum (*maximum population*) 904-1
rahvastikumiinimum (*minimum population*) 904-2
rahvastikumõrv (*genocide*) 808-3*
rahvastikumudel (*demographic model*) 730-1
rahvastikunähtus (*demographic phenomenon*) 103-2
rahvastikuoptimum (*optimum population, optimum*) 902-4
rahvastikuosa (*sub-population*) 101-6
rahvastikuplahvatus (*transitional growth*) 907-4
rahvastikupoliitika (*population policy*) 105-2
rahvastikuproгноos (*population projection*) 720-1
rahvastikuprogramm (*population program*) 933-1
rahvastikuprotsess (*population process*) 201-7
rahvastikupuu (*population pyramid*) 325-7
rahvastikupüramiid (*population pyramid*) 325-7
rahvastikuregister (*population register*) 213-1
rahvastikuregistreerimine (*vital registration, civil registration*) 211-4
rahvastikuregistreerimise süsteem (*civil registration system*) 211-4*
rahvastikurevolutsioon (*demographic transition, population transition*) 907-1
rahvastikurevolutsiooni teooria (*theory of demographic transition*) 907-1*
rahvastikurühm (*sub-population*) 101-6
rahvastikuseisund (*state of population*) 201-8
rahvastikusituatsioon (*demographic situation*) 102-8
rahvastikustatistika (*population statistics, demographic statistics*) 102-4/130-1
rahvastikusündmus (*vital event*) 201-3
rahvastikutaaste (*reproduction, population replacement*) 710-1
rahvastikuteadus (*demography*) 101-1
rahvastikuteooria (*population theory*) 105-1
rahvastikutihedus (*density of population, population density*) 312-1
rahvastikutiheduse erinäitaja (*comparative density index*) 313-1
rahvastiku-uuring (*population study*) 102-10
rahvastikuõpetus (*demography*) 101-1*

rahvus (*nation, (ethnicity, ethnic nationality)*) 305-2/330-5/333-3
rahvuslane (*nationalist*) 305-2*
rahvuslik (*national*) 305-2*
rahvuslik kogutoodang inimese kohta (*gross national product per capita*) 902-7*
rahvusvaheline ränne (*international migration*) 803-2
rajoneerimine (*regionalization*) 302-3*
rajoon (*region, district*) 302-3*/303-6
rajoonimine (*regionalization*) 302-3*
rantjee (*rentier, person of independent means*) 358-5
rase (*pregnant*) 602-5*
rasedus (*pregnancy, gestation*) 602-5
rasedusamenorröa (*pregnancy amenorrhea*) 620-8
rasedusintervall (*pregnancy interval*) 613-2
rasedusjärjekord (*pregnancy order*) 611-5
raseduskadu (*pregnancy wastage*) 411-2*
raseduskestus (*period of gestation, duration of pregnancy*) 603-3
raseduslugu (*pregnancy history*) 638-3
rasedustoetus(raha) (*pre-natal allowance*) 931-6
rasedusvaheline intervall (*inter-pregnancy interval*) 613-4
rasedusvaheline netointervall (*net inter-pregnancy interval*) 613-5
rasedusvaheline puhasintervall (*net inter-pregnancy interval*) 613-5
rasedusvahemik (*pregnancy interval*) 613-2
rasedusviivis (*conception delay*) 613-3
rasestuma (*get pregnant*) 602-5*
rass (*race*) 333-1
rassisegunemine (*miscegenation*) 334-4
rassism (*racism*) 333-1*
rassist (*racist*) 333-1*
rauk (*oldest old person*) 324-8*
raukus (*senility*) 424-7
reaaltulu inimese kohta (*real national income per capita*) 902-7
reaprinter (*line printer*) 227-6
redigeerima (*edit*) 130-5
redigeerimine (*editing*) 220-8
regioon (*region*) 302-3
registreerimata abielu (*unregistered marriage, cohabitation*) 503-4-7*
registreerimisaeg (*time of registration*) 212-3*
registreeritav haigus (*notifiable disease*) 423-7
registrikaart (*card*) 213-3
reisija (*traveller*) 812-8
reisijanimekiri (*passenger list*) 812-7

religioon (*religion*) 341-2
remigrant (*return migrant*) 804-3*
remigratsioon (*return migration*) 804-3
rentnik (*tenant farmer*) 356-3
repatrieerumine (*repatriation*) 808-2
representatiivne valim (*representative sample*) 163-1
representatiivsusviga (*sampling error*) 164-3
reproduktiivne (*reproduktiivne*) 601-2*
reproduktiivne käitumine (*reproductive behaviour*) 624-1
reproduktiivne periood (*reproductive period*) 620-1
reproduktiivne soov (*reproductive intention*) 625-2*
reproduktiivne vanus (*reproductive age, fecund age*) 620-1*
reproduktsoon (*reproduction, childbearing*) 601-2
reprodutseerima (*reproduce*) 601-2*
reservaat (*native reserve, reservation*) 303-4
respondent (*respondent*) 204-1*
ressurss (*resources*) 901-1
restriktiivne (*population control*) 930-3
retroprognosis (*retrojection*) 720-1*
retrospektiivne küsitlus (*retrospective survey*) 203-8
retsessiivne (*recessive*) 912-6
rida (*series*) 131-2
riigisündinu (*native-born*) 332-3
riik (*state*) 305-3
riikkondne (*citizen, national*) 330-1
riikkondsus (*citizenship, nationality*) 330-4
riikkondsusetu (*stateless*) 330-3
riiklik haridussüsteem (*state education system*) 343-2*
riisiko (*risk*) 134-2
riistvara (*hardware*) 225-3
ringkond (*district*) 303-6
rinnalaps (*infant*) 323-6
rinnalaste suremus (*infant mortality*) 410-1
rinnatoide (*breastfeeding*) 622-4
risk (*risk*) 134-2
riskiavatud (*exposed to risk*) 134-3
riskivaba (*unexposed to risk*) 134-3
rist(läbi)lõikeline elutabel (*calendar year life table, period life table*) 436-1
rist(läbi)lõiketabel (*period table, calendar-year table*) 153-2
ristiema (*godmother*) 215-7
ristiisa (*godfather*) 215-6
ristimine (*baptism*) 214-2
ristimiskaart (*baptism slip*) 215-2

ristiusk (*Christianity*) 341-2*

ristivanem 215-6,7*

ristlõikeanalüüs (*cross-sectional analysis, period analysis*) 103-5

risttabel (*cross-tabulation*) 131-7

ruum (*region*) 302-3*

ruumiline liikumus (*spatial mobility*) 801-1

ruutkeskmine hälve (*standard deviation*) 141-9

rändaja (*migrant*) 801-3*/802-4

rändama (*migrate*) 801-3*

rände aastakordaja (*annual migration rate*) 815-2

rände eelistusindeks (*migration preference index*) 818-2

rände efektiivsusindeks (*index of migration effectiveness*) 815-5

rände erisusindeks (*index of migration differentials*) 816-6

rände intensiivsuseindeks (*index of migration intensity*) 818-1

rände järjestustõenäosus (*migration probability by order of move*) 817-6

rände kiirusindeks (*index of net velocity*) 818-3

rände longituudanalüüs (*longitudinal migration analysis*) 817-1

rände pikilõikeanalüüs (*longitudinal migration analysis*) 817-1

rände resultatiivsus (*effectiveness of migration streams*) 818-4

rände selektiivsus (*selectivity of migration*) 816-7

rände suunakordaja (*region-specific migration rate*) 818-1*

rände vanuskordaja (*age-specific migration rate*) 817-7*

rände üldkordaja (*proportion of migrants, all orders migration rate*) 816-1/817-7

rändebilanss (*migration balance, balance of migration*) 805-2*

rändedefineeriv ajavahemik (*migration defining interval*) 802-4*

rändedefineeriv territorium (*migration defining area*) 801-3*

rändeiibekordaja (*annual rate of net migration*) 815-3

rändeiive (*net migration, balance of migration*) 701-6/805-2

rändejuhud (*move*) 801-2

rändejuhude registreerimine (*direct measurement of migration*) 812-2

rändejärjekord (*order of migration*) 804-1

rändejärjestus (*order of migration*) 804-1

rändekoefitsient (*migration rate*) 815-1

rändekordaja (*migration rate*) 815-1

rändekäibekordaja (*annual rate of total migration*) 815-4

rändekäive (*migration turnover*) 805-8

rändeline (*migratory*) 801-3*

rändemaht (*volume of migration*) 805-7

rändemudel (*migration model*) 819-1

rändepoliitika (*migration policy*) 811-1

rändesaldo (*net migration, balance of migration*) 701-6/805-2

rändeseadus (*immigration law*) 811-2

rändestatistika (*migration statistics*) 812-1/813-1
rändesuund (*region of migration*) 818-1*
rändetabel (*non-migrant table*) 817-4
rändevoog (*migration stream*) 803-9
rändevool (*migration stream*) 803-9
rändrahvas (*nomadic population*) 304-2
rändtööline (*migrant laborer*) 356-4*
ränne (*move, migration*) 801-2/801-3
rännete keskmine arv (*mean number of moves*) 817-8
rühm (*group*) 130-7
rühmaränne (*group migration*) 807-1
rühmasagedus (*class frequency*) 144-2
rühmasisene abielu (*endogamy*) 506-1
rühmaväline abielu (*exogamy*) 506-3
rühmitama (*tabulate into groups*) 130-7
rühmitamisviga (*classification error*) 230-8
rühmvalim (*stratified random sample*) 162-1*
rüttimeetod (*rhythm method, periodic abstinence*) 628-4

S

saabumine (*arrival*) 805-3
saabumiskoht (*place of arrival*) 801-5
saabumismaa (*country of arrival, country of reception*) 801-4,5*
sageduspolügoon (*frequency polygon*) 155-7
sagedustabel (*frequency table*) 131-7*
sammränne (*step migration, serial migration, stage migration*) 804-6
sanktsioon (*sanction*) 933-10
satelliitlinn (*satellite community*) 307-3*
saunik 356-3*
seadusjõuline abielu (*valid marriage*) 513-2
seaduslik abort (*legal abortion*) 604-4
seaduslik laps (*legitimate child*) 610-2
seaduslik sünd (*legitimate birth*) 610-3
seaduslikkus (*legitimacy*) 610-1
seadustama (*legitimize, legitimate*) 610-8
seadustamine (*legitimation*) 610-9
seadustatud lahuselu (*legal separation, judicial separation*) 512-5
seemnerakk (*sperm cell, spermatozoon*) 602-4
segaabielu (*mixed marriage*) 506-4
segarahvusest abielu (*ethnically mixed marriage*) 506-4*
segarassiline abielu (*racially mixed marriage*) 506-4*

segausuline abielu (*religiously mixed marriage*) 506-4*

segavereline (*mixed blood person, mixed parentage person*) 334-5

segregatsioon (*segregation*) 810-5

seisundirühm (*social status group*) 920-1

sekt (*sect*) 341-5

sekundaarstatistiline vaatlus 206-7*

sekundaarsteriilsus (*secondary sterility*) 621-9

sekundaartuumik (*secondary nucleus*) 111-8

selektiivne elutabel (*life table for selected heads*) 435-3

selektiivne immigratsioon (*selective immigration*) 811-3

seleksioon (*selection*) 914-1

seleksiooniindeks (*selective value, fitness value*) 914-2

seniilsus (*senility*) 424-7

seostama (*match*) 213-6

sesoonne ränne (*seasonal move*) 801-10

sesoonne võnge (*seasonal fluctuation*) 150-55

sigimatus (*infecundity, sterility*) 621-2

sigimatuspäevad (*sterile period*) 622-1

sigimisiga (*reproductive period*) 620-1

sigimisvanus (*reproductive age, fecund age*) 620-1*

sigivus (*fecundity*) 621-1

sihtkoht (*place of destination*) 801-5

sihtmaa (*country of arrival, country of reception*) 801-4,5*

sihtrahvastik (*target population*) 626-2

simulatsioon (*simulation*) 730-6

sinikrae (*blue collar worker*) 354-2*

sisend-väljundseade (*input-output device*) 226-6

sisendandmed (*input data*) 228-3

siseränne (*internal migration*) 803-1

sissekirjutus (*permission for residence*) 310-6*

sissekirjutustalong (*in-migration certificate*) 812-2*

sisserändaja (*immigrant, in-migrant*) 802-6

sisserände üldkordaja (*proportion of in-migrants*) 816-3

sisserändeiive (*net immigration, net in-migration*) 805-5

sisserändestatistika (*statistics on in-migrants*) 813-2

sisserändetalong (*in-migration record*) 211-5-10*

sisserännanu (*immigrant, in-migrant*) 802-6/802-8

sisseränne (*in-migration*) 803-7

sissesõiduviiisa (*visa, entry permit*) 812-9

sohilaps (*illegitimate child, child born out of wedlock, bastard*) 610-6*

soo abiellumuskordaja (*sex-specific marriage rate*) 520-5

sooindeks (*sex ratio*) 320-5

soojaotus (*sex distribution, sex structure*) 320-1

sookoostis (*sex structure, sex distribution*) 320-1

soovimatu sünd (*unwanted birth, unintended birth*) 624-5*

soovitud laste arv (*desired number of children, number of children wanted*) 625-2/624-5

soovitud perekonna suurus (*desired family size*) 625-2*

sort(eer)imine (*sorting*) 222-1

sorteer(imis)masin (*card sorter*) 224-6

sorter (*card sorter*) 224-6

sotsiaalmajanduslik rühm (*socioeconomic group*) 920-1

sotsiaaldemograafia (*social demography*) 104-2

sotsiaalkindlustusnimekiri (*social security record*) 812-4

sotsiaalmajanduslik kiht (*social status category*) 353-6

sotsiaalne kihistus (*social stratification*) 920-3

sotsiaalne klass (*social class*) 353-6*/920-2

sotsiaalne langus (*downward mobility*) 920-6

sotsiaalne liikumus (*social mobility*) 920-4

sotsiaalne mobiilsus (*social mobility*) 920-4

sotsiaalne rahvastikuumimum (*social optimum*) 902-5*

sotsiaalne stratifikatsioon (*social stratification*) 920-3

sotsiaalne tõus (*upward mobility*) 920-5

sotsiaaltoetuse saaja (*person receiving public assistance, public welfare recipient*) 358-7

sotsiaalökoloogia (*human ecology*) 104-5

spermatosoid (*spermatozoon, sperm cell*) 602-4

spermitsiid (*spermicide*) 629-9

spiraal (*intra-uterine device, IUD*) 629-10

staatiline mudel (*static model*) 730-2

staatiline rahvastikustatistika (*current population statistics*) 201-1

staatusrühm (*social status group*) 920-1

stabiilne iibekordaja (*intrinsic rate of natural increase*) 703-1

stabiilne rahvastik (*stable population*) 703-2

stabiilne suremuskordaja (*stable death rate, intrinsic death rate*) 703-1*

stabiilne sündimuskordaja (*stable birth rate, intrinsic birth rate*) 703-1*

stabiilne vanusjaotus (*stable age distribution*) 703-3

stabiilse rahvastiku analüüs (*stable population analysis*) 703-2*

standardhälve (*standard deviation*) 141-9

standard(iseer)itud kordaja (*standardized rate, adjusted rate*) 136-7

standardi(seeri)tud suremuskordaja (*standardized mortality rate, adjusted mortality rate*)
403-1

standarditud suremusmäär (*standardized mortality ratio*) 403-5*

standarditud sündimuskordaja (*standardized birth rate*) 632-7

standardrahvastik (*standard population*) 403-2

standardsuremuskordaja (*standard mortality rate*) 403-6

standardviga (*standard error*) 164-4

statistika keskasutus (*statistical department*) 204-4

statistikapakett (*statistical package*) 227-4
statistiline aruanne (*statistical report*) 212-2
statistiline hindamine (*statistical estimation*) 164-2
statistiline perekond (*statistical family, census family*) 115-1
statistiline tabel (*statistical table*) 131-4
statistiline töötlus (*data processing*) 130-9
statistiline üksus (*statistical unit*) 110-1
statistiliselt oluline erisus (*significant difference*) 164-6
stационаarne rahvastik (*stationary population*) 703-6
steriilne periood (*sterile period*) 622-1
steriilsus (*sterility, infecundity*) 621-2
steriliseerimine (*sterilization*) 631-1
steroidvahend (*contraception by steroids*) 630-3
stipendiaat (*scholar, scholarship holder, scholarship student*) 345-2*
stohhastiline mudel (*stochastic model*) 730-5
stratifitseeritud valim (*stratified random sample*) 162-1*
struktuur (*structure, composition*) 101-2/144-4
subfekundsus (*sub-fecundity*) 622-7/621-1*
substitueerimine (*substitution*) 205-9
suburbanisatsioon (*suburbanization*) 307-3*
sugu (*sex*) 320-2
suguharu (*tribe, tribal group*) 333-2*
sugukond 114-3,8*
suguline kasinus (*moral restraint*) 905-8*
sugulus (*relationship*) 114-3,8*
sugulusabielu (*consanguineous marriage*) 504-2
sugulusaste (*degree of relationship, degree of consanguinity*) 114-4/504-3
sugulusindeks (*coefficient of kinship*) 915-3
sugulussuhe (*relationship*) 111-4
sugupool (*sex*) 320-2
sugupuu (*genealogy*) 215-12
sugüühe (*sexual intercourse, coitus*) 627-2
suhe (*ratio*) 133-1
suhteline sagedus (*relative frequency*) 133-5/144-3
suhtumine (kontratseptiividesse) (*attitudes of contraception*) 626-8*
suiline (*seasonal agricultural laborer*) 356-4*
suletud rahvastik (*closed population*) 701-4
summaarne abielusündimuskordaja (*total legitimate fertility rate*) 639-5
summaarne abortiivsuskordaja (*life-time abortion rate*) 640-3
summaarne rändekordaja (*general migration rate*) 818-1*
summaarne sündimuse järjestuskordaja (*order-specific total fertility rate*) 639-6
summaarne sündimuskordaja (*total fertility rate*) 639-4

sundasumispaik (*place of deportation*) 808-3*

sundränne (*forced migration*) 808-1

sundsiirdlane (*displaced person*) 808-6

sunnitud lastetus (*unvoluntary childlessness*) 623-2*

suremisjõud (*force of mortality*) 431-4*

suremistõenäosus (*probability of dying, death probability*) 431-1

suremus (*mortality*) 401

suremus in utero (*mortality in utero*) 411-1

suremus surmapõhjusti (*cause-specific mortality*) 421-2

suremus vanusrühmiti (*age-specific mortality*) 414-1

suremuse hetkekordaja (*instantaneous death rate*) 431-4

suremuse kaudne hindamine (*indirect estimation of mortality*) 430-1*

suremuse keskkordaja (*central death rate*) 431-1*

suremuse soo-vanuskordaja (*sex-age-specific death rate*) 401-6

suremuse vanuskordaja (*age-specific death rate*) 401-7

suremuse üldkordaja (*crude death rate*) 401-4

suremuse ülekaal (*excess mortality*) 402-2

suremuserisus (*differential mortality, mortality difference*) 402-1

suremusfunktsioon (*death function*) 433-1

suremuskoeffitsient (*mortality rate, death rate*) 401-2

suremuskordaja (*mortality rate, death rate*) 401-2

suremuskordaja surmapõhjusti (*cause-specific death rate*) 421-10

suremuskordaja vanusrühmiti (*age-specific death rate*) 401-7

suremuspind (*mortality surface*) 436-3

suremusrevolutsioon (*mortality transition*) 907-1*

suremustabel (*life table*) 432-1

surm (*death*) 401-3*

surma ainupõhjus (*single cause of death*) 421-4

surma algpõhjus (*underlying cause of death*) 421-7

surma kaasõhjus (*associated cause of death*) 421-9

surma mitmikpõhjus (*multiple causes of death*) 421-5

surma registreerimine (*death registration*) 211-9

surma ühisõhjus (*joint causes of death*) 421-5

surmaakt (*death record, death certificate*) 211-10/430-2*

surmajuht (*death*) 401-3

surmamine (*manslaughter*) 422-6*

surmapunkt (*point of death*) 437-3

surmapõhjus (*cause of death*) 421-3

surmapõhjuse määr (*cause-specific death ratio*) 421-11

surmatunnistus (*death certificate*) 430-1

surmavus (*lethality*) 425-6*

surmavuskordaja (*fatality rate*) 425-6*

surnultsünd (*stillbirth*) 411-6
surnultsündinu (*stillborn*) 411-6*
surnute keskmine vanus (*average age at death*) 434-2*
surve (*pressure*) 933-9
suur vanusrühm (*broad age group*) 325-4
suurus (*size*) 101-7
suurusjärk (*order of magnitude*) 154-5
sõjaline rahvastikuoptimum (*power optimum*) 902-5*
sõjasurm (*war death*) 422-7
sõjavigastus (*war injury*) 422-7
sõjaväelane (*military personnel, member of armed forces*) 357-6
sõre (*discrete*) 143-3
sõrmistik (*console*) 227-8
sõtse 114-3,8*
säästmine (*saving*) 901-4
sügoot (*zygote*) 911-7
sülelaps (*infant*) 323-6*
sünd (*birth*) 601-3
sündide ja abielude suhe (*ratio of births to marriages*) 639-7
sündimatus (*infertility*) 623-2
sündimus (*fertility*) 601-1/623-1
sündimuse erikordaja (*fertility rate, general fertility rate*) 633-1/633-8
sündimuse järjestuskordaja (*order-specific fertility rate*) 634-1
sündimuse kogukordaja (*total birth rate*) 632-3
sündimuse reguleerimine (*fertility regulation*) 624-6
sündimuse sünteesnäitaja (*synthetic measure of fertility*) 639-3
sündimuse vanuskordaja (*age-specific fertility rate*) 633-9
sündimuse üldkordaja (*crude birth rate*) 632-2
sündimuserisus (*differential fertility*) 601-8
sündimusfunktsioon (*fertility function*) 639-2*
sündimuskoefitsient (*birth rate*) 632-1
sündimuskontroll (*birth control*) 624-6
sündimuskontrolli meetod (*birth control method*) 627-3
sündimuskordaja (*birth rate*) 632-1
sündimuskõver (*fertility schedule*) 639-2
sündimuslik (*fertile*) 623-1*
sündimuslik käitumine (*reproductive behaviour*) 624-1
sündimuslugu (*fertility history, reproductive history*) 638-1
sündimuspiirav (*antinatalist*) 930-5
sündimusrevolutsioon (*fertility transition*) 907-1*
sündimussoodne (*pronatalist*) 930-4
sündmus (*event*) 201-3
sündmuste keskmine arv (*mean number of events*) 138-4

sünni registreerimine (*birth registration*) 211-5
sünni- ja surmajuhtude arvu vahe (*balance of births and deaths*) 701-8
sünniaasta (*year of birth*) 325-5
sünniaeg (*date of birth*) 327-5
sünniajastus (*birth timing, birth spacing*) 612-1
sünniakt (*birth record, birth certificate*) 211-6
sünnid käesolevas abielus (*births of the present marriage*) 611-2
sünniintervall (*birth interval*) 612-2
sünnijärgne amonorröa (*post-partum amenorrhea*) 620-9
sünnijärgne sigimatus (*postpartum sterility*) 622-5*
sünnijärjekord (*birth order*) 611-1
sünnijärjestus (*birth order*) 611-1
sünnikaal (*birth weight*) 605-6
sünnikohastatistika (*place-of-birth statistics*) 813-3/814-4
sünnikoht (*place of birth*) 802-10
sünnilugu (*birth history*) 638-1*
sünnipärane asukas (*native*) 332-1
sünnitus (*confinement, delivery, parturition*) 603-4
sünnitusabiraha (*birth grant*) 931-5
sünnitusiga (*childbearing period, reproductive period*) 620-1
sünnitusjärgne aeg (*puerperium*) 603-6
sünnitusjärjekord (*confinement order*) 611-4
sünnitusmaja (*natal clinic*) 932-2
sünnivahemik (*birth interval*) 612-2
süntees (*synthesis*) 132-2
süsteemanalüütik (*system analyst*) 225-9
süsteemvalim (*systematic sample*) 161-6

T

T-spiraal (*copper T*) 629-10
taandatud raseduskestus (*conventional duration of pregnancy*) 603-1*
taasrasestunu (*multigravida*) 611-8
taaste brutokordaja (*gross reproduction rate*) 711-4
taaste netokordaja (*net reproduction rate*) 711-3
taasteindeks (*replacement index*) 711-8
taastekordaja (*replacement rate, reproduction rate*) 711-1
taastööleasumine (*re-entry into labor force*) 362-1*
tabel (*table*) 153-1
tabelmeetod (*survival ratio method*) 814-3
tabelsurnu (*death*) 433-2
tabulaator (*tabulator*) 224-7
tabuleerima (*tabulate*) 130-6

tabuleer(imis)masin (*tabulating machine*) 224-2
tagasiprognos (*backward projection*) 720-1*
tagasivaatav küsitlus (*retrospective survey*) 203-8
tagurpidine tabelmeetod (*reverse survival ratio method*) 814-3*
talunik (*farm-owner*) 356-2*
taluomanik (*farm-owner*) 356-2
taluperemees (*farm-owner*) 356-2
talusulane 356-4*
tampoon (*tampon*) 629-4
tapmine (*homicide*) 422-6
tarbija (*user*) 225-5
tarbijamäär (*proportion of current users*) 626-8
tarbijaprogramm (*users' program*) 226-9
tarbimine (*consumption*) 901-3
tarbimine (kontratseptiivide) (*practice of contraception*) 626-8*
tarkvara (*software*) 225-4
tasandamine (*graduation, smoothing*) 151-1
tase (*intensity*) 138-1
taskuarvuti (*desk calculator*) 220-6
taud (*epidemic*) 423-2
tavaabielu (*customary marriage*) 503-3
tavakeel (*usual language*) 340-4
tavaleibkond (*private household*) 110-4
tavaline kordaja (*crude rate*) 401-4*
tavaline suremisvanus (*modal age at death*) 434-2
tavaõigusel põhinev abielu (*common law marriage*) 503-3
teadlik vanemlikkus (*planned parenthood, responsible parenthood*) 625-1
teadmata (*unknown*) 230-11
teaduskraad (*university degree*) 343-11
teatamiskohustus 205-1*
teatmeandja (*respondent, informant*) 204-1
teenijatüdruk 356-4*
teenindustöötaja (*service worker*) 354-2*
teenistuja (*non-manual worker, clerical worker, office worker*) 354-3
tegelik lahuselu (*de facto separation*) 512-3
tegelik loendustöö (*census operation*) 210-1
tegelik raseduskestus (*true duration of pregnancy*) 603-1*
tegelik surmajuhtude arv (*observed deaths*) 403-7
tehisabort (*intentional abortion, induced abortion*) 604-2
tehnikaharidus (*technical education*) 343-12
tehniline haridus (*technical education*) 343-12
teine sünniintervall (*second birth interval*) 612-3*

teisendama aastanäitajaks (*convert to an annual basis*) 137-4
teisene sigimatus (*secondary sterility*) 621-9
teisene surmapõhjus (*secondary cause of death*) 421-9
teiseselement (*secondary unit*) 162-6
teisesmigrant (*secondary migrant*) 804-4*/806-4*
teisesränne (*secondary migration*) 804-4*/806-4
teisessektor (*secondary sector*) 357-8
teisestuumik (*secondary nucleus*) 111-8
teismeline (*teenager*) 324-3*
temperatuurimeetod (*body temperature method*) 628-6
teoreetiline demograafia (*theoretical demography*) 102-5
teoreetiline tõhusus (*theoretical effectiveness, physiological effectiveness*) 625-5
territoorium (*territory, area*) 301-2/305-6
territoriaalne jaotus (*geographical distribution, spatial distribution*) 301-3
territoriaalüksus (*sub-area*) 302-1
tervishäire (*ill-health; impairment*) 420-2/426-1
terviseprogramm (*health program*) 933-4
tervishoid (*public health*) 932-1
tervishoiustatistika (*health statistics*) 421-1
tiheasustus (*grouped settlement*) 312-5
tihedusindeks (*density index*) 312-2
tingkohort (*hypothetical cohort, synthetic cohort*) 138-7
tingpõlvkond (*hypothetical cohort, synthetic cohort*) 138-7/713-3
toetus (*allowance, benefit*) 931-1
toetusraha (*allowance, benefit*) 931-1
toimumisaeg (*time of occurrence*) 212-3*
topeltloendus (*multiple count*) 230-5
tootlikkus (*productivity*) 907-5
tootmine (*production*) 901-2
traditsiooniline (demo)taastetüüp (*traditional type of reproduction*) 907-2*
traditsiooniline sektor (*traditional sector*) 357-10
transiitliikumus (*transit*) 801-11
transiitränne (*transit*) 801-11
trend (*trend*) 150-2
tsentiil (*centile*) 142-4
tsonaalne väljavõtt (*area sampling*) 162-7
tsoon (*zone*) 302-4
tsükliline võnge (*cyclical fluctuation*) 150-4
tuba (*room*) 120-2
tudeng (*student*) 345-6
tulemus (*result*) 132-6
tulpdiaagramm (*bar chart*) 155-9
tulunduslik tegevus (*gainful activity*) 350-3

tundmine (kontratseptiivide) (*knowledge of contraception*) 626-8*

tunnistaja (*witness*) 215-8

tunnustamine (*recognition, acknowledge*) 610-7

turistiliikumus (*tourist traffic*) 801-12

tutvusringkond (*circle of acquaintances*) 514-5

tuumik (*nucleus*) 111-6

tuumlinn (*central city, urban nucleus*) 307-2

tuumperekond (*nuclear family*) 113-1

tõenäone eluea pikkus (*probable length of life*) 434-1

tõenäosus (*attrition probability, probability*) 134-1/135-5

tõenäosus elama jääda (*probability of survival*) 431-6

tõenäosus invaliidistuda (*probability of disability*) 426-5

tõenäosus surra (*probability of dying, death probability*) 431-1

tõenäosus surra enne ühe aasta vanuseks saamist (*probability of dying before age one*)
412-5

tõene iibekordaja (*true rate of natural increase*) 701-1*

tõene suremuskordaja (*intrinsic death rate, stable death rate*) 703-1*

tõene sündimuskordaja (*intrinsic birth rate, stable birth rate*) 703-1*

tõenäosusmudel (*probabilistic model*) 730-5

tõkkemeetod (*barrier method*) 628-1*

tõkketegur (*intervening obstacle*) 819-4

tõmbetegur (*pull factor*) 819-3

tõuketegur (*push factor*) 819-2

täidesaatav kaader (*executive staff*) 355-2

täielik elutabel (*complete life table*) 435-1

täielikkus (*completeness*) 230-2

täisaastad (*complete years lived*) 322-2

täisealine (*adult*) 324-5

täisiga (*adult age, maturity*) 324-4

täiskasvanu (*adult*) 324-5

täiskasvanute suremus (*adult mortality*) 414-4

täislapsesus (*completed parity, final parity*) 637-6

täissündimus (*completed fertility, lifetime fertility*) 636-4

täissündimuslik abielupaar (*marriage of completed fertility*) 637-5

täitmine (*completion*) 206-4

täpne vanus (*exact age*) 322-7

täppisvanus (*exact age*) 322-7

täpsus (*accuracy*) 230-1

täpsustama (*edit, verify*) 130-5

täpsustamine (*editing*) 220-8

täpsustatud imikusuremuskordaja (*adjusted infant mortality rate*) 412-5

täpsustatud kordaja (*revised rate*) 136-5

täpsustustest (*check*) 213-7

tööandja (*employer*) 353-2

tööbiograafia (*working life*) 361-1
tööd otsima (*seek work*) 351-4
töödejuhataja (*supervisor*) 355-3
tööhõive üldkordaja (*activity ratio, labor force participation ratio*) 350-6
tööiga (*working age*) 358-9*
tööjätt (*separation from labor force*) 361-3
tööjätu keskmine vanus (*mean age at accession from labor force*) 362-5
tööjätukordaja (*rate of separation from labor force*) 361-7
tööjätutõenäos (*probability of separation from labor force*) 361-8
tööjätuvanus (*age at separation from labor force*) 362-3
tööjõu liikumus (*labor mobility*) 921-1
tööjõu mobiilsus (*labor mobility*) 921-1
tööjõukriteerium (*labor force concept*) 350-1*
töökiht (*work status*) 353-1
töökohavaheline liikumus (*job mobility*) 921-4
töökäik (*working life*) 361-1
tööleasumine (*accession to labor force*) 361-2
tööleasumise keskmine vanus (*mean age at accession to labor force*) 362-4
tööleasumiskordaja (*rate of accession to labor force*) 361-5
tööleasumistõenäosus (*probability of accession to labor force*) 361-6
tööleasumisvanus (*age at accession to labor force*) 362-2
tööline (*manual worker*) 354-2
tööluba (*labour permit*) 812-11
töölugu (*working life*) 361-1
tööoskus (*skill*) 354-4
tööpuudus (*unemployment*) 351-3*
tööränne (*labour migration*) 806-5
tööstloobumine (*separation from labor force*) 361-3
töötaja (*worker*) 351-1
töötamistabel (*table of working life*) 362-1
töötamisvahe (*withdrawal from labor force*) 362-1*
töötav (isik) (*employed person*) 351-2
töötav rahvastik (*working population, employed population*) 350-1/351-5
töötlemistulemus (*processed result, output*) 228-6
töötlus (*processing*) 220-2
töötlusoperatsioon (*operation*) 220-7
töötlusprogramm (*processing program*) 226-10
töötu (*unemployed*) 351-3
töötus (*unemployment*) 351-3*
töövõimetu (*unemployable*) 358-8
töövõimetus (*incapacity*) 426-2
töövõimetuskindaja (*disability rate*) 425-5
töövõtja (*employee*) 353-3
tüdruk (*girl*) 321-4

tüdrukulaps (*illegitimate child, child born out of wedlock, bastard*) 610-6*
tühitsuikkel (*anovulatory cycle, anovular cycle*) 622-6
tükitööline (*wage earner*) 354-2*
tüpoloogiline valim (*stratified random sample*) 162-1*
tütar (*daughter*) 112-7
tütarlaps (*female child*) 321-4
tüüpvalim (*stratified random sample*) 162-1*
tüüpväljavõtt (*stratified random sampling*) 162-1

U

urbanisatsioon (*urbanization*) 311-4*
urbaniseerumine (*urbanization*) 907-1*
urbanistlik (*urban*) 306-4*
usaldusvahemik (*confidence interval*) 164-5
usk (*religion*) 341-2
uskmatu (*atheist*) 341-6*
usuharu (*denomination*) 341-3
usulahk (*sect*) 341-5
usuline vähemus (*religious minority*) 333-4
ususalgaja (*atheist*) 341-6*
usustatistika (*religious statistics*) 341-1
usutaganeja (*atheist*) 341-6*
usutlus (*personal interview*) 203-6
uuendama (*maintain, update*) 213-4
uurimus (*study*) 102-7*
uuring (*research, study*) 102-7*
uus haigusjuht (*new case of disease, incident case*) 420-5
uusmaltuslus (*Neo-Malthusianism*) 906-2
uusnõustujate määr (*proportion of new acceptors*) 626-4

V

vaakumabort (*abortion by vacuum aspiration*) 604-7
vaatlus (*observation*) 130-3
vaatlusperiood (*period of observation*) 137-1
vaatlusvahemik (*period of observation*) 137-1
vaatlusviga (*observation error*) 164-8
vaba korter (*unoccupied dwelling*) 120-7
vabaabieli (*consensual union*) 503-4

vabaabielumees (*male partner*) 503-4*
vabaabielunaine (*female partner*) 503-4*
vabakirik (*denomination, sect*) 341-5*
vabakutseline (*worker on own account, independent worker*) 353-4
vabamõtleja (*agnostic person, freethinker*) 341-6
vabaränne (*voluntary migration, free migration*) 806-1
vabatahtlik küsitlus (*voluntary inquiry*) 205-2
vabatahtlik lastetus (*voluntary childlessness*) 623-2*
vabatahtlik ränne (*voluntary migration, spontaneous migration*) 806-1
vader 215-6,7*
vaegperekond (*broken family*) 115-1*
vaegrahvastatus (*underpopulation*) 902-2
vaegur (*handicapped, infirm*) 360-1
vahe (*difference*) 141-2
vahendmeetod (*appliance method*) 628-1
vahevõimalus (*intervening opportunity*) 819-7
vahutablett (*foam tablet*) 629-7
vaikimiskohustus 205-1*
vaimne puue (*mental infirmity, mental handicap*) 360-4
vaimne vanus (*mental age*) 327-4
vakuraamat 214-10*
vald (*municipality, township*) 303-1
valeteatis (*misreporting*) 230-7
valge (*white person*) 334-2
valgekrae (*white collar worker*) 354-2*
valijanimekiri (*registration record*) 812-3
valik (*selection*) 914-1
valikloendus (*micro census*) 202-5
valikuindeks (*selective value, fitness value*) 914-2
valikuline sisseränne (*selective immigration*) 811-3
valim (*sample*) 160-2
valimialus (*sampling frame*) 161-3
valimielement (*sampling unit*) 160-4
valimimeetod (*sampling procedure*) 160-1
valimimenetlus (*sampling scheme, sampling plan*) 160-5
valimimäär (*sampling fraction, sampling ratio*) 161-5
valimiüksus (*sampling unit*) 160-4
valimküsitlus (*sample survey*) 202-6
vallaline (*single*) 515-2
vallaline eluleja (*single survivor*) 522-5
vallaline mees (*bachelor*) 515-3
vallaline naine (*spinster*) 515-4
vallaliste arv (*number remaining single*) 522-3

vallaliste elulemistõenäosus (*probability of single survival*) 522-7
vallaliste keskmine abiellumisvanus (*singulate mean age at marriage*) 521-8
vallaliste osatähtsus (*proportion single*) 521-4
vallalisusmäär (*proportion remaining single*) 521-2
vallaskomponent (*illegitimate component*) 712-2
vallaslaps (*illegitimate child, child born out of wedlock*) 610-6
vallasünd (*illegitimate birth*) 610-4
vallasündide määr (*illegitimacy ratio*) 632-6
vallasündimus (*non-marital fertility, illegitimate fertility*) 633-6*
vallasündimuse erikordaja (*non-marital fertility rate, illegitimate fertility rate*) 633-6
vallasündimuskordaja (*illegitimate birth rate*) 632-5
vana rahvastik (*old population*) 326-5
vanadus (*old age*) 324-6
vanadusnõtrus (*senility*) 424-7
vanainimene (*old person, aged person, elderly person*) 324-8
vananemisteadus (*gerontology*) 922-1
vanapiiga (*spinster*) 515-4*
vanapoiss (*bachelor*) 515-4*
vanatüdruk (*spinster*) 515-4*
vanem (*parent*) 112-2
vanemaks olemine (*parenthood*) 114-6
vanur (*old person, aged person, elderly person*) 324-8
vanurimeditsiin (*geriatrics*) 922-2
vanuripõlv (*old age*) 324-6
vanurite suremus (*mortality of old age*) 414-5
vanus (*age*) 322-1
vanus järgmisel sünnipäeval (*age at next birthday*) 322-5
vanus viimasel sünnipäeval (*age at last birthday*) 322-3
vanusaasta (*individual year of age*) 325-1
vanusakumulatsioon (*age heaping*) 152-3
vanusandmete moonutus (*age misreporting, age reporting bias*) 152-5
vanuskoefitsient (*age specific rate*) 135-1
vanuskombinatsioon (*combined ages*) 520-12
vanuskoostis (*age distribution, age structure*) 325-6
vanuskordaja (*age-specific rate*) 135-1
vanuskuhjumisindeks (*index of age preference*) 152-4
vanusnihe (*aging*) 326-7
vanusnihkemeetod (*cohort-component method, component method*) 720-5
vanusrühm (*age group*) 325-2
vanusstruktuur (*age structure, age distribution*) 325-6
vanusümardamine (*age heaping*) 152-3
varajane imikuiga (*early infancy*) 410-3*
varajane lootesuremus (*early foetal mortality*) 411-3
varajane neonataalne suremus (*early neo-natal mortality*) 410-4

varajane neonataalne suremuskordaja (*early neo-natal mortality rate*) 412-4
variants (*variance*) 141-8
variatsiooniamplituud (*range*) 141-4
variatsioonilatus (*range*) 141-4
variatsioonirida (*frequency distribution*) 144-1
varieerumus (*variation, variability, dispersion, scatter*) 141-1
varieerumusnäitaja (*measure of dispersion*) 141-3
varu (*resource*) 901-1
vasektoomia (*vasectomy*) 631-2
vastaja (*respondent, informant*) 204-1
vastamata (*nonresponse*) 230-11
vastamatus (*non-response*) 205-3
vastamatusemäär (*proportion of refusals*) 205-8
vastamisest keelduja (*refuser*) 205-6
vastsündinu (*new-born*) 323-4
vastuste kadu (*non-response*) 205-3
vastuvoog (*counterstream*) 803-11
veatest (*validity check*) 221-7
vektor (*series*) 131-2
velskri-surmatõend 430-2*
vend (*brother*) 113-2
veresegamine (*miscegenation*) 334-4
veresugulane (*blood relative, genetic relative, kin*) 114-3
vigane (*infirm, handicapped*) 360-1*
vigastus (*injury*) 422-1
vigasus (*infirmity, handicap*) 360-2
viibimiskestus (*duration of stay*) 801-8
viieaasta suremistõenäosus (*quinquennial death probability*) 431-3
viieaastane vanusrühm (*five-year age group, quinquennial age group*) 325-3
viimane elukohavahetus (*latest migration, latest change of residence*) 802-7
viimane kuupuhastus (*last menses*) 603-1*
viimane rändejuht (*latest migration*) 802-7
viisikud (*quintuplets*) 606-3*
vililane (*foetus*) 602-7
viljakusiga (*reproductive period*) 620-1
viljakuskordaja (*birth rate*) 633-1*
viljastumine (*fertilization*) 602-2
viljeldav maa (*cultivated area*) 313-4
viljeluskõlblik maa (*cultivable area*) 313-5
visuaalne tasandamine (*graphic graduation*) 151-2
vitaalsusmäär (*vital index*) 702-7
voosaldo (*net stream, net interchange*) 805-9
võend (*sample*) 160-2*

võetis (*sample*) 160-2*

võnge (*fluctuation, deviation*) 150-3

võrdlev suremusindeks (*comparative mortality index*) 403-5

võrdlev suremusnäitaja (*comparative mortality figure*) 403-5*

võrdlusviga (*error of closure*) 721-4

võõrkodanik (*alien, foreigner*) 330-2

väga madal sünnikaal 605-8*

vägivald (*violence*) 422-4

vähemus (*minority*) 333-4

vähemusrahvus (*national minority*) 333-4*

vähemusrühm (*minority*) 333-4

vähimruutude meetod (*method of least squares*) 151-4

välditud sünd (*birth averted*) 626-7

välüküsitlus (*field survey, field inquiry*) 203-5

välismaal sündinu (*foreign-born*) 332-4

välismaalane (*foreigner, alien*) 330-2

välismäluseade (*mass storage device*) 226-3

välisränne (*external migration*) 803-3

väliuuring (*field survey, field inquiry*) 203-5

väljakirjutamine (*extraction*) 206-7

väljakirjutis (*extraction*) 220-1

väljakirjutustalong (*out-migration certificate*) 812-2*

väljalangevuskordaja (*termination rate, drop-out rate*) 626-6

väljalangevustõenäosus (*dropout rate*) 347-2

väljarändaja (*emigrant, out-migrant*) 802-5

väljarände üldkordaja (*proportion of out-migrants*) 816-2

väljarändeiiive (*net emigration, net out-migration*) 805-6

väljarändekalduvus 134-2*

väljaränderisk 134-2*

väljarändestatistika (*statistics on out-migrants*) 813-2

väljarändetalong (*out-migration record*) 211-5-10*

väljarännanu (*emigrant, out-migrant*) 802-5/802-9

väljaränne (*out-migration*) 803-8

väljasõiduluba (*exit permit*) 812-9*

väljasõiduviisa (*exit visa*) 812-9*

väljasuremine (*attrition*) 432-6

väljasurnud põlvkonna meetod (*method of extinct generation*) 437-4

väljavõtt (*sampling, extraction*) 160-2*/206-7

väljavõttelise vaatluse meetod (*sampling procedure*) 160-1

väljavõtukogum (*sample*) 160-2

väljavõtumeetod (*sampling procedure*) 160-1

väljavõtu-uuring (*sample survey*) 202-6

väljund (*output, processed result*) 228-6
värdjas (*bastard*) 610-6*
väriline (*color person, non-white*) 334-3
väärsumultsündinu (*false stillbirth*) 411-6*
väärsuurendamine (*overestimation*) 230-6
väärühendamine (*underestimation*) 230-4
vööde (*zone*) 302-4
vöönd (*zone*) 302-4

Õ

õde (*sister*) 113-3
õed-vennad (*sibs, siblings*) 113-4
õigeaegne sünnitus (*full term delivery*) 605-1
õnnetus (*accident*) 422-3
õpetaja (*teacher*) 345-3
õpiaste (*form, grade*) 345-5
õpilane (*pupil, apprentice*) 345-2/354-8
õpingute jätkamistõenäosus (*retention rate*) 347-3
õpipoiss (*apprentice*) 354-8
õppimishõive (*level of enrollment*) 342-4*
õppimiskestus (*duration of attainment*) 342-5
õppimismäär (*attendance ratio*) 346-4
õppimistabel (*table of school life*) 347-4
õppiv õpilane (*pupil of attendance*) 346-3
õppur (*pupil*) 345-2

Ä

äge haigus (*acute disease*) 423-9
äraolemiskestus (*length of absence*) 801-7
äraolnu (*absentee*) 205-7

Ö

ökoloog (*ecologist*) 104-5*
ökoloogia (*ecology*) 104-5*
ökoloogiline (*ecological*) 104-5*

Ü

- ühelapsesusega naine (*one-parity woman*) 611-9*
- üheleibkonnakorter (*one-household structure*) 120-1*
- üheliikmeline leibkond (*one-person household*) 110-6
- ühemunamitmikud (*monozygotic twins, uniovular twins, identical twins*) 606-4
- ühendleibkond (*composite household, complex household*) 111-5
- ühend perekond (*joint family, composite family*) 113-7*
- ühendus (*union*) 501-3
- ühinemisränne (*chain migration, linked migration*) 806-4*
- ühiskondlik kiht (*social category*) 353-6*
- ühispind (*group quarters*) 120-1*
- ühtesulamine (*fusion*) 810-3
- ühtlane (*homogeneous*) 134-4
- üksik (*single person*) 515-2
- üksikasi (*particular*) 206-6
- üksikisiku vananemine (*individual aging, senescence*) 327-1
- üksiksünd (*single birth, single delivery*) 606-1
- üksikõu (*hamlet*) 306-2*
- üksus (*element*) 160-3
- ülalpeetav (*dependent*) 350-5/358-1
- üldine elutabel (*general life table*) 435-4
- üldine rahvaloendus (*general census*) 202-2
- üldkeel (*language*) 340-2*
- üldkogum (*population*) 101-3
- üldkordaja (*crude rate*) 136-8
- ülearvestus (*overestimation*) 230-6
- üleasustatud korter (*overcrowded dwelling*) 120-5
- üleelamisfunktsioon (*survivorship function*) 432-3
- üleelamistõenäosus (*probability of survival*) 431-6
- üleloendus (*multiple count*) 230-5
- ülelugemine (*count*) 203-2
- üleminekueelne staadium (*pre-transitional stage*) 907-2
- üleminekuiga (*period of change of life, menopause*) 620-6*
- üleminekujärgne staadium (*post-transitional stage*) 907-3
- üleminekukasv (*transitional growth*) 907-4
- üleminekuvanus (*age of change of life, menopause*) 620-6*
- ülerahvastatus (*overpopulation*) 902-1
- ülikool (*university*) 344-5
- üliõpilane (*student*) 345-6
- ümardatud arv (*round number*) 152-1
- ümberasustatu (*displaced person*) 808-6

ümberkirjutusplank (*transcription form*) 215-11
ümberrahvastamine (*population exchange*) 808-8
ümmarguste arvude eelistus (*heaping*) 151-2
üsisisene suremus (*intra-uterine mortality*) 411-1
üsisisene surm (*intra-uterine death*) 411-2
üürikorter (*flat, apartment*) 120-1*
üüriline (*lodger, roomer*) 110-8
üürimaja (*block of flats, tenement house*) 120-1*
üürnik (*lodger, roomer, tenant*) 110-8/121-2